

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**1980'den Günümüze Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi
Bağlamında Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA)**

Yüksek Lisans Tezi

Mert Yeşilyurt

Temmuz 2024

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**1980'den Günümüze Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi
Bağlamında Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA)**

Yüksek Lisans Tezi

Mert Yeşilyurt

Danışman

Prof. Dr. Faruk Bal

Temmuz 2024

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Mert Yeşilyurt tarafından hazırlanan "1980'den günümüze Türkiye'de sivil toplumun gelişimi bağlamında Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA)" başlıklı bu yüksek lisans tezi, Sivil Toplum Örgütlerinin Yönetimi Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Faruk Bal

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Mutlu Karakoç

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Erdal Okutan

Marmara Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 27/ 06 / 2024

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin APA yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun metin içi kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Faruk Bal

Etik İlkelere Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Mert Yeşilyurt

ÖZET

1980’den Günümüze Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi Bağlamında Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA)

Yeşilyurt, Mert

Yüksek Lisans Tezi, Sivil Toplum Örgütlerinin Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Faruk Bal

Temmuz 2024

Türkiye’de sivil toplumun gelişimi tarihsel süreç içerisinde birçok aşamadan geçmiştir. Özellikle siyasi gelişmeler, askeri darbeler, doğal afetler ve güncel meseleler sivil toplumun gelişimini şekillendirmiştir. Demokrasinin ve sivil toplumun gelişimi paralellik arz ettiği için demokrasiye zarar veren her eylem aynı zamanda sivil topluma da zarar vermiştir. Askeri darbeler ile sivil iradeyi ipotek altına almaya çalışmak, siyasi yetkileri kullanmak suretiyle sivil alana müdahale etmek sivil toplumu hem olumlu hem olumsuz yönde etkilemiştir. Olumsuz yönde etkilemesinin sebebi gönüllülük faaliyetlerine katılımın azalması ve sivil toplum kuruluşlarının kapanması şeklinde kendini göstermiştir. Olumlu yönde etkisi ise sivil iradeyi sivil toplumu uygun bir demokratik alana taşıması için gayret etmeye teşvik etmesidir. Dolayısıyla sivil toplumun gelişimi siyasi ve politik gelişmelerden hariç düşünülememektedir.

1923 ve 1946 yılları arasında yeni rejimin ilanı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu gerçekleşmiştir. Bu erken dönemde sivil toplumun karşılaştığı bazı zorluklar bulunmaktadır. Özellikle rejimi koruma kaygısı, hükümetlerin sivil topluma mesafeli olmasına sebep olmuştur. 1946 ve 1980 yılları arası sivil toplumun demokrasi imtihanına tabi tutulduğu yıllardır. Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi sonucunda sivil toplum adına olumlu çalışmaların başladığı görülmektedir. Fakat bu olumlu gelişmeler Demokrat Parti iktidarına askeri darbe ile son verilmesine kadar devam edebilmiştir. 1961 Anayasası ise darbenin aksine sivil toplumu olumlu yönde etkilemiştir. 12 Eylül 1980 darbesi ve darbe sonrası kurulan baskı rejimi sivil toplumun varlık sahasına doğrudan müdahale etmiştir. Darbe sonrası kabul edilen 1982 Anayasası ile de sivil toplum çalışmaları kısıtlanmıştır. 1990’lı yıllarda liberalleşme çalışmaları, hak temelli STK’ların aktifleşmesi, Habitat kongresi gibi gelişmeler sivil toplumun gelişiminde önemli yer tutmaktadır. Muhafazakâr camia hem ekonomik hem içtimai alanda STK çalışmaları yürütmüşlerdir. 2000’li yılların başından itibaren Ak Parti hükümetiyle birlikte STK çalışmaları farklı bir boyut kazanmıştır.

Tez çalışmasında 1980’den günümüze Türkiye’de sivil toplumun gelişimi incelenirken aynı zamanda yakın dönemde kurulan bir gençlik STK’sı olan Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) üzerine araştırmalar yapılmış ve TÜGVA’nın STK incelemesi gerçekleşmiştir. TÜGVA’nın yaptığı çalışmalar ve temel büyüme stratejileri, teşkilat yapısı analizi, teknik ve yönetsel yapısı, gönüllülük yönetimi, kurumsal iletişim, teknoloji kullanımı, fon ve kaynak yönetimi, profesyonel ve gönüllülerin analizi ve karşılaştırılması gerçekleştirilmiştir. Bunun için 196 gönüllü ve 64 profesyonel çalışan ile anket çalışması yapılmıştır. Ayrıca Türkiye’de sivil toplumun gelişimi üzerine 27 STK temsilcisi ile anket

ve yazılı mülakat çalışması, 7 STK temsilcisi ile yüz yüze görüşme veya mektup (posta) yoluyla derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Tüm veriler tek tek yorumlanmış ve sivil toplumun güncel tartışmaları bu yorumlar perspektifinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum, halk, sivil inisiyatif, TÜGVA, gönüllülük

ABSTRACT

The Youth Foundation of Türkiye (TÜGVA) in the Context of the Development of Civil Society in Türkiye from 1980 to the Present

Yeşilyurt, Mert

Master Thesis, Department of Management of Nongovernmental Organizations

Advisor: Prof. Dr. Faruk Bal

July 2024

The development of civil society in Türkiye has gone through many stages throughout history. Particularly political developments, military coups, natural disasters and current issues have shaped the development of civil society. Since the development of democracy and civil society is parallel, every action that harms democracy also harms civil society. Trying to mortgage the civilian will through military coups and intervening in the civil sphere by using political powers have affected civil society both positively and negatively. The reason for its negative impact was the decrease in participation in volunteering activities and the closure of non-governmental organizations. Its positive effect is that it encourages civil will to strive to move civil society to a suitable democratic space. Therefore, the development of civil society cannot be considered apart from political and political developments.

The declaration of the new regime and the establishment of the Republic of Türkiye took place between 1923 and 1946. There are some challenges faced by civil society in this early period. In particular, the concern to protect the regime has caused governments to keep their distance from civil society. Between 1946 and 1980, civil society was put to the test of democracy. As a result of the Democratic Party coming to power, it can be seen that positive work has begun on behalf of civil society. However, these positive developments could continue until the Democratic Party's rule was ended by a military coup. Contrary to the coup, the 1961 Constitution had a positive impact on civil society. The coup of September 12, 1980 and the repressive regime established after the coup directly intervened in the sphere of existence of civil society. Civil society activities were also restricted by the 1982 Constitution adopted after the coup. Developments such as liberalization efforts in the 1990s, the activation of rights-based NGOs, and the Habitat congress have an important place in the development of civil society. The conservative community has carried out NGO work in both economic and social fields. Since the early 2000s, NGO work has gained a different dimension with the AK Party government.

While the thesis study examined the development of civil society in Türkiye from 1980 to the present, research was also conducted on the Turkish Youth Foundation (TÜGVA), a recently established youth NGO, and an NGO review of TÜGVA was carried out. TÜGVA's studies and basic growth strategies,

organizational structure analysis, technical and administrative structure, volunteering management, corporate communication, technology use, fund and resource management, analysis and comparison of professionals and volunteers were carried out. For this purpose, a survey was conducted with 196 volunteers and 64 professional employees. In addition, a survey was conducted with 27 NGO representatives on the development of civil society in Türkiye, and in-depth interviews were conducted with 7 NGOs, either face to face or via letter (mail). All data were interpreted one by one and current discussions of civil society were evaluated in the perspective of these comments.

Keywords: Civil Society, people, civil initiative, TUGVA, volunteering

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xiv
ÖN SÖZ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİVİL TOPLUM	6
1.1. Sivil Toplum Tanımı	6
1.2. Sivil Toplum Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihçesi	7
1.2.1. Batıdaki ve Doğudaki Anlamıyla Sivil Toplum Kavramı ve Tarihi	10
1.2.2. Türkiye’deki Sivil Toplum Kavramı ve Tarihi	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1980’DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ	15
2.1. 1980’li Yıllara Gelene Kadar Sivil Toplumun Gelişimi	15
2.1.1. 1923-1946 Yılları Arasında Sivil Toplumun Gelişimi.....	15
2.1.2. 1946-1980 Yılları Arasında Sivil Toplumun Gelişimi.....	17
2.2)1980-2000 Yılları Arasında Sivil Toplumun Gelişimi	19
2.2.1) 12 Eylül 1980 Darbesi ve 1982 Anayasası’nın Sivil Topluma Etkisi.....	19
2.2.2. 1990 Dönemi Turgut Özal ve Liberal Politikaların Sivil Topluma Etkisi	20
2.2.3) 28 Şubat 1997 Post Modern Darbesinin Sivil Topluma Etkisi	22
2.2.4) 1999 Gölcük Depreminin Sivil Topluma Etkisi	23
2.3. 2001-2023 Yılları Arasında Sivil Toplumun Gelişimi.....	23
2.3.1) Avrupa Birliği ile Uyum Sürecinde Sivil Toplumun Gelişimi	23
2.3.2. Kürt Meselesi Bağlamında Sivil Toplumun Gelişimi	24
2.3.3. 27 Nisan 2007 E-Muhırtasının Sivil Toplumun Gelişimine Etkisi	25
2.3.4. 15 Temmuz 2016 FETÖ Askeri Darbe Girişiminin Sivil Toplumun Gelişimine Etkisi	26

2.3.5) Covid-19 Salgının Sivil Toplumun Gelişimine Etkisi	27
2.3.6) 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depreminin Sivil Topluma Etkisi	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ BAĞLAMINDA DÜŞÜNDÜKLERİ	30
3.1. 1980’den Günümüze Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişiminin Değerlendirilmesi.....	30
3.1.1. Araştırma Metodu	30
3.1.1.1. Amaç	30
3.1.1.2. Kapsam.....	31
3.1.1.3. Yöntem.....	31
3.1.2. Bulguların Değerlendirilmesi.....	31
3.1.2.1. Derinlemesine Mülakat Yapılan STK’ların Profil İncelemesi	32
3.1.2.2. Genel Değerlendirme Soruları	35
3.1.2.3. Bağlantı Soruları	65
3.1.2.4. Sonuç Soruları.....	71
3.1.2.5. STK Temsilcileriyle Yapılan Anket Araştırması	77
3.2. Güncel Tartışmalar.....	100
3.2.1. İktidar ve Sivil Toplum İlişkileri.....	100
3.2.2. Avrupa Birliği, Uluslararası Kaynakların Aktarımı ve Sivil Toplum	101
3.2.4. Yerel STK’ların Uluslararası STK Olma ve Büyüme Çabaları	102
3.2.5. Din ve Sivil Toplum.....	102
3.2.6. Kamu Yararına Çalışan STK’lar	107
3.2.7. Sivil Toplum ve Dijitalleşme	108
3.2.8. Kadın STK’ları.....	110
3.2.9. Sosyal Yardım Tartışmaları	110
3.2.10. İnsan Haklarını Geliştirmede Sivil Toplum	111
3.2.11. Bağımlılıkla Mücadelede Sivil Toplumun ve Devletin Rolü.....	112
3.2.12. Çevre Korunması Tartışmaları.....	113
3.2.13. Hemşericilik Tartışmaları.....	114

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TÜRKİYE GENÇLİK VAKFI (TÜGVA)’NİN İNCELENMESİ.....	115
--	-----

4.1. Bir STK İncelemesi Olarak Tügva.....	115
4.1.1. TÜGVA'nın Yaptığı Çalışmalar ve Temel Büyüme Stratejileri.....	117
4.1.2. TÜGVA'nın Teşkilat Yapısının Analizi	120
4.1.2.1. TÜGVA'nın Teknik ve Yönetimsel Yapısı	123
4.1.3. Gönüllülük Yönetimi Analizi, Motivasyon ve Ödüllendirme Çalışmaları	126
4.1.4. Kurumsal İletişim.....	126
4.1.5. Teknoloji Kullanımı	128
4.1.6. Fon ve Kaynak Yönetimi	128
4.2. TÜGVA PROFESYONELLERİ VE GÖNÜLLÜLERİ İLE YAPILAN ANKETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	129
4.2.1. Profesyonel Çalışanlar	129
4.2.2. Gönüllüler	158
4.3. Tügva Gönüllüleri ve Profesyonelleri İle Yapılan Anketlerin Değerlendirilmesi	189
4.3.1. Profesyonellerin ve Gönüllülerin Karşılaştırmalı Analizi.....	189
SONUÇ.....	192
KAYNAKÇA	196

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Mülakat gerçekleştirilen STK temsilcileri	35
Tablo 2: 12 Eylül 1980 Darbesi STK temsilcileri için neyi ifade ediyor?	78
Tablo 3: STK temsilcilerinin 12 Eylül 1980 Darbesi'nde STK görevlerinin olup olmadığı.	79
Tablo 4: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.	80
Tablo 5: 1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimini olumlu değerlendiriyorum.	81
Tablo 6: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.	82
Tablo 7: 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye'de STK anlayışında değişimler olmuştur. ..	83
Tablo 8: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri olumlu değerlendiriyorum.	84
Tablo 9: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.	85
Tablo 10: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların faaliyetleri yeterli olmuştur.	89
Tablo 11: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde mensubu olduğunuz STK'nın faaliyetlerini yeterlidir.	90
Tablo 12: 12 Eylül, 28 Şubat ve 15 Temmuz darbeleri sivil iradeyi etkileme bakımından birbirleriyle bağlantılıdır.	92
Tablo 13: 15 Temmuz darbe girişiminden sonra siyasetin STK'lara müdahalesi olmuştur.	93
Tablo 14: : Profesyonel çalışanların yaşları	130
Tablo 15: Profesyonel çalışanların cinsiyetleri	130
Tablo 16: Profesyonel çalışanların mezuniyet durumları	131
Tablo 17: Profesyonel çalışanların gelir düzeyi	131
Tablo 18: Profesyonel çalışanların katıldıkları iller	133
Tablo 19: Daha önce TÜGVA'da görev aldınız mı?	134
Tablo 20: TÜGVA'yı kaç senedir tanıyorsunuz?	134
Tablo 21: TÜGVA'yı nasıl tanıdınız?	135
Tablo 22: TÜGVA'yı sadece profesyonel olarak çalıştığım işim olarak görürüm.	136
Tablo 23: Kendimi TÜGVA gönüllüsü olarak görürüm.	137
Tablo 24: Görevli olduğum çalışmalar dışında da TÜGVA'nın etkinliklerine katılırım.	138
Tablo 25: TÜGVA'nın faaliyetlerini yararlı bulurum.	139
Tablo 26: TÜGVA'nın faaliyetleri topluma katkı sağlar.	140
Tablo 27: Türkiye Gençlik Vakfı'nda çalışmak saygın bir iştir.	141
Tablo 28: Gelecek Planlamamda TÜGVA'nın yeri vardır.	142
Tablo 29: Önümüzdeki 10 sene TÜGVA'dan ayrılırsanız hangi alanda çalışmayı düşünürsünüz?	142
Tablo 30: Gönüllüler, profesyonel işlerinizde size yeterince yardımcı olurlar.	143
Tablo 31: TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.	144
Tablo 32: 12 Eylül 1980 darbesi sizin için ne ifade ediyor?	146

Tablo 33: 12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK’da göreviniz var mıydı?	146
Tablo 34: 1982 anayasası ile STK’ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.	147
Tablo 35: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.	148
Tablo 36: 1990’lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.	149
Tablo 37: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.	150
Tablo 38: 1999 Gölçük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.	151
Tablo 39: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.	152
Tablo 40: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK’lara olumlu etkileri olmuştur.	152
Tablo 41: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.	153
Tablo 42: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi STK’lara olan güveni zedelemiştir.	154
Tablo 43: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.	155
Tablo 44: Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.	156
Tablo 45: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetleri yeterlidir.	157
Tablo 46: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA’nın faaliyetlerini yeterlidir.	158
Tablo 47: Gönüllülerin mezuniyet dereceleri.	159
Tablo 48: Gönüllülerin gelir düzeyi.	160
Tablo 49: Gönüllülerin katıldıkları iller	161
Tablo 50: Daha önce TÜGVA’da görev aldınız mı?	163
Tablo 51: Kaç senedir TÜGVA’da görev alıyorsunuz?	164
Tablo 52: TÜGVA’daki göreviniz nedir?	165
Tablo 53: Profesyonel bir işte çalışıyor musunuz?	166
Tablo 54: TÜGVA’yı nasıl tanıdınız?	166
Tablo 55: TÜGVA gönüllüsü olma sebebiniz nedir?	167
Tablo 56: TÜGVA’da ne kadar süre gönüllü çalışmayı planlıyorsunuz?	168
Tablo 57: TÜGVA’da profesyonel olarak çalışmayı düşünür müydünüz?	169
Tablo 58: Profesyonel çalışanlar gönüllüler gibi çalışabilmektedir.	170
Tablo 59: Türkiye’de STK’larda çalışan gönüllüler için gönüllü mevzuatının olmaması problemdir.	170
Tablo 60: Profesyonel çalışanlar gönüllü çalışanlara yardımcı olur.	171
Tablo 61: TÜGVA’nın faaliyetleri yararlıdır.	172
Tablo 62: TÜGVA’da çalıştığım süre boyunca faydalı işler yaptığımı düşünürüm.	173
Tablo 63: Gelecek planlamamda TÜGVA’nın yeri vardır.	173
Tablo 64: Önümüzdeki 10 yıl içerisinde TÜGVA gönüllülüğünüzün sona ermesi halinde hangi alandaki ilerlemek istersiniz?	174

Tablo 65: Profesyonel çalışanlar gönüllülere çalışmalarında yeterince yardımcı olur.	175
Tablo 66: Resmi kurumlar sizlere çalışma alanlarınızda yardımcı olur.....	176
Tablo 67: Resmi kurumlar sizleri iyi karşılar.....	177
Tablo 68: TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.	178
Tablo 69: 12 Eylül 1980 Darbesi Sizin İçin Ne İfade Ediyor?	179
Tablo 70: 12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK’da göreviniz var mıydı?	180
Tablo 71: 1982 anayasası ile STK’ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.	180
Tablo 72: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.	181
Tablo 73: 1990’lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.	181
Tablo 74: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.....	182
Tablo 75: 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.	183
Tablo 76: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.....	183
Tablo 77: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK’lara olumlu etkileri olmuştur.	184
Tablo 78: 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.....	185
Tablo 79: 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi STK’lara olan güveni zedelemiştir.....	185
Tablo 80: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.	186
Tablo 81: Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.....	187
Tablo 82: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetlerini yeterli bulmaktayım.	188
Tablo 83: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA’nın faaliyetlerini yeterli bulmaktayım.	188

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 12 Eylül 1980 Darbesi STK temsilcileri için neyi ifade ediyor?	77
Şekil 2: STK Temsilcilerinin 12 Eylül 1980 Darbesinde STK görevlerinin olup olmadığı.	78
Şekil 3: 1982 anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.	79
Şekil 4: 1982 Anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.	80
Şekil 5: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.	81
Şekil 6: 1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimini olumlu değerlendiriyorum.....	82
Şekil 7: 28 Şubat sürecinin Sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.	83
Şekil 8: 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye'de STK anlayışında değişimler olmuştur.	84
Şekil 9: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri olumlu değerlendiriyorum.	85
Şekil 10: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.	86
Şekil 11: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.	86
Şekil 12: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi STK'lara olan güveni zedelemiştir.	87
Şekil 13: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi hükümete muhalif çizgide bulunan STK'lara olan üyelikleri azaltmıştır.	88
Şekil 14: Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.....	88
Şekil 15: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların faaliyetleri yeterli olmuştur.....	89
Şekil 16: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde mensubu olduğunuz STK'nın faaliyetlerini yeterlidir.....	90
Şekil 17: 15 Temmuz darbe girişiminden sonra siyasetin STK'lara müdahalesi olmuştur.	94
Şekil 18: İzmir Depremi sonrasında TÜGVA destek ekibi İzmir faaliyet analizi	118
Şekil 19: TÜGVA Genel Merkez organizasyon şeması.....	120
Şekil 20: Lise Teşkilatı il organizasyon şeması.	124
Şekil 21: Diğer birimlerden farklı olarak Üniversite Koordinatörlüğü örgütlenme modeli.....	125
Şekil 22: Profesyonel çalışanların yaşları	129
Şekil 23: Profesyonel çalışanların mezuniyet durumları.....	131
Şekil 24: Daha önce TÜGVA'da görev aldınız mı?	134
Şekil 25: TÜGVA'yı kaç senedir tanıyorsunuz?	135
Şekil 26: TÜGVA'yı nasıl tanıdınız?.....	136
Şekil 27: TÜGVA'yı sadece profesyonel olarak çalıştığım işim olarak görürüm.	137
Şekil 28: Kendimi TÜGVA gönüllüsü olarak görürüm.	138
Şekil 29: Görevli olduğum çalışmalar dışında da TÜGVA'nın etkinliklerine katılıyorum.	139

Şekil 30: TÜGVA'nın faaliyetlerini yararlı bulurum.....	140
Şekil 31: TÜGVA'nın faaliyetleri topluma katkı sağlar.	141
Şekil 32: Türkiye Gençlik Vakfı'nda çalışmak saygın bir iştir.	141
Şekil 33: Gelecek Planlamamda TÜGVA'nın yeri vardır.	142
Şekil 34: Önümüzdeki 10 sene TÜGVA'dan ayrılırsanız hangi alanda çalışmayı düşünürsünüz?	143
Şekil 35: Gönüllüler, profesyonel işlerinizde size yeterince yardımcı olurlar.	144
Şekil 36: TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.	145
Şekil 37: 12 Eylül 1980 darbesi sizin için ne ifade ediyor?	146
Şekil 38: 12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK'da göreviniz var mıydı?	147
Şekil 39: 1982 anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.	148
Şekil 40: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.	149
Şekil 41: 1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.	150
Şekil 42: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.	151
Şekil 43: 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye'de STK anlayışında değişimler olmuştur.	151
Şekil 44: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.	152
Şekil 45: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.	153
Şekil 46: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.	154
Şekil 47: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi STK'lara olan güveni zedelemiştir.	155
Şekil 48: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK'lara olan üyelikleri azaltmıştır.	156
Şekil 49: Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.	157
Şekil 50: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların faaliyetleri yeterlidir.	157
Şekil 51: Gönüllülerin yaşı	158
Şekil 52: Gönüllülerin cinsiyeti	159
Şekil 53: Gönüllülerin mezuniyet dereceleri.....	160
Şekil 54: Gönüllülerin gelir düzeyi.....	161
Şekil 55: Daha önce TÜGVA'da görev aldınız mı?	164
Şekil 56: Kaç senedir TÜGVA'da görev alıyorsunuz?	164
Şekil 57: TÜGVA'daki göreviniz nedir?	166
Şekil 58: TÜGVA'yı nasıl tanıdınız?.....	167
Şekil 59: TÜGVA'da ne kadar süre gönüllü çalışmayı planlıyorsunuz?	168
Şekil 60: TÜGVA'da profesyonel olarak çalışmayı düşünür müydünüz?.....	169
Şekil 61: Profesyonel çalışanlar gönüllüler gibi çalışabilmektedir.	170
Şekil 62: Profesyonel çalışanlar gönüllü çalışanlara yardımcı olur.	172

Şekil 63: TÜGVA'nın faaliyetleri yararlıdır.....	172
Şekil 64: TÜGVA'da çalıştığım süre boyunca faydalı işler yaptığımı düşünürüm.	173
Şekil 65: Gelecek planlamamda TÜGVA'nın yeri vardır.....	174
Şekil 66: Önümüzdeki 10 yıl içerisinde TÜGVA gönüllülüğünüzün sona ermesi halinde hangi alanda ilerlemek istersiniz?	175
Şekil 67: Profesyonel çalışanlar gönüllülere çalışmalarında yeterince yardımcı olur.	176
Şekil 68: Resmi kurumlar sizlere çalışma alanlarınızda yardımcı olur.	177
Şekil 69: Resmi kurumlar sizleri iyi karşılar.....	177
Şekil 70: TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.	178
Şekil 71: 12 Eylül 1980 Darbesi sizin için ne ifade ediyor?	180
Şekil 72: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.....	183
Şekil 73: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.....	184
Şekil 74: 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi STK'lara olan güveni zedelemiştir.....	186
Şekil 75: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK'lara olan üyelikleri azaltmıştır.	187

KISALTMALAR

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

YL: Yüksek Lisans

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TÜGVA: Türkiye Gençlik Vakfı

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TGSP: Türkiye Gençlik STK'ları Platformu

FETÖ: Fethullahçı Terör Örgütü

ASKON: Anadolu Aslanları İşadamları Derneği

DAĞDER: *Orhaneli-Keles-Büyükorhan-Harmancık ve Osmangazi'ye*
Bağlı Dağ

Köyleri Yardımlaşma ve Kültür Derneği

KADEM: Kadın ve Demokrasi Derneği

SETA: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

MTTB: Millî Türk Talebe Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

AB: Avrupa Birliği

MAZLUMDER: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği

TÜRGEV: Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı

VGM: Vakıflar Genel Müdürlüğü

SYDV: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

VD.: Ve Diğerleri

S.: Sayfa

ÖN SÖZ

15 yaşından itibaren sivil toplum çalışmalarının içerisinde bulunan biri olarak bu alana katkı sağlayacak bir tez yazmaya gayret ettim. Her geçen gün daha da iyi duruma gelen sivil toplumun yakın dönemde hak ettiği konuma geleceğine dair inancım çok kuvvetli. Tezi planlarken bir sivil toplum gönüllüsü olarak bu gelişim sürecine katkı sağlamayı hedefledim.

Son yedi senedir Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA)'da gönüllü olarak farklı görevlerde bulundum. Sırasıyla TÜGVA İzmir Bornova Kurucu İlçe Teşkilat Koordinatörü, İzmir İl Üniversite Koordinatörü, Genel Merkez Üniversite Koordinatörlüğü Marmara Bölge Sorumlusu, Yurtlar Birimi Eğitim ve Strateji Sorumlusu olarak görevler aldım. Hali hazırda Strateji Geliştirme Koordinatörlüğü'nde gönüllü olarak vakıf çalışmalarına devam etmekteyim. Yıllardır TÜGVA'nın çalışmalarına dahil olmuş bir gönüllü olarak sivil toplumun gelişimi ile alakalı bir tez yazmanın mutluluğu içerisindeyim.

Öncelikle, tez yazım süreci boyunca ilgisini ve desteğini hiç eksik etmeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Faruk Bal'a rehberliği ve yönlendirmeleri için çok teşekkür ederim. Hocamın değerli görüş ve katkıları, bu tezin tüm aşamalarının oluşmasında ve son halini almasında büyük rol oynadı. Bununla birlikte jüri üyeleri hocalarıma da katkıları için müteşekkirim.

Tezimin her aşamasında bana sabırla destek olan aileme minnettarım. Özellikle süreç boyunca desteklerini esirgemeyen kıymetli eşime, değerli anne ve babama, en büyük moral kaynaklarım Ömer Ali ve Ahmet İbrahim evlatlarıma verdikleri moral ve motivasyon için teşekkür ederim.

Araştırma süresince desteklerini esirgemeyen önceki dönem TÜGVA Genel Başkanı Dr. Enes Eminoğlu'na, TÜGVA Genel Başkanı İbrahim Beşinci'ye, TÜGVA İstanbul İl Temsilcisi Beytullah Çiçen'e, TÜGVA Varlık Yönetimi Direktörü Enes Taş'a, TÜGVA Genel Başkan Yardımcısı ve Strateji Geliştirme Koordinatörü Selim Özaltun'a ve onların nezdinde çalışmaya katılan tüm TÜGVA üyelerine teşekkür ederim. Sağladıkları kaynaklar ve bilgiler teze çok ciddi katkılar sağladı.

Ayrıca, kıymetli dostlarım Dr. Recep Zengin, Emre Şahin ve Ebubekir Güzel'e süreç boyunca verdikleri destek ve moral için teşekkür ederim. Onların dostluğu ve desteği, bu sürecin daha suhuletli geçmesine vesile oldu. Bununla birlikte desteklerini esirgemeyen Fethi Ahmet Ersoy ve İbrahim Aksu Beyefendilere de ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak, bu tez çalışmasına değerli katkılar sağlayan ve her zaman destek olan Genç-ASKON Genel Başkanı Abdullah Uçan’a ve TGSP platformu temsilcileri başta olmak üzere desteklerini esirgemeyen tüm STK temsilcilerine teşekkür ederim.

Tezi, ülkesine ve milletine hayırlı işler oluşturma mefkuresiyle sivil toplum çalışmalarının içerisinde bulunan tüm gönüllülere ve Doğu Türkistan ile Filistin başta olmak üzere mazlum coğrafyalarda yaşayan tüm sivillere ithaf ediyorum.

GİRİŞ

1980’den günümüze Türkiye’de sivil toplumun gelişimi bağlamında Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) adlı tez çalışmasında, sivil toplum çalışmalarının ve sivil toplumun güncel tartışmalarının STK temsilcilerinin gözüyle değerlendirilmesi, ülkenin tamamında çalışmalar yürüten bir gençlik STK’sı olan TÜGVA’nın sivil toplum kuruluşlarının yönetimi bağlamında incelenmesi ve bu alanda çalışmalar yürütecek kişi ve kurumlara kaynak nitelikte bir eser ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Literatürde her ne kadar sivil toplumun güncel tartışmalarının olduğu görülse de bu güncel tartışmaların STK temsilcilerinin gözüyle değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bununla birlikte, sivil toplumun sosyolojik gelişmelerinin yeni organizasyonlar geliştirme zorunluluğu oluşturduğu görülmektedir. Bu yeni organizasyonları geliştirmek için mevcut sivil toplum durumu iyi analiz edilmelidir. Mevcut sivil toplum durumunu analiz etmek için ise yakın dönemde kurulan ve tüm Türkiye’de teşkilatlanmasını tamamlayan Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) incelenmiştir.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla “sivil toplum kavramı, 1980’den günümüze Türkiye’de sivil toplumun gelişimi, Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının sivil toplumun gelişimi bağlamında düşündükleri ve güncel tartışmalar, son olarak bir sivil toplum kuruluşu olarak Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA)’nın incelenmesidir.

Birinci bölümde sivil toplum kavramı değerlendirilmesi yapılırken geçmişten günümüze sivil toplumun tanımı, sivil toplumun hem Doğudaki hem Batıdaki anlamıyla değerlendirilmesi ve bilhassa Türkiye’deki sivil toplum kavramı ve tarihi incelenmiştir. Türkiye’deki sivil toplum kavramı ve tarihi incelenirken aynı zamanda İslam Medeniyeti ile başlayan sivil toplum süreci değerlendirilmiştir. Özellikle ülkemizde birçok sivil toplum çalışmaları, informal şekilde gerçekleşmektedir. Bu çalışmalarda bulunan grupların sivil toplum kuruluşu sayılıp sayılmadığı hususu ise sıklıkla tartışılmaktadır. Ülkemizde yaşayanlar dini vecibelerini yerine getirmek maksadıyla zekât ve sadaka gibi insani yardım faaliyetlerinde bulunurken, aynı zamanda bir sosyalleşme alanları olan dini gruplara dahil olurken veya resmi bir yapı altında bulunmaksızın sosyal medya platformlarında örgütlenirken herhangi bir STK’ya üye olma zorunluluğu hissetmemektedir. Bu da informal örgütleri oluşturmaktadır. Bu gruplar, sivil toplum kuruluşu şartlarını tam olarak taşımasa da sivil toplum alanı dışında da değerlendirilememektedir. Fakat sivil toplum gönüllülüğü kıyaslaması yapılırken bu kayıt dışı sivil toplum faaliyetleri verilere yansımamaktadır. Bu da resmi sayımlarda görülmeyen gönüllülerden yola çıkarak, sivil toplumun gelişmediğini düşündürmektedir. Dolayısıyla sivil toplum değerlendirilmesi ve karşılaştırılması

doğru yapılamamaktadır. Bununla birlikte formel olmayan sivil toplum gruplarının siyasete kanalları edilmesi formel sivil toplum örgütlerine göre daha kolay gerçekleşmektedir. Tezin ilerleyen kısımlarında tüm bu meseleler tartışılmış, STK temsilcilerine bu hususlarda neler düşündükleri sorulmuştur.

İkinci bölümde ise 1980’den günümüze Türkiye’de sivil toplumun gelişimi incelenmiştir. Evvela 1980’li yıllara gelene kadar sivil toplumun gelişim aşamaları değerlendirilmiş, akabinde ise 1980 ve sonrası süreç analiz edilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte sivil toplumun yaşadığı problemler ortaya konmuş, 1982 Anayasası’nın sivil topluma etkilerinden bahsedilmiş, 1990’lı yıllardan itibaren devlet politikası haline gelen liberalleşme çalışmaları ve Özal dönemi siyasetinin sivil topluma etkileri araştırılmış, 28 Şubat 1997 Post-modern darbenin sivil topluma etkileri verilerle ortaya konmuş, 1999 Gölcük depremi sonrasında sivil topluma verilen anlam üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte 2000 yılları sonrasında Ak Parti iktidarıyla birlikte sivil toplum çalışmaları farklı bir boyut kazanmıştır. Aynı yıllara tekabül eden Avrupa Birliği’ne uyum sürecinin sivil toplum çalışmalarına ciddi etkileri bulunmaktadır. 2004 Anayasa değişikliği de sivil toplumu dolaylı yollardan etkilemiştir. Kürt meselesi tartışmaları, 27 Nisan 2007 E-Muhtırası, 15 Temmuz 2016 FETO askeri darbe girişimi, Covid-19 salgını, 6 Şubat Kahramanmaraş depremi de 2000’li yıllardan günümüze kadar sivil toplumu birçok açıdan etkileyen olaylardır. Burada dikkat edilen husus, her türlü siyasi, politik, doğal afet ve toplumsal hareketlerin siyaset, tarih ve sosyoloji bilimlerinden istifade edilerek tamamıyla sivil topluma bakan yönüyle değerlendirilmesidir. Bu yönüyle değerlendirilip 1980 yılından günümüze kadar sivil toplumun kat ettiği mesafe ortaya konmak istenmiş ve sivil toplumun geleceğine katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Ayrıca STK temsilcilerine de bu dönemlerin her biri tek tek sorulup süreçlerin sivil topluma etkileri STK temsilcilerinin gözüyle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm ise tezimizin araştırma kısmını oluşturmaktadır. “Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının sivil toplumun gelişimi bağlamında düşündükleri ve güncel tartışmalar” adlı bölümde muhtelif alanlarda çalışmalar yürüten 34 farklı sivil toplum kuruluşu temsilcisi ile sivil toplumun gelişimi üzerine araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada nitel ve nicel karma yöntem birlikte kullanılmakla birlikte ağırlıklı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi olarak derinlemesine mülakat ve odak grup görüşmeleri yapılmıştır. 7 STK temsilcisiyle derinlemesine mülakat veya posta (mektup) yoluyla mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu STK temsilcileri Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği- Gençlik Yapılanması (GENÇ ASKON), Kadın ve Demokrasi Vakfı (KADEM), Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER), Uluslararası Balkan Kooperatifi (SS. Balkan Türkleri Sosyal Ekonomi ve İşletme Kooperatifi), Orhaneli-Keles-Büyükorhan Harmancık ve Osmangazi’ye Bağlı Dağ Köyleri Yardımlaşma ve Kültür Derneği (DAĞ DER) ve

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) STK'larında görevli bulunmaktadır. Ayrıca 27 STK temsilcisiyle de anket ve yazılı mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan STK temsilcilerine 1980 yılından günümüze kadar Türkiye'de sivil toplumun gelişimi bağlamında sorular sorulmuştur. Her bir dönem için ayrı sorular sorarak STK temsilcilerinin perspektifinde sivil toplumun gelişimi analiz edilmiş, sivil toplumun güncel tartışmaları hakkında da yorumlar yapmaları sağlanmıştır. Sivil toplum ve siyaset mesafesi, doğal afetlerde STK'ların kamudan beklentisi, ideal STK tanımının olup olmadığı hususu, STK'ların örgütlenme modelleri, STK'ların ekonomik bağımsızlığı, sosyal yardımlar, dijital medya kullanımı gibi birçok güncel mesele hakkında STK temsilcilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Sorular üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm genel değerlendirme soruları, ikinci bölüm bağlantı soruları, son bölüm ise sonuç sorularıdır.

Dördüncü bölüm ise Türkiye Gençlik Vakfı'nın (TÜGVA) sivil toplum kuruluşlarının yönetim ve organizasyon bağlamında incelenmesi sonucunda oluşmuştur. İlk üç bölümde sivil toplum tanımlaması yapılmış, 1980'den günümüze sivil toplumun gelişimi incelenmiş, bu gelişim süreçleri STK temsilcilerinin bakış açısıyla tekrar değerlendirilmiştir. Bir sivil toplum kuruluşu olarak Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) incelemesi bölümünde ise tezin ilk üç bölümde değerlendirilen bulgular neticesinde TÜGVA'nın STK çalışmaları incelenmek suretiyle yeni dönemde sivil toplum çalışmalarının geldiği durumun tespitinin yapılması hedeflenmiştir. TÜGVA'nın değerlendirilmesi yapılırken TÜGVA'nın yaptığı çalışmalar ve temel büyüme stratejileri, teşkilatlanma yapısının analizi, teknik ve yönetsel yapı analizi, gönüllülük yönetimi analizi, motivasyon ve ödüllendirme çalışmaları, kurumsal iletişim süreçleri, fon ve kaynak yönetimi gibi bir STK'nın temel işleyiş mekanizmaları değerlendirilmiştir. Tüm bu değerlendirmelerde bulunurken sahadaki işleyiş ve operasyon süreçlerini de teze dahil etmek için 196 TÜGVA gönüllüsü ve 64 TÜGVA profesyonel çalışanı ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu anket çalışması ile TÜGVA çalışanlarının gözünden 1980'den günümüze Türkiye'de sivil toplumun gelişimi değerlendirilmiştir ayrıca TÜGVA'nın STK çalışmaları hakkında bilgiler edinilmiştir. Araştırma sadece bir ili kapsayacak şekilde değil de tüm Türkiye'deki çalışmaları kapsayacak şekilde kurgulandığı için her bölgeden katılımcıların dahil olması sağlanmıştır.

Araştırma Hipotezleri:

1. 1980'den günümüze Türkiye'de sivil toplumun gelişimi, siyasi ve sosyolojik olaylardan etkilenmiştir. Darbeler, siyasi müdahaleler, doğal afetler, salgın hastalıklar ve bu süreçlerin sivil topluma etkileri, güncel tartışmaları oluşturmuştur. Sivil toplum

geleceği için bu güncel tartışmalar, yaşadığımız topluma uygun bir şekilde, sahadaki STK temsilcilerinin görüşlerini de dikkate alarak değerlendirilmelidir.

2. Sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, mevcut sivil toplum yapısını değerlendirirken informal örgütlerin de önemli bir rol oynadığını düşünmektedir. Ayrıca siyaset ve sivil toplum ilişkisi değerlendirilirken de informal örgütler ve formel örgütlerin birbirinden farklı mesafede olduğu görülmektedir. Informel örgütlerin siyasete kanalize edilmesinin formel örgütlere göre daha kolay olup olmadığı hususu ise başka çalışmalarda ayrıca araştırılmalıdır. Bununla birlikte STK'ların siyasete mesafeli durması gerektiği tüm STK temsilcileri tarafından dile getirilmiştir. Fakat siyasetin STK'lara mesafesi hususunda ayrıca bir araştırma yapılması ve bu çalışmada tartışılması önerilmektedir.
3. TÜGVA, Türkiye'deki gençlik STK'ları arasında yönetim ve organizasyon yapısı ile öne çıkan bir model oluşturmaktadır. Bu modelin incelenmesi aynı zamanda sivil toplumun gelişimi hakkında da bilgiler vermektedir.
4. STK'ların dijital medya kullanımı, gönüllülerin katılımını ve örgütlenme süreçlerini olumlu yönde etkilemektedir. Bununla birlikte birçok STK, özellikle salgın hastalık döneminde bu dijitalleşme sürecine tam uyum sağlayamadığı için gönüllü ve fon/kaynak yönetimi alanlarında verim kaybı yaşamıştır.
5. STK'ların ekonomik bağımsızlığı, örgütlenme modelleri ve kamudan beklentileri, sivil toplumun genel gelişimi üzerinde belirleyici bir etkidir.

Araştırma Sınırlılıkları:

1. Araştırma kapsamında 34 STK temsilcisi ile görüşülmüş olup, bu STK temsilcilerinin farklı alanlarda çalışmalar yürütülmesi hususuna ehemmiyet verilmiştir. Bununla birlikte daha geniş STK temsilcileri katılımı ile yapılacak araştırmalar farklı sonuçlar ortaya koyabilir.
2. Her ne kadar araştırma 1980'den günümüze sivil toplumun gelişimi bağlamında olsa da araştırma verileri, tezin yazıldığı 2022-2023 yılları arasıyla sınırlıdır ve gelecekteki sosyo-politik gelişmeler dikkate alınmamıştır. Bununla birlikte gelecekteki çalışmalar için de kaynak niteliği taşımaktadır.
3. Informel sivil oluşumlar, resmi verilere dayandırılmadığından ve informal sivil oluşumlar hakkında literatürde az sayıda çalışma olması sebebiyle bu hususta sınırlı bilgi içermektedir.
4. Dördüncü bölümde gerçekleşen TÜGVA araştırması TÜGVA'yı örnek olarak yapılmış olup, diğer gençlik STK'larının yönetim ve organizasyon yapıları bu çalışmada detaylı olarak ele alınmamıştır.

5. Anket ve mülakatların yorumlanması sırasında katılımcıların subjektif görüşleri, araştırma bulgularını etkilemiş olabilir. Farklı alanlarda çalışmalar yürüten STK temsilcileri soruları kendi bağlamlarında değerlendirmiş olabilirler.

Bu tez çalışması, hem sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin perspektifinden sivil toplumun gelişimini analiz etmeyi, hem de bir örnek olarak TÜGVA'nın yönetim ve organizasyon yapısını incelemeyi amaçlamaktadır. Tezin sonunda, STK'ların örgütlenme modelleri ve gönüllü-profesyonel karşılaştırmalı analizi hususunda literatüre katkıda bulunarak, sivil toplum alanında çalışma yürütecek kişi ve kurumlara rehberlik etmek hedeflenmiştir. Nitekim çalışmanın neticesinde hem STK temsilcilerinin görüş ve önerileri, hem de bir bütün olarak ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi neticesinde genel görüş ve öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİVİL TOPLUM

1.1. Sivil Toplum Tanımı

Sivil toplum kavramının tanımı, son yıllarda birçok disiplin tarafından detaylıca tartışılmış fakat ortak bir görüşte bulunulamamıştır. Sivil toplumun tanımı ile ilgili birçok disiplinde farklı tanımlar bulunmaktadır. Bunun nedeni, disiplinler ve bu disiplinlerin içerisindeki kuramların sivil toplumu kendi perspektifinde yorumlamalarıdır. Liberal, totaliter, Marksist ve diğer düşüncelere sahip düşünürler, mensubu oldukları düşüncenin ve içerisinde bulundukları dönemin de etkisiyle bu konuda farklı görüşler ortaya koymaktadır. Bu durum aynı zamanda dönemsel olarak da tanım farklılıklarının olduğunu göstermektedir. (Aslan, 2010:266)

Her ne kadar farklılıklardan bahsedilse de sivil toplumun kabul gören en yaygın tanımı devlet, toplum, aile ve birey arasında, gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi ayakları üzerinde duran, hukuksal bir düzenle ya da bir ortak değerler kümesiyle sınırlı, devletten özerk, örgütlü toplumsal yaşam alanı şeklindedir (Aslan, 2010:263). Burada üzerinde ittifak ile durulan mesele, devletten ve kamu resmiyetinden ayrı olarak gönüllü ve gönüllülük kavramını içerisinde barındıran alandır. Bu alan kamu kurumlarıyla sinerjik çalışabileceği gibi kabul gören temel anlayışa göre kamudan, kamu formalitesinden, siyasetten ve siyasi hükümetlerden bağımsız olmalıdır.

Siyaset ile doğrudan temaslı çalışan sivil toplum kuruluşları faaliyet alanlarında beklenen bağımsız tutumu sergileyememektedir. Bu da demokrasi ve sivil toplum ilişkisini sorgulatmaktadır. Nitekim gelişmiş toplumlarda sivil toplumun gelişimi demokrasinin gelişmesi ile doğru orantılıdır. Sivil toplumun hayat bulması için bazı özelliklerin toplumda hâkim olması gerekmektedir. Örneğin demokrasi kültürünün oluşması, sivil toplum açısından oldukça önemlidir. Demokrasi kültürü geliştikçe sivil toplum gelişir, sivil toplum geliştikçe de demokrasi kültürü gelişmektedir. Demokrasi kültürünün gelişmediği toplumlarda sivil toplumun bugünkü anlamıyla çalışma alanı ciddi olarak daralmaktadır.

Sivil toplum alanına giren ve çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları ülkemizde vakıf, dernek, kooperatif, sendika, oda, kulüp, platform şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Özdemir ve diğerleri, 2009:156).

1.2. Sivil Toplum Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihçesi

Sivil toplum kavramı, antik çağdan (Keane, 2004:47) 1800'lü yıllara kadar devlet kavramı ile aynı düzlemde değerlendirilmiştir. Avrupa toplumlarında 1800'lü yıllar ile görünen aydınlanma felsefesi ve burjuvazi doğumuyla birlikte sivil toplum kavramı, liberal fikirlerde olduğu üzere birey ve toplulukların hak ve özgürlük temasıyla ayrı bir alan olarak devletten ayrılmaya başlamıştır. Fakat sivil toplum ve devlet ayrışmasının temeli totaliter rejimlerin sivil toplumu önlerinde bir engel olarak görmelerinden kaynaklanmıştır. (Aslan, 2010:267).

Bu manada değerlendirildiğinde sivil toplumun devlet ile ele alındığı dönemler olduğu gibi, devletten hariç olarak da ele alındığı dönemler olduğu söylenebilmektedir. 1800'lü yıllara kadar düşünürler sivil toplumu devlet ile ele almıştır.

Antik Çağ'da sivil toplum yönetici sınıfı oluşturan elitler, otorite ve halkın oluşturduğu bütün, "sivil" olarak adlandırılmıştır (Akçeşme, 2014:6). Sivil kelimesini değerlendiren Hocaoğlu, bu kelimenin Latince karşılığının "civitate" yani devlet, şehir ve site anlamlarına geldiğini söylemektedir (Hocaoğlu, 1997:106). Bu terim daha sonralarında Latinceye "societas civilis" olarak geçmiştir (Duman, 2007:363). Bu ad ile bilinen ünlü kaynak, tarihteki ilk filozof söylemiyle anılan M. Augustinus'un "De Civitate Dei" (Tanrı Sitesi) adlı eseridir (Nişancı, 2000:207). Önce Fransızcaya akabinde ise İngilizceye geçtiği düşünülen Latince "civitate" kelimesinin, İngilizcede bulunan "City, Civil, Civic, Civilazition kelimelerinin temelini oluşturduğu düşünülmektedir (Hocaoğlu, 1997:106) Bu haliyle civilazition kelimesinin Arapça medeniyet, Türkçe ise uygarlık anlamlarına gelmektedir (Nişancı, 2000:87).

Her ne kadar bilinen yazılarında sivil toplum kavramını hiç kullanmasa da Antik Çağ filozoflarından Aristo'nun "politike koinonia" olarak ifade ettiği ve siyasal toplumu belirten kelimenin sivil toplum kavramının felsefi köklerini oluşturduğu düşünülmektedir (Yıldız, 2004:89). Hukukçu ve düşünür olan Cicero 1438 yılında yaptığı çeviride Aristo'nun "politike koinonia" kavramını Latinceye "civitas appellator veya societas civilis" olarak çevirmiştir (Cengiz vd.2005:223; Çopur, 2009; Gönenç, 2001:12).

Orta Çağ'dan modern siyasi düşünceye geçişte başlangıç noktası teşkil eden Jean Bodin (Onbaşı, 2005:15), özel-kamusal ayrımına yer vermekle devlet-sivil toplum ayrımının ilk tohumlarını atmıştır. Fakat Thomas Hobbes, John Locke ve Rousseau gibi düşünürler farklı düşüneceklerdir. Hegel ise Bodin'in düşünce tohumlarının neşvünema bulmasını sağlayacaktır (Saygılı, 2014:189).

Avrupa'daki aydınlanma hareketlerinin başlayıp feodalitenin yerini modernleşmenin kurulmasıyla birlikte yeni düşüncelerin alması sebebiyle ilk çağdan itibaren devam edegelen sivil

toplum ile devletin özdeşleşmesi düşüncesi yerini sivil toplum ve devlet karşıtlığına bırakmıştır. (Cengiz vd, 2005:223).

Toplumsal sözleşme kuramcıları olarak tanınan Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau, sivil toplum ve devlet arasında olmasa da kuramın temelini oluşturan sivil ve politik toplum arasındaki ayrım hakkında fikirler ortaya koymuşlardır (Onbaşı, 2005:19).

Hobbes devlet ve toplum konusundaki düşüncelerini anlatmak için “doğa durumu” kavramını ortaya atmıştır. Hobbes’un doğa durumundan kastettiği anlam doğa durumunda insanların eşit ve özgür olduğudur ve bu durumun insanların güvenliği için bir tehdit unsuru oluşturduğudur. Çünkü bu tarz bir eşitlik durumu insanlar arasında çekişme ve kaos oluşturacaktır (Doğan, 2002:47; Onbaşı, 2005:19). Nitekim Thomas Hobbes’a göre devlet, bu tehlikeye karşı insanların kendisini korumak, toplumsal güven ve huzuru sağlamak için “karşılıklı” ve kendi iradeleriyle oluşturdukları sözleşme ile ortaya çıkmıştır (Doğan, 2009:91). Hobbes’a göre toplumsal sözleşme, bireyin yaşam alanını tehdit eden doğa durumundan doğan unsurları ortadan kaldıracaktır.

Hobbes’un aksine başka bir aydınlanma düşünürü olan John Locke, doğa durumunu farklı yorumlamıştır. Locke’a göre doğa durumu; barış, muavenet, birliktelik ve korunma anlamlarına gelmektedir (Sabine, 1969:212). Locke’a göre insanların en temel hakkı, özgürlüktür. İnsanlar doğa durumuna uygun yaşadıklarında bu özgürlükleri zaten sağlanacaktır. Fakat doğa durumuna uygun yaşayamama hallerinde yargıçlara ve denetime ihtiyaç duyulacaktır. Bunun için toplumsal sözleşme ile bu problem çözülecektir. İnsanlar yargılama ve ceza verme haklarını toplumsal sözleşme ile merkezi hükümete devrederek sivil/politik toplum ikilik ilişkisini oluşturmuştur (Geçit, 2020:110). Fakat bu ikilik devlet- sivil toplum ikiliği değildir (Onbaşı, 2005:22).

Sivil toplum kavramını ilk kez eserinde kullanan kişinin Francis Hutcheson olduğu düşünülmektedir (Demirel, 2011:150). Düşünür Hutcheson’un 1755 yılında Londra’da yayınlanan “An Inquiry of into the Original of our Ideas of Beauty and Virtue” eserinde sivil toplum kavramını da kullanmıştır. Sivil toplum kavramını başlık olarak ilk kullanan kişi ise Adam Ferguson’dur (Kayademir, 2006:354). Ferguson 1767 kaleme aldığı “sivil toplum üzerine bir deneme” adlı eserinde sivil toplum kavramını, doğa durumunun karşıtı, yönetim de düzenlilik ve siyasi bağlılığı olan toplum manasında devlet anlamına değinmiş vahşi ve ilkel durumların tersine medenileşmek anlamına geldiğini ifade etmiştir (Gönenç, 2001:17; Çaha, 2007:35; Hira-Şan, 2009; Özer, 2008:88-89). Ferguson sivil toplumu devletten ayrı bir alan görmemekle birlikte bu iki alanın aynı nitelikte olduğunu ve bu hali muhafaza etmesi gerektiğini düşünmektedir (Aslan, 2010:196). Paini ayrım tanımlamasında Ferguson’dan farklı düşünecektir.

Thomas Paine insanlar tarafından oluşturulan birlikteliklere önem vermekle birlikte devleti baskıcı ve sınırlayıcı bir unsur olarak görmektedir. Bu anlayışını “Sağduyu” adlı eserinde ifade etmiştir. Devlet unsuruna olumsuz anlam yüklemesi sivil toplum- devlet düalizmini oluşturmuştur (Küçük, 2012:4). Sivil toplumun kendini yönetme yeteneğinin artması ile devlet yasalarına ve kurumlarına olan bağlılık azalacaktır (Keane, 1993:65). Bu da devlet iktidarının sivil toplum lehine sınırlandırılması anlamına gelmektedir (Tamer, 2010:90). Doktrinde kabul edilen temel görüşe göre Paine’nin Sağduyu eseri yayınlanana kadar sivil toplum ve devlet kavramları eş anlamlı olarak kullanılmış ve bu eser ile ilk defa net ayrım yapılmıştır (Keane, 2009:68).

Sivil toplum ve devlet ayrımını yapmış bir diğer düşünür Alexis De Tocqueville’dir. Tocqueville, çoğulcu örgütlenmeler olarak (Tumay, 2015:328) bahsettiği sivil toplum için devletin baskılayıcı sistemleri bir dengeleyici güç olduğu, problemlere çözümler aradığı, demokrasinin korunması ve gelişmesine katkı sağladığı ve en nihayetinde toplumun kendini koruması için faaliyet yürüttüğünü söylemiştir (Yetiş, 2005:14). Gönüllülük vurgusunda bulunan Tocqueville, neredeyse her mesele de örgütlenilebileceği, bu örgütlenme becerisinin de ekonomiye dahi yarar sağlayacağı fikrine sahiptir (Tocqueville, 1994:174).

Sivil toplum ile ilgili çalışma yürütmüş bir diğer önemli düşünür filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel’dir. Hegel, önceki düşünürlerin aksine sivil toplumun, kendiliğinden doğal bir durum olmadığını ifade etmekle birlikte sivil toplumun korunması meselesinde devletin düzenleme yapması gerektiğini ifade etmiştir (Tamer, 2010:92). Sivil toplumda bir kesimin aşırı gelişmesi durumunda bu gelişme diğer kesimleri engelleyebilmekte ve baskı altına alabilmektedir (Keane, 1993:68). Hegel sivil toplumu, maddi ihtiyaçlar alanı ve şahsi menfaatçi olarak eleştirmiştir (Erken, 2020:46). Hegel’e göre güçler ayrılığının esas olduğu devlet anayasal monarşik devlet evrenselliğinin en üst mertebesidir ve bununla beraber sivil toplum ise bozulmaları ve yoksulluğu beraberinde getirir (Erken, 2020:33). Hegel’in sivil toplumu eleştirdiği, etik yaşamın en üst mertebesine devleti koyduğu görülmektedir (Hegel, 1991). Hegel’in liberal karşıtı bu açıklamaları özellikle Marksistler ve muhafazakârlar tarafından ciddi biçimde savunulmuştur (Erken, 2020:34). Hegel’in devletin her şeyin üstünde bir yapı olduğu ve kuşattığı görüşüne karşılık Karl Marks sivil toplumu siyasal yaşayışı belirleyen bir alan olarak görmüştür (Tumay, 2015:323). Dolayısıyla Hegel’in devlet vurgusunun aksine Marx ve Gramsci sivil toplumu vurgulamaktadır (Keane, 1993:103).

Hegel’in aksi olarak Marx sivil toplumun çıkar çatışmalarını devletin çözebileceğine inanmamaktadır ve ona göre sivil toplum alt yapı, devlet ise üst yapıdır. Devletin sivil topluma bağlı olduğunu düşünen Marx, sivil toplumun burjuvazi ile geliştiği ve aynı zamanda sivil

toplumun devlet üzerindeki burjuva sınıfı denetimi de üreten bir alan olduğunu düşünmektedir (Çaha, 1996:199).

1.2.1. Batıdaki ve Doğudaki Anlamıyla Sivil Toplum Kavramı ve Tarihi

Batı toplumlarında sivil toplum daha sorgulayıcı, eleştirel ve diyalektik bir mantık ile ilerken Doğu toplumlarında ise kamu ve siyaset ile daha uyumlu bir tavır sergilemektedir. Burada Doğu ve Batı arasındaki hürriyet tanımlaması devreye girmektedir. Batının hürriyet anlayışına göre sivillik “siyasi güçlerin sultasından kurtulma” olarak tanımlanırken Osmanlı ve Türkiye’de batıdaki gibi kökten bir “kurtulma” fikrinin olmadığı savunulmaktadır (Gün, 2017:166). Batı’nın ve Doğu’nun yaşama biçimleri değerlendirildiğinde Batı toplumlarında gönüllülük faaliyetleri tamamen formel yapıdaki sivil toplum kuruluşlarında gerçekleşirken, Doğu toplumlarında sivil toplum alanını oluşturan gönüllülük faaliyetleri daha informal bir zeminde gerçekleşmektedir. Bu sebeple sivil toplumun gelişiminin Batı ve Doğu karşılaştırması yapılırken düşünülen en büyük hata, aynı düzlem ve zihniyet ile değerlendirmek olacaktır. Örneğin Batı toplumlarında yardım faaliyetlerinde bulunan gönüllüler bu faaliyetlerini tamamen formel düzlemde gönüllü oldukları sivil toplum kuruluşları organizasyonunda gerçekleştirirken, Doğu toplumlarında bu yardım faaliyetleri bireysel ve enformel bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Türk toplumu üzerinde örnek vermek gerekirse sivil alan incelendiğinde insani yardımların yapılması için insanların herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olması beklenmemektedir. Özellikle dini bayramlarda ve dini günlerde önce en yakınlarına olacak şekilde yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımların çok büyük bir çoğunluğu resmi bir kurum aracılığıyla değil, bireysel ilişkiler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Her geçen gün dernek ve vakıf sayılarının artmasıyla birlikte bu yardım faaliyetlerinin her ne kadar resmî kurumlar aracılığıyla gerçekleşmesi artsa dahi, büyük çoğunluğun resmi faaliyetlerden uzak durduğu görülmektedir. Nitekim Türkiye’nin milli gelire oranla dünyada en fazla insani yardım yapan ülke olması (Yüksel, 2019) bu durumu destekler niteliktedir.

1.2.2. Türkiye’deki Sivil Toplum Kavramı ve Tarihi

Türkiye’deki sivil toplum gelişimi incelendiğinde sivil toplumun siyasi gelişmelere, doğal afetlere ve güncel meselelere paralel seyir aldığı görülmektedir. Siyasi gelişmelerde karşımıza çıkan ilk unsur darbelerdir. Darbelerde sivil toplum da büyük yara alan alanlar arasında yer almaktadır. Onlarca vakıf, yüzlerce dernek, sendika ve diğer sivil toplum kuruluşları darbe dönemlerinde zorla kapatılmış ve demokrasiye zarar verilmiştir. Fakat bu zor süreçler, sivil toplumun bir noktada kabiliyetlerinin inkişaf etmesine sebep olmuştur. Her geçen gün sivil toplum alanında çalışmalar giderek artmaya devam etmiştir. Bununla birlikte karar alıcı siyasilerin ve hükümetlerin aldığı kararlar da sivil toplumun gelişimini etkilemiştir. Nitekim tarihsel gelişim incelendiğinde bu etkileşim görülecektir.

Bir diğerk etken ise doğal afetlerdir. Doğal afetlerde yaşanan sũreçler ve sivil toplumun gũsterdięi refleks, tarihsel sũreçte afet ve sivil toplum ilişkisini doğurmuştur.

Tũrkiye’de sivil toplumun gelişimi incelendiğinde meseleye evvela Selçuklu ve Osmanlı gibi Tũrk Devletlerinin dũnemleri incelenerek başlanılmalıdır.

Osmanlı Devleti’nde sivil toplum anlayışına benzer şekilde vakıf, lonca gibi sistemler kurulmuştur. Ayrıca dũnemin sivil alanını daha çok tekke, zaviye ve Anadolu dini tarikatları oluşturmaktadır. Bu sistemler her ne kadar batının sivil toplum tanımıyla birebir uyuşmasa da benzer noktaları bulunmaktadır.

Batı toplumları şehirlerin ve ticaretin kontrolũ için sivil toplumun gelişmesine önem vermiştir. (Gönenç, 2001:60; Çaha, 2007:150; Mardin, 2008:15; Cengiz vd, 2005:231; Çaha, 1994:88). Tũrk İşlam medeniyetindeyse Batı’daki anlamıyla olmasa da lonca sistemi, ticari ve içtimai menfaat eksenli birliktelikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı’da bu dũnemlerde sivil toplum kavramı daha çok devlet ile özdeşleşmekte veya karşılıklı çatışmalar ile haklarını savunan sınıflı toplum yapısını temsil etmektedir. Tũrk İşlam medeniyetindeyse tekke ve zaviyeler ve benzeri kuruluşlar gũnũmũz tanımlamasındaki sivil toplum kavramına daha yakındır.

Osmanlı Devleti’nde padişahı yargılayabilecek řeyhũlislam makamı hũkũmeti baskı altında tutma özelliği ile sivil toplum unsuru sayılabilmekte ise de (Aslan, 2010:263) řeyhũlislam’ı görevden alma yetkisinin padişahta olması dolayısıyla devlet karşısında modern dũnemdeki sivil toplum dũřũncesinin etkin olmadığı iddia edilmektedir. (Çaha, 1994:92) Buna rağmen Batı’da 18.yũzyıla kadar sivil toplum ve devlet ayırımının yapılmadığı göz nũnde bulundurulduğunda, Osmanlı Devleti’ndeki vakıflar, lonca sistemi vb. unsurlar devlet desteği dışında gnũllũlũk faaliyetlerinin olduğunu göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Osmanlı Devleti’nde sivil toplum faaliyetlerinin Batı’dan önce başladığını söyleyebilmek mũmkũndũr.

18.yũzyıla kadar Batı dũřũnũrleri sivil toplumu demokrasinin ve modernliğin bir gerekliliği olarak grũrken Osmanlı Devleti’nde sivil toplum gnũllũleri -vakıf insanı ve hasenat gnũllũleri- “insanlığa hizmet” dũřũruyla modernlik ve demokrasi kaygısı gũtmeden sivil toplum faaliyetlerinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti’nde sivil toplumu oluşturan fertlerin toplum içindeki konumunu Sultanın iradesi belirlerdi (İnalcık 2013a:45). Nitekim bu durumunda Osmanlı Devleti’nde sivil toplum unsurunun devlet eliyle geliştiğini söylemek mũmkũndũr (ũnal mış, 2016:140). Fakat bununla birlikte sivil toplum alanı, aynı dũnemde Batıdaki anlamıyla devlet içinde faaliyet yũrũten bir alan değil, devlet dışında faaliyet yũrũtũlen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde bir sivil toplum unsuru olarak vakıfçılığın Batı toplumlarından daha önce faaliyette olması ve gelişmesinde şüphesiz devletin dini inancı İslamiyet'in etkisi çok büyüktür. İslam dini Peygamberi Hazreti Muhammed (sallallahualeyhivessellem) henüz peygamber değilken dahi o dönemde enformel bir sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilebilecek "Hılfu'l Fudul" adlı topluluğa üye olmuştur. Bu topluluğun temelde insan hakları perspektifinde kurulduğu düşünülmektedir.

Hılfu'l Fudul'un kurucuları bu kurumu Mekke'ye ticarete gelen yabancıların yahut Mekke'de yaşayan yerlilerin herhangi bir haksızlığa uğradığında, o hakkı hak sahibine hep birlikte teslim etmek maksadıyla kurmuşlardır (Hamidullah, 1998). Her ne kadar bu oluşum sivil bir topluluk gibi görünse de dönemin Arap yarımadasında devlet eksikliği ve kabile yaşayışının varlığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Buna binaen Hılfu'l Fudul'un Mekke şehir devletinde ortaya çıkmış sivil bir girişim olduğunu söylemek mümkündür.

İslam'da vakıf kurumunu ortaya çıkartan olayın Hazreti Ömer (R.A)'ın Hayber fethi sonrasında kendi payına düşen arazi ganimetini satmayarak, kendi kullanımına almayarak, miras olarak da bırakmayarak ve hibe edilmeme şartı da koyarak bu arazinin fakirler, köleler, misafirler ve Allah yolunda olanların istifadesine bağışlaması olarak değerlendirilmiştir (VGM, Tarihte Vakıflar). Bu bağışın vakıfçılığı başlattığı düşünülmektedir. Böylelikle sivil toplumun bir unsuru olan vakıfçılık İslami fetihlerin farklı coğrafyalara ulaşması neticesinde o coğrafyalarda da etkisini göstermeye devam etmiştir. İslam inancının temel prensiplerinden olan "Allah yolunda harcama yapma, zekât ve sadaka" gibi düsturların yerine getirilmesinde, bu vakıfların etkisi görülmektedir.

Hz. Peygamber (sallallahualeyhivessellem)'in sıklıkla bahsettiği "sadaka-i cariye" ibadetini, İslam inancına sahip olanlar vakıflar kurarak yerine getirmiştir. Sadaka-i cariye, insan öldükten sonra dahi kendisine sevap kazandırdığı düşünülen vakıf kurma, medrese ve cami inşa etme vb. hayır faaliyetleridir.

Özellikle Abbasiler döneminde Türklerin Müslüman olması ile vakıfçılık ciddi manada inkişaf etmiştir. Bir Türk İslam Devleti olan Büyük Selçuklu Devleti döneminde İslam dünyasının en yoğun vakıfçılık faaliyetleri gözlenmektedir. Devlet yönetici elitleri ve varlıklı insanlar pek çok hayır müesseseleri vakıflar kurmuşlar ve böylelikle şehirlere Türklerin yerleşmelerini de arttırmışlardır (Çetin, 1981:150). Nitekim Büyük Selçuklular sonrasında Harzemşahlar, Atabekler, Eyyubiler, Anadolu Selçuklularında da vakıf faaliyetleri görülmektedir (Kemaloğlu, 2014:3).

Selçuklularda hastaların tedavisi için dâru's-şifalar, şehirdeki imar faaliyetlerini yapan imarathaneler, ihtiyaç sahiplerine ve misafirlere aşevi hizmeti sunan dâru'z-ziyâfeler, içlerinde

ibadethanelerin bulunduğu ribâtlar, külliyyeler, medreseler, hanlar ve kervansaraylar vakıf hizmetleri olarak kullanılmış, bir kısımlarının gelirleri vakıflardan sağlanmışır (Kemaloğlu, 2014:4).

Osmanlı Devleti döneminde bu vakıf ve hayır faaliyetleri üstüne eklenerek devam etmiştir. Osmanlı Devleti için “bir vakıf devleti” ibaresinin kullanılması mübalağa olmayacaktır. Osmanlı Devleti’nin gayrimenkul servetinin yaklaşık dörtte üçünün vakıfların teşkil ettiğini düşünenler dahi bulunmaktadır (Taştan, 2013:185).

Vakıflar kurulurken ilk olarak vakfiyeler hazırlanır. Vakıfname yahut vakfiye olarak adlandırılan ön hazırlık metni, hukuki tabiri itibarıyla vakfın tescillenmesi anlamına gelmektedir (Berki, 1965). Bu belgeler vesilesiyle vakıf kuranın ismi, mal ve para miktarı ve malların cinsi ile çeşidi gibi bilgiler yer almaktadır (Şeker, 1993:5).

VAKIF DUASI

“Her kimse ki; Vakıfların bekasına özen ve gelirlerinin artırılmasına itina gösterirse, bağışlayıcı olan Allah-u Teâlâ'nın huzurunda ameli güzel ve makbul olup, mükâfatı sayılamayacak kadar çok olsun, dünya üzüntülerinden korunsun ve muhafaza edilsin...”

Kanuni Sultan Süleyman Vakfiyesinden...

Hicri 950 - Miladi 1543

Kaynak: Din ve Hayat Dergisi, 2017, 30. Sayı

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1980'DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ

2.1. 1980'li Yıllara Gelene Kadar Sivil Toplumun Gelişimi

2.1.1. 1923-1946 Yılları Arasında Sivil Toplumun Gelişimi

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte yerine halkın iradesinin hâkim olduğu milli devlet modeli ortaya çıkmıştır (İnalcık, 2013b:45). Her ne kadar halk iradesi ön plana alınmışsa da kuruluşunun ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'nde sivil toplumun gelişimi adına pek bir ilerleme olduğu söylenememektedir. 1923 ile 1946 yılları arasındaki “tek tipleştirme ve homojenleştirme” politikalarının bu durağanlığa sebep olduğu düşünülmektedir (Çaha, 2005:693; Abay, 2009). Bu süreçte Cumhuriyet rejimi için tehlike uyandırdığı düşünülen siyasi ve içtimai bütün hareketlere karşı sert önlemler alınmıştır. Özellikle ülkenin kurucu lideri olan Mustafa Kemal ve yakın çalışma arkadaşları, devlet politikalarının oluşturulmasında aktif rol oynamıştır. Mustafa Kemal asker kökenli bir yönetici olmasına rağmen askerlerin siyaset yapmak istemesi halinde ordudan istifa etmesi gerektiğini ifade etmiştir (Uyar, 2014:830). Bu, yeni kurulan ülkenin sivil bir yönetim ile yönetileceğini düşündürmektedir. Fakat bununla beraber cumhuriyetin ilanı ile birlikte birçok yetkiyi üstüne almıştır. Bu konuda dönemin bazı gazetelerinde Gazi'ye verilen yetkilerin padişahı bile olmadığı dile getirilmiştir (Kinross, 1967:582).

10 Mayıs 1935'te devlet desteğiyle faaliyetlerini yürüten Türk Kadınlar Birliği kendisini kapatmış, 10 Ekim 1935'te ise Mason Locası kapatılmış ve varlıkları halk evlerine devredilmiştir (Tuncel, 2005:720; Çaha, 2009). Yine 1930 yılında Türk Ocakları da kendisini feshetmiş, mallarını da halk evlerine devretmiştir. Bu devir işlemleri, bütün içtimai güçlerin tek elde toplanma amacı olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Doğan, 2007).

Bu yıllar arasında Türkiye'de faaliyet yürüten tek sivil toplum kuruluşu, hükümetin politika ve ideolojilerini halka yaymayı kendisine görev edinmiş halk evleridir (Çaha, 2007:193). Hükümetin politika ve ideolojilerini yine devletin desteği ve devlet kadrosu ile halka yayma görevinde bulunan bir oluşum, günümüz anlamıyla sivil toplumun ruhuna uygun hareket etmiş sayılmamaktadır. Çünkü sivil toplum kuruluşları devlet dışı aktörlerin bir araya gelmesiyle oluşur ve iktidarı ele geçirme amacı taşımaz (Özbudun, 1999:39). Sivil toplum, devletten bağımsız bir toplumsal alan olup, vatandaşların, aile veya devlet tarafından temsil edilmeyen ortak çıkarlarının alanıdır (Yıldız, 2004:89).

Sadece siyasi faaliyetler yürüten bir sivil toplum kuruluşunun varlığına izin verilip bunun haricindeki sivil toplum oluşumlarının varlığına izin verilmemesi de demokratik bir eylem değildir. Çünkü sivil toplum, hem devletin (dar anlamda politik toplum) dışında hem de geniş anlamda politik toplumun da dışında kalan alanı kapsamaktadır (Gönenç, 2001:17).

Dönemin şartlarının zorlayıcılığı sebebiyle yapıldığı düşünülen bu eylemlerin, sivil toplumu besleyen en temel unsur olan demokrasiye uygun olmadığı görülmektedir. Her ne kadar kurucu lider Mustafa Kemal, siyasette çok partili hayata geçmeye çalışması ve askerinin siyasete müdahil olmaması gibi sivil iradeyi güçlendirecek hamleler yapmaya çalışsa da bunlarda başarılı olamamıştır. Elbette bu gelişmeler sivil toplumu doğrudan etkilemiştir. Sivil toplum açısından beklenen gelişim gösterilememiş ve sivil toplum sivil alanda hayat bulamamıştır.

Bu yıllar Türkiye’de yeni rejim olan Cumhuriyet’in anlaşılması için gayret gösterilen dönemlerdir. Her ne kadar Cumhuriyet ile demokrasiye geçilme gayesi görünse dahi, pratikte tek partili otoriter bir yönetim şeklinin olduğu gözükmemektedir. Bu dönemde azınlıkta bulunan bir takım bürokrat ve aydın kesim, pasif ve doğru yönetilmeye ihtiyaç duyan halk yığınlarının yönetilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu bürokrat aydın seçkinciliği, devlet ile sivil toplumu birbirine yabancılaştırmıştır (Turan, 1999:151).

Yeni kurulan Cumhuriyetin ilk yılları böylelikle Cumhuriyet Halk Partisi ve kurucu lider Mustafa Kemal’in modernleşme politikalarının hayata geçirilmesiyle geçmiştir (Uluç, 2013:400). Bu modernleşme çabaları sivil toplum açısından bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Yine bu dönemde modernleşme kaygısıyla birlikte sivil alanlara birtakım müdahaleler yapılmıştır. 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması ve fes yerine şapka giymenin kanunen zorunlu hale gelmesi, 1934 yılında ezanın Türkçe okutulması, 1935 yılında hacca gitmenin yasaklanması vd. hadiseler ile bireysel ve toplumsal alana müdahaleler gerçekleşmiştir (Ay, 2009:61) Bu müdahalelerin altında yatan temel motivasyon modernleşmenin gerçekleşmemesi kaygısıdır.

Yine bu dönemde Cumhuriyet rejimine ve rejim ile gerçekleşen modernleşme çabalarına karşı olan Şeyh Sait ve destekçileri hükümete karşı ayaklanmıştır. Meclis bu ayaklanmayı çok sert bir şekilde bastırmıştır. 3 Mart 1924 tarihinde Takrir-i Sükûn kanunu çıkarılmış ve bu kanun ile hükümete olağanüstü yetkiler verilmiştir. Yine bu kanuna dayanmak suretiyle istiklal mahkemeleri kurulmuş ve bu mahkemelerde rejim için tehdit oluşturduğu düşünülen kişiler idam edilmiştir. Hükümete olağandışı yetki verilen ve sivil toplumun temel besleyicisi olan demokrasinin henüz tam anlamıyla gerçekleşemediği bu dönemde sivil toplum adına bir gelişim sağlanamamıştır (Ay, 2019:61).

Dönemin önemli sivil toplum örgütleri olan Talebe birlikleri, Esnaf birlikleri, Gazeteciler Cemiyeti, İhtiyar Subaylar Cemiyeti, Türk Kadınlar Birliği kapatılmış ve varlıkları CHP'ye devredilmiştir (Alkan, 1998:57). Sivil toplum kuruluşlarının varlıklarının bir siyasi partiye devredilmesi günümüzde anlaşılamayacak bir şey olsa dahi, o dönemde Cumhuriyet Halk Partisi'nin sadece bir parti olarak değerlendirilmemesi gerekir. Çünkü Cumhuriyet Halk Partisi aynı zamanda toplumsal eylemlerde ve çalışmalarda bulunan en büyük tüzel kişiliktir.

2.1.2. 1946-1980 Yılları Arasında Sivil Toplumun Gelişimi

Habermas'ın sivil toplum tanımı sıklıkla kullanılmaktadır (Kabasakal, 2008:6). Habermas, sivil toplumun kurumsal çekirdeğini, kiliselerden, kültür derneklerinden ve akademilerden bağımsız medyaya, spor ve hobi derneklerine, tartışma kulüplerine, vatandaş forumlarına ve yurttaş inisiyatiflerinden meslek birliklerine, siyasal partiler, sendikalara ve alternatif kurumlara dek uzanan devlet-dışı ve ekonomi-dışı birlikteliklerin oluşturduğunu söylemektedir (Habermas, 1997:52). Sivil toplum kuruluşları için demokratik ortam oldukça önemlidir. Nitekim demokrasinin en büyük dayanaklarından biri de sivil toplumdur (Yıldırım, 2004:75). 1923-1946 yılları arasının sivil toplumun gelişimi için uygun bir dönem olmadığı görülmektedir. Bu dönemin sona ermesi çok partili hayata geçiş ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde, tek parti döneminde yasaklanan birçok sivil oluşumun tekrar ortaya çıktığı görülmektedir (Çaha, 2007:221: Çaha, 2005:694).

Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu 1950'li yıllarda sendikalaşma çalışmaları başlamıştır. Aynı zamanda birçok sivil oluşumda yine bu dönemde çalışmalarına başlamıştır. Dolayısıyla sivil toplumun gelişmesi için uygun zeminin oluşmadığı tek parti döneminden sonra Demokrat Parti ile sivil alanda daha demokratik çalışmalarda bulunulmuştur. Bu hem sivil toplumun gelişimi açısından hem de demokrasinin gelişimi açısından oldukça önemlidir. Nitekim sivil toplum ile demokrasinin gelişimi doğru orantılıdır. Birinin artması durumunda diğerrinin de arttığı görülmektedir.

Gönüllülük sisteminin oluştuğu yıllar için 1960'lar gösterilmekle beraber yine aynı dönemde seçilmiş sivil Demokrat Parti iktidarına askeri darbe ile son vermesi sivil toplum açısından önemlidir. Sivil alanın henüz istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Seçilmiş iradeye saygı duymayan ve ülkeyi sadece kendilerinin yönetebileceğini düşünen sınıf tarafından darbe gerçekleşmiş ve dönemin Başbakanı Adnan Menderes idam edilmiştir.

Tüm bunların yanında 1960'lı yıllarda gönüllülüğe dayalı dernekler kurulmuş ve kısa sürede benzer derneklerin sayısında artışlar görünmüştür (Doğan, 2009; Tuncel, 2005:725). 1961

Anayasası'nın da sivil toplum açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu anayasa, sivil toplumun teşkilatlanma çalışmalarına imkân tanımıştır (Aslan, 2010:268). Türk Anayasalarının içerisindeki en özgürlükçü Anayasalardan biri, 1961 Anayasası'dır. Bunun sebebi Anayasa'yı akademisyenlerin hazırlamış olmasıdır. Bundan dolayı üniversiteler ve TRT Anayasa'da özerk yapılar olarak geçmiş, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine yönelik çalışmalar yapılmış, çoğulcu demokrasiden bahsedilerek demokratikleşme adımı atılmış, işçi ve memurların sendika ve dernek kurma hakkı ile birlikte sivil toplum aracılığıyla örgütlenmesinin önü açılmış, tüm bireylere önceden izin almadan dernek kurma ve gösteri yapma hakkı tanınmış, sosyal devlet kavramı eklenmiş ve üz düzey kişilerin görevden uzaklaştırmalarının ancak hukuk kararıyla olması gerektiği ile alakalı kanun dâhil edilmiştir (Özbudun, 1995).

1971 yılında askeri muhtıra ile sivil toplumun gelişimine müdahale gerçekleşmiştir. Bu anti-demokratik eylemin asıl amacının sivil toplumun gelişiminin devlet kontrolünde olmasını sağlamak ve sivil alanı devlet denetimi altına almak olduğu düşünülmektedir.

1960 ve 1980 yılları arasında soğuk savaş etkisindeki birçok dünya ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de kutuplaşmalar oluşmaya başlamıştır. Kendilerini siyasi düzlemde sağ ve sol olarak adlandıran gruplar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu gruplar genellikle üniversitelerde kurulmaya başlamıştır. Özellikle 1961 anayasası ile üniversitelerin özerk faaliyetler yapmasına imkân tanınması bu grupların özgürlüklerinin önüne açmış ve çalışmaları hızlandırmıştır. Askeri darbe ile yönetime el koyanlar, Anayasa yapma konusunda tecrübesiz oldukları için bu hususta akademisyenlerden destek almışlardır. Akademisyenlerin ve hukukçuların hazırladığı Anayasa metninde ise tahmin edilenin aksine üniversitelere özerk çalışma imkânları tanınmıştır. Türkiye'de komünizm ve sosyalizm yanlısı çalışmalarda bulunan Türkiye İşçi Partisi, Türkiye genelinde örgütlenmeye başlamıştır. Buna karşılık olarak Alparslan Türkeş'in liderliğini yürüttüğü Milliyetçi Hareket Partisi ise komünizm karşıtı olarak teşkilatlanma çalışmaları yürütmüştür. Nitekim Türkeş'in liderliğinde sağcı gruplar "Ülkücüler" olarak adlandırılmış ve 1968 yılında Ülkü Ocakları kurulmuştur.

Türkiye İşçi Partisi de aynı yıllarda "Devrimci Gençlik" adıyla bir teşkilat kurmuştur. Bu iki yapı sıklıkla karşı karşıya gelmiş ve birbirlerine şiddet eylemlerinde bulunmuştur.

Özellikle sol grupların ayrışmalar yaşadıkları dönemde Türkiye Komünist Partisi Marksist/Leninist bir ideoloji izlemiştir. Bu ideolojinin farklı yorumları olan Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) gibi oluşumlar ise bir takım terör eylemlerinde bulunmuştur (Zürcher, 2003:372).

Bu dönemde muhafazakâr camialarda da birtakım çalışmalarda bulunulmuştur. Bunların en bilindiği ilk başlarda enformel faaliyetler düzenleyip, 1975 yılında ise formel zeminde

çalışmalarını yürüten Akıncılar Derneği'dir. Akıncılar Derneği, İslami hayat tarzını benimseyen kişilerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Akıncılar Teşkilatı, diğer İslami vakıf ve derneklerden farklı olarak siyaset ile doğrudan ve dolaylı olarak temaslarda bulunmuştur.

Yine aynı yıllarda İslami cemaat ve tarikatlar da dernek ve vakıflar kurmak suretiyle kurumsallaşmaya başlamıştır. 1973 yılında kurulan Hizmet Vakfı, 1974 yılında kurulan Hayrat Vakfı, 1980 yılında kurulan Hakyol Vakfı, 1985 yılında kurulan Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı bunlara örnektir.

2.2)1980-2000 Yılları Arasında Sivil Toplumun Gelişimi

2.2.1) 12 Eylül 1980 Darbesi ve 1982 Anayasası'nın Sivil Topluma Etkisi

70'li yıllarda yaşanan sağ-sol olayları, grupların kendi arasındaki çatışmaları, üniversitelerin eğitim alınmayacak hale gelmesi, aşırı marjinal grupların anarşi eylemleri neticesinde gelişen siyasi olaylar silsilesi toplumsal huzursuzluğu da beraberinde getirmiştir. Tüm bunların neticesinde askeri yönetim anti-demokratik bir şekilde yönetimi ele almıştır. Bu darbenin neticesinde 1982 yılında ise yeni bir Anayasa kabul edilmiştir. Ayrıca askeri yönetimin baskıcı uygulamalarından hem halk hem sivil toplum hem de sivil toplum kuruluşları doğrudan etkilenmiştir.

Askeri yönetim tarafından gerçekleştirilen darbenin amaçlarından biri de toplumun siyasetten soyutlanmasını sağlamaktır. Fertlerin bir araya gelip oluşturduğu sivil toplum alanına siyasi müdahalelerin yapılması, sivil toplumun durağanlaşmasına sebep olmuştur.

Ayrıca bu baskı ortamında sivil toplum kuruluşlarının önemli bir işlevi olan hükümetlere baskı oluşturma özelliği de tamamen iptal edilmiştir. En ufak bir söylemde bulunan STK'lar "sağ-sol" gruplara üye sayılmıştır. Sivil toplumun hayat bulmasına sebep olan demokratik ortamın yerine geçen anti-demokratik yönetim, STK'ları işlevsizleştirmiştir. Bu süreç askeri yönetimin hükümetten uzaklaşmasına kadar devam etmiştir.

Bundan dolayıdır ki siyasilere baskı kurma işlevini yitiren STK'lar diğer alanlarda çalışmalar yapmıştır. Bunlar; çevre kirliliği, kadın hakları, diğer temel haklar, dini haklar vb. çalışmalardır.

Yeni Şafak gazetesinde yayınlanan bir habere göre darbenin etkisi şu şekildedir: 650.000 kişi gözaltına alınmış, 210.000 dava açılmış, 230.000 kişi yargılanmış, 7.000 kişi idam ile yargılanmış, 517 kişiye idam cezası verilmiş, 50 kişi idam edilmiş, 30.000 kişi işten atılmış, 14.000 kişi vatandaşlıktan çıkarılmış, 30.000 kişi siyasi mülteci olarak yurt dışına gitmek zorunda kalmış, 300 kuşkulu ölüm gerçekleşmiş, 171 kişi işkencede hayatını kaybetmiş, 4.000 memurun

görevine son verilmiş, 299 kişi cezaevinde hayatını kaybetmiş, 14 kişi açlık grevinde hayatını kaybetmiş, 95 kişi çatışmalarda hayatını kaybetmiş, 73 kişiye doğal ölüm raporu verilmiş ve 43 kişi intihar etmiştir (Kaya, 2020). Ayrıca bu dönemde 23 bin 677 derneğin faaliyeti durdurulmuştur (İHD, 2020).

1982 Anayasası hazırlanırken askeri yönetim hiçbir siyasi ve sivil oluşumun müdahale etmesine izin vermemiştir. 1961 Anayasası'nda verilen birçok hak bu yeni askeri Anayasa ile kısıtlanmıştır. Anayasası'nda temel haklardan bazıları olan toplantı hakkı, yürüyüş hakkı, dernek kurma hakkı ve sendikal faaliyetlerde bulunma hakkı ciddi oranda yasaklara ve sınırlandırmalara maruz kalmıştır. Bununla yetinmeyen baskıcı rejim, kişilerin hak ve özgürlüklerini de iyice kısıtlamıştır. Basın çalışanlarının zor günler geçirdiği bu dönemde toplantı, yürüyüş izne bağlanmış, sendika ve dernek faaliyetlerinde önemli sınırlamalar getirilmiştir. İşçi ücretleri tartışılmaya başlanmış ve bu tartışmayı nihayete erdirmek için bir kez olacak şekilde maaş artışı yoluna gidilmiş, sonrasında ise Yüksek Hakem Kurulu'na ücret ayarlaması yapması için doğrudan yetki verilmiştir. Bu dönemde ayrıca idam cezaları uygulanmıştır (Eştürk, 2006:40).

2.2.2. 1990 Dönemi Turgut Özal ve Liberal Politikaların Sivil Topluma Etkisi

1990'lı yıllarda sivil toplumu ilgilendiren birçok gelişim yaşanmıştır. Bu dönemin gündemleri olan liberalleşme, hak temelli sivil toplum kuruluşlarının aktifleşmesi, Kürt meselesi ve Habitat Kongresi gibi bazı gelişmelerdir. Dönemin en büyük problemlerinden biri olan Kürt meselesi ve PKK terör örgütünün STK'lar aracılığıyla örgütlenme çalışmaları sivil toplumu ilgilendirmektedir.

1990'lı yıllarda özellikle hak savunuculuğu misyonunu üstlenen STK'lar ortaya çıkmaya başlamış ve bu kuruluşlar dönemin önemli bir sorunu olan Kürt meselesinde birtakım çalışmalar yapmaya çalışmışlardır. Bu konuda sıklıkla referans verilen kuruluşlar İnsan Hakları Derneği (İHD) ve İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlum-Der) gibi derneklerdir. Sivil toplum alanında ilk kez böyle bir hareketlilik gözükse dahi yine de bu yıllarda sivil alan sınırlı ve STK aktivistleri için tehlikelidir (Çiçek, 2017:75). Nitekim o yıllarda yapılan sivil eylemler devlete meydan okumak olarak algılanmaktadır. Sivil eylemler, günümüzdeki anlamında algılanmamaktadır. Terör örgütü PKK'nın kurucusu Öcalan, o dönem hükümetinin Kürtlere baskısını kullanarak uluslararası STK'lar aracılığıyla tüm dünyada Türkiye'nin imajını düşürmeye çalışmıştır.

Bir takım Kürt meseleleri, o dönemde PKK'nın terör örgütü üyelerini ve üye adaylarını motive etmesini sağlamıştır. Bu sorunlar genel olarak "Kürtçe dilini serbestçe konuşmak, Kürtlerin devlet tarafından tanınmaması, Kürtlerin devlet tarafından dışlanmaması, Kürt algısının

değişmesi” vb. temel hak sorunlarıdır. Öcalan tüm bunları kullanmak suretiyle halkı kin ve düşmanlığa teşvik etmiştir.

Kürtlerin taleplerinin görülmesi ve uygulanması ise Ak parti döneminde olmuştur. TRT Kürtçe yayına başlamış, Kürtçe konuşmak serbest hale gelmiş, Kürtçe müzikler artmaya başlamış, Kürtlerin yoğunlukta olduğu Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine devlet yatırımları yapılmış, devlet dairelerinde Kürtçe bilen memurlar istihdam edilmeye başlanmış, üniversitelerde Kürt Dili ve Edebiyatı bölümleri açılmış, Türkçe öğrenmek isteyen Kürtlere halk eğitim kursları açılmış ve bunlar gibi birçok farkındalık çalışmalarında bulunulmuş, Kürtler ile Türkler arasındaki din bağı kuvvetli bir şekilde vurgulanmış ve Marksist- Leninist ideolojiye sahip örgüte ve İslam inancını sürekli eleştiren PKK yöneticilerine karşılık halk nezdinde muhafazakâr Kürtler Ak Parti’yi desteklemişlerdir (Köse ve Alptekin, 2018:2).

Ayrıca 1990’lı yıllarda liberalleşme çalışmalarıyla beraber ekonomi odaklı bazı sivil toplum kuruluşları da faaliyet alanlarını genişletmiştir. MÜSİAD gibi ekonomi odaklı sivil toplum kuruluşlarının kurulmasıyla birlikte muhafazakâr diye adlandırılan ve ülkenin çoğunluğunu oluşturan grup sermaye ile tanışmış (Özsöz, 2017:2) ve TÜSİAD gibi oluşumlara rakip sayılmıştır. Bu sivil toplum kuruluşları ‘İslami Calvinistler, Anadolu Kaplanları, Yeşil Sermaye olarak adlandırılmıştır (Ayhan ve Seher, 2012:118).

Sivil toplumun faaliyet alanının genişlemesi için ihtiyaç duyduğu en önemli etken sermayedir. Bu dönemde sivil toplum kuruluşlarının gelişimi için ekonomi odaklı STK’ların varlığının artmasıyla beraber sermaye miktarlarında da artışlar yaşanmıştır. Özellikle muhafazakâr camianın sivil inisiyatif girişimleri ciddi oranda arttırmıştır.

Nitekim 12 Eylül 1980 darbesinde 23.700 derneğin kapatılması, kamu personellerinin dernek kurmaları yasaklanması, STK’lara siyaset yasağı getirilmesi gibi yasaklar sapan etkisi oluşturmuştur. İyice gerilen halk bu dönemde biriken öfke ile her alanda var olduğunu göstermek istemiştir. Siyaset sahasında var olamayan birçok öğrenci, genç ve kadın sivil toplum kuruluşları aracılığıyla var olduklarını göstermişlerdir. Çünkü sivil toplumda var olmak siyasette var olmaktan daha kolay algılanmıştır. Fakat bu dönemde sivil girişimlere başlayan muhafazakâr kesim, askeri vesayet tarafından fişlenmiştir. 28 Şubat 1997 post-modern darbesinde yine bu fişlenmeler kullanılmak suretiyle hukuksuzluklar gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de sivil toplum anlayışına ciddi katkı sağlayacak olan Habitat Kongresi de yine bu dönemde gerçekleşmiştir. İlk kez muhtelif sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri bir araya gelme imkânı bulmuştur. Bu da sivil alanın gelişimine katkı sağlamıştır.

Yine bu dönemde büyük şehirlere artan göç sebebiyle hemşeri derneklerinin kurulumunda ciddi artışlar yaşanmıştır. İmkânlar sebebiyle büyükşehirlerde taşınan vatandaşlar önce akrabalarını bulmakta akabinde ise orada yaşayan hemşehrilerini bulmak için dernek araştırmasına girmektedir. Köy, İlçe ve İl adlı mahalli dernekler kendi aralarında temel bir dayanışmaya girmektedir ve bir sosyalleşme alanı oluşturmaktadır. İşi olmayana iş bulma, düğün, dernek ve cenaze gibi durumlarda masrafların karşılamasında destek olma, siyasilerin kendilerini oy potansiyeli olarak görmesini sağlama ve vaatlerini siyasilere iletebilme gibi amaçları üstlenmektedir.

2.2.3) 28 Şubat 1997 Post Modern Darbesinin Sivil Topluma Etkisi

28 Şubat 1997 post-modern darbede hedefe alınan kitle genel itibariyle muhafazakâr kitledir. Bu dönemde laiklik-muhafazakârlık tartışması her geçen gün artmış ve nihayetinde askeri yönetim seçilmiş iradenin zorla görevi bırakmasına sebep olmak suretiyle sivil alanlara baskılar yapılmıştır. Onlarca vakıf ve dernek bu dönemde kapatılmıştır. Böylelikle sivil toplum kuruluşları bu dönemde ciddi baskılar görmüştür. 1998 yılında askeri birimler tarafından hazırlanan bir raporda Türkiye’de toplam 517 dini vakfın bulunduğu dikkat çekilmiş, bu vakıfların 124 tanesinin irticai faaliyette bulunduğu iddia edilmiştir (Bayburt ve Duman, 2017:413)

28 Şubat’ta “irticai” faaliyet gerekçesiyle kapatılan vakıflar arasında Milli Gençlik Vakfı, Zehra Vakfı, Sosyal Hizmet Vakfı, Sahabe Eğitim ve Kültür Vakfı, Polatlı Eğitim, Kültür ve Dayanışma Vakfı, İslami Dayanışma Vakfı, Gebze Hizmet Vakfı, Davet Eğitim, Kültür ve Kardeşlik Vakfı, Hak-Yol Vakfı, Akabe Vakfı, Vahdet Dostluk ve Eğitim Vakfı gibi İslami vakıfların yanı sıra bir Alevi vakfı olan Zöhre Ana Ali Vakfı da bulunmaktadır. Dünya Spastik ve Ortopedik Özürlüler Vakfı da yine aynı şekilde Türk Medeni Kanunu’nun 101’inci maddesine aykırılık sebebiyle 28 Şubat döneminde kapatılan vakıflar arasındadır (Şamiloğlu, 2016). Ak Parti’nin girişimleriyle 2013 yılında yapılan yasal düzenleme neticesinde yukarıda ismini saydığımız vakıflara vakıflarını açma ve vakıf mallarının iadesi hakları geri verilmiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) yöneticilerinden oluşan kuruluşlar, 28 Şubat Milli Güvenlik Kurulu kararlarına vermiş olduğu destekler ile tarih sayfalarına milli iradeyi iktidardan indiren askeri güçlere destek veren sivil toplum kuruluşları olarak geçmiştir.

Liberalleşme politikalarıyla birlikte muhafazakâr kitleler ekonomi odaklı sivil toplum kuruluşları kurmuştur. Kurulan bu STK’lar “yeşil sermaye” adıyla damgalanmıştır. 28 Şubat sürecinde darbe taraftarları tarafından hedef alınan ve damgalanan yeşil sermaye,

ötekileştirilmeye çalışılmıştır (Balcı, 2012:50). Ekonomide yeşil sermaye damgalaması altında bir takım kara listeler oluşturulmuş ve herhangi bir dini hizmette bulunan insanlar fişlenmişlerdir (Taşgetiren, 2012:192). 28 Şubat darbesinde hedeflenen kitlenin muhafazakârlar olması sebebiyle fişlenen bu kişiler birçok yaptırıma maruz bırakılmıştır.

Yine bu dönemde kurulan İHH İnsani Yardım Vakfı (İHH) özellikle 1992 yılında başlayan Bosna savaşında ihtiyaç sahipleri için sistemli bir çalışma yürütmüştür. 1995 yılında resmi olarak kurulan vakıf, dünyanın çeşitli yerlerine insani yardım organizasyonunda bulunmuştur. Özellikle halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu devletlerde İHH çalışmaları sayesinde Türkiye algısı olumlu yönde değişmiştir.

2.2.4) 1999 Gölcük Depreminin Sivil Topluma Etkisi

1999 yılında Kocaeli/Gölcük merkezli büyük bir deprem yaşanmıştır. Yaşanan depremde on binlerce insan enkaz altında kalarak vefat etmiş ve bu anlarda devletten beklenen destek görülememiştir. Bu sebeple kutsal devlet anlayışı tartışmaya açılmış ve ilk kez devletin yapması beklenen hizmetler sivil toplum kuruluşları tarafından yapılmıştır. Gölcük Depremi'nde deprem anından saatler sonra beklenen devlet halen daha gelememiş, halk enkaz alanında kalanları kendi çabalarıyla çıkarmaya çalışmıştır. 1999 depremiyle birlikte hafızalara kazınan “Sesimi duyan var mı?” Cümlesi, deprem sonrası arama kurtarma faaliyetleri anlamında devletin organize olma gücünün eksikliği sebebiyle insanların kendi kurtuluş mücadelelerini vermeleri anlamında da akılda kalan bir sözdür (Görgeç, 2023:9).

20 binden fazla kişinin vefat ettiği depremde devletin müdahale edememesi halk nezdinde sivil hareketlerin önemini arttırmıştır. Nitekim AKUT ve İHH gibi bazı sivil toplum kuruluşlarının o gün gösterdiği performanslar, ileride yaşanacak herhangi bir afet ile müdahale etmek üzere birçok sivil toplum kuruluşunun kurulmasına sebep olmuştur. Yine Gölcük Depreminde İslami cemaatler ve tarikatlar, sol marjinal gruplar, ülkü ocakları gibi sağ gruplar da insani yardımlara katılmıştır. Böylelikle kendilerine yeni bir alan açılmıştır.

2.3. 2001-2023 Yılları Arasında Sivil Toplumun Gelişimi

2.3.1) Avrupa Birliği ile Uyum Sürecinde Sivil Toplumun Gelişimi

2004 yılında T.C. Anayasası'nda bazı değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler özellikle temel hak ve özgürlükler ile yakından alakalıdır. Bu değişikliklerinin yapılmasının temel sebebi Avrupa Birliği ile uyum sürecine girilmiş olmasıdır (Oto, 2011:68). Cumhuriyet tarihindeki en özgürlükçü düzenlemelerden biri olan bu değişiklik, 2004 yılında Anayasa'nın 10 maddesinde gerçekleşmiştir. Bu değişiklikler, sivil toplumu etkilemiştir. Sivil toplum kuruluşları, sağlanan ifade özgürlüğü ile kendilerini daha iyi ifade etmeye başlamıştır. Siyasetin sivil topluma

müdahalesi de yine aynı sebeplerden dolayı azalmıştır. Karakollara kamera yerleştirilmesi, sorguda avukat bulundurulabilmesi, sorgulanan kişiye haklarının okutulması vb. hukuki değişiklikler sivil iradenin önünü açan gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadın ve erkeklerin eşitliğinin her alanda yaygınlaşması ve uygulanması devletin sorumluluğuna alınmıştır. Çok tartışılan idam cezası da yine değişen on madde içerisinde yerini almış ve Anayasa'dan tamamen kaldırılmıştır. Cumhuriyete ve devletin güvenliğine karşı işlenen suçları yargılayan Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) kaldırılmış ve davalar ağır ceza mahkemelerinin ilgili alanlarına devredilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerde uluslararası antlaşmalara öncelik verilmiş ve olası uyuşmazlıklarda uluslararası antlaşmalar esas hüküm kabul edilmiştir. Yüksek Öğretim Kurumu'nda Genel Kurmay Başkanlığı'nın zorunlu üye bulundurması uygulamasına son verilmiştir.

Ayrıca 2002-2003 senelerinde çıkarılan uyum yasaları da sivil toplumu doğrudan etkilemiştir. 2908 sayılı Dernekler Kanunu ve 227 sayılı Vakıflar Kanunu'nda da değişiklikler yapılmıştır.

Avrupa Birliği uyum sürecinde 3 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu da birçok açıdan sivil toplumu doğrudan etkilemiştir. Kentteki STK'ların temsiliyeti, yerel halkın sivil meselelere ve karar alma süreçlerine katılımının artması, toplumsal meselelere duyarlılık hususlarında sivil toplum bağlamında gelişmelere sebep olmuştur.

2.3.2. Kürt Meselesi Bağlamında Sivil Toplumun Gelişimi

Türkiye'de Kürt meselesi birçok açıdan tartışılmaktadır. Türkler ile Kürtlerin binlerce yıldır birlikte yaşaması birbirleri arasında kültür etkileşimine sebep olmuştur. Devlet sınırlarını korumak için Kürtler Millî Mücadele'ye katılmış, Ruslara, Ermenilere, Fransızlara ve ülke sınırlarına tehdit oluşturan güçlere karşı mücadele etmişlerdir.

Fransız ihtilaliyle birlikte milliyetçilik akımının tüm dünyaya yayılmasından sonra Kürtlerin arasında da bir takım görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Her ne kadar Kürtlerin ekseriyeti yeni kurulan Türk Devleti'nde yaşamak istese de bazı Kürtler ayrı bir devlet kurmak istemişlerdir. Türk Milliyetçiliğinin bazı güç sahipleri tarafından yanlış anlaşılması ve bu bağlamda Kürtlere yönelik yanlış bakış açısında bulunulması da Kürtlerin ayrılık fikrinde olanlarında temel motivasyon kaynağı olarak kullanılmıştır.

Kürtlere göre temel sorunlardan bazıları; özgürce Kürtçe dilini konuşamamak, Doğu ve Güneydoğu bölgeleri ile diğer bölgeler arasında eğitim, sağlık ve temel diğer haklarda eşitsizliklerin bulunulması, terörle mücadele kapsamında suç ile ilgisi olmayan Kürtlere de istenilmeden zararlar verilmesi, bölgesel kalkınma beklentilerinin gerçekleşmemesidir.

Tüm bu sorunlar günümüzde çözüme kavuşturulmuştur. Ak parti döneminde TRT Kürtçenin yayına başlaması, Kürtçenin serbestleşmesi, Kürtçe müziklerin artması, Kürtlerin yoğunlukta olduğu Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine devlet yatırımlarının artırılması, kamu kurumlarında Kürtçe bilen memurların çalışmaya başlaması, yükseköğretimde Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açılması, Türkçe öğrenmek isteyen Kürtlere halk eğitim kurslarının açılması sorun olarak gündeme getirilen meselelerin çözümü olmuştur (Köse, 2022).

Kürtlerin sivil toplum ile ilişkilerini iki açıdan incelemek gerekmektedir. Bunlardan ilki ayrılıkçı örgütlerin kurdukları ve destekledikleridir. Bunlar yurt içi ve yurt dışında Türkiye aleyhinde faaliyetler yürütmektedir. İkincisi ise Kürtlerin haklarını savunmak, Kürt kültürünü araştırmak, Kürtlerin bir arada olmasını sağlamak için kurulan STK'lardır.

Kürt meselesi, sivil toplumu birçok açıdan etkilemiştir. İnsan hakları merkezli sivil toplum kuruluşları bu konulara eğilim göstermiş, kültür ve dil alanında faaliyet gösteren yeni STK'lar kurulmuş, medya aktif kullanılarak farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Kuruluşlar, yapılarını, faaliyet alanlarını, devletle ilişkilerini, toplumsal algı yaratma çabalarını ve uluslararası iş birliklerini geliştirmişlerdir.

2.3.3. 27 Nisan 2007 E-Muhtırasının Sivil Toplumun Gelişimine Etkisi

27 Nisan 2007 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), mevcut hükümeti tehdit eden bir elektronik bildiri yayınlamıştır. Açıklamanın temel dayanağı laiklik ilkesidir. Yakın bir gelecekte yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimi için Ak Parti'den aday çıkmasını istemeyen TSK resmi internet sitesinde muhtıra yayınlamıştır. Ak Parti ve birçok sivil toplum kuruluşu bu muhtıraya karşı çıkmıştır. Özellikle 28 Şubat sürecinde yaşanan acı tecrübeler, sivil toplum kuruluşlarının, demokrasinin ve milli iradenin karşısında yer alan her görüşe karşı durmasında etkili olmuştur. Böylelikle Ak Parti'nin sivil irade ve demokrasi söylemleri millet nezdinde karşılık bulurken, TSK'nın seçilmiş Kemalist elitler zihniyetinin yansıması ile yönetime el koymasının da önüne geçilmiştir. E-Muhtıra süreci, Ak Parti'nin daha da güçlenmesine sebep olurken, TSK'nın Kemalizm endişeli darbelerinin de sonunun gelmiş olduğunu göstermektedir.

27 Nisan E-Muhtırasına giden süreçte bazı sivil yapılar hükümetin istifa etmesi için Cumhuriyet Mitingleri gerçekleştirmiştir. Bu mitinglerde "ordu göreve" pankartları açılmıştır. Ve yine bu olayların yaşandığı dönemlerde bazı STK temsilcileri kamuoyuna açıklamalarda bulunarak muhtıraya destek verdiklerini ifade etmişlerdir (Özkan, 2022). Askeriyenin seçilmiş hükümete darbe yapmak suretiyle yönetime el koymasının teşvik edildiği bu söylemler, hükümetin geri adım atmaması sonucunda neticesiz kalmıştır. Seçilmişlerin gösterdiği bu kararlılık, demokrasiyi ve sivil toplumu olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca mitinglerden sonra gerçekleşen 22 Temmuz 2007 seçimlerinde mevcut hükümet Adalet ve Kalkınma Partisi'nin oy

oranını %46,58'e çıkarması ve 341 Milletvekili ile meclis çoğunluğunu kazanması, mitinglerin toplumun geniş tabanı tarafından kabul görmediğinin işareti sayılabilmektedir. Tüm bu gelişmeler, sivil toplumun askeri baskılara karşı daha da güçlendiğini ve olası bir askeri müdahalede sivil iradenin bu müdahalenin karşısında tavır alacağını göstermektedir. Dolayısıyla 27 Nisan E- Muhtırası sivil toplumun siyasal aktivizmini arttırmış ve STK'ların askeri yönetime karşı tavır almasını sağlamıştır. Birçok STK muhtıraya tepki göstermiştir. Bu da sivil toplumun geleceği için olumlu bir gelişmedir.

2.3.4. 15 Temmuz 2016 FETÖ Askeri Darbe Girişiminin Sivil Toplumun Gelişimine Etkisi

15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü tarafından gerçekleştirilen darbe kalkışması sivil toplum açısından oldukça önemlidir. Cumhuriyet tarihinde yaşanan her darbe sivil toplumu doğrudan etkilemiştir. 15 Temmuz darbe girişimini diğer darbelerden ayıran en temel özellik hiç şüphesiz sivil irade tarafından bastırılması olmuştur.

Darbe kalkışmasının yapıldığı anlarda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bir televizyon programına katılmış ve bu ayaklanmaya karşı sivil iradeye darbe vurmaya çalışanlara karşı milleti demokrasiyi savunmaya çağırmıştır. Nitekim Cumhurbaşkanı'nın bu çağırısı sivil iradeyi cesaretlendirmiş ve ilk defa askere karşı halk demokrasiyi ve sivil iradeyi korumak için meydanlara çıkmıştır. Bu bakımdan sivil alan ile siyasi alanın iç içe geçtiği bu anlarda darbeye kalkışan askeri bürokrasinin de emir komuta zinciri bozulmuştur. Darbe teşebbüsünde bulunanlar, sivil toplumun bu tepkisiyle karşılaşacağını tahmin edememiştir. Sivil toplum, seçilmiş yöneticilerinin darbe yoluyla indirilmesine müsaade etmedikleri için darbe kalkışmasında bulunan askerler tarafından ateş altına alınmıştır. 259 vatandaş şehit olmuş, 2196 vatandaş ise gazi olmuştur.

15 Temmuz darbesini engelleyen sivil iradedir. 538 sivil toplum kuruluşu temsilcileri TBMM'de toplanmış, STK temsilcileri ortak bir bildiri hazırlamış ve darbe karşıtı bir duruş göstermişlerdir (Tatlılıoğlu, 2016:811). Ayrıca sivil iradeyi oluşturan halkın, liderinin talimatıyla kendisini seçilmiş elit tabaka olarak gören güruha karşı meydanlara inmesi de sivil toplum açısından oldukça önemlidir. Yıllardır kendilerini seçilmiş elit görenlerin her seferinde halkın iradesine meydan okurcasına darbe yapması halkı sindirmiştir. İlk kez bu vesayete karşı duran halk, liderinden de cesaret alarak sivil iradenin gücünü darbecilere göstermiştir. Nitekim birçok sivil toplum kuruluşu sivil iradeyi korumak için mensuplarıyla birlikte günlerce nöbet tutmuştur. Her ne kadar iktidara yakın sivil toplum kuruluşlarının darbe karşıtlığının daha fazla olduğunu söyleyebiliyorsak da aynı şekilde birbirinden farklı sivil toplum kuruluşları da darbe karşıtı tavır sergilemişlerdir. Bununla birlikte darbe karşıtı açıklama yapan tüm STK'ların ideoloji sebebiyle

açıklama yaptığı varsayımı doğru değildir. Çünkü muhtelif sivil toplum örgütleri darbe karşıtı açıklamalarda bulunmuştur. Bununla birlikte darbe travmasını yaşayan sivil halk, STK'ların etkisiyle yaklaşık bir ay boyunca bulundukları şehirlerin meydanlarında demokrasi nöbetleri tutmuştur (Kutlu ve İhsan, 2018:80).

Darbe sonrasında yaşanan gelişmelerin sivil topluma etkisi daha farklı olmuştur. Olağanüstü hâl ilanı ile Fethullahçı Terör Örgütü'nün kurduğu sivil toplum kuruluşları kapatılmıştır. Sürecin henüz başında Fethullahçı Terör Örgütü'ne mensup olmayan bazı sivil toplum kuruluşları da aynı şüphe ile kapatılmıştır. Nitekim gerekli incelemeler yapıldıktan sonra darbe ile alakası olmadığı anlaşılan sivil toplum kuruluşları tekrardan açılmıştır. Siyasetin milli güvenlik kaygısı ile sivil toplum alanına müdahalesi olağanüstü hâl kapsamında olmuştur. Bu süreçte Fethullahçı Terör Örgütü mensuplarının da süreci tahrip etmeye çalıştığı düşünülmektedir.

Siyasetin milli güvenlik kaygısıyla terör örgütleri ile temaslı olan sivil toplum örgütlerine olan müdahalesi aynı zamanda makro düzeyde siyasetin sivil topluma mesafeli durmasına sebep olmuştur. FETÖ mensuplarının, kamu kurum ve kuruluşlarından tasfiye edildikten sonra çalışmalarını sivil toplum alanına kaydıracağı ve bu noktada güvenlik zafiyeti doğuracağı endişeleri hükümetin sivil topluma mesafeli davranmasına sebep olmuştur. Güvenlikçi politikaların bu duruma etkisi oldukça yüksektir.

Tezin araştırma kısmında görüleceği üzere 15 Temmuz darbe girişimi aynı zamanda sivil topluma olan bakış açısını da ciddi oranda değiştirmiştir. Dernek ve vakıfların gönüllü sayılarında ve bağış durumlarında azalmalar yaşanmıştır. Darbeci terör grubunun etkisi özellikle gelenekçi vakıf ve derneklerin üzerinde etkili olmuştur. Cemaat ve tarikatların kurumsal çalışmalarını yürüttüğü vakıf ve derneklere üyeliklerde azalmalar yaşanmıştır. Bağış miktarları düşmüştür. Bu bağlamda değerlendirildiğinde 15 Temmuz, sivil toplum açısından ciddi travmalara sebep olmuştur.

Darbe girişimi sonrası muhalif sivil toplum kuruluşlarına karşı da güven kaybı yaşanmıştır. Hükümete yakınlığı ile bilinen sivil toplum kuruluşlarında ise güven kaybı diğer STK'lara nazaran daha az yaşanmıştır. Bu da hükümetin kendisine yakın STK'lara alan açtığı tartışmasını doğurmuştur.

2.3.5) Covid-19 Salgının Sivil Toplumun Gelişimine Etkisi

COVID-19 sürecinde STK'ların üçte birinin faaliyetlerini durdurmak zorunda kaldığı görülmektedir (TÜSEV, 2020). Bunun temel sebebi ise STK'ların faaliyet alanlarının dönüşüme uğramasıdır. Yüz yüze buluşmalar yerine Zoom, Skype, WhatsApp gibi uygulamalar aracılığıyla

online buluşmalar ve online toplantılar yapılmıştır. Yine bu dönemde dijitalleşme ile tanışan birçok sivil toplum kuruluşu bu alanın daha az maliyetli olduğunu kavramış ve insan kaynaklarını genişletmek için çalışmalarını bu alana vermiştir. Bu alana yoğun bir kayış olması sebebiyle STK'lar arasında rekabetler oluşmuştur. Aynı alanda faaliyet gösteren STK'lar alanlarıyla alakalı sürekli çevrimiçi paneller gerçekleştirmiştir. Sivil toplum alanı, dijital alanı da içine almıştır.

Bu dönemde üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta ise STK'ların karar vericilere olan etkisidir. Kriz, salgın ve buhran dönemlerinde hükümetlerin tek başlarına karar almamaları için STK'lar toplumun beklenti ve taleplerine daha etkin cevap verilmesine katkı sağlamaya çalıştığı gibi bu dönemde de aynı işlevi görmüştür. Özellikle meslek sendikaları aşırı ve diğer konularda üyelerinin haklarını savunmak için ilgili Bakanlıklara savunuculuk faaliyetlerinde bulunmak suretiyle baskı oluşturmuştur.

Ayrıca yine bu dönemde sivil toplum kuruluşları yardım kampanyaları başlatmış ve dezavantajlı grupların salgından en az etkilenmesi için çalışmalarda bulunmuştur.

Covid-19 salgını ile STK faaliyetleri dijitalleşmiş, fon ve kaynak oluşturma kısmında yeni stratejiler oluşturulmaya başlanmış, dayanışma ve yardım STK'ları sahada daha da görünür hale gelmiştir. Tüm bunlara uyum sağlayamayan STK'lar ise işlevlerini önemli ölçüde yitirmeye başlamıştır.

2.3.6) 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depreminin Sivil Topluma Etkisi

6 Şubat 2023 tarihinde saat 04.17'de Türkiye'de acı bir gün yaşanmaya başlamıştır. 2 Haziran 2023 tarihinde AFAD'ın yayınladığı 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (Mw: 7.7 – Mw: 7.6) Depremleri Raporu'na göre Merkez üssü Kahramanmaraş olan depremin şiddeti 7.7'dir. Aynı rapora göre bu depremde 11 il doğrudan etkilenmiş, 50.783 kişi vefat etmiş, 115.353 kişi yaralanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın 2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporuna göre depremde etkilenen kişi sayısı 2022 yılı için 14.013.196 kişidir.

23 Ekim 2011 tarihinde Van ili merkezli bir deprem yaşanmıştır. Devlet tüm imkanları ile seferber olmuş ve bu depremin olumsuz etkilerini gidermeye muvaffak olmuştur. Van depreminde 644 kişi vefat etmiştir. 24 Ocak 2020 tarihinde ise Elâzığ ili merkezli bir deprem daha yaşanmıştır. Bu depremde de 41 kişi vefat etmiş, 47.800 kişi ise depremde doğrudan etkilenmiştir (Şıkoğlu ve İnce Güney, 2020:276). 30 Ekim 2020 tarihinde ise İzmir'de Seferihisar merkezli 6,9 şiddetinde bir deprem olmuş ve 117 kişi vefat etmiş, 1032 vatandaş ise yaralanmıştır (Akduman, 2021:22).

Hem Van depreminde hem Elâzığ hem de İzmir depremlerinde devlet resmi kurum ve kuruluşlarıyla bölgeye süratle intikal etmiş ve gerekli müdahaleleri yapmıştır. Kira yardımından, evleri yıkılan vatandaşların konaklama ihtiyacı için devlet tarafından yapılan Toplu Konut İdaresi (TOKİ) evlerinin inşasına kadar birçok yardım yapılmıştır. Afetin etki alanı göz önünde bulundurulduğunda devlet tüm afet alanlarına ulaşmaya ve yardımcı olmaya muvaffak olmuştur. Bu sebeple sivil toplum kuruluşlarının bu depremlerde yardım alanı belirli sınırlar dâhilinde olmuştur.

Fakat Kahramanmaraş depreminin etki alanı diğer depremlerden çok daha büyüktür. 11 ili kapsamı ve 15 milyona yakın insanı doğrudan etkilemesi göz önünde bulundurulduğunda, devletin sadece kendi resmi kurum ve kuruluşları ile deprem yaralarını sarması beklenmemektedir. Devlet makro düzeyde ihtiyaçları giderse dahi mikro düzeyde ihtiyaçların giderilmesi için sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç bulunmaktaydı. Ayrıca afet bölgesinde yaşayan AFAD personellerinin de birçoğu afet esnasında vefat etmiş, hayatta kalanların kendi aileleri enkaz altında kalmış, telsiz gibi iletişim araçlarına ve arama kurtarma ekipmanlarına ulaşım noktasında da birçok zorluk yaşanmıştır.

6 Şubat'ta yıkıcı etkisi bulunan iki depremin yaşanması da can kaybını arttırmıştır. 04.17'de 7.7 şiddetindeki depremde evleri yıkılmayan bazı vatandaşlar, resmî kurumlar tarafından evlere tekrar girilmemesi hususunda duyurular yapılsa dahi, hava şartlarından ve eşyalarını kurtarmak amacıyla tekrar evlerine girmiştir. Saat 13.24'te 7.6 şiddetinde ikinci deprem olmuş ve bu depremde önceki depremde yıkılmayan evlerin de bir kısmı yıkılmış ve can kaybı artmıştır.

Afetlerde ilk 72 saatin çok önemli olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, asrın felaketi olarak adlandırılan bu depremde de henüz ilk dakikalardan itibaren STK'lar sahaya inmiştir. Sahaya inen STK'lar, acil durum müdahalesi, riski azaltma çalışmaları, insani yardım ve planlama süreçleri, psiko-sosyal destek, afet sonrası iyileştirme süreçleri, savunuculuk ve farkındalık çalışmaları yürütmüştür (Duruel, 2023:4)

Mehmet Duruel'in afet bölgesi olan Hatay'da yürüttüğü vaka analizine göre insani yardımda bulunan STK gönüllüleri bazı zorluklarla karşılaşmıştır. STK gönüllülerinin ifade ettikleri temel zorluklar: “yollarda oluşan yarıklar ve trafik sebebiyle ilk anlarda yaşanan ulaşım zorluğu, herkesin can havliyle bir şeyler yapmaya çalışması sonucunda oluşan koordinasyon eksikliği, şarj etme zorluğu sebebiyle oluşan iletişim eksikliği, yıkımın çok büyük olması sebebiyle oluşan makine ve teçhizat eksikliği” gibi zorluklardır (Duruel, 2023:13).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ BAĞLAMINDA DÜŞÜNDÜKLERİ

Türkiye’de sivil toplumun gelişimini değerlendirmek üzere Bursa’nın en büyük hemşeri derneği olan DAĞDER, İzmir merkezli olup yurtiçi ve yurt dışı faaliyetlerde bulunan Uluslararası Balkan Kooperatifi, Genel merkezi İstanbul’da bulunan hak temelli STK Mazlum-Der, Genel Merkezi İstanbul’da bulunan Siyaset, ekonomi ve toplum araştırmaları merkezi (SETA) Vakfı, Kadın ve insan hakları konusunda çalışmalar yürüten Kadın ve Demokrasi Vakfı (KADEM), Türkiye’nin en eski ve köklü STK’larından biri olan Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) ve sivil alanda ekonomi ve iş dünyasını ilgilendiren çalışmalar yürüten Anadolu Aslanları İş Adamlar Derneği’nin gençlik yapılanması olan GENÇ-ASKON ile yazılı mülakat veya odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Birbirinden farklı alanlarda çalışmalar yapan STK’lar ile yapılan bu görüşmelerde Türkiye’nin STK alanında ilerleyişi doğrudan sahadan alınan bilgilerle görülmüştür.

Ayrıca Türkiye Gençlik STK’ları Platformu’na (TGPS) üye olan 27 STK ile yazılı mülakat gerçekleştirilmiş, kendi tercihleri sebebiyle bu STK’ların isimleri ayrıca belirtilmemiştir.

3.1. 1980’den Günümüze Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişiminin Değerlendirilmesi

3.1.1. Araştırma Metodu

3.1.1.1. Amaç

Türkiye’de çeşitli alanlarda çalışmalar yapan 34 sivil toplum kuruluşu ile gerçekleştirilen araştırmamızın amacı 1980’den günümüze kadar Türkiye’de sivil toplumun gelişimini ve güncel tartışmaları dernek ve vakıf temsilcilerinin cevapları bağlamında değerlendirebilmektir. Literatürde her ne kadar sivil toplumun güncel tartışmalarının olduğu görülsede bu güncel tartışmaların STK temsilcilerinin gözüyle değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Genel değerlendirme soruları, bağlantı soruları ve sonuç soruları ile STK’ların gözünden sivil toplumun gelişimi değerlendirilecektir. Türkiye’de yaşanan toplumsal ve siyasi gelişmeler sivil toplumu etkilemektedir. Bu etkileri en ciddi yaşayan kurumlar ise sivil toplum kuruluşlarıdır. Araştırma ile STK’ların bu değişimlerden ne derece etkilendikleri ve süreçleri nasıl değerlendirdikleri tespit edilecektir. Aynı zamanda bu araştırmanın amaçlarından biri de sivil toplumun geleceğine katkı sağlamak, STK alanında çalışacak kişilere kaynak nitelikte eser oluşturabilmektir.

3.1.1.2. Kapsam

Sivil toplum kuruluşları belirlenirken farklı alanlarda çalışmalar yürüten STK'lara öncelik verilmiştir. Böylelikle çalışma alanları farklı olan sivil toplum kuruluşlarının sivil toplumun gelişimine olan etkisi değerlendirilecektir.

3.1.1.3. Yöntem

Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte tercih edilmiştir. 7 sivil toplum kuruluşu ile yüz yüze görüşme veya mektup (posta) yoluyla derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. 27 sivil toplum kuruluşu ile de anket ve yazılı mülakat çalışması gerçekleştirilmiştir.

3.1.2. Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşlarına 3 bölümden oluşan sorular sorulmuştur. Bu sorular genel değerlendirme soruları, bağlantı soruları ve sonuç sorularından ibaret olmakla birlikte derinlemesine mülakat yapılan STK'lara toplam 18 soru, likert ölçeğini kullanmak için yapılan anket çalışmasında ise 20 STK'ya 25 soru sorulmuştur.

Derinlemesine mülakat soruları aşağıdaki sorulardır:

1) Genel Değerlendirme Soruları

-Mülakat Gerçekleştirilen Sivil Toplum Kuruluşunun Adı:

-Adınız ve mensubu olduğunuz sivil toplum kuruluşunuzdaki göreviniz nedir?

-Sivil toplum sizin için ne anlama gelmektedir?

-12 Eylül 1980 darbesi sizin için neyi ifade ediyor? Sivil topluma etkisi nedir? O dönemde herhangi bir STK'da göreviniz var mıydı?

-1982 anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında nasıl değişiklikler oldu?

-Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma etkileri sizce nelerdir?

-1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimini nasıl değerlendirirsiniz?

-28 Şubat'ın sivil topluma etkileri sizce nelerdir?

-1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye'de STK anlayışında değişimler oldu mu? Olduysa nasıl oldu? Kamu STK'cılığı ve özel STK kurumları nasıl etkilendi?

-2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

-Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara ne gibi etkileri oldu?

-15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbesi girişimi sizce sivil toplumu nasıl etkilemiştir?

-Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri (olumlu/olumsuz) sizce nelerdir?

-6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların faaliyetlerini nasıl buldunuz? Sizce neler yapılmalı neler yapılmamalıydı?

-6 Şubat Kahramanmaraş depreminde mensubu olduğunuz STK'nın faaliyetleri sizce nasıldı?

2) Bağlantı Soruları

-Sizce 12 Eylül, 28 Şubat ve 15 Temmuz darbeleri sivil iradeyi etkileme bakımından birbirleriyle bağlantılı mıydı?

-1980'den günümüze Türkiye'deki siyasi hükümetleri incelediğimizde sizce sivil topluma en büyük katkıları sağlayan hükümet hangi hükümetti?

-15 Temmuz darbe girişiminden sonra sizce siyasetin STK'lara müdahalesi oldu mu? Bu müdahale olmalı mıydı, olmamalı mıydı?

-15 Temmuz Darbe Girişiminin STK'lara olan güvene etkileri sizce nelerdir?

3) Sonuç Soruları

-Sizce İdeal bir STK nasıl olmalıdır? Sizce STK'ları ideal olan/ideal olmayan diye sınıflamak doğru mudur?

-Türkiye'de STK'lar informal mi örgütlenmelidir yoksa formal mi örgütlenmelidir? Türkiye'de STK'lara üyeliğın Avrupa Ülkelerine kıyaslandığında az olmasının nedeni sizce informal örgütlenmeler midir?

3.1.2.1. Derinlemesine Mülakat Yapılan STK'ların Profil İncelemesi

Anadolu Aslanları İş Adamlar Derneği- Gençlik Yapılanması (GENÇ ASKON), Kadın ve Demokrasi Vakfı (KADEM), Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER), Uluslararası Balkan Kooperatifi (SS. Balkan Türkleri Sosyal Ekonomi ve İşletme Kooperatifi), Orhaneli-Keles-Büyükorhan-Harmancık ve Osmangazi'ye Bağlı Dağ Köyleri Yardımlaşma ve Kültür Derneği (DAĞ-DER) ve Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) temsilcileri ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde sivil toplum kuruluşu temsilcilerine birtakım sorular sorulmuştur. Bu sorulara

gelen cevaplar neticesinde STK'ların bakış açısıyla Türkiye'de sivil toplumun gelişimi sorgulanmaktadır.

GENÇ ASKON, Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği'nin gençlik yapılanmasıdır. Genel Başkanı Orhan Aydın olan derneğin gençlik yapılanmasının genel başkanı Abdullah Uçan'dır. Derneği hedefi, milli ve manevi değerler doğrultusunda iş dünyasındaki gençlerin birbirleriyle olan etkileşimini arttırmaktır. Yapılan çalışmalar ile gençlerin liderlik ve girişimcilik kabiliyetlerini arttırma hedefinin güdüldüğü görülmektedir. Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği 1998 yılında kurulmuştur. Türkiye'nin en büyük iş dünyası STK'larından biri olan ASKON'un çalışma alanı oldukça geniştir. Brüksel, Newyork, Pekin, Cidde, Cakarta gibi Dünya'nın önemli ticaret merkezlerinde temsilcilikleri bulunan ASKON'u ülkemizde 34 farklı şehirde teşkilatlandığı görülmektedir. 13 binden fazla kurumsal üyesi bulunan ASKON'un 1 milyonu aşkın istihdam gücü ve 15 milyar dolarlık ihracata katkı payı bulunmaktadır.

8 Mart 2013 tarihinde kurulan Kadın ve Demokrasi Vakfı (KADEM), kadın hakları hususunda ülkemizde öncü çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşudur. Vakfın mütevelli heyeti başkanı Sümeyye Erdoğan Bayraktar, yönetim kurulu başkanı ise Doç. Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu'dur. KADEM'in savunduğu en temel prensip "varoluşta eşitlik, sorumlulukta adalet" ifadesi ile özetlenebilmektedir. Kadın ve aile ile alakalı tüm çalışmalarda görüş ve önerilerini paylaşan KADEM aynı zamanda bu alanlarda çeşitli sempozyumlar, konferanslar, farkındalık projeleri, toplumsal ve akademik çalışmalar yürütmektedir. Sivil aktivizm de KADEM'in çalışma alanları arasında önemli yer tutar. Şiddetin her çeşidiyle mücadele etmek, kadınların önündeki görünen ve görünmeyen engellerle mücadele etmek, hak savunuculuğunda bulunmak, akademik anlamda literatüre özgün katkılar yapmak KADEM'in diğer çalışma alanlarıdır. KADEM'in kadın araştırmaları dergisi de bulunmaktadır. Bu dergide toplumsal cinsiyet ve kadın ile alakalı araştırmalar ve bilimsel çalışmalar yayınlanmaktadır.

Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916 yılında kurulmuştur. İlk kuruluşu gerçekleştiren dönemin hükümeti İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir. İlk kuruluş fikrinin Pan Türkist idealler etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu ve benzeri amaçlar neticesinde MTTB'nin o dönemin aktif siyasi gündemine dahil olduğu görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından sonra MTTB, Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun resmi görüşleri doğrultusunda devletin de desteği ile çalışmalar yürütmüştür. 1926 ile 1936 yıllarını kapsayan bu 2. devre, 1936 yılında halk evleri hariç diğer STK'ların kapatılması sebebiyle son bulmuştur. Milli Türk Talebe Birliği, Türk Talebe Birliği ismiyle 1946 yılında yeniden kurulmuş -daha sonra Milli kelimesi eklenmiştir- ve 1965'li yıllara kadar çalışmalarında sol grupların etkisi altında kalmıştır. Bu döneme 3. Devre denilmektedir. 1965 ile 1980 yılları arası MTTB'nin 4. evresidir. Bu evrede milli ve muhafazakâr

bir MTTB tablosu görülmektedir. Özellikle MTTB'nin 48. Genel Başkanı İsmail Kahraman'ın genel başkanlığı döneminde MTTB'nin kurumsal kimliği ve fikri yapısı iyice netleşmiştir. 1980 darbesi ile MTTB bir kez daha kapanmıştır. MTTB'nin 5. ve son dönemi ise 2008 yılında Talebe Birliği Federasyonu adıyla yeniden kurulmasıyla başlamıştır. MTTB'nin şu anki genel başkanı Tahsin Başarı'dır.

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) 1991 senesinde 54 vatandaş tarafından kurulmuş bir insan hakları örgütüdür. Devletten ve siyasi oluşumlardan bağımsız çalışma hedefi gütmektedir. MAZLUMDER çifte standarttın karşısında olup her türlü insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi, korunması ve tüm hak ihlallerinin son bulması amacıyla çalışmalar yürütmektedir. İnsan onuru, insan haysiyeti, insan hakları gibi kavramları çalışmalarının üst çatısını haline getiren MAZLUMDER, “zulme rıza zulümdür” inancıyla, her bir hukuksuzluğa karşı tepki göstermekte ve mazlumların yanında olmaktadır. MAZLUMDER bu hedef doğrultusunda yazılı ve sözlü birçok çalışma yürütmektedir. İnsan hakları ihlali raporları, sempozyumlar, konuyla alakalı her türlü araştırmalar, basın açıklamaları, telif eserleri çalışmalarında bulunmaktadır. MAZLUMDER'İN genel başkanı Kaya Kartal'dır.

Uluslararası Balkan Kooperatifi (SS. Balkan Türkleri Sosyal Ekonomi ve İşletme Kooperatifi), 2018 yılında İzmir'de kurulmuştur. Türkiye'deki ilk ve tek Balkan Kooperatifidir. Balkan ülkeleri ve Türkiye'de yaşayan Balkan toplumları için ortak akılda sosyal, tarih, kültür, ekonomi ve istihdamı arttırmak, sanat ve gelenekleri yaşatmak, yeni nesillere aktarmak, dostluk, yardımlaşma ve dayanışmayı ve geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu gaye ile Balkan ülkelerinde bulunan yerel yönetimler, eğitim kurumları, üniversiteler ve STK'lar ile sosyal ve ekonomik alanda 42 proje üretmiştir. Türkiye, Balkan coğrafyası ve diğer ülkelerde yaşayan Balkan toplumlarının sorunları üzerine odaklanarak, çözüm yolları üretmek amacıyla; yurt içi ve yurt dışında 147 STK, 9 Üniversite, 83 yerel yönetim ve basın kuruluşu ile proje ve programlarına devam etmektedir. Temel hedef Balkan toplumlarının hakkı olan sürdürülebilir güven, barış ve ekonomik kalkınmasına destek olmak, ortak akılda uluslararası sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri daha da geliştirmektir. Ortak değerleri, dostluk ve dayanışmayı her alanda güçlendirmek ve yeni kuşaklara daha yaşanılabilir Balkan coğrafyası bırakmaktır.

DAĞDER, üye sayısı bakımından Türkiye'nin en büyük hemşeri derneklerinden biridir. Yörüklerin ve yörük kültürünü yaşayan kişilerin bir araya gelerek oluşturduğu bir STK'dır. Hemşeriler arasındaki her türlü iletişim ve yardımlaşma amacıyla kurulmuştur. Türkiye'nin birçok ilinde insanlar DAĞDER'e üye olmaktadır. Yakın zamanda İstanbul şubesini de açan dernek ulusal teşkilatlanma çalışmalarına devam etmektedir.

Tablo 1: Mülakat Gerçekleştirilen STK Temsilcileri

Katılımcı	STK	Mülakat Gerçekleştirilen Kişi
K1	GENÇ-ASKON	Genel Başkan Yardımcısı
K2	KADEM	Kurumsal
K3	MTTB	Kültür ve Eğitimden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı
K4	Uluslararası Balkan Kooperatifi	Genel Başkan
K5	DAĞDER	Genel Başkan
K6	SETA	Genel Müdür
K7	MAZLUM DER	Genel Koordinatör

3.1.2.2. Genel Değerlendirme Soruları

Katılımcıların 1980’den günümüze Türkiye’de sivil toplumun gelişimi bağlamındaki düşüncelerini tespit etmek adına birtakım sorular sorulmuştur. İlk olarak sivil toplumun ifade ettiği anlam öğrenilmek istenilmiştir. Nitekim katılımcıların sivil topluma verdikleri anlamın diğer cevapları etkileyeceği aşıkardır. Bunun için katılımcılara “sivil toplum sizin için ne anlama gelmektedir?” Sorusu sorulmuştur. Bu soruya birbirinden farklı cevaplar verilmiştir.

-Sivil toplum kamusal fayda gözetten gönüllü toplumdur. (K1, S3)

-Sivil toplum kuruluşları toplumsal dinamiklerin nabzını tutan, değişim ve dönüşümü ihtiyaç doğrultusunda okuyabilen hem devlet hem de toplumla olan ilişkilerinde etki ve öncü rolünü üstlenen önemli yapılardır. STK’lar vatandaşların ihtiyaç ve taleplerini dile getirerek bu talepleri kamu otoritelerine ulaştırırlar. Bu yolla karar alıcıların topluma karşı sorumluluğunu artırır, politika üretme süreçlerine dâhil olarak demokrasinin tesisi için çalışırlar. Özgürce ve barış içinde taleplerini dile getirebilen bir yapıda oldukları için demokrasinin olmazsa olmazlarından. Öte yandan STK’lar saha çalışmaları ile doğrudan insanlara temas edebildikleri için de toplumun vazgeçilmez bir parçasıdır. (K2, S3)

-Ortak bir amaç uğruna, müşterek fikirdeki insanların aynı çatı altında örgütlenmesi. (K3, S3)

- İnsan ve toplumsal ilişkilere kamu mantığı dışındaki bakış ve eylemlerdir. Kuruluş amacı ve bağlı olduğu tüzük ile yönetim kurulunun aldığı kararlar doğrultusunda sivil toplum hayatına katkıda bulunur. Özgürlüklerin arttığı ve kamu iradesinin her alanda yeterli ve başarılı olamayışından dolayı sivil toplum anlayışının önemi ve etkisi artmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının, toplum yararına çalışması, projeler üretmesi ve uygulaması insanlık adına büyük önem taşımakta ve mutlaka kamu iradesi tarafından desteklenmelidir. (K4, S3)

- Siyasi, askeri veya finansal baskı ve yönlendirmelerin ötesinde, insani ihtiyaç ve idealler adına halkın bir nevi “kendini gerçekleştirme” gayretini yine kendi dinamikleri ile yapma iradesinin adıdır.

Metazori bağımlılık ve yönlendirmelerin baskısından müstesna olarak, özellikle topluluk olarak halkın inisiyatifini insan merkezinde ve idealleri merkezinde icra edebildiği toplum yapısıdır. (K5, S3)

- STK benim için insanın kendi benlik arayışında bir yol arkadaşı olarak tanımlanabilir. Çünkü ben bir Müslümanın dünyaya sadece bireysel fayda sağlamak için gelmediğime, genele, yani topluma da fayda üretmesi gerektiğine inanıyorum. Bu faydayı da ben STK’larda gönüllü şekilde hizmet ederek ortaya koyabildiğimi düşünüyorum. (K6, S3)

- Bunun literatürde tanımı var. Literatür tanımını hepimiz biliyoruz. Batı’da sivil toplum deyince, diyalektik bir bakış açısıyla, devlet dışı hatta biraz devlet karşıtı anlaşılıyor. Çünkü batı anlayışı diyalektik bir anlayış.

Ama bizim topraklarımızda diyalektikten ziyade, o çatışma ve kavgadan ziyade uyum daha ön planda. Tarihimize bakınca aslında sivil toplumun ilk örnekleri bizim coğrafyamızda ortaya çıkmış. İslam tarihinin en eski dönemlerine kadar uzanan bir şey var. Hani halifeler başa gelirken diyorlar ya hata yaparsan ne yaparsınız, kılıcımızla düzeltiriz. Allah’a hamdolsun ki böyle insanlara liderlik yapacağım diyor lider. Batıdaki tersine o zaman krallıklar Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi gibi algılanıyor. Bizde ise hilafet eleştiriye, düzeltilmeye açık olduğunu ifade eden söylemlerle başlıyor.

Bu pratikte ne kadar gerçekleşti ayrı bir şey. Ama teorik açıdan baktığında bu kıymetli ve sivil toplum bizde iktidara rağmen var olmaya çalışmıyor, çalışmamış bu sebeple.

Şimdi iktidar tamamen kapalı olmuş olsa her türlü eleştiriye, mecburen var olabilmek için ona rağmen olman gerekir. İster istemez çatışmayı seçmen, çatışmayı tercih etmen gerekir.

Halbuki bu yaklaşım tarzı uyumu beraberinde getiriyor. Yeri geldiğinde hak sözü ifade etme babında eleştirini de yapıyorsun ama bu güzelliklerin devam etmesi için ona yardımcı da oluyorsun.

İşte Osmanlı döneminde bu tarikatların akıncılar gibi fethedilen topraklara ilk gönderilen ve oraların imarında, kültürlerin kültürel etkileşimlerinde öncü yol oynamaları da bununla ilgili bir şey.

Günümüzde bile, modern devlet yapılanmasında yine hala, bugünün mantığıyla devletçi denilebilecek bir bakış açısı aslında onun temelinde, doğasında var. O uyum hala kendisini sürdürür. Bizde o diyalektik bakış açısıyla kendisini devlet karşısında konuşlandırmış sivil toplum kuruluşları son dönemlerde ortaya çıkmış şeyler.

Bizdeki sivil toplumculuğu tam tarif etmemiş oluyor işte o literatürdeki sivil toplum tanımı.
(k7,s3)

Katılımcılara sivil toplumun ifade ettiği mana hakkında sorulan soruya alınan cevaplar birbirinden farklı olsa da cevapların temel anlamıyla ortak noktaları bulunmaktadır. Kamusal fayda, sosyal sorunlara çözümler üretme, kamu-STK ilişkisi, özgürlük ve sivil alan değerlendirilmesi bağlamında cevaplar verilmiştir. Sivil toplumun anlamı sorulduktan sonra sivil toplum tarihi ve gelişmeleri ile alakalı sorulara geçilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesi hakkında neler düşündükleri, bu darbenin ne ifade ettiği, sivil topluma etkilerinin neler olduğu, 1982 Anayasası'nın sivil topluma etkileri ve o dönemde herhangi bir STK'da aktif görevlerinin olup olmadığı sorulmuştur. 1980 darbesi birçok açıdan sivil toplumu doğrudan etkilemiş bir vakadır. Nitekim gelen yanıtlarda bunu destekler niteliktedir. K2 bu soruyu çalışmaları kapsamında görmedikleri için cevap vermemiştir. Diğer STK'ların cevapları ise şu şekildedir:

-12 Eylül sürecinde herhangi bir STK'da görevim yoktu. 12 Eylül bir askeri darbenin ötesinde farklı sesleri susturan ve baskılayan topluma yapılan bir baskı darbesidir. Sivil topluma etkisi olumsuz olmuştur. Darbeden önce teşkilatlanmış ya da teşkilatlanmamış küresel ya da yerel akınların temsilcisi birçok gençlik hareketi varken darbeden sonra belirli birkaç ideoloji etrafında şekillenmiş sivil toplum hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak bunlar da siyasetten bağımsız kalamamıştır. 1982 anayasasından sonra sivil toplum kısıtlanmış hareket alanı daralmıştır. (K1, S4)

-1980 darbesiyle başta MTTB olmak üzere birçok STK kapatılarak ülkemiz ve milletimiz toplumsal anlamda büyük bir yara almıştır. O dönemde bir STK görevim ya da gönüllülüğüm

bulunmamaktadır. 1982 Anayasası'ndan sonra, İlk aşamada kapatılan ve sindirilen STK'lar sonraki dönemde çok daha efektif bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bilhassa STK'lar, vakıflara tanınan yasal ayrıcalıklardan yararlanmak için vakıflaşmışlardır. (K3, S4)

- Her darbe girişiminde olduğu gibi, 12 Eylül 1980 darbesi döneminde de sivil toplumun özgürlük alanları kısıtlanmış, hatta yok edilmiştir. Darbe dönemleri sonrasında sivil toplum kuruluşlarının toparlanması zaman almakta, demokratik ve insan hakları yönünden büyük kayıplar yaşanmakta, toplum ile kamu yönetiminin arasında güven sorunları yaşanmaktadır. 1980 darbesi sırasında Lise 1 öğrencisiydim. Herhangi bir STK'da görevim olmamakla beraber MTTB.'ne giderdim.

1980 darbesinde olduğu gibi anayasaya karşı suç işlenen eylem olması nedeniyle her zaman dış güçlerin desteği ile yapılır ve başarıya ulaşır. Darbe yapanlar kendi geleceklerini anayasal garantiye almak isterler. İşledikleri anayasal suçların üstünü örtmek için devletin güvenliğini öne çıkararak halkın üzerinde bir psikolojik baskı oluştururlar. Yapılan askeri anayasalar dış güçlere hizmet edecek ve darbe yapanların geleceklerine hizmet eder. Sivil anlayış ile yapılmayan her anayasa günün birinde sorgulanır, halkın fikirlerine ve beklentilerine karşılık verecek şekilde değiştirilir. 1982 anayasasında, Sivil toplumu daha iyi kontrol altına alabilmek için sivil toplum anlayışı sınırlandırılmıştır. (K4, S4)

-12 Eylül döneminde yaşım gereğince herhangi bir STK görevim yoktu. 12 Eylül darbesi bizim için demokrasinin ve meşru halk yönetiminin askıya alındığı, toplumun talep ve ihtiyaçlarından daha çok, askeri önceliklere göre tasarlandığı bir dönemi ifade ediyor.

Sivil toplumun örgütlenme, toplantı yapma, yürüyüş düzenleme, üye kayıtları, protesto hakkı başta olmak üzere engellendiği, sivil topluma alan bırakmayan, kısıtlayan, akamete uğratan ve gelişimini engelleyen bir dönemdir. Kendinden sonraki döneme sivil inisiyatif kullanma konusunda korku bırakmıştır.

1982 Anayasası, yine güvenlikçi tedbirler çerçevesinde kısıtlılık getiren, kontrolü ön planda tutan, andaçlayan, dolayısıyla STK'ların gelişimini doğal mecrasında rahat bırakmayan ve devletin önceliklerine ve güvenlik tedbirlerine göre şekillendiren bir mahiyet arz eder. (K5, S4)

-Darbeler sivil alanda yürütülen faaliyetleri kısıtlamıştır. Bu kısıtlamalardan en fazla etkilenen yapılardan biri sivil toplum kuruluşları olmuştur. O dönemde herhangi bir sivil toplum görevim yoktu. (K6, S4)

- O dönemde STK'da görevim yoktu, 80 darbesinde ortaokula gidiyordum, küçüktüm yani. Fakat sonraki okumalarımızda veya sonraki ilişkilerimizde, öncesinde neydi ve seksen darbesi neye yol açtı, bunlara dair az çok fikrimiz oldu. Dolayısıyla söyleyeceğimiz şeyler belki resmi tam olarak ortaya koymaz ama bizim de bu konuda belli kanaatlerimiz var.

Batı tarzı diyalektik kültürünü temsil eden sivil toplum anlayışı biz de aşağı yukarı bu 68 kuşağı diye tabir edilen, dünya çapında 68 kuşağı diye tabir edilen sol yapıların etkilerinin hissedilmeye başladığı dönemde daha çok ortaya çıktı.

Bizde de sol örgütler ve sol örgütlerin kurulmasıyla gerek bunları örnek alan gerekse kendilerini benzer yöntemlerle ifade eden milliyetçi ve muhafazakâr yapılanmalar şeklinde kendilerini gösterdi.

Türkiye Gençlik Vakfı'nın belki öncülleri olarak nitelendirebileceğimiz Milli Gençlik Vakfı, öncesi olan Akıncılar veya MTTB yine bu dönemlerde ortaya çıktı. İdeolojik bir saikle devleti veya hükümeti eksik, yanlış bulup kendi ideolojileri çerçevesinde dönüştürdükleri takdirde daha iyi bir devlet yapısına, daha iyi bir toplumsal yapıya ulaşabileceklerini düşündüler.

Aynı şeyi solcular da milliyetçiler de aynı dönemde düşündüler ve ona göre yapılanmalar kurdular.

Fakat 80 darbesi işte bu anlamdaki Türkiye'de daha yeni yeni filizlenmeye başlayan sivil toplumluluğun duvara toslamasıydı. Toslatıldı daha doğrusu. Sivil toplum tecrübesi zayıftı ve tarafları kolay şekilde kullanıp birbirine kırdırmak istediler. STK'lar, dezenformasyon ve toplum mühendisliği faaliyetleri ile bu tip tuzaklara çekilebileceklerini çok bilmiyorlardı. Çünkü yeni tecrübeleniyorlardı. Ve 80 darbesine giden süreçte bunlar bu şekilde terörize edildi. Birbirlerine kırdırıldı. Sonra da tabiri yerindeyse kafaları ezildi.

Tabi bunun sonrası... 28 Şubat sürecinde hatırlarsanız 1000 yıl sürecek dediler fakat sürmedi ve ortadan kaldırmak için darbe yaptıkları zihniyet daha da güçlenmiş olarak geri geldi ya, işte 80 darbesi de aslında böyledir. Yani siz bir şeyi engellemek için bir kuvvet uygularsınız, bir an yok ettiğinizi de düşünebilirsiniz. Fakat o su setin önünde lakin arkasında birikmektedir ve bir vakit geldiğinde o seti de yıkarak coşmuş bir şekilde bu sefer akar. Sivil toplum da 80 darbesinden ciddi bir tecrübe edildi.

Bununla birlikte daha örgütlü yapılar ve o günün zihniyetinde daha devrimci ve daha illegal yapılar oldu STK'lar. Çünkü devlet baskıcı bir niteliğe sahipse sivil toplumun kendisini

ifade edebilmek için mecburen yer altına çekilir. 80 darbesi ile işte bir iceberg gibi suyun üstünde görünen bir kısmı var ama onun daha büyüğü suyun altında olacak şekilde yapılanmalar ortaya çıktı. 80 darbesi bunlara yol açtı yani. (K7, s4)

STK temsilcilerinin verdiği cevaplar göz önüne alındığında 12 Eylül 1980 darbesinin ve 1982 Anayasası'nın sivil topluma zarar verdiği görülmektedir. Nitekim bazı katılımcılarımızın STK'ları o dönemde siyasi baskı ile kapatılmış, bazıları ise baskı rejiminden menfi manada payını almıştır. Bu durum, sivil toplumun çeşitli alanlarda aktif rol almasını ve toplumsal sorunlara çözüm üretmesini zorlaştırmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının zayıflaması, demokrasinin işleyişi ve toplumun gelişmesi açısından önemli bir kayıp olmuştur. STK temsilcilerimizin verdikleri cevaplara göre siyasi partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının kapanması demokratik ortamda seslerinin duyurulmasının engellenmesine sebep olmuştur. Farklı görüşlerin ifade edilmesinin önüne set çekilmesi toplumda kutuplaşma ve gerginliğin artmasına yol açmıştır. 12 Eylül darbesinin sivil toplum üzerinde yarattığı tahribatın giderilmesi uzun yıllar sürmüştür. Demokrasinin yeniden tesis edilmesiyle birlikte sivil toplum kuruluşları yeniden faaliyetlerini yürütmeye başlamış olsa da darbenin etkileri uzun süre hissedilmiştir. Güven ortamının yeniden kurulması, sivil toplumun güçlenmesi ve demokratik kültürün gelişmesi için uzun bir mücadele verilmiştir.

Darbeci yöneticilerin iktidarından sonra Türkiye siyasetinde Özal dönemi başlamıştır. Bu dönemde öne çıkan hususlardan biri de serbest piyasa ekonomisidir. Katılımcılarımıza bu hususta soru yöneltilmiş Özal dönemi ve serbest piyasa ekonomisinin sivil topluma etkileri sorulmuştur. K2 bu soruyu çalışmalarının kapsamı dışında değerlendirmiştir. Diğer katılımcıların cevapları şu şekildedir:

-Serbest ekonomi modelinden sonra iş ve finans dünyası rahatlamış ve bu alanda gönüllü birlik, dernek, vakıf vb. yapılar kurulmaya başlanmıştır. Doğrudan devlet kontrollü sistemden 82 anayasasının da olmasını göz önünde bulundurursak yarı devlet kontrolünde bir yapıya geçilmiştir. (K1, S5)

-Türkiye'nin liberal ekonomiye geçerek globalleşmesiyle STK'lar da dışarıya açılmıştır. (K3, S5)

-Kamunun piyasadan çekilerek özel sektörün önünün açılması, IMF ve Dünya Bankası destekli programa geçilmesidir. Faizler serbest bırakılarak yükselmesi, esnek döviz kur sistemine geçilmesi, Türk lirası konvertible edilmesi, sıkı para ve maliye politikaları tercih edilmesi, emek

ücretlerinin baskı altında tutulması, kamu mallarına zam yapılması vb. uygulamalar toplumu olumsuz yönde etkilemiştir. Özelleştirme ile yeni kaynaklar bulunurken, özel sektörün önünün açılması ile yeni kurumsal yapılar ve yeni zenginler oluşmuş, toplumdaki bireylerin gelir dağılımı makası açılmıştır. Aslında Turgut Özal'ın ekonomik anlamdaki reformist anlayışı ile, sosyal hayatımızdaki bazı tabuları ve statükocu anlayışı değiştirmeye yönelik yapmış olduğu akım büyük öneme haizdir. (K4, S5)

-Ferdî teşebbüslerin önünü açması bakımından, devlet elinde tekel konumunda olan pek çok alanın sivil firma ve kurumlar ile paylaşılır hale gelmesi önemli bir açılım oldu. Piyasa ekonomisi kendi bünyesinde bazı defoları da (etik değerler, fırsatçılık, kanunun arkasından dolanmak vs. ...) beraberinde getirdi. Süreç içerisinde özellikle fiyat avantajı ve pazarda tüketicinin haklarının korunmasına dair, sivil tohumda açılım yarattı. Şöyle ki; insanlar yeni ekonomik ortamda haklarını önce kendilerinin koruması gerektiğini öğrendiler ve bu alanda örneğin "Tüketici Haklarını Koruma Derneği" gibi yeni alanlarda açılım yapmış oldu. (K5, S5)

-Serbest piyasa ekonomisine geçilmesi ile ülke ekonomisi büyümeye başlamış ve büyüme sürecinden sivil toplum kuruluşları da pay sahibi olmuşlardır. İkisinin doğru orantılı olduğunu ifade etmek gerekir.

- Özal döneminde serbest pazar ekonomisine geçildi ama öte taraftan özgürlükler yönünden de Turgut Özal bu ülkeye daha öncesinde olmayan birtakım şeyler kazandırmaya çalıştı.

Yani o süreç kesintiye uğramış bir süreçtir. Şayet devam edebilmiş olsa belki de bugün Ak parti ile gerçekleştirilen şeylerin benzerlerini zaman içerisinde görebilirdik. Sivil bir iktidarın vesayet oluşturabilecek kadar güçlü bir bürokrasiye karşı mücadele verişinin ilk örneğidir Turgut Özal. Nasıl 80'lerden önce sivil toplum acemiyse, Turgut Özal da aslında böyle güçlü bir bürokratik vesayete karşı mücadele de yeniydi. Bürokrasi güçlüydü, onun yapmaya çalıştığı şeyleri gördü, vaktinde tedbirlerini alabildi, bürokrasinin geleneği çünkü çok eski. Ve o süreç kesintiye uğradı. 92'den itibaren de Türkiye korku iklimine sürüklendi. 28 Şubat'ta gittikçe dozajı artacak şekilde özgürlüklerin kısıtlandığı, toplumda bir korkunun hâkim olduğu, sivil toplum faaliyetlerinin engellenmeye çalışıldığı...

Lakin orada süreci tamamlayan başka bir şey var. Şimdi o dönem, bu soğuk savaşı noktadan kalkması ve yeni bir düzen denemesi o dönemlere denk geldi. Bununla birlikte genel

olarak dünyada sivil toplumculuk güç kazandı. Türkiye’de dünyadaki gelişmeleri mecburen takip ediyor. Çünkü yüzünü batıya dönmüş bir ülke burası. (K7, s5)

Katılımcılarımızın verdiği cevaplar değerlendirildiğinde Özal’ın önderliğinde hayata geçirilen serbest piyasa reformları, sadece ekonomik alanda değil, sivil toplumda da önemli değişimlere yol açmıştır. Özel sektörün gelişmesi ve girişimciliğin teşvik edilmesi ile, sivil toplum kuruluşlarının da faaliyet alanları genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Farklı sektörlerde ve konularda yeni sivil toplum kuruluşları kurulmuş, var olan kuruluşlar ise faaliyetlerini genişletmiştir. Bu durum, sivil toplumun temsil ettiği farklı grupların ve seslerin daha fazla duyulmasına imkân sağlamıştır. İş dünyası STK’ları aktifleşmeye başlamış, STK’lar uluslararasılaşmaya başlamıştır.

Katılımcılarımıza 1990’lu yıllarda yaşanan gelişmelerin sivil topluma etkisi sorulmuştur. K2 bu soruyu da çalışma alanı dışında görmüştür. 1990’lu yıllarda STK’ların neler yaşadığı ve nasıl bir değişim geçirdikleri hususunda diğer katılımcılarımız şu cevapları vermiştir:

-Küresel dünyaya açılmamızın da etkisiyle uluslararası sorunlara da ilgili bir sivil toplum görüyoruz. Bosna savaşı başta olmak üzere gönül coğrafyamızdaki savaşlarda mazlumlara yardım için Türk sivil toplumu inisiyatif almıştır. (K1, S6)

-Türkiye’nin siyasi olarak çalkantılı bu darbe sonrası döneminde STK’lar daha yavaş yavaş bellerini doğrultmaya başlamıştır ve günümüzdeki güçlerinin temelleri o zamanda atılmıştır. (K3, S6)

-1980 Askeri darbesinden sonra toparlanmaya çalışan sivil toplum, 90’lı yıllarda daha özgürlükçü ve kamu yönetimini sorgulamaya yönelmiştir. Kamunun statükocu anlayışının ve 1982 Anayasasının dayatmacı maddelerine açık tepkilerini ortaya koymuştur. Sivil toplum açısından büyük öneme haiz Anayasamızdaki 141,142 ve 163 maddeler 1991 yılında Turgut Özal döneminde kaldırılmıştır. Sivil toplumun, Anayasal hak ve özgürlük alanı genişlemesinin önündeki önemli eşik aşılmıştır. (K4, S6)

-Özellikle medyadaki tekelleşmenin sona ermesi, 12 Eylül’ün etkisinin AB’ye uyum yasaları ile esnetilmesi gibi sebeplerle şüphesiz ki sivil toplum inisiyatifi yeniden canlandı ve kurumsal olarak çoğalma yoluna gitti. (K5, S6)

-Türkiye'nin her alanda kısıpaca alındığı, özellikle ekonomik olarak dışa bağımlı bir dönemin sivil toplum alanının gelişimi açısından oldukça zorlayıcı şartlar ortaya koyduğu söylemek gerekir. (K6, S6)

-Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de mesela Mazlum-Der'in kuruluşu 91 yılıdır. Yani o köprü iklimine gidişin bir sene öncesinde kuruldu Mazlum-Der. Veya İHD'in kuruluşu 1-2 sene önce galiba, tam olarak bilmiyorum ama Mazlum-Der'den önce. Yani bu yapılar mesela o zaman ortaya çıktılar.

Her ne kadar bürokratik vesayet kısıtlamaya çalıştıysa da dünyadaki gelişmelere paralel bu tip yapılar da vücut buldu, ortaya çıktı ve bunlar anayasal teminat altında olduğundan, Uluslararası sözleşmelerin teminatı altında olduğundan 28 Şubat'ın en yoğun baskı dönemlerinde dahi faaliyetlerini gerçekleştirebildiler. Bu Türkiye'deki hükümetin kendi iradesiyle ön açtığı bir şey değil.

Dünyadaki rüzgarların Türkiye'ye etkisiyle ortaya çıkan bir şey. Yoksa Turgut Özal döneminde istenilen dönüşüm nihayete eremedi. Turgut Özal, isteklerini gerçekleştiremedi. (K7,S6)

Katılımcılarımız 1990'lu yılları küreselleşme çalışmaları, darbe sonrası kaybolan demokratik ortamın toparlanma çabası, ekonomik anlamda zorlayıcı şartlar perspektifinde değerlendirmişlerdir. Bununla birlikte sivil toplumun tüm bu olanlara rağmen gelişme çabaları olduğu da görülmektedir. Katılımcılara göre 1990'lı yıllar, Türkiye'de sivil toplum için önemli bir dönemeç olmuştur. Bu dönemde, demokratikleşme sürecinin ilerlemesiyle birlikte sivil toplum örgütleri siyasi katılım ve insan hakları konularında aktif bir rol oynamıştır. Özellikle çevre mücadeleleri, kültürel haklar ve medya özgürlüğü gibi alanlarda sivil toplumun etkinliği güçlenmiş, ancak siyasi ve ekonomik belirsizlikler zaman zaman sivil toplumun faaliyetlerini kısıtlamıştır.

Katılımcılarımıza yönelttiğimiz diğer soru ise 90'lı yılların sonunda yaşanan ve Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde oldukça tartışmalı bir yer tutan 28 Şubat sürecidir. Katılımcılarımıza bu sürecin sivil topluma etkilerinin neler olduğu sorulmuştur. Verilen cevaplar şu şekildedir:

-28 Şubat döneminden sonra iktidarda olan siyasi görüşe "tehlike" arz eden sivil toplum kuruluşlarına baskı artmıştır. Dernek, topluluk, platform unvanında olan kurumlar yasal olarak daha güvenceli olan vakıf statüsü almaya odaklandı. Çünkü bu dönemden sonra hükümet görüşüne muhalif STK'lar kapanma riskiyle baş başa kaldı ve mensupları fişlendi. STK'lar

kapanmamak için devletle daha yakın olmaya başladı ve merkezileşti. Merkezileşmenin sonucu STK'ların hareket kabiliyeti azaldı ve pasifleşti (K1, S7)

- 'Post-modern' darbe olarak adlandırılan 28 Şubat süreci demokrasiye, özgürlüğe, temel haklara ve toplumun öz değerlerine karşı girilen zorbalıklarla dolu bir utanç tarihidir.

Dönemin darbeci zihniyetin dilini kuşanan medyasında “topyekûn savaş” manşetleri atılmış, Ankara’da tanklar sokağa çıkarılmış, “demokrasiye balans ayarı” denilerek seçilmiş hükümet istifaya zorlanmıştır. Pervasızca “28 Şubat 1000 yıl sürecek.” diyenler toplumda psikolojik bir harekât uygulamıştır. Belirli siyasî ve dinî görüşe sahip kesimlere karşı ayrımcı, dışlayıcı ve insan haklarına aykırı uygulamalarla milyonlarca insanın hayatı karartılmıştır.

İkna odalarında nice kadın bu darbeci, köhne zihinlerce dinî tercihleri, hür seçimleri, idealleri hiçe sayılarak başörtülerini çıkarmaya zorlanmıştır. Bu odalarda hayatları paramparça edilen, sadece başörtülü olduğu için eğitim hakları gasp edilen kadınların kimileri başarıyla kazandıkları üniversitelerdeki eğitimlerini tamamlayamamış, kimileri ülkelerinden ayrılmak zorunda kalarak öz vatanlarından adeta sürgün edilmişlerdir. Statükoya sırtını dayayan apoletli bürokratlar tarafından uygulanan kanunsuz başörtüsü yasağı ile kadınların çalışma hayatında kimlikleriyle var olmaları engellenmiştir. Tüm bu yaşananlar insanların hayatında kapanması zor yaralar açmış, tarihte de karanlık ve acı dolu izler bırakmıştır.

28 Şubat, Türkiye’de marjinalleştirilen bir kesim insanın kendi ülkelerinde var olabilme ve özgürlük mücadelesiydi. Bu insanlar vatanın karşısındaki en büyük tehdit olmakla itham edildiler, insan hakları gasp edildi, sosyal aşağılanmaya maruz bırakıldı, tecrit edildi. Ve tüm bunlar devlet eliyle, açıktan yapıldı. Dönemin seçilmiş hükümeti orduyla ve medyanın verdiği mesajlarla tehdit edildi, milli irade, insanların kim tarafından yönetileceğine karar verme hakkından mahrum edildi. Başörtüsü çağdaş yaşamı tehdit eden bir nefret unsuru haline getirildi. Temel insan haklarından olan eğitim hakkı sırf başörtülü oldukları için ellerinden alındı.

Böyle bir süreç STK'lara olan ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Çünkü STK'lar vatandaşın görünmez kılınan ihtiyaç ve taleplerini kamu kurumlarına ileterek doğrudan politika süreçlerine dâhil olabilir, böylece daha kapsayıcı ve bütüncül politikalar oluşmasına katkıda bulunabilir. Milletin iradesinin yok sayıldığı böyle bir dönem milletiyle, ülkesiyle uyumlu çoğulcu kültür yapısına sahip çıkan STK'lara olan ihtiyacı görünür kılmıştır. Bununla birlikte 28 Şubat'ın en görünür mağdurları ve aynı zamanda kahramanları kadınlar olmuştur. Büyük bir bedel ödeyen

yine de direnen bu kadınlar örgütlü mücadeleleri sonrasında birçok kazanım elde etmişlerdir. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının önemini gözler önüne sermektedir. (K2, S7)

-Bilhassa muhafazakâr camia açısından oldukça olumsuz etkileri olmuştur. (K3, S7)

-Türkiye’de demokratik kurallara göre halk tarafından seçilip, 1996 yılında kurulan Refah-Yol hükümeti kurulmuştur. Hükümetin siyasi, ekonomik ve toplumsal yaşam üzerindeki uygulamalarına, ayar vermeye yönelik 28 Şubat 1997 tarihinde MGK toplantısında alınan anti demokratik kararlar ve uygulamalardır. Sivil toplumun, demokratik hayatına, temel hak ve özgürlüklerine müdahale, eğitim alanında yasaklamalar, yaşam tarzına müdahale gibi uygulamalar, ekonomik hayatta bazı kuruluşların özerk hale getirilmesi vb. nedenlerden dolayı; insan temel hak ve özgürlüklerine yapılan müdahalelerle sivil toplumda ötekileştirme ve kutuplaşmalar, demokratik ve ekonomik hayattaki sınırlamalar sonucu bazı kamu kurum ve kuruluşlarına olan güven azalmıştır. (K4, S7)

-28 Şubat da maalesef 12 Eylül benzeri kısıtlayıcı, andaçlayan ve baskılayan bir etki yarattı. Bireysel ve toplumsal hak ve özgürlüklere alanı daralttı. Bir takım anti demokratik uygulamalar nedeniyle İdeolojik duruşları daha ön plana çıkaran ama her halükârda halkın sivil alanını inciten ve engelleyen dönem olmuştur. (K5, S7)

-28 Şubat darbesi vatandaşlara daha sistematik ve böylelikle daha güçlü bir sivil toplum örgütlenmesine sahip olunmasının elzem olduğunu göstermiştir. 28 Şubat’ı yaşayan veya o gün dağınık ve çok parçalı olan sivil toplum, o tarihten sonra kendini kurumsal anlamda geliştirerek 15 Temmuz’daki darbenin engellenmesindeki en önemli etkenlerden biri olmuştur. (K6, S7)

-28 Şubat’ın genel olarak İslami sivil toplum üzerindeki etkisi zaten tamamen o korku iklimiyle, baskıyla, sindirmeyle açıklanacak türden bir şeydi.

Yeşil sermaye diye bir şey ortaya çıkartıp yeşil olan her şeye karşı bir düşmanlık ve toplum mühendisliği, dezenformasyon faaliyetleriyle birleştirerek yani insanların neredeyse İslam’ın i’sini bile ağzına alamayacakları bir süreç oluşturuldu. Vakıflara, derneklere dönük incelemeler başlatıldı. 14.23

Vakıflara karşı bir takım yasal engeller sebebiyle çok el koyma tarzında müdahaleler olamadıysa da dernekler kapatıldı. Kapatılanlar var.

Ama yine Türkiye'deki irade bunu talep ediyorken, bunu gerçekleştirmeye çalışıyorken, o -dünyadaki rüzgarların dışında kalamıyor bir ikilemi- Mazlum-Der'in etkili faaliyetleri 28 Şubat döneminde ortaya çıkmıştır.

Şimdi bugün 2004 yılında yapılan yasal değişikliklerle avukat tutacak parası olmayanlara avukat yardımını devlet üstlendi. Yani barolara daha doğrusu bir mükellefiyet getirdi. Avukatın parasını devlet böylece hiç kimse avukatsız kalmamış buraya. Ama o dönem böyle bir şey yoktu. Ve eskiler anlatıyorlar, Mazlum-Dere bir günde 120'ye yakın avukatı koordine etmiş, seferber etmiş, böyle enteresan örnekler var o dönemde.

Ve anayasal teminat altında olduğu için, mesela Mazlum-Der'e dönük hiçbir soruşturma, kovuşturma olmamış. Buna rağmen yani.

Sivil toplum, modern devlet düzeninde bir güç bir güç. Devlet bir güç, Sivil toplum da örgütlenmek suretiyle örgütlenebildiği kadar bir güç haline geliyor. Şimdi, baskıcı rejimler, sivil toplumun oluşturması muhtemel gücü de kendi kontrollerine alabilmek için kendi STK'larını kurduruyorlar hani majestelerinin STK'sı tarzında.

Şimdi bu sendikalar ne kadar muhalif yapıları veya iş adamları derneği ne kadar o sistemin dışında STK tanımına uyacak yapıları? Onlar ya kendisini rejimin sahibi gibi gören insanların işte bürokrasiden falan sonra kümelandikleri yerler ya da vakti geldiğinde kullanılmak üzere imal edilmiş yapılar şeklindeydi.

Dolayısıyla her dönemde çok açık bir şekilde devletçi tavır takınan, onun her türlü zulmüne ortak olan, destekleyen STK'lar olmuştur. Bir de yine her dönemde buna karşı çıkan, değiştirmeye çalışan STK'lar olmuştur.

28 Şubat döneminde majestelerin STK'ları başlığı altında değerlendirebileceğimiz 28 Şubat'ı destekleyen STK'lar halkın karşısına bu şekilde çıktılar, zulmü desteklediler.

(K7,S7)

Katılımcılarımıza göre 28 Şubat süreci, Türkiye'nin yakın tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. 1997 yılında gerçekleşen bu süreç, askeri müdahalenin ardından siyasi, sosyal ve kültürel hayatı derinden etkileyen olaylarla doludur. Süreç, laiklik ilkesi adı altında toplumun farklı kesimlerine yönelik bir dizi kısıtlama ve baskıyı beraberinde getirmiştir. Özellikle muhafazakâr kesimler ve dini gruplar üzerinde yoğun bir baskı ortamı

yaratmış, dini değerlerin siyasete etkisini sınırlamayı hedeflemiştir. Medya, eğitim kurumları, iş dünyası ve kamu kurumlarına yönelik yapılan müdahaleler, sivil toplumun etkinliğini ve demokratik katılımını büyük ölçüde kısıtlamıştır. Bu süreçte özellikle kadın hakları, azınlık hakları ve insan hakları savunucuları da baskı altında kalmış, ifade özgürlüğü ve düşünceye saygı gibi temel haklar ciddi biçimde zedelenmiştir. 28 Şubat süreci Türkiye'de demokratikleşme sürecine büyük zarar veren ve sivil toplumun gelişimini engelleyen önemli bir engel olarak tarihe geçmiştir.

Katılımcılarımıza sorduğumuz bir diğer husus ise yine 90'lı yılların sonunda yaşadığımız ve ülkece hepimizi derin bir üzüntüye maruz bırakan 1999 Gölcük depremidir. Gölcük depremi ile STK anlayışında nasıl değişimlerin olduğu, Kamu STK'cılığı ve özel STK kurumlarının nasıl etkilendiği sorulmuştur. K2 bu sorunun çalışma kapsamlarının dışında olduğunu ifade etmiştir. Diğer cevaplar şu şekildedir:

-99 depremi şüphesiz bir şekilde acil durumda devletin her yere hızlı bir şekilde yetişemeyeceğini göstergesi oldu. O dönemde toplumda arama kurtarma, iletişim ve ulaşım eksiklikleri vardı. Yerel arama kurtarma, ilk yardım ve lojistik hizmet sağlayacak insan sıkıntısı yaşandı. (K1, S8)

- STK'lar yardım faaliyetlerine öncelik vermeye başladı. Kamu STK'ları da özel STK'lar da kendilerini insani yardım noktasında geliştirmeye başladılar. (K3, S8)

-1999 Gölcük Depremi sonrasında Kamu STK'cılığı deprem bölgesine gerekli yardım ve desteği tam olarak iletemediği için özel STK'ların öne çıktığını ve daha başarılı performans sergilendiğini gördük. Yaşanan bu olayda özel yardım kuruluşları ve STK'ların güçlenmesine zemin oluşturdu. Sivil toplum yapılan yardımlarda başarı olan özel STK'ları daha çok desteklemeye ve yardımlarını özel STK'lar üzerinden yapma eğilimini gösterdi. Kamu STK'ları siyasi etkiden arındırılmalı, şeffaf ve hesap verilebilir olmalı, başkanların görev süreleri sınırlandırılmalıdır... (K4, S8)

-Özellikle sivil savunma inisiyatifine bağlı olarak mesela STK alanına, arama kurtarma konusunda sivil girişimleri teşvik eden ve lüzumu konusunda uyarıcı bir etki yarattı. Yine yardım kuruluşlarının çoğalmasına sebep oldu. Devlet ve sivil toplum eksik kaldığı yönleri daha iyi görmüş oldu. (K4, S8)

-1999 Gölcük Depremi sahada gerek kurtarma gerekse yardım faaliyetleri anlamında sivil toplum kuruluşlarına ne derecede ihtiyaç duyulduğunun görülmesi açısından acı bir tecrübe

olmuştur maalesef. Bu tarihten sonra sivil arama kurtarma alanında faaliyet göstermek üzere yeni yapılanmaların ortaya çıktığını ifade edebiliriz. Mevcut sivil toplum kuruluşlarının ise arama kurtarma alanında çalışmalar yürütmek üzere faaliyet sahalarını genişlettiklerini ifade edebiliriz. (K5, S8)

- Şimdi biz 28 Şubat dönemini biraz tek boyutlu ele aldık.

Sadece insan haklar örgütleri cephesinden ama mesela Mazlum-Der'e paralel İslami camianın kurduğu bir diğer yapı İHH. Bunlar en azından İslami kesim için çok modern yapılanmalar.

Mazlum-Der'i de bir ortak akıl ortaya çıkarttı. İHH'yi da bir ortak akıl ortaya çıkarttı. İHH insani yardım yönünden. Mesela 28 şubat döneminde dahi İHH Türk toplumunun yardımlaşma yönünü gösterdi. Türk toplumu yardımsever bir toplum. İHH da 28 şubat döneminde bile çok etkili bir insani yardım kuruluşu haline geldi. Ve 28 Şubat döneminde mesela Türk Devleti'nin imajı çok fazla bozulmuştu. İslam konferansı örgütüne davet edilmemişti. Yani imajı itibarı zarar görmüştü. Ama İHH, Amerika'nın ulaşamadığı yerlere bile ulaşarak ciddi bir şekilde göze gelmeye başlamıştı. Hatta bu 28 Şubatçılar ciddi rahatsızlık duyular.

Ve işte İHH ile deniz feneri gibi başarılar ortaya çıktıkça başka yapılar onu izledi. O dönem en meşhurları deniz feneri ve İHH'ydı. 99 depreminde, neredeyse devletten önce bunlar sahaya yetiştiler. Oradaki çalışmaları yine çok fazla göze geldi.

Rahatsızlık oluşturdu yani bürokratik vesayette. Ama orada rahatsızlık oluşturduğu kadar vatandaş nezdinde de olumlu puanlar topladı. Sonrasında o depremin sivil toplumculuğa doğrudan etkisine dair bir tespitim yok açıkçası. Fakat orada işte İHH tarzı, Deniz Feneri tarzı yardım kuruluşlarının hem toplumsal bilinçle hem de bir hinterlant oluşturmada ne kadar etkili olduğu görüldü. Yavaş yavaş neredeyse her cemaat kendi yardım kuruluşunu kurmaya yöneldi. Bir alan açmış oldu. Bu da cemaatlere alan açtı. (K7, S8)

Katılımcılarımız, 1999 Marmara depremi sırasında devletin yardım faaliyetlerini yetersiz bulmaktadır. Depremin ardından devletin koordinasyon eksiklikleri ve zamanında etkin müdahalede bulunamaması, toplumda büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Ancak, bu zor zamanlarda sivil toplum örgütlerinin aktif bir rol oynaması ve hızla insani yardım faaliyetlerini başlatması, sivil toplumun gelişimi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle yerel inisiyatifler, gönüllü gruplar ve özel sektör destekli sivil toplum kuruluşları, afetzedelere ulaşarak acil ihtiyaçları karşılamış ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmiştir. Bu süreç, kamu ve özel

sektör arasında iş birliğini teşvik etmiş ve insani yardım alanında STK'ların önemini artırmıştır. Ayrıca, deprem sonrası ortaya çıkan kriz yönetimi zorlukları, sivil toplumun afetlere hazırlıklı olma ve acil durum müdahale kapasitesini güçlendirmesi gerekliliğini vurgulamıştır. 1999 depremi Türkiye'de sivil toplumun insani yardım ve kriz yönetimi alanındaki rolünü güçlendirerek önemli bir dönüşüm ve öğrenme sürecine işaret etmiştir.

Katılımcılarımıza 1999 depremi sorusunun akabinde 2001 ve sonrası sorulmuştur. K2 bu soruyu çalışma kapsamı dışında değerlendirmiştir. 2001 yılından sonra Türkiye'de sivil toplum gelişiminin nasıl olduğu hususunda verilen cevaplar ise şu şekildedir:

-2001 sonrası iktidarın liberalleşme adımlarıyla birlikte sivil toplum sayısında ve anlayışında ciddi bir ilerleme olduğunu söyleyebilirim ancak samimiyetin azaldığına inanıyorum. (K1, S9)

- Ülkemizin dünyaya açılmasıyla ve özel piyasanın gelişmesiyle STK'lar da daha çok güçlenmeye başlamıştır. (K3, S9)

-2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de meydana gelen siyasi değişiklikler sivil toplum alanına pozitif yönde yansımış olsa bile, istenilen düzeylere çıkılamamıştır. Çünkü hala daha sivil toplum, dernekleşme ve dernek üye ve sorumluluklarını yerine getirememektedir. Türkiye'de İç İşleri Bakanlığına bağlı Dernekler Müdürlüğü ve yeni adı ile Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, maalesef ülkemizdeki sivil toplum anlayışında gerekli atılımı yapmaktan uzak kalmaktadır. 7 kişinin toplanıp dernek kurma hakkına sahip olması güzel bir teşvik olmakla beraber ülkemizdeki derneklerin %80'i tabula dernek anlayışının üzerine çıkamamakta, kaynak sıkıntısı nedeniyle destek aldıkları kamu kuruluşları veya belediyeler tarafından siyasi destek kurumlarına dönüşmektedirler. STK'lar acil olarak disiplinize edilmeli, sayının çok olması yerine proje ve faaliyet yapan kurumlar haline getirilmeli, eğitim çalışmaları arttırılmalı, dernekler arası ilişkiler ve ortak çalışmalar teşvik edilmeli, derneklerin yurt dışı çalışmalarına destek verilmeli, kamu kurum ve kuruluşları derneklere şeffaf bir şekilde gerekli destekleri vermeli. Projeler şeffaf değerlendirilmeli (kayırmacılık olamamalı), projelere destek attırılmalı, proje yapma prosedürleri sadeleştirilmeli, başarılı dernekler ödüllendirilmeli, Üniversiteler ve özel sektörlerin de sivil toplum projelerine destek ve ortak olması gerekmektedir. (K4, S9)

-Özellikle sivil iktidarda yaşanan güçlü ve tek başına hükümet olma durumu, ardından AB uyum yasalarının aktif edilmesi ile pek çok alanda özürlüklerin, dolayısıyla sivil kısıtlılıkların önü açıldı. Darbe dönemlerinin eğitim ve ekonomik kısıtlılıklar başta olmak üzere getirdiği korku ve

daralma aşıldı. Dijitalleşme Sosyal medyanın gelişimi, sivil topluluk oluşumunu ve bu konudaki girişim ve cesareti artırdı. (K5, S9)

-2001 sonrası dönemde her alanda olduğu gibi sivil toplum alanında da büyüme ve genişleme söz konusu olmuştur. Bu durum aynı zamanda demokratikleşme ile faaliyetlerin daha özgür bir ortamda yürütülüyor olmasının da bir sonucu olarak değerlendirilebilir. (K6, S9)

-2001 sonrası dönem Ak Parti dönemi. Ak Parti'nin süreçlerini Tayyip Erdoğan 3'ü ayırıyor ya, çıraklık dönemi, kalfalık dönemi, ustalık dönemi. Bu gerçekten de doğru bir tanımlama.

Çıraklık dönemi, bürokratik vesayetin sopasını her an hükümetin kafasının üstünde tuttuğu, her sene bir darbe planlamasının yapıldığı ve iktidarın muktedir olamadığı bir dönem. İcraatlar yönünden değil, devletin kendi iç mekanizmasıyla alakalı söylüyorum. Dolayısıyla ilk döneminde Ak Parti'nin toplumsal işleyişe çok fazla katkısı yok. Ama orada ektiği birtakım şeylerin sonrasında ciddi bir sinerji doğurması durumu var. Mesela 2004 yılında bahsettim, çok kapsamlı yasal değişiklikler yapıldı. Bu, Türkiye tarihindeki belki en özgürlükçü düzenlemeler. Önceden karakollarda işkence sistematik hale gelmişken, cezaevlerinde işkence sistematik hale gelmişken karakollara kamera yerleştirilmesi, polis gözaltına alacağı zaman haklarını okuma mecburiyetinin olması, o Amerikan filmlerinde gördüğümüz şeyler Türkiye için hayaldi. Ama bu düzenlemelerle birlikte, işte sorguda avukat bulundurma zorunluluğu, karakollara kamera yerleştirilmesi, hakların okunması ve bunun gibi nice kapsamlı değişiklikler uyum süreci çerçevesinde çıkartıldı. (K7, S9)

Katılımcılarımız, 2001 yılı ve sonrasını Türkiye'de sivil toplum için önemli bir dönem olarak değerlendirmektedir. Bu dönemde, demokratikleşme sürecinin ivme kazanması ve özgürlükçü reformların gerçekleştirilmesi, sivil toplumun faaliyet alanlarını genişletmiş ve etkinliğini artırmıştır. Özellikle 2000'li yılların başında yapılan yasal düzenlemelerle birlikte, sivil toplum kuruluşlarına daha fazla alan açılmış ve katılımcı demokrasi anlayışının güçlenmesi desteklenmiştir. Ancak, bu dönemde yaşanan niceliksel büyüme, sivil toplumun niteliksel etkisini artırmada yeterli olmamış ve bazı eleştirmenler tarafından bu durum eleştirilmiştir. Bununla birlikte, sivil toplum örgütlerinin çeşitlenen faaliyetleri, kadın haklarından çevre korumaya, eğitimden insan hakları savunusuna kadar geniş bir yelpazede etkinlik göstermelerini sağlamıştır. Sonuç olarak, 2001 sonrası Türkiye'de sivil toplumun büyümesi ve etkinliği artarken, demokratikleşme sürecinin daha ileriye taşınması için daha fazla çalışma gerektiği genel bir uzlaşma olarak kabul edilmektedir.

2001 sonrası dönem için katılımcılarımız AB uyum sürecinden bahsetmiştir. Nitekim bir sonraki soruda uyum süreciyle alakalıdır. Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara etkisinin neler olduğu sorulmuştur. K2 bu soruyu çalışma kapsamlarının dışında değerlendirmiştir. Diğer STK'larımız ise şu cevapları vermiştir:

-AB uyum süreci kapsamında STK'ların Erasmus+ projeleriyle fon ihtiyacını karşılamaya başladı. Kurumsal projeler açısından güzel bir gelişme olsa da fonu onaylayan makamlarla STK'lar arasındaki bağlantı arttı ve bu da kamu ve siyasetin STK'lar üzerindeki etkisini arttırdı. (K1, S10)

-AB yardım fonları ile maddi açıdan destek gören STK'lar, daha büyük işlere imza atmaya ve batılı muadilleriyle ortak projeler yapmaya başlamıştır. (K3, S10)

-Avrupa Birliği STK'lara destek anlamında gerekli çalışmaları yapsa bile Avrupa Birliği mantığı üzerinden hareket ediyor olması, şeffaflık ve eşitlik ilkesi ile çalışmaktadır. Ülkemizdeki Ulusal Ajans'ın AB sosyal projelerinde de ne derece şeffaf olduğu tartışılmaktadır. Ulusal Ajans'ın siyasi ve maddi beklentilerden çok ülkemizdeki sivil toplumu öne çıkaracak projelere destek olunması sivil toplum kalitemizin uluslararası alanda artmasını sağlayacaktır. (K4, S10)

-Olumlu etkileri oldu. Özellikle toplum yararına kurulan sivil dernek ve kuruluşlara sağlanan AB fonları ve iktidarın yasal genişlik tanıyan yaklaşımları STK'ları olumlu yönde etkiledi. Zaten kurulan STK sayılarındaki artışta buna tekabül etmektedir. (K5, S10)

- Bu iki süreç birbirleriyle zaten bağlantılıydı. Mecburen birlikte ele alınmak zorunda. İşte o yasal değişiklikler dediği gibi Türkiye tarihindeki belki en özgürlükçü değişikliklerdi. Sivil topluma da ifade özgürlüğüne falan çok ciddi alan açıyordu. Türkiye tarihinde olmadığı şekilde sivil toplumun önü açıldı, ifade özgürlüğünün önü açıldı. Her alanda yani şeyin önü açıldı.

Ve çok ilginç bir şey, ondan sonra yapılan her yasal düzenleme aslında orada verilen bazı hakların geri alınması şeklinde gerçekleşti. Şöyle düşün alt bir seviyeden Everest'in zirvesine çıkıyorsun en azından orada sabit gitmen beklenirken hafiften yavaş yavaş eski seviyesiyle asla kıyaslanmaz ama yine de Ak Parti'nin bizzat kendisinin yaptığı sonraki düzenlemeler orada verilen bazı hakların kısıtlanması geri alınması şeklinde gerçekleşti.

2004 yılı sivil topluma da çok cesaret veren bir yıldır, yasal olarak STK'ların önlerini açan gelişmeler yaşandı. (K7, S10)

Katılımcılarımız, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinin Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları üzerinde olumlu etkiler yarattığını belirtmektedirler. Özellikle AB fonları ve destekleri sayesinde sivil toplum örgütleri daha geniş kaynaklara erişim sağlamış, projelerini geliştirme ve uygulama imkânı bulmuşlardır. Bu süreç, yerel sivil toplum kuruluşlarının uluslararası düzeyde projeler yapma ve farklı ülkelerden muadil STK'larla iş birliği içinde olma fırsatını da artırmıştır.

Ancak, bu olumlu gelişmelerin yanında bazı eleştiriler de dile getirilmektedir. Özellikle destek verilen projelerin seçim kriterlerinin şeffaflığı konusunda sivil toplum kuruluşları tarafından talep edilen tam bir şeffaflık istenmektedir. Projelerin nasıl belirlendiği, hangi önceliklere göre fon sağlandığı ve kimlerin bu süreçte karar verdiği gibi konuların net bir şekilde açıklanması istenmektedir. Ayrıca, toplum yararına olan projelere öncelik verilmesi ve bu önceliklerin kamuoyuyla şeffaf bir biçimde paylaşılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu bağlamda, AB uyum sürecinin sivil toplum üzerindeki etkileri, hem destek sağlama kapasitesini artırması hem de daha demokratik ve şeffaf bir yönetim talebini güçlendirmesi açısından önemli bir dönemeç olarak değerlendirilmektedir. Ancak, süreçte daha ileri adımların atılması ve sivil toplumun katılımının daha etkin bir şekilde sağlanması için sürekli iyileştirmeler gerektiği de belirtilmektedir.

Türkiye 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü tarafından gerçekleştirmeye çalışılan darbe girişimini yaşamış ve halk olarak bu darbe girişimine karşı durulmuştur. Katılımcılarımıza da 15 Temmuz darbe girişimi sorulmuştur. Bu soruyu sormamızın nedeni, 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de yaşanan darbe girişiminin sivil toplum üzerindeki etkilerini anlamak ve değerlendirmektir. Amacımız, 15 Temmuz darbe girişiminin sivil toplum üzerindeki etkilerini anlamak ve sivil toplumun bu tür olağanüstü durumlarda nasıl tepki verdiğini değerlendirmektir. Bu değerlendirme, sivil toplumun demokratik süreçler içindeki rolünü güçlendirme ve demokratik değerleri koruma adına yapılacak çalışmaları şekillendirmeye yardımcı olacaktır. K2 bu soruyu çalışma kapsamlarının dışında değerlendirmektedir. Darbe girişiminin STK'lara etkisini diğer STK'lar ise şöyle yorumlamaktadır:

-FETÖ'nün darbe girişimi sivil toplum ve STK'lara olan güveni bitme noktasına getirdi. Cemaat yapısı olarak organize olan terör örgütü diğer cemaat ve gönüllü oluşumlar üzerinde bir şüphe bıraktı. (K1, S11)

-Toplumun İslami STK'lara bakış açısını oldukça zedelemiştir. (K3, S11)

-Ülkemizi inanç değerlerimizi kullanarak ele geçirmeye çalışan dış destekli hain FETÖ örgütü birçok STK ile çalışarak sivil toplumda büyük bir algı oluşturmuş, birçok proje ve faaliyetini devlet desteği ve FETÖ'cü STK'ları ile gerçekleştirmiştir. Bu STK'lar hala uyuyan hücreler gibi devamlılığını sürdürmektedir. Devletimizin sivil toplum anlamında FETÖ'cü STK'lar ile yeterli mücadele ettiğini düşünmüyorum. Çünkü hala siyasi, askeri, belediye, kamu kurum ve kuruluşlarında tam anlamıyla temizlik yapılamamıştır. Cumhurbaşkanımız sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın, FETÖ'cülere karşı ısrarlı mücadelesi maalesef kamu alanında aynı anlayış ile devam ettirilemediği için, Sivil toplum vicdanı bu konuda hala yaralıdır. İleride sivil toplumda hala FETÖ endişesi artarak devam etmektedir. Özellikle siyasi alandaki kendini gizleyen FETÖ'cüler, kendi STK'ları ile boşlukları değerlendirip yollarına devam ettiğini görmek sivil toplumu derinden düşündürmektedir. Ülkemiz açısından Milli Güvenlik sorunu olan hain FETÖ'cü STK'ların güvenlik güçlerimiz tarafından yakından takip edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. (...) Balkanlarda özellikle Kuzey Makedonya, Bosna Hersek ve Kosova'da FETÖ'cülerin cirit attığı görmek bizleri derinden üzmektedir. FETÖ'cüler bu gibi küçük ülkelerde ucuz kaçak yaşama avantajlarından faydalanıp bu ülkelerde kök salmaya devam ediyorlar. Bölgedeki kızlar ile evlilikler yapıp bulundukları ülkenin vatandaşlığını almaktadırlar. Bu sorun hem Balkanlardaki dost ülkeler ve ülkemiz açısından güvenlik ve stratejik anlamda bir sorun olmaya devam etmektedir. Balkanlarda FETÖ'cüler üzerine daha hassas çalışmalar yapılması gerektiğini düşünüyor ve hatta Balkanlardaki sivil topluma FETÖ'cüler konusunda özel çalışmalar yapılmasında fayda görüyoruz. (K4, S11)

- Korku ve endişeye neden oldu. Sivil Toplum adı kullanılarak devlete karşı yapılan girişim doğal olarak aidiyet ve üyeliklere karşı tereddüt oluşturdu.

Okunana bir gazete, izlenen bir kanal, yapılan bir yardım faaliyetinin kriminal hale dönüşme ihtimali belirdi. Doğal olarak sivil topluma bağlı kuruluşlar yeniden gözden geçirilir oldu. (K5, S11)

-15 Temmuz darbe girişiminde ilk sokağa çıkanlardan olan STK'lar üyeleri ve kamuoyu ile daha güçlü, hızlı ve sistemli iletişim kurabilme becerileri geliştirmiş ve STK'cılık bağlamında üyelerinin sahip olduğu teşkilatçılık özellikleri kapsamında asrın felaketini yaşadığımız 6 Şubat depremleri sonrasında da bölgeye yardım ekiplerinden sonra ilk intikal edenler arasında olmuşlardır. (K6, S11)

- İki yönden bakılması lazım.

Bir sivil toplumu cesaretlendirme yönü. Hani tankın karşısına çıkıp, tankı durdurup darbeyi engelleyen bir toplum var artık, yani psikolojik olarak cesaret veren tarafı var.

Ama bir taraftan da sonraki uygulamalarla korkuya dönüşen tarafı var.

Bu cesaret veren tarafı bence göz ardı edilecek bir şey değil. Dünya tarihinde askerin karşısına sivil çıkıp başarılı olduğu örnekler var mıdır? Varsa da çok nadirdir. O akşam asker askere karşı çıkmadı. Darbeye bütün askeri unsurlar katılmadı. Askerler çatışmadılar yani. Sahada askerlerle askerin çatıştığı bir şeyi görmedik. Polis de belli mevzileri korudu. Emniyet müdürlüğü, özel harekât gibi.

Ama sahada yine askere karşı silah çekilmedi, bir çatışma görüntüsü verilmemesi için. O gecenin başrol oyuncusu halktı. Yani sivil toplum kuruluşlarıydı. Sol kesimden de katılımlar vardı, milliyetçi kesimden de katılımlar vardı, zaten muhafazakâr kesim neredeyse bütün varlığını ortaya koydu.

Bu sivil toplum için çok cesaret verici bir şey. Ve toplumsal dönüşümde bir aktör olduğunu daha net bir şekilde hissetti. Ama sonrasında hani bu olağanüstü hâl ilan edilmesiyle birlikte FETÖ'cü turnak içinde FETÖ'cülere birtakım operasyonlar başladı. Elbette darbeyi yapan kişilere tepkisiz kalınmayacak. Ama ilk başta mesela Tayyip Erdoğan demişti ki "yukarı ihanet, ortası ticaret, aşağısı ibadet." Şimdi burada fesat ihanet kısmında ve bir de onu besleyen ticaret kısmında. Bunlar da o yapının yani yine bir buzdağı gibi düşün, suyun üstünde kalan küçük kısmı ihanet ve ticaret kısmı, aslında esas büyük kütle ibadet. Bu ayrım muhafaza edilerek gidilebilmiş olsaydı, tamamen hukuki zeminde yürüyecekti hadise. İşte biz onların kim olduğunu bilmeyiz siz bize bildireceksiniz, şikâyet edeceksiniz gibi sonraki açıklamalarında böyle talihsiz şeyler oldu. Bunu da en etkili kullananlar FETÖ'cülerin kendisi oldular. Ve bir şikâyet kampanyası başladı. Hatalı gözümler başladı. Bu sefer insanlar STK'lardan korkar oldular.

Her STK'dan üyeliğini sildiren bir sürü insan oldu, bizden de mesela. Burada işte suç işleyen bir örgüt var, o cezasını bulmak zorunda. Ona cezası en etkili şekilde verilmeli ki bir daha kimse benzer bir şeye cesaret etmesin. Ama hukukun dışına çıkıldığı anda şimdi kıyaslamak çok yanlış olacak ama sırf kendimi ifade edebilmek için söylemiş olayım. 28 Şubat'ta nasıl bir korku iklimi oluştuysa, oluşturulduysa burada belki de arzulanmadan benzer bir korku ikliminin ortaya çıkmasına yol açılmış oldu.

Yani Tayyip Erdoğan'ın belki de iyi niyetli talebini en etkili FETÖ'cüler kullandılar ve bir anda ortalık toza dumana bulandı.

Hükümetin hatası, FETÖ'cülerin o hatayı çok iyi görüp kullanmaları sonuçta işte STK'cılığın çok ciddi bir yara almasına yol açtı. Devlet sonrasında hani beka kaygısıyla güvenlik politikalarını ön plana çıkardıkça sivil toplumun alanı da daralmaya başladı. Yani devletin de sivil topluma güveni azaldı. Sadece muhalif değil, her türlü STK'ya üyelik azaldı. Şimdi tabii TÜGVA mesela bunu hissetmiyordur belki de veya belki hissediyordur. TÜGVA'nın başına ne geleceği iktidar değişirse ortaya çıkacak. TÜGVA'nın şu an korkması için bir gerekçe yok. Ama TÜGVA gibi o ilişki alanında yaklaşık 10 tane STK var. TÜRGEV vs. Onların bir korku duyması gerekmiyor. Onlara üye olanların da bir endişesi yoktur muhtemelen. Çünkü biraz böyle Tayyip Erdoğan'ın koruma şemsiyesi altında bunlar. Ama onun dışındaki bütün cemaatsel yapılar, bütün STK'lar etkilendi bu işten.

Hem devletin bunlara karşı güveninin azalması ve o güvenlikçi politikalarla biraz alanlarını daraltması hem de vatandaşın “işte bak FETÖ'cülere kıyısından köşesinden yardım yapanlar bile gittiler. Aman uzak duralım bir süre bu tip şeylerden” demesi STK'cılığa baya darbe vurmuş oldu. (K7, S11)

15 Temmuz 2016'da yaşanan Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi, Türkiye'deki sivil toplum üzerinde derin etkiler yaratmıştır, bu konuda katılımcılarımızın verdiği cevaplar da bu yöndedir. Özellikle vurgulanan bazı önemli noktalar bulunmaktadır. İlk olarak, darbe girişimi sonrasında dini gruplara olan güvenin ciddi şekilde sarsıldığı belirtilmektedir. Fethullahçı Terör Örgütü uzun yıllar boyunca dini bir grup olarak kendini tanıtarak, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla örgütlenmesini güçlendirmiştir. Bu durum, FETÖ'nün bıraktığı olumsuz izlenimin, diğer dini gruplara karşı genel bir güven kaybı olarak dönmesine neden olmuştur. İkinci olarak ise, FETÖ ile sivil toplum alanında yeterince mücadele edilemediği ve özellikle yurt dışında FETÖ'nün hala STK'lar aracılığıyla ciddi faaliyetler yürüttüğü eleştirisi ön plana çıkmaktadır. Darbe girişiminin ardından Türkiye'de yapılan operasyonlar ve hukuki süreçlerle birlikte, sivil toplum kuruluşları üzerindeki etkilerin daha geniş bir çerçevede ele alınması ve FETÖ'nün bu yapılar üzerinden yürüttüğü faaliyetlerin engellenmesi konusunda daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Bu bağlamda, 15 Temmuz darbe girişiminin sivil toplum üzerindeki uzun vadeli etkilerinin değerlendirilmesi, hem toplumsal güvenin yeniden tesis edilmesi hem de demokratik süreçlerin güçlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesi ve şeffaflığın artırılmasıyla birlikte, benzer olayların önlenmesi ve toplumun daha dirençli hale gelmesi hedeflenmektedir.

Katılımcılarımıza yöneltilen bir diğer soru ise COVID-19 salgını ile alakalıdır. Bu soruyu sormamızın nedeni, COVID-19 salgınının sivil toplum üzerindeki etkilerini anlamak ve bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının nasıl tepki verdiğini değerlendirmektir. Amacımız, COVID-19 salgınının sivil toplum üzerindeki dinamiklerini ve bu süreçten çıkarılabilecek dersleri anlamak, gelecekte benzer krizlere hazırlıklı olmak ve sivil toplumun güçlendirilmesine yönelik stratejiler geliştirmektir. Bu değerlendirme, sivil toplumun kriz anlarında nasıl daha etkin bir şekilde müdahale edebileceğini anlamamıza ve toplumun dayanıklılığını artırmamıza yardımcı olacaktır. Katılımcılarımızın verdikleri cevaplar şu şekildedir:

-Covid-19 dönemi insanların bireyselleşmesini hızlandırdı. Bu süreçte toplumdan uzak izole bir yaşam sürülmesi ve hastalık korkusuyla insanların uzaktan iletişim kurması toplumsal yaşamı etkilediği gibi toplumsal faydayı gözetmeyi de yok etti. Ayrıca çevrimiçi faaliyetler ve eğitimlerin erişim imkânı ve sayısı çok hızlı bir şekilde yükselmiştir. Bu durum dijitalleşme ve toplumun teknolojik becerileri için olumlu olsa da pandemi sonrası sivil toplum faaliyetleri için olumsuz olmuştur. Çünkü kolay erişime alışan bireyler fiziki faaliyetlere katılım konusunda isteksiz kalmıştır. (K1, S12)

- COVID-19 salgını bir sağlık problemi olmanın yanı sıra küresel düzlemde birçok değişimi zorunlu kılan bir süreci de başlatmış oldu. Salgının, psikolojiden sosyal hayata, aile düzeninden ekonomik şartlara bir dizi yansımaya şahit olduk. Bu süreç, aile içi şiddet vakaları, bireylerin zaman yönetimi, etkilenen mutluluk düzeyleri gibi farklı boyutlarda birçok mesele, yeni tutum ve tedbir gerekliliğini de beraberinde getirdi.

Pandeminin kadınların hayatına çok yönlü etkisi ise özel olarak ele alınması gereken bir durum olarak karşımıza çıktı. Kadınların aile içi iş yükü ve kaygı durumunda önemli artış, sosyal ilişkilerdeki azalış, kadınların yüz yüze dayanışma mekanizmalarından uzak kalışları, şiddete maruz kalma riski, zorunlu dijitalleşmenin etkileri gibi pek çok etken, kadınları farklı zorluklarla karşı karşıya bıraktı. Bu sebeple bazı çalışmalarımızı bu alana yoğunlaştırdık ve 2019 yılındaki kongre temasını “Pandemi ve Kadın” olarak belirledik ve ardından aynı isimle COVID 19 salgın sürecini toplumsal cinsiyet adaleti perspektifinden değerlendiren metinlerle, sürecin ilk evrelerinin kadınların hayatına nasıl yansıdığını ele alan bir eser çıkardık. (K2, S12)

-Online platformların kullanımının yaygınlaşması açısından olumlu, bireyselleşmeyi artırması açısından olumsuz etkileri olmuştur. (K3, S12)

-Covid-19 salgını döneminde, sivil toplum ve STK çalışmaları olumsuz yönde etkilenmiştir. Sağlık ve salgın nedeniyle eve kapanmalar, seyahat kısıtlamaları, güvenli mesafe vb. uygulamalar sivil toplumda toplumsal faaliyetleri sekteye uğratmıştır. Sivil toplum Covid-19 salgınına karşı sağlık nedeniyle, yasak ve uygulamalara genellikle olumlu katkı sunmuş ve sivil toplum anlamında ortak hareket etmiştir. Sivil toplum çalışmaları teknolojik imkanlardan faydalanarak haberleşme, iletişim, internet üzerinden toplantılarını yapma vb. alternatifler üretmiş olsa da bu tür çalışmalar yeterli olamamıştır. Örnek olarak eğitim alanında; eğitimin aksamaması için internet üzerinden uzaktan eğitim programları yapılmış, pek de çok alışık olmadığımız uzaktan eğitim programları ile eğitim kesintiye uğramamış olsa da yüz yüze eğitimin yerini tutamamıştır. Ancak Sağlık ve salgın dönemleri için zorunlu olan eğitim gibi alanlarda, uzaktan eğitim sistemi konusunda tecrübe edilmiş, yaşanan eksikler giderilmiş ve uzaktan eğitim sistemi olumlu bir kazanım olmuştur. (K4, S12)

- Alan daraltan tedbirler yanında, özellikle yardım kuruluşları bazında, sağlık bazında yeni ve olağanüstü durumlar için yeni şeyler yapma ve buna göre teşekkül oluşturma bakımından değişik bir deneyim oldu. Belki risk değerlendirme, tedbir alma bakımından yeni açılıma sebep oldu. Olumlu etkisi sanırım bu oldu.

Ama genel anlamda kısıtlayıcı bir etki yarattı. (K5, S12)

- Covid 19 salgını toplumsal hayatı etkilemesi ve insanları uzun bir süre eve hapsedmesinden kaynaklı olarak en temel bağlamda sivil toplumun sosyal alandaki etkisini maalesef ciddi biçimde azaltmıştır. Ancak bu dezavantajlı durumu lehine çevirmek için hemen hemen bütün STK'lar dijital platformlarda faaliyet göstermeye başlamış, böylelikle de giderek dijitalleşen dünya düzeninde etkin ve geniş çalışma sahasına sahip olmuşlardır. Covid-19 pandemisi kısa vadede STK'ların çalışmalarını olumsuz etkilese de, uzun vadede STK'ların dijital dünyada da etkin ve hızlı bir biçimde yer almasının önünü açmıştır. (K6, S12)

- Sadece bunu pandemi olarak değerlendirmeyelim. İnternetin gelişimini buna eklemek lazım bence. Covid-19 döneminde malum insanlar sokağa çıkamadılar. STK'lar doğru düzgün faaliyet gösteremedi. Ama faaliyetler nasıl gerçekleştirildi? Online bir şekilde. İnternetin faydaları keşfedildi yani o dönemde. Bir olumsuzluk STK'lara farklı bir kapı açmış oldu.

Sonra o dönemlerde sadece üyelerinin başlılarıyla faaliyetlerini organize eden STK'lar sıkıntı yaşadılar.

Mali sıkıntılara düştüler. Para toplayamadılar. Belki masrafları da eskisi kadar olmadı ama sonuçta her yapı belli bir finansmana ihtiyaç duyuyor. Devletten destek almayan, devlet kurumlarından destek almayan, tamamen sivil inisiyatif ile çalışmalar yürüten STK'lar için zor bir dönem oldu.

O dönem işte online, şimdi kimi orada ayrımlara gitmek gerekiyor, kimi eğitim, cemaat tabanlı diyelim, cemaat faaliyeti gösteren STK'lar online'da çok etkili olamadılar. Çünkü, gençlerle birebir ilişki mi daha iyi netice verir bir ekranın arkasından bir ilişki mi?

Onların durumları bundan olumsuz olarak etkilendi. Ama mesela bizim gibi STK'lar için internet yeni bir alan açtı. Şimdi internetle birlikte bireycilik gittikçe yaygınlaştı. Eskiden bir gösteri yapıp toplumsal farkında oluşturulabiliyordu ama şimdi gösteri olduğunda kimse gelmiyor. Lakin internette bir canlı yayın yaptığınız zaman veya bir açıklama yaptığınız hangi kurumlar muhatap, diyelim ki cumhurbaşkanlığını, bakanlıklardan biri mi, onu etiketlediğinde doğrudan görüyorlar.

Yani direkt hedefine ulaşmış oluyor. Bir de internette çok daha fazla kişiye ulaşıyorsunuz. Bizim gibi kurumlar açısından yeni bir alanın keşfi anlamında faydalı sonuçları oldu. İnsani yardım kuruluşları ve eğitim tabanlı yapılar olumsuz etkilendiler bundan yani.

Ama diğer STK'lar internetin keşfi anlamında faydalandılar. İnternet üzerinden yapılabilecek faaliyet yapan STK'ların menfaatine oldu. Yeni alanı keşfetmelerine imkân sağladı ama internet üzerinden gerçekleştiremeyecek faaliyetlere sahip STK'lar için iyi olmadı. (K7, S12)

Katılımcılarımızın COVID-19 salgınının sivil toplum üzerindeki olumsuz etkileri konusundaki düşünceleri, salgının yayılmasıyla birlikte sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinde önemli değişikliklere yol açtığını göstermektedir. Özellikle evlere çekilmemiz ve sosyal mesafe önlemleri nedeniyle fiziksel etkinliklerin ve toplumsal etkileşimlerin kısıtlanması, sivil toplum kuruluşlarının etkileşim ve bağış kaynaklarında azalmalara neden olmuştur. STK'lara olan üyeliklerde ve bağışlarda gözlemlenen düşüşler, kuruluşların finansal sürdürülebilirliklerini tehdit etmiştir. Bu zorlu süreçte birçok sivil toplum kuruluşu, dijital platformlar üzerinden çalışmalarını sürdürmek için hızla uyum sağlamış ve online programlar aracılığıyla toplumla bağlarını güçlendirmeye çalışmıştır. Uzaktan eğitimler düzenlenmiş, dijital kampanyalar ve bilgilendirme projeleri hayata geçirilmiş ve sanal toplantılarla iletişim ağları sürdürülmüştür. Ancak, dijital dönüşüm sürecinde teknolojiye erişimde yaşanan eşitsizlikler ve dijital uçurumlar da önemli bir

sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Bu süreç, sivil toplumun kriz anlarında nasıl daha dirençli ve esnek olabileceğini anlamak açısından önemli bir öğreti sunmuştur.

Katılımcılarımıza sorulan genel değerlendirme sorularının sonu 6 Şubat Kahramanmaraş depreminin sivil topluma etkisi üzerinedir. Bu soruyu sormamızın nedeni, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta meydana gelen ve Türkiye genelinde büyük üzüntü ve endişe yaratan depreminde sivil toplum kuruluşlarının nasıl bir rol oynadığını anlamak ve değerlendirmektir. Amacımız, Kahramanmaraş depremi gibi büyük çaplı doğal afetlerin sivil toplum kuruluşları üzerindeki etkilerini ve bu kuruluşların kriz yönetimi süreçlerinde nasıl daha etkin olabileceğini değerlendirmektir. Bu değerlendirme, sivil toplumun afetlere hazırlıklı olmasını ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesini sağlayacak stratejiler geliştirmemize yardımcı olacaktır. Ayrıca, mensubu olduğunuz STK'ların deprem sonrası faaliyetlerini anlamak ve bu süreçte karşılaşılan zorlukları çözme adına yapılacak iyileştirmeler konusunda da önemli bilgiler elde etmek hedeflenmektedir. Katılımcılarımızın cevapları şu şekildedir:

-6 Şubat depremlerinde STK'lar arama kurtarma olarak çok büyük çalışmalar gerçekleştirmiştir. Büyük kayıplar verdiğimiz bu depremde daha büyük kayıpların önüne sivil toplum kuruluşları sayesinde geçilmiştir. Ancak sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları sürdürülebilir olmamıştır. Enkaz kaldırıldıktan sonra depremzedelerin asıl ihtiyaçları göz ardı edilmektedir. Depremi üzerinden bir yıl geçmesine rağmen depremzedelerin barınma gıda ve kıyafet ihtiyaçları sürmektedir ancak sivil toplum kuruluşları deprem gündemini çoktan kapatmıştır. Bundan dolayı Türkiye 'de sivil toplum kuruluşları acil durum planlarını birbirleriyle koordinasyon halinde planlamalı ve sürdürmelidir. Örneğin dokuz tane sivil toplum kuruluşu arama kurtarma faaliyeti yürütüyorsa onuncu sivil toplum kuruluşu çadır faaliyeti yürütmelidir.

6 Şubat depremlerinde Genç ASKON iş adamları derneği olarak deprem bölgesinde arama kurtarma ekiplerine lojistik destek ve depremzedelere insani yardım konusunda desteklerde bulunduk. ASKON olarak 12 Uçak, 1528 TIR, 76 iş makinesi, 987 uzman ve gönüllü ekip, 865 özel kazı ve kurtarma ekibi deprem bölgesinde çalışma yürüttük. (K1, S13)

-KADEM olarak, Kahramanmaraş merkezli depremlerden sonra yaraları hep birlikte sarabilmek için 53 ilde bulunan temsilciliklerimiz ile yardım kampanyamızı sürdürdük, sürdürüyoruz. Deprem sonrası hayatı olumsuz etkileyen zorlu şartların ortadan kaldırılması, depremzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması için gıda, oyuncak, giyim, hijyen, yakıt, teknolojik malzeme, battaniye, ısıtıcı gibi bazı ihtiyaçları karşılamaya çalışıyoruz.

Deprem bölgesinde acil ihtiyaçların karşılanması için ardından psiko-sosyal destek faaliyetlerine geçilmesiyle birlikte geçtiğimiz sonbaharda Edirnekapı'daki merkezinde faaliyete geçen KADEM Kadın Destek Merkezi de on ilimizi etkileyen ve tüm ülkeyi yasa boğan deprem sonrasında bölgede çalışmalarına başladı.

Bölgedeki kadınlara psiko-sosyal destek vermek amacıyla ilk olarak Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay'da hizmet vermeye başlayan KADEM Kadın Destek Merkezi kadınların öncelikle rehabilitasyon süreçlerine uzman ve psikologlar vasıtasıyla destek vermeyi hedefliyor.

Deprem bölgesindeki psiko-sosyal ihtiyaçları karşılamak için sahada olan merkez aynı zamanda sosyal ve ekonomik haklara erişim noktasında da depremde kadınlara bilgilendirme ve yönlendirmelerle yardımcı olmayı amaçlıyor. Kadın Destek Merkezleri süreç içerisinde ayrıca bölgedeki kadınların vakitlerini sosyalleşerek geçirmeleri ve iyi oluş hallerinin artırılması için de birtakım çalışmalar yürütüyor. Uzman ve gönüllüler eşliğinde, kimi zaman da halk eğitim merkezi aracılığıyla kadınlara birçok fayda sağlayacak yemek atölyeleri, el sanatları eğitimleri, örgü, kanaviçe kursları gibi depremde kadınları sağıaltacak etkinlikler de merkezlerde yer alacak. Kadın Destek Merkezlerinde hâlihazırda kadınlar birçok imkânla birlikte aynı zamanda bir araya gelerek sohbet edip çay, kahve içme olanağına da sahip olacak. (K2, S13)

-STK'lar ilk günden itibaren sahada çalışmaya başladılar ve ellerinden geleni yaptılar. Devlet ile daha koordineli bir şekilde, gelişmiş bir sistemle daha profesyonel çalışılabilir.

Deprem bölgesinde yardım için sahada, İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde ise koordinasyon sağlama noktasında ekran başında olan MTTB teşkilatları, bu süreçte bölge halkının yaralarını sarma noktasında oldukça başarılı bir işe imza atmıştır. (K3, S13)

-Deprem sonrası yapılan yardım ve destek çalışmalarının AFAD üzerinden koordine edilmesinin önemini yaşayarak gördük. Daha önceki olağan üstü afetlerde ilk şokun atlatılmasından sonra hasar tespit, ihtiyaçların tespit edilmesi, sağlık, eğitim, güvenlik vb. hizmetlerin organizasyonu ve yardım çalışmaları konularındaki belirsizlikler nedeni ile sivil toplum ikinci bir sok daha yaşamakta idi. Ancak Devletimizin afetlerdeki elde edilen tecrübe ve deneyimi ile bir merkezden organizasyon ve çalışmaları yönetmesi sayesinde sivil toplum ve vatandaşlarımıza gerekli hizmetler aksamadan düzenli bir şekilde ulaştırılmıştır. Özellikle dünyada ilk kez bu kadar büyük bir alanı etkileyen (ülkemizde 11 il), ard arda 7,7 ve 7,6 şiddetinde olan yıkıcı bir depremde yapılması gereken önlemlerin alındığını, sivil toplum acil (barınma,

beslenme, sađlık vb.) hizmetlerinin ivedi yerine getirildiđini, ileriki planlamanın dođru ve dűzenli yapıldıđını dűşűnűyoruz. Ancak ilk anda depremin bűyűklűđű ve řiddeti, binaların yıkılması ve yolların yıkılan binaların molozları ile kapanması sonucu ulařımın műmkűn olmadıđı bazı bűlgelere geđ ulařılması nedeniyle yařanan eksikliklerin, bir dahaki depremlerde yařanmaması iđin gerekli űnlemlerin alınması çok űnemlidir.

Depremin ardından sivil toplumun bir parçası olarak AFAD'ın banka hesaplarına bireysel maddi desteklerimizi yaptık. Evi boř olan űyelerimizin evlerini depremzede vatandařlarımıza űcretsiz konaklama için giriřimlerde bulunduk. Geçen yıl Kayseri Talas Belediyesi ile Bosna Hersek Kalesija kardeřleri arasında gerçekleřen kardeř belediye protokolű dolayısıyla, belediyelerimiz arasında iletiřime geçerek; Kalesija Belediyesinden depremzedelerin konaklaması için 20 adet konteyner barınađını deprem bűlgesine ilettik. Ayrıca Balkanlardaki kardeř belediyeler aracılıđı ile maddi ve aynı yardım ve bađıřların AFAD űzerinden deprem bűlgesine ulařtırılmasında kűprű gűrevi gűrdűk. (K4, S13)

-STK'lar geçmiř dűnemlere gűre daha fazla űn plana  ıktılar. Takdir kazandılar. Her tűrlű yardım, gıda, arama kurtarma faaliyeti daha gűrűnűr ve takdir alır hale geldi. Bu tűr olađanűstű haller için daha fazla STK ihtiyacı olduđu ortaya  ıktı. Koordinasyon konusu ise, sivil űrgűtlerin daha çok diyalog içinde olması geređini bize gűsterdi.

Özellikle gıda, yakacak, giyim ve arama kurtarmaya eleman temini konularında inisiyatif kullandık, yardım ettik. Bűlgeden gelen aileler misafir edildi. Mali yardım faaliyetleri yapıldı. (K5, S13)

-Asrın felaketinde, STK bađlamında da asrın dayanıřması ve organizasyonu bűlgede çeřitli faaliyetlerde bulundu. 100'e yakın farklı alanlarda hizmet veren STK'mız depremin ilk gűnűnden itibaren bűlgede çok çeřitli ve verimli hizmetlerde yűksek koordinasyon seviyesinde hizmet gerçekleřtirdi. Bu çok kıymetli hizmetler Tűrkiye'de STK kűltűrűnűn ne kadar űnemli olduđunu, aynı zamanda da STK'larımızın ne kadar profesyonel ve kurumsal hareket kabiliyetine sahip olduđunu bir kez daha gűzler űnűne sermiřtir.

SETA olarak hem arařtırmacılarımızın bűlgede bireysel olarak yaptıkları gűnűllűk esasına dayalı hizmetlerin yanı sıra, SETA Yayınları bađlamında yayınladıđımız; perspektif, analizlerin yanı sıra ortaya koyduđumuz panel ve sempozyum organizasyonu ile akademik anlamda bűlge ve bűlge hakkı için çalıřmalar ortaya çıkardık.

Deprem sonrası yürütülen çalışmaları gözlemlemek amacıyla araştırmacılarımız deprem bölgesinde görev almışlardır. Ayrıca kişisel olarak herkes üzerine düşen yardımlaşma görevini yerine getirmek amacıyla yardım çalışmalarına destekte bulunmuştur. (K6, S13)

- İlk olarak Van depreminde devletin bir uygulaması ortaya çıktı. Devlet, marjinal grupların gelip orada yaptıklarıyla meseleyi kendi propagandalarına döndürmemeleri gibi bir niyetle ve bir de devleti bu yardım faaliyetleriyle etkinleştirmek gibi düşünceyle merkezi bir organizasyona geçti. AFAD baş çatı, temel çatı haline getirildi. AFAD tarafından akredite edilmemiş yardım kuruluşları bölgeye alınmadılar.

Hatta o Van depreminde İHH ve bir iki tane daha yardım kuruluşu hariç kimse akredite edilmedi. Sonra baktık ki etkili bir mücadele verdiler Van Depremi'nde. Ama biz mesela daha o andan itibaren şöyle bir kendi açımızdan eleştiride bulunduk. Dedik ki bu sivil inisiyatife zarar verebilecek bir yaklaşım tarzı. Devleti merkez haline getiriyor. Türkiye'de sivil yardımlaşma duygusu tamamen sivil bir duyarlılıkla tabandan yukarı doğru kabaran bir şeyken şimdi onun önüne bir set konuyor ve devlet yardım faaliyetlerinde yer alsın deniliyor.

Oysa bir devletin en fazla arzulanması gereken şey vatandaşın duyarlılığı ve faaliyetlere katılımıdır.

Ama başarılı bir mücadele yapılırca da çok ses çıkartamadık açıkçası. Sonra Elâzığ depreminde bu sefer akredite edilen yardım kuruluşlarının sayısı biraz daha fazlaydı. Bunlar hep AFAD yeleğiyle bölgede faaliyet gösterdiler. Kendi yeleklerini kullanmalarına müsaade edilmedi. Ve orada daha başarılı bir mücadele ortaya kondu.

İster istemez” biz acaba yanlış mı düşündük” diye bakmaya başladık. Ama teorik açıdan yapılan şeyde bir hata var. Devlet etkili olsun, elbette ki olmalı. Hiç kimse devletin gücüne erişemez ama hazır var olan bir sivil duyarlılık, sivil inisiyatif niye baskılansın? Bu zamanla onu küçültecek bir şey. Her şeye devlet gittiği zaman bir süre sonra vatandaş “ya devlet nasıl olsa yapıyor” diyecek. Yardım yapıyorsa yardımını kesecek. Arama kurtarma faaliyetlerine katılıyorsa belki onlardan vazgeçecek nasıl olsa devletin bir sürü adamı vardır falan diye.

Sonra İzmir depreminde de etkili oldu bu. Sonra bir ara mültecilerin Avrupa'ya geçişlerinin önü açıldı. O dönemde Kapıkule'de ve Yunanistan tarafındaki kapıda yaklaşık 10.000 kişi sınıra yığıldılar. Bir yerde toplandılar. 10.000 bir tarafta, 10.000 bir tarafta. Biz tabi insan hakları kuruluşu olarak orada ne oluyor diye bir raporlama yapma ihtiyacı hissettik. Gittik bölgeye. Mültecilerin toplandığı alanın etrafı çevrilmiş. Bir taraf tel örgüler zaten Yunanistan'a

geçemiyorlar. Öbür tarafı da Türk güvenlik kolluk kuvvetleri çevirmişler. Bölgeye de STK'lar ilk etapta alınmıyordu. İnsan hakları kuruluşuydu, rapor için geldik dedik, valilikle görüşüp bir şekilde izin alıp girdik içeriye. İçeri girdik. Şimdi orada çadırlar falan yok. Hani bunlar organize bir şekilde getirildi, havası oluşturulmaması için. Mültecilerin kendilerinin bir şeyler yapması şeklinde organize edilmiş içerisi ama her türlü çadır bezi, ne bileyim, tahta mahta, derme çatma çadır kurmalar için malzemeler getirilmiş. Onlar da derme çatma bir şeyler yapmışlar, 10 bin kişi barınıyor. Bölgeye girince iki tane kocaman tır, yemek tırı. Biraz gidiyorsun bir sürü portatif tuvalet, işte portatif musluk, duş almak için yerler. Yani devlet bir köy ve kasaba kuruyor olsa ne yapar? İşte altyapısını yapar, suyunu getirir, elektriğini getirir. Aynı o misal bütün altyapı işlerini yapmış. Gayet güzel, dört dörtlük diyecek nitelikte.

Ama şimdi orada, orası boş bir arazi değil, insan var orada. 10 bin tane insan var, 10 bin farklı sorun var. İşte devlet büyük bir kütle, büyük sorunları görebiliyor ve büyük bir şekilde müdahale ediyor. Tek başına senin sorununu göremiyor. Biz girdik, birisinin işte şeker hastası, ilacı bitmiş insuline ihtiyacı var, ulaşamıyor. Birisinin çocuk bezine ihtiyacı var, bitmiş yok. Birisinin kadın pedine ihtiyacı var, bitmiş yok. Hani devlet mikro sorunları bir şeyi yapamıyor. Yanımızda bizimle yerel insani yardım kuruluşlarından birisinin temsilcisiyle gelmişti. Hemen hızlı bir şekilde biz dolaşıkça o da peşimizden dolaşıp notlar aldı. Sonra telefonla bildirdi dışarıya. Getirdiler burada işte böyle şeylere ihtiyaç varmış diye. AFAD'a teslim ettiler. AFAD'da ihtiyacı olanlar gelip buradan alabilir diye anons yaptılar. En azından bir nebze soruna dokunulabilmiş oldu. Tek tek dolaşsan daha kim bilir bireysel anlamda ne sorunlarla karşılaşırız. İşte orada bu sefer bizzat görme fırsatımız oldu.

Devlet evet önemli unsur. Devletin gücüne hiç kimse sahip değil. Parası, makinesi vb. Ama sivil inisiyatif mutlaka işin bir tarafında olmak zorunda. Devlet sivil inisiyatife alan açmak zorunda. Orada bizzat görmüş olduk bunu. Dolayısıyla eleştirilerimiz daha da güçlendi. Bu yeni yaklaşım tarzı merkezîyetçi bir şey. Sivil inisiyatife yeterince alan açmıyor ve mikro sorunlara ulaşamıyor. Raporumuzda da hatta bunu eleştiri olarak belirttik. Sonra sellerde de devlet çok etkili mücadele etti.

Ama geldik, Kahramanmaraş depremine... Bir şehir yıkıldığı zaman çok etkili mücadele veriyorsun. 10 şehir yıkılınca senin büyük organizasyonun memurlar üzerinden, maaşlı elemanlar üzerinden. Şimdi o hiyerarşinin bir noktasındaki bir adam yakınlara enkaz altında kaldığında senin hiyerarşindeki yerini muhafaza edebilecek mi? Yoksa enkazın başına mı gidecek? Sonra devlet memuru. Sonuçta o zorunlu bir hizmet gözüyle yapıyor. Ama insani yardım kuruluşları bir adanmışlık duygusuyla gidiyorlar. Şimdi biz insani yardım kuruluşlarıyla da doğal olarak

temasımız var. 4'te deprem oldu. 6'da havaalanındaydılar bu arada. Yardım kuruluşlarından birisi, havaalanları patladığı için akşama doğru ancak bir şekilde ulaşabildiler bölgeye. Ulaştılar sonra AFAD bunlara yer göstermesi gerekiyor. Organizatör AFAD ya, yer göstermesi gerekiyor. Gösteremiyor. Niye? Çünkü onları karşılayan adamın talimat alacağı adam öldü belki depremde. Belki başka bir şey oldu. Ulaşamıyor. Ulaşamadığı için yer gösteremiyor. Ama onları da bırakmıyor. İlk iki gün bu tip sıkıntılar yaşandı.

Sonra baktılar ki olmayacak. Sivil topluma yürüyün kardeşim dediler. Sivil toplum bir girişti. Büyük ölçüde devletin imajını sivil toplum kurtardı yani. Devlet toparlanana kadar, hiyerarşisini yeniden kurana kadar ciddi sıkıntılar yaşandı. Hani bu eleştiriyorlar muhalifler, elbette haksızlıkları çok yani on şehir yıkılmış ne diyebilirsin sözün bittiği bir yer ama eleştirileri tamamen de haksız değil. Bazı yerlere çok hızlı bir şekilde yardım ulaştı. AFAD'ın hiyerarşisinin bozulmadığı yerlerde en baştan itibaren etkili bir şekilde faaliyetler başladı. Yani on şehir ve onlarca ilçe olduğu için genellemelerle konuşmak da çok doğru değil. Bir yerde bakıyorsun dört dörtlük işliyor organizasyon ama öbür tarafa bakıyorsun daha hiç kimse gitmemiş. Adıyaman'a üçüncü günden sonra gitmeye başladılar. Adıyaman şehrine yani koskoca şehre üçüncü gün. Devletin merkeziyetçi yaklaşımı burada diğer depremlerde işe yaradığı gibi işe yaramadı.

Sivil inisiyatifi yok etmemek gerekir. Devlet yine AFAD'ı organizatör haline getirsin ama sivil inisiyatifin, sivil toplum kuruluşlarının kıymetini takdir etmeli. Sistemi içerisinde onlara yer vermeli. Sivil toplum kuruluşundaki adamlar adanmışlık ruhuyla gidiyorlar. Oradan istifade etmen gerekirken bir bürokrasi oluşturup kendin arzu etmesen de bürokrasi marifetiyle onlara ket vurmuş oluyorsun. Farkındasın veya değilsin ama ket vurmuş oluyorsun. Bakan ilk sabah hemen oraya gitti. Kaç tane bakan oradaydı. Ama işte bakan gitti ne oldu? Enkaz kaldıramıyor ki bakan. Onun varlığı önemli. Devletin varlığı önemli. Ama enkazı kaldıracak olan kurtarma ekipleri. Onlar AFAD tarafından yeterince organize edilemediler. Çünkü AFAD'ın kendi hiyerarşisi bozulmuştu.

Ve şöyle bir şey. AFAD'ın bölgede bir binası sadece ayakta kalmış. Diğer bütün binalar yıkılmış. Ve AFAD elemanları, telsizle haberleşiyorlar. Akşam telsiz bırakılıyormuş. Mesai bitince bırakılıyormuş. Sabah mesai başlayınca tekrar alınıyormuş. Deprem gece oldu ve bina yıkıldı. Bütün telsiz enkazın altında. Nasıl haberleşecekler? Sivil toplum kuruluşu öyle değil ki. Sivil toplum kuruluşunun kendi esnekliği var ve hemen hızlı bir şekilde organize olabiliyor. Senin telsizlerin enkazın altında kalınca bütün sistemin çöktü. Her derneğin çalışma alanı var. Cemaatsel yapılar her konuda bir şeyler yapmaya çalışıyor ama modern STK'ların, uzmanlık alanları, ihtisas alanları var. Orada faaliyet göstermek zorundalar. Biz insani yardım kuruluşu

değiliz. Depremde de arama, kurtarma ve insani yardım esas belirleyicidir. Ama biz de kendi açımızdan hani bir insan hakları derneği hukuk alanında faaliyet gösteren bir yapı olarak yaklaşık 10-15 arası günlere göre değişti yani 10-15 arası avukat gönderdik. Her tarafı aşağı yukarı dolaştılar.

Orada hak kaybı oluşmaması için bu ölenlerin nasıl tespit edildiği, nasıl gömüldüğü, sonra yıkılan evlerde hak kaybı oluşmaması için bunlara dair tespitlerin sağlıklı şekilde yapılıp yapılmadığı, sonra can emniyeti bir insan hakkıdır, canın korunması noktasında devletin ve STK'ların yeterlilikleri ve yetersizlikleri, bir daha böyle bir şey yaşanmaması bakımından önerilerde de bulunmak varlığında işte bu yönleriyle çalışmalar yaptılar.

Elbette bulundukları yerde bir iş olduğu zaman ona da umut vermişlerdir ama sonuçta o bir faaliyet olarak sayılamaz yani. (K7, S13)

STK temsilcilerimiz 6 Şubat depremiyle ilgili değerlendirmelerinde afetin büyüklüğünü vurgulayarak, sivil toplum kuruluşlarının süreç boyunca aktif rol aldığını ancak bazı bölgelerde yetersizlikler yaşandığını ortaya koymaktadır. Depremi şiddeti ve etkisi, özellikle kırsal ve uzak bölgelerde yardım ve koordinasyon eksikliklerine yol açmıştır. Temsilcilerimiz, bu yetersizliklerin temel sebebini felaketin büyüklüğü ve aciliyeti olarak görmektedirler. Yaşanan afetin ardından STK'ların, gelecek süreçler için afet yönetimi ve hazırlıkları konusunda aktif çalışmalar yürüttüğü belirtilmektedir. Bu süreçte, afet sonrası rehabilitasyon, yapısal iyileştirmeler ve toplumun afetlere karşı direncini artırmaya yönelik projeler üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Katılımcılarımızın ifadelerine göre, kamu-STK iş birliğinin hızlı ve etkin bir şekilde sağlanması gerektiği konusunda genel bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu iş birliği, afetlerin etkilerini minimize etme ve toplumun daha hızlı bir şekilde normalleşmesini sağlama açısından kritik öneme sahiptir.

3.1.2.3. Bağlantı Soruları

Bağlantı soruları 1980'den günümüze Türkiye'de yaşanan siyasi, ekonomik, doğal afet ve toplumsal meselelerin birbirleriyle olan bağlantısı ve ilişkisini anlamak için sorulmuştur. Katılımcılarımıza yöneltilen ilk soru 12 Eylül, 28 Şubat ve 15 Temmuz darbelerinin sivil iradeyi etkileme bakımından birbirleriyle bağlantılı olup olmadığı hakkındadır. Katılımcılar şu cevapları vermiştir:

-12 Eylül 28 Şubat ve 15 Temmuz darbelerinin birbiriyle bağlantısı olduğunu düşünmüyorum. Yani birisinde başarısız oldukları için diğeri yapıldı gibi bir durum söz konusu değil. (K1, s14)

- Türkiye geçmişte birkaç kez askeri darbelere tanık olmasına rağmen, sivil siyasetin araçlarını kullanarak bu krizlerin üstesinden gelmeyi başardı. Demokratik olarak seçilmiş hükümetler ordu tarafından her devrildiğinde, demokratik kurumları yeniden inşa ettik ve yolumuza devam ettik. En son yaşanan darbe girişimi ise Türk halkının bir başka saldırıyı tolere etmeyeceğini şüphe götürmez bir şekilde ortaya koydu. Sokaklarımızda tankların yuvarlanmasına ve Türk vergi mükelleflerinin parasını ödedikleri silahlarla tehdit edilmelerine yer olmadığı ortaya çıktı.

36 yıl önce ordu darbe yaptığında, 1980'de, devlet televizyonu TRT'de, Silahlı Kuvvetlerin seçilmiş hükümeti devirdiği ve sokağa çıkma yasağı ilan ettiği kamuoyuna duyurulmuştu. O sırada generallere karşı kayda değer bir direniş yoktu. Ancak o zamandan beri Türkiye'de çok şey değişti. Özellikle son 15 yılda birçok vatandaş ilk kez siyasi değişimin aktif aktörü oldu ve askeri vesayet rejimine açıkça meydan okudu. 15 Temmuz'da, kamu yayın kuruluşunda anons yapmanın ve sokağa çıkma yasağı ilan etmenin, belki de artık geride kalan kara günleri hatırlatmak dışında, halk üzerinde hiçbir etkisi olmadığını kanıtladılar.

FETÖ lideri Fetullah Gülen açık veya gizli olarak Türkiye'nin demokrasisine sekte vurmuş askeri darbeleri ve müdahale girişimlerini desteklemiştir. FETÖ lideri Fethullah Gülen, 28 Şubat 1997 ve 12 Eylül 1980 darbelerinden hiçbir şekilde etkilenmeden çıkmıştır. Bu konuda bu darbeleri desteklediğini söyleyen birçok demeci olmuştur. Burada Gülen'in darbecilerin arkasında olduğu, demokrasiden ve özgürlüklerden yana değil kendi çıkarı çerçevesinde ona destek verecek her türlü olaya destek verebildiği görülmektedir. (K2, S14)

-Evet, hepsi sivil irade tarafından seçilen hükümetlere karşı gerçekleştirilmiş ve kamuoyu desteği almadan icra edilmiştir. (K3, S14)

- Evet, 12 Eylül 1980 darbesi, 28 Şubat 1997 Milli Güvenlik Kurulu kararları ve seçilmiş hükümetin baskılar ile istifaya zorlanması ve 15 Temmuz 2016 FETÖ'cü darbe girişimi ülkemizde demokrasinin dış güçlerin özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin desteği ve onların güdümünde olan kişi ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirildiği düşünüyoruz. (K4, S14)

- Bıraktıkları etki ve sivil iradeyi kısıtlamaya sebep olan yönü ile benzer vafsa sahiptirler. Temelde hepsi toplumun doğal seyri ve temel hakları bakımından "kötüyü örnek" oldular. İnsanların kafasında çalıştıkları STK'lara karşı şüphe ve güvensizlik yaratılmasına sebep oldular. (K5, S14)

- Evet, bağlantılı. (K6, S14)

-80 darbesiyle 28 Şubat darbesi başarılı darbelerdir. Dolayısıyla onların pozisyonu farklıdır. 15 Temmuz ise başarısız bir darbedir. Yani bir darbe teşebbüsüdür. Onun etkisi farklıdır. Bir kere bunları birbirinden ayırmak gerekir. Başarılı darbe, sonuçta orada artık asker söz konusu olduğu için hükümeti bile sivil saymak gerekiyor. Sivile karşı, asker dışındaki bütün unsurlara karşı yapılmış bir şeydir. Her birisi kendi nasibince zararını görmüştür. Siyasetçiler de içeri atılmıştır, sivil toplum kuruluşlarına da operasyonlar yapılmıştır, alanlar daraltılmıştır falan filan.

Ama başarısız darbe doğal olarak karşıtını güçlendiriyor.

Engellemek istediği, baskı altına almak istediği yapıları daha fazla cesaretlendirmiş, daha fazla güçlendirmiş ardından gelen şeyler olmasa, o hal dönemi, korku ortamı, devletin beka kaygısına düşmesi gibi şeyler olmasa, sivil toplumculuk açısından belki de çok daha iyi bir mecra ortaya çıkartılabilirdi.

Ters etki göstermiş oldu 15 Temmuz, 80'e ve 28 Şubat'a göre. (K7, S14)

Katılımcılar, tüm darbeleri ve darbe girişimlerini sivil iradeyi etkileme açısından doğrudan bağlantılı olarak değerlendirilmekte ve kesin bir şekilde karşı çıkmaktadırlar. Darbelerin, demokrasiyi ve sivil iradeyi olumsuz yönde etkilediği vurgulanmakta ve bu tür müdahalelerin ülkenin demokratik süreçlerini zayıflattığı belirtilmektedir. Katılımcıların ifadelerine göre, darbe girişimleri ve darbeler sadece mevcut yönetimlere değil, aynı zamanda toplumun geneline de zarar vererek hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını ihlal etmektedirler. Bu tür olaylar ülkenin siyasi istikrarını sarsmakta ve ekonomik gelişmeyi engelleyerek toplumsal yapıyı olumsuz etkilemektedir. Darbelerin sivil irade üzerindeki olumsuz etkilerinin anlaşılması, katılımcıların demokrasiye olan bağlılıklarını ve hukukun üstünlüğüne duydukları güveni pekiştirmektedir. Bu bağlamda, sivil toplumun demokratik süreçlerin güçlendirilmesi ve darbelere karşı direncin artırılması için aktif bir rol oynaması gerektiği vurgulanmaktadır.

1980'den günümüze sivil toplumun gelişiminin tüm siyasi hükümetler karşılaştırması da katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların, "Sivil topluma en büyük katkıyı sağlayan hükümet hangisiydi?" sorusuna verdiği cevaplar, sivil toplumun farklı dönemlerdeki durumuna dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu cevapları analiz ederek, her bir hükümetin sivil toplum üzerindeki etkisini daha detaylı bir şekilde incelemek mümkündür. Bu sorunun sorulmasının temel amacı, farklı hükümetlerin sivil toplum üzerindeki etkilerini ve katkılarını, katılımcıların bakış açılarından ortaya koymaktır. K2 bu soruyu çalışma kapsamında değerlendirmemiştir. Sivil

topluma en büyük katkıyı sağlayan hükümet sizce hangisiydi sorusuna diğer katılımcıların cevapları şu şekildedir:

-Baskıcı dönemden sonra geldikleri için büyük bir atılım yapan DP ve AK Parti hükümetleri (K1, S15)

- Ak Parti (K3, S15)

- AK Parti ve Cumhur ittifakı hükümetleridir. (K4, S15)

-2000 ve sonrasında kurulan AK Parti hükümetleri olmuştur. STK'lara yapılan mali yardımlar, ilgili konulardaki mevzuat düzenlemeleri, kamu yararına çalışan sınıfatının genişletilerek yeni imkânlar sunulması, darbe dönemi çıkan pek çok yasanını değiştirilmesi gibi olumlu gelişmeler yaşanmıştır. (K5, S15)

-Kesinlikle Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde AK Parti hükümetinin STK'lara tüm hükümetlerden daha fazla faaliyet alanı açtığını söyleyebilirim. (K6, S15)

- Ak Parti dönemi öncesiyle kıyaslanmaz. Elbette ki en olumlu şeyler orada ortaya çıktı. Ve Tayyip Erdoğan'ın ilk iki dönemi, kendi içinde değerlendirecek olursak, ilk iki dönemi en iyi dönem. (K7, S15)

Katılımcıların tamamı sivil topluma en büyük desteği sağlayan hükümetlerin Ak Parti hükümetleri olduğunu ifade etmiştir. Her cevabın arkasında farklı bir motivasyon bulunmaktadır. Katılımcılarımızın bazıları AB uyum sürecinin bunu etkilediğini söylerken bazıları da baskı dönemi sonrası iktidara gelmenin bunda etkili olduğunu söylemektedir. Bu ve benzeri sebeplerden yola çıkarak sivil topluma en büyük katkıyı sağlayan hükümetlerin Ak Parti hükümetleri olduğu cevabı verilmiştir.

Son bağlantı sorumuz ise 15 Temmuz darbe girişimi ile alakalıdır. 15 Temmuz darbe girişiminden sonra siyasetin STK'lara müdahalesinin olup olmadığı, müdahalenin olması gerekip gerekmediği ve darbe girişiminin STK'lara olan güvene etkilerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu sorular ile 15 Temmuz darbe girişiminin sivil topluma olan etkileri incelenmek istenilmektedir. Verilen cevaplar şu şekildedir:

-15 Temmuz'dan sonra siyasetin doğrudan ve dolaylı yoldan STK'lara müdahalesi oldu ve oluyor. Herhangi bir suça dahil olan, teşvik eden STK'lara müdahale olmalı ancak fikir, ideoloji, yaşam tarzı vb. gibi farklılıklar yüzünden müdahale olmamalı.

15 Temmuz sonrası tüm STK'lara olan güven zedelendi. Özellikle dini ve insani yardım odaklı STK'lara olan azaldı ve etkisi devam ediyor. (K1, S16)

-15 Temmuz darbe teşebbüsüne Türkiye'nin bütün siyasi partileri, milletin bütün yaş grupları, tüm STK'lar, tüm dini cemaatler, iş dünyası, spor kulüpleri, medya kuruluşları, yurtdışı dernekleri, birçok sanatçı ve düşünür demokratik bir tepki gösterdi. Darbe teşebbüsüne gösterilen bu direniş hiçbir grubun ya da zümrenin tekelinde olmadan, bir halk hareketi olarak ortaya çıktı.

Mecliste bulunan partiler bombalanan mecliste darbe girişiminin ertesi günü özel bir oturumda bir araya gelerek darbe girişimini kınayan ortak bir bildiriye imza attı. Sivil toplum kuruluşları bir araya gelerek demokrasiyi koruyacaklarını beyan eden ve darbe girişimini kınayan bildiriler yapıp kampanyalar düzenledi. Medyada milletimizin sadece bir kesiminin bu darbeye direniş gösterdiğini lanse etmek en hafif tabiriyle bu ülkeye haksızlık, verilen bu milli tepkiye hakarettir.

15 Temmuz darbe girişimi Türkiye demokrasisini hiç olmadığı kadar tehdit eden büyük bir felakettir. Devletin farklı kademelerinde mensubu olduğu terör örgütünün çıkarına hizmet eden ve bu darbe girişiminin başarıya ulaşması için çalışanların devletin bu makamlarında bulunması düşünülemez. FETÖ'ye karşı uzun zamandır hukuki mücadelenin bir parçası olarak bazı görevlilerin görevden alınması, Türkiye'nin bir daha böyle bir darbe girişimine maruz kalmaması açısından hayati öneme sahiptir.

15 Temmuz'daki girişim, siyasi partilerden farklı etnik ve inanç gruplarına, sivil toplum kuruluşlarından iş dünyasına, spor kulüplerinden sanat çevrelerine ve medyaya kadar toplumun tüm kesimlerinden büyük bir tepki görmüş ve kınanmıştır. Bu darbe girişimine verilen onurlu tepki hiçbir zümrenin tekelinde değildir. Darbe girişiminin toplumdan hiç destek almaması, bu girişimin aslında ne kadar gayrimeşru olduğunun önemli bir göstergesidir. (K2, S16)

-FETÖ ile iltisaklı STK'lar bu süreçte devlet tarafından haklı bir şekilde müdahaleye maruz kalmışlardır. Bu müdahale ülkemizin ve milletimizin menfaatleri açısından olmalıdır.

FETÖ'nün aslında öyle olmadığı halde muhafazakâr gözükmesi sebebiyle toplumun başta muhafazakâr STK'lar olmak üzere bütün STK'lara karşı bir önyargı edinmesine sebep oldu. (K3, S16)

-15 Temmuz 2016 hain FETÖ'cülerin darbe girişiminden sonra STK'lara müdahale olmuş, FETÖ'cüler ile ortak çalışan STK'lardan bazıları kapatılmıştır. Evet, Ülkemizin bağımsızlığına ve demokratik hayatımıza kasteden FETÖ'cü STK'lara tabi ki müdahale yapılmalıydı. Ancak yapılan müdahalenin sınırlı ve yetersiz olduğunu düşünüyoruz. Çünkü hala Ülkemizdeki bazı kurum, kuruluş ve STK'larda FETÖ'cülerin olduğunu ve gizli çalışmalar yaptığını gözlemliyoruz. Sivil toplumdaki bu kaygıların mutlaka giderilmesi gerekli önlemlerin alınması gerektiğini düşünüyoruz.

15 Temmuz 2016 hain FETÖ darbe girişiminde doğru sonuçlar çıkarmamız gerekiyor. Sivil toplumun inanç değerleri üzerinden FETÖ'cüler gibi STK'lar üzerinden hem sivil toplum zehirlenebilir hem de ülkemize karşı haince planlarda kullanabilir. Ülkemizde inanç değerleri çok hassas bir konu olup, din eğitimin doğru ve yeterli seviyelerde devletin eğitim kurumlarında verilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyoruz. Devletin güveni ve kontrolü altında yapılacak eğitim sivil toplum anlamında daha olumlu etkiler, güvenilir birlik ve beraberliğin temelini oluşturacaktır. Avrupa'da bu yöntem ile inanç eğitimi verilmektedir. (K4, S16)

-STK'lara müdahale oldu ve gerekliydi. Çünkü bu şekil itibariyle sivil görünen ama içerik olarak casusluk faaliyetleri ve hükümete karşı sivil tertip içinde olan STK'lar olduğu görüldü. Bu temel olarak bir tedbir ve düzenlemeyi zaruri hale getirdi.

15 Temmuz darbe girişiminin STK'lara etkisi olumsuz oldu. Çünkü içinde bulunduğunuz dernek ya da sivil kurumun bir suç örgütü haline gelme ihtimali her kesimde korku ve tedbir arayışına neden oldu. Devam eden süreçlerde bu STK'lara olan rağbeti azalttı. (K5, S16)

-Devletin müdahalesi ifadesi STK bağlamında pek de doğru bir ifade olarak kullanılamaz bence çünkü STK'nın yapısına ters bir ifadedir.

15 Temmuz darbe girişiminin durdurulmasındaki en büyük etkenlerden biri olarak gördüğüm STK'lar, ne kadar önemli olduğunu o vahim girişimin yaşandığı günde de gösterdiği için bence eksi değil artı bir güven sağlamıştır. (K6, S16)

-Siyasetin etkisi oldu. Devletin güvenlikçi politikalar çerçevesinde bugünkü devlet de kendisini bir nevi, yine eskisiyle tamamen kıyaslanamaz, orada da benzer ifadeler kullandığımız için bu şerhi düşünüyorum. Kendi STK'larını oluşturma yoluna gitti.

Şimdi bu TÜGVA, TÜRGEV, İlim Yayma Vakfı, Önder gibi yapıların özellikle Tayyip Erdoğan diyelim tarafından desteklenmesi, bunlara sahip çıkılması, güçlendirilmeleri biraz bununla ilgili bir şey. Diğer STK'lara güven azaldığı için daha kontrol altında, daha bilindik STK'lar oluşturma. Bu ilişki ardında kalan STK'lara da daha mesafeli bir tutum sergilendi. (K7,S16)

Katılımcıların değerlendirmelerine göre, 15 Temmuz darbe girişiminin ardından siyasetin sivil toplum kuruluşlarına yönelik güvenlik kaygılarıyla ilişkilendirilen müdahalelerinin olması normal bir durumdur. FETÖ ile iltisaklı olduğu düşünülen STK'lar üzerinde yapılan bu müdahaleler, güvenlik endişeleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ancak güvenlik sorunu teşkil etmeyen diğer STK'lara herhangi bir müdahale gerçekleştirilmemiştir.

Yine katılımcılarımıza göre 15 Temmuz darbe girişimi, sivil toplum kuruluşlarına duyulan güveni önemli ölçüde sarsmıştır. Özellikle FETÖ'nün muhafazakâr kimlikle kamuoyuna

yansıması, muhafazakâr vakıf ve dernekler arasında güven sorunlarına neden olmuştur. Bu sorunlar, darbe girişiminin ilk yıllarında daha belirgin olarak yaşanmış, ancak zamanla FETÖ'nün örgütsel yapısının çözülmesiyle birlikte azalmıştır. 15 Temmuz sonrası sivil toplum ve devlet ilişkilerinin yeniden şekillenmesi, STK'ların güvenlik ve şeffaflık konularında daha sıkı denetimlere tabi tutulmasına yol açmıştır. Bu süreçte, devletin STK'lar üzerindeki müdahaleleri, toplumun genel güvenliği ve demokratik süreçlerin korunması açısından önem arz etmektedir.

3.1.2.4. Sonuç Soruları

Sonuç soruları kısmı, katılımcıların sivil toplum hakkındaki görüşlerini ve algılarını derinlemesine anlamak amacıyla yöneltilmiştir. Bu sorular, katılımcıların STK'larla ilgili tutumlarını, STK'ların topluma olan katkılarını, güvenilirliklerini ve etkinliklerini nasıl değerlendirdiklerini anlamak için kullanılmıştır. Katılımcıların STK anlayışlarını gözlemlemek, STK'ların toplumsal etkilerini ve algılanan önemini değerlendirerek, sivil toplumun güçlenmesi ve gelişmesi için gereken stratejileri belirlemeye yardımcı olur. Bu bağlamda, sonuç soruları aracılığıyla elde edilen verilerle, sivil toplumun rolünü ve etkisini güçlendirecek politika önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Bu hedef doğrultusunda STK'larımıza sorulan ilk sonuç sorusu ideal STK anlayışı üzerinedir. Katılımcılarımıza ideal bir STK'nın nasıl olması gerektiği ve “STK'ları ideal olan/olmayan diye sınıflandırmanın doğru olup olmayacağı hususları sorulmuştur. Cevaplar şu şekildedir:

-STK'lara sınıflama yapmak doğru olmaz ancak yaptıkları faaliyet STK'lar için ideal ya da değil olarak tanımlama yapılabilir. STK'lar formal olarak örgütlenmelidir. Bu sayede STK'lar kendi üyelerini daha rahat tanıyabilir ve dışarıdan manipülasyona karşı daha güvenli hale gelir. (K1, S17)

- İdeal bir STK, kuruluş amaçları doğrultusunda faaliyetler düzenlemeli, faaliyetlerini resmiyete uygun olarak planlamalıdır. Şeffaf, açık, güvenilir, adaletli, eşitlikçi, insana ve hukuka saygılı, sorumluluk sahibi, özgür, özgün ve dinamik olmalıdır. Toplumsal dinamiklerin nabzını tutabilmeli, değişim ve dönüşümü ihtiyaç doğrultusunda analiz edebilmeli gerek devlet gerek toplum üzerinde etkili ve öncü olabilmelidir. Yaptığı faaliyetlerle dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilmeli, bu doğrultuda politikalar geliştirebilmeli, devlet ve toplum arasında arabuluculuk rolünü üstlenebilmelidir.

STK'lar toplumsal faydayı insanlığın bir gereği olarak algılayan yapılardır. Faaliyetlerinin yanı sıra bu faydayı sağlayabilmek için kurumsal kapasitelerini de attırabilmeleri gerekmektedir. Bu amaçladıkları toplumsal faydayı en üst düzeye taşımalarını sağlayacaktır.

Bunun için de bazı kriterler vardır. Dolayısıyla evet ideal olan/olmayan diye bir sınıflamaya gidilebilir. Örneğin KADEM olarak biz kurumsal kapasitemizi arttırma yolunda iyi bir gelişme gösterdiğimizi düşünüyoruz. Geçtiğimiz yıllarda iş dünyasının en prestijli ödülleri arasında gösterilen Üstün Performansta EFQM Yetkinlik Belgesi ve Türkiye Mükemmellik Ödülleri kapsamında KADEM, EFQM Üstün Performansta 4 Yıldız Belgesi'ne lâyık görüldü. Gelecek yıllarda da bu konudaki yetkinliğimizi arttırarak faaliyetlerimizi daha yukarılara taşımayı planlıyoruz. (K2, S17)

-Bu tarz bir sınıflandırma ancak kişisel olarak kabul görebilir. Sırtını gençlerin enerjisine ve ihtiyarların tecrübesine yaslamış, kökünü toplumun temel yapı taşlarından oluşturmuş, özgür iradesine hiçbir dış müdahaleyi mazur görmeyen akıl ve ruh dengesini sağlamış bir STK ideal bir STK olabilir. (K3, S17)

- Hiçbir alanda ideal sınıflandırması yapılmasını doğru bulmuyoruz. Ancak başarılı veya az başarılı olarak STK'larımızı sınıflandırmak, başarısız olanları da motive etmek gerektiğini düşünüyoruz. Başarılı olan STK'larımızın mutlaka desteklenmesi ve ödüllendirilmesinde fayda olduğunu düşünüyoruz. Başarılı ve üretken STK'ların ödüllendirilmesi gönüllü çalışanların ve STK yöneticilerinin motivasyonlarını arttıracaktır (bununla ilgili bir proje taslak çalışmamız bulunmaktadır). Eğer üretken olamayan bir STK'nın (zaten tüzük şartlarını da yerine getirmemiş sayılır) 3 yıl gibi bir süre sonra da proje ve faaliyeti yok ise, sivil toplumun sürdürülebilirliği ve geleceği açısından karşılıklı (kamu-STK) anlaşarak, STK'nın faaliyetine son verilmesinde fayda görüyoruz. Böylece sivil toplumda STK'ların önemi ve değeri de artmış olacaktır.

STK'larımız tüzük esasına ve yönetim kurulunun aldığı kararlara bağlı, gönüllük esasına göre çalışan, devlet ve sivil toplumun çıkarları doğrultusunda proje ve programlar yapan, sivil toplumun gelişmesine ve alanındaki sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunan, üyelerinin faaliyet ve çalışmalarına katılmasına olanak sağlayan, şeffaf- sorgulanabilir- hesap verme sorumluluğu içerisinde olmalıdır. (K4, S17)

-Elbette. İhtiyaçlar ile örtüşmeleri, yasal kurallara olan uygunluğu, şeffaflığı, toplam faydası, toplumu ileriye taşıyabilme kabiliyeti gibi ölçüler baz alındığında ideal olan / olmayan ayrımı yapılabilir.

İdeal STK, halkın ve ilgilenilen alanın ihtiyaçları ve beklentileri ile örtüşen, her hali ile hesap verebilir, şeffaf, tecrübeli, yeni gelişimlere açık ve bunlardan faydalananabilen, topluma açılım yaratan, vizyon sunan bir yapıda olmalı. (K5, S17)

-İdeal bir STK herhangi bir kamu kuruluşunun ya da holding etkisinde kalmayan günün şartlarında olunabilecek en bağımsız şekilde faaliyet gösterebilen şekilde olmalıdır. Bence STK'nın en temel noktada odağı toplumsal fayda üretmek olmalıdır. (K6, S17)

-STK deyince çok geniş bir alan. Ve bir alan için söylenen şey başka alan için maalesef geçerli olamıyor, öyle durumlar var. Ama sivil, sivil kelimesinden yola çıkarak konuşursak, sivilin karşısında devlet diye düşünürsek, yani kurumlaşmış yapı, devletten en fazla bağımsızlaşmış olanlar en ideal yapılar olabilirler. İdeal STK var mı? Yok, olamaz. Niye? Çünkü her bir alanında kendine has şeyleri var.

Ama illa bir ideallikten bahsedeceksek, kendini ne kadar bağımsızlaştırabildiyse o kadar idealdir. Niye? Hani bağımsızlaştırma ile ideallik arasında niye böyle bir ilişki kuruyoruz? Çünkü devlete, hükümete her neyse o siyasi erke bir şekilde bağımlılık oluştuğunda hükümet değişimi, o STK'nın kaderini kesin olarak belirler. Devletin yanlış politikalarına gerekli tepkiyi gösteremez var olan ilişkisinden dolayı. Bu sebeplerden bağımsız olmalı.

Bağımsızlığı da daha çok şöyle açıklıyorum ben kendi açımdan. Finansmanını kendisinin oluşturmaması. Ekonomik bağımsızlığı. Parayı veren düdüğü çalar lafı boşa çıkmamıştır. Mesela Mazlum-Der'in bir ilke kararı ne AB fonlarından ne herhangi bir devletten ne Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden ne de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurumlarından asla yardım kabul etmez. AB fonları genelde cemaatler de dahil neredeyse hemen hemen bütün STK'ların kullandığı şeyler, ya işte nasıl beleş para falan ne olacak ki? Ama öyle değil. Fonladıkları projeler genelde kendi zihin dünyalarına, felsefelerine veya kendi kurumsal durumlarına uygun düşen konular. Her konuda sana destek olmuyor ve oradan fon alabilmek için sübliminal birtakım şeyler var, onlara rıza göstermen gerekiyor. Bu toplumsal cinsiyet meselesi, LGBT meselesi, fon olarak yaptığın işe göre kimisinde çok net şekilde oradaki senin tavrını arıyorlar, yer vermeni arzu ediyorlar, kimisinde konu çok alakalı değilse doğrudan şey yapamıyor ama o projeye o alanda faaliyet gösteren şeyler de dahil ediyor, derneklerin falan. Böyle şeyler arıyor mesela.

Ve Mazlum-Der o alanda hani faaliyetlerini finanse etmekte sıkıntı yaşayan bir dernektir sürekli. Ama Mazlum-Der kadar az bütçeyle Mazlum-Der kadar çok iş üreten çok az dernek vardır. Bu her şeyin gönüllülük esası üzerine yürümesine sebep olmuş oluyor. Burada bir çıkar kavgası yok. Burada bulunan herkes, başkanı dahil, herkes cebinden koyar buraya. Buradan nemalanmaz. Yani mazlumlara başkan olmak, mazlumların yönetiminde yer almak kimseye bir ad sağlamaz. Tabi siyasi getirisi olur.

Mesela Ak Parti'de, HDP'de, DEVA ve Gelecek gibi partilerde Mazlum-Der'den yoğun geçmiş bir sürü insan var. Çünkü ister istemez bir toplumda tanınıyor böyle STK'larda faaliyet gösterenler. Ve diyelim ki Ak Parti iktidarının olduğu dönemde Ak Parti'yi eleştirirsen

muhaletetin gözüne geliyorsun. Muhaletetin iktidar olduğu dönemde onları eleştirirsen Ak Parti'nin gözüne geliyorsun. Hemen seni milletvekili yapmak falan istiyorlar. Bir tek ondan bahsedilebilir. O da yine tüzükte siyasetle ilişkisi olanlar devletle ilişkilerini sonlandırmak zorundadır diye tüzüğe madde kondu. Dolayısıyla bunu da önüne geçilmiş oldu. (K7, S17)

STK temsilcileri ideal STK tanımlaması yaparken siyasetten bağımsız, şeffaf, topluma faydalı olma gibi sivil toplum tanımında bulunan kriterlerin öneminden bahsetmişlerdir.

Katılımcılarımıza yöneltilen son soru, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının örgütlenme biçimleri üzerine odaklanmaktadır. STK'lar Türkiye'de formel ve informal şekillerde örgütlenmekte olup, informal örgütlenmelerin yaygınlığının Türkiye'deki STK gönüllülüğü sayısının Avrupa devletleriyle kıyaslandığında daha az görünmesine sebep olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen soru ile Türkiye'deki STK'ların yapılanması, işleyişi ve gönüllülük düzeyleri hakkında bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Informel örgütlenmelerin yaygınlığının incelenmesinin, STK'ların etkinliği ve toplumsal katılım üzerindeki potansiyel etkilerini değerlendirmek, gelecekte STK'ların daha etkin ve şeffaf bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için stratejik öneriler geliştirmek amacıyla önemlidir. Katılımcılarımıza “STK’lar formal mı informal mi örgütlenmelidir ve Türkiye’de gönüllü sayısının Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında az görülmesinin sebebi informal örgütlenmeler midir” sorularına gelen cevaplar şu şekildedir:

- STK’lar formal olarak örgütlenmelidir. Bu sayede STK’lar kendi üyeleri daha rahat tanıyabilir ve dışarıdan manipülasyona karşı daha güvenli hale gelir. Türkiye’deki STK gönüllülüğü sayısının Avrupa Devletleri ile kıyasladığımızda daha az görünmesinin sebebinin de informal örgütlenmelerin olduğu görüşüne katılmıyorum. STK’larımızın istikrarsız durumu ve toplumun sivil toplum anlayışının zayıf olmasının asıl sebep olduğunu düşünüyorum. (K1, S18)

-Muhakkak informal örgütlenmelerin de formel örgütlenmelerin de toplumsal fayda amaçladıklarına inanmakla birlikte daha önce de belirttiğimiz üzere bir örgütlenmenin belirli bir amaç doğrultusunda oluşturulmasının ve faaliyetlerini bu amaç doğrultusunda gerçekleştirmesinin ve kurumsal kapasitesini arttırmasının amaçladığı faydaya ulaşmada etkili olduğunu düşünüyoruz. (K2, S18)

-STK’lar olabildiğince formal olarak örgütlenmelidir. STK’lara üyeliğin Avrupa Ülkelerine kıyaslandığında az olmasının nedeni ise resmi rakamların yanı sıra birçok insan da gayri resmi bir şekilde STK faaliyetleri içerisinde yer alıyor olmasıdır. (K3, S18)

-STK'lar informal örgütlenmelidir. Ancak STK'lara kamu tarafından kaynak proje desteği mutlaka sağlanmalıdır. Bununla beraber formal yani kamu tarafından denetlenmeli ve başarılı STK'lar şeffaf ve eşitlik ilkesi esas alınarak ödüllendirilmelidir. Böylece başarılı STK'lar başarılarını arttırmak için daha da çok gönüllü olarak çalışacaklardır.

Avrupa'da (Almanya) STK'lar Mahkeme kararı ve Savcılık izni ile kurulmakta ve STK'ların üzerinde her zaman devletin (açık veya gizli) etkisi vardır. Almanya'da 15 yıl dernek yönetiminde bulundum. Almanya'da Anayasayı koruma dairesinin vereceği karar ile STK kapatılabilmektedir. Özellikle yabancıların kurmuş oldukları STK'larda bu baskı biraz daha fazla hissedilmektedir. Aslında Avrupa'da insan hakları diye yutturulan bir hikâye "orda bir köy uzakta" gibisinden ileri değildir. Lütfen önce Almanya şu sorulara cevap versin; 1- Almanya'da yetişen Türk kökenli çocukların suça bulaşma oranı ve Almanya hapishanelerdeki Türk gençlerinin sayısı? 2- Almanya'da eğitim engelli (sonder schule) kaç Türk çocuğu eğitim görmekte ve neden? 3- Almanya'da yabancı düşmanlığı dolayısıyla yapılan işlenen suçlara ait soruşturmalar ve sonuçları? 4- Almanya'da Milli Görüş ve Türk Federasyonu Dernekleri hiç bir suça karışmadıkları halde neden kapatıldı ve bu kurumlara üye olanlar neden Alman (çifte) vatandaşlığı alamıyorlar?

Türk toplumu, 60 yıldır (3.kuşak) yaşadığı Avrupa'nın merkezi sayılabilecek Almanya'da, Acaba bir STK bu sorunların üzerine gidebilir mi veya bu sorunlarla ilgilenen bir STK var mı?... Olamaz da... Orası Almanya!... Yabancı sivil toplumun (insan hakları dahi olsa) Alman Devletine karşı böyle bir eylemi kabul edilemez. Maalesef durum bu...

Ülkemizde ise, informal olarak örgütlenen STK sayısının istenilen sayıda olmamasının nedenleri arasında; sivil toplum anlayışının yaygınlaşmaması, insan temel hak ve özgürlükler konusunda yeterli bilgi seviyesine sahip olmaması, ülkemizin geçmişinde yaşanan darbe ve muhtıralarda sivil toplumun haksızca cezalandırılması, sivil toplum hakkında yetersiz eğitim, devletimizin sivil toplum alanına daha fazla önem vermesi, sivil toplum örgütlerinin ekonomik sorunları, STK üyelerin daha bilinçli olması, STK'ların bireysel değil de, toplumsal bir kurum olduğu bilincinin yaygınlaşması, STK'ların siyaset üstü kurumlar haline getirilmesi, STK'lara daha çok değer verilmesi ve STK'ların görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi... (k4, S18)

-Ülkenin demokratik gelişim, güvenlik durumu, toplumun kültür yapısı informal/formel örgütlenme meselesini belirleyen şey olacaktır. Doğruluğu ve yanlışlığı buna göre değişecektir. Türkiye'de STK'lara üyeliğin Avrupa Ülkelerine kıyaslandığında az olmasının nedeni informal örgütlenmeler değildir. Toplumsal hafızada yer edinen korkular, bu alanını çeşitli darbe dönemleri ile akamete uğraması, yeterli tecrübeye sahip olunmaması, finansal zorluklar gibi bize has sebepler bu azlığı getirmektedir. (K5, s18)

-Bence Türkiye 'deki STK'cılık informal olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü biz Müslümanlarda cemaat olmak (cem olmak) zaten vardır. Ama bu informal olarak ortaya çıkan STK'cılık formal olarak örgütlenmek durumdadır. Çünkü kurumsal olmayan yapıların maalesef sürdürülebildiği olmamaktadır.

Türkiye'de STK'lara üyeliğin Avrupa Ülkelerine kıyaslandığında az olmasının nedeni informal örgütlenmeler midir sorusu cevabı üzerine birçok makale yazılabilir. Çünkü buna darbeleri, kapatma davalarını vb. durumlar eklenmelidir. Ama en temel bağlamda Avrupa'daki STK'cılığın daha nitel ve nicel bağlamda daha fazla olmasını devletin STK'lara alan açması ile açıklayabilirim. (K6, S18)

- Avrupa'da Kant'ın görev ahlaki anlayışı var ya, her şey bir görev gibi. Yolda birisi düşse vatandaş gidip sormaz. Adam saatlerce orada yatabilir. Belki karikatürize bir örnek ama... Çünkü işte ambulans gelip o bakacak. Onun görevi değil o. Ama Türk insanı böyle değil. Türk insanı da bir gönüllülük tarafı var, bir kaba sığmaz, bir forma girmez. Informel formel diye ayırıyorsunuz ya, bir forma girmez tarafı var Türk insanının.

Türk insanı Türk tipinin karakteri gereği doğal olarak gönüllü, her şeye gönüllü. Biri düştüğünde hemen gidip hatta yardım ederken öldürebilecek derecede gönüllü. Bir yerde deprem olduysa orada tırlardan geçilemeyecek şekilde ihtiyaç malzemeleri götürecek tarzda gönüllü.

Bir de batıda o diyalektik anlayıştan dolayı devlet- sivil toplum ayrımları çok net. Devlette kendisini ifade etmeyen insanlar sivil toplumda kendisini ifade etme gereği duyuyor. Oysa bizde tarihin derinliklerinden beri bir karşılıklı çatışma değil bir uyum tarafı var. Herkes zaten gönüllü olduğu için ve devlet karşısında var olabilmek için illa uyum kültüründen dolayı devlet karşısında var olabilmek için illa bir sete kadar yer almak gerekmediğinden Türkiye'de sivil toplumculuk batıdaki kadar ilgi görmez. Ama bununla birlikte mesela Türkiye'de en etkili sivil toplum kuruluşları cemaatsel yapılardır. Bunlar da zaten formellik arzu edilmez. Informel olması onların daha çok işine gelir.

Yani sivil toplum faaliyetlerine katılan bir sürü insan olduğu halde bunlar üye diye kaydedilmediği için sanki sayı azmış gibi görünüyor. Batı tipi STK'cılık anlamında evet Türkiye'de bir yetersizlik var. Modern devlette devleti eleştirilen, devlet politikalarına tesir edebilen yapılara da ihtiyaç var. Şimdi geleneğimizde uyum var ama modern devlet yerine göre halkına düşman olabilen bir devlet. İdeoloji dayatabilen bir devlet. Hani batı tarzı yapılanma da STK'ya da ihtiyaç var. O yönden zayıf gerçekten. O uyum kültürü ve herkes zaten gönüllü diye anlattığımız durum batı tarzı STK'cılığın yeterince kıymet bulmaması anlamına geliyor. (K7, S18)

Katılımcılarımız genel olarak STK'ların örgütlenme biçimleriyle alakalı tam bir serbestiyet durumundan bahsedip STK'ların istedikleri gibi örgütlenebileceklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla dileyen STK'lar örgütlenmesini formel düzlemde dileyen STK'lar informal düzlemde gerçekleştirebilir. Fakat bununla birlikte şeffaflık konusuna ayrıca dikkat edilmelidir. İnformel örgütlerin şeffaf olamaması ve siyasete kanalize edilmesinin formel örgütlere göre daha kolay olması gibi durumlar bu hususta STK temsilcilerinde soru işareti oluşturmaktadır. Bununla birlikte gönüllü sayısının Avrupa ülkelerine kıyaslandığında az olmasının sebeplerinden birinin informal örgütlenmeler olduğu fakat bu durumun tek başına informal örgütlenmelere verilmesinin de yanlış olacağını, başka hususlarında gönüllülük sayısının az görülmesinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

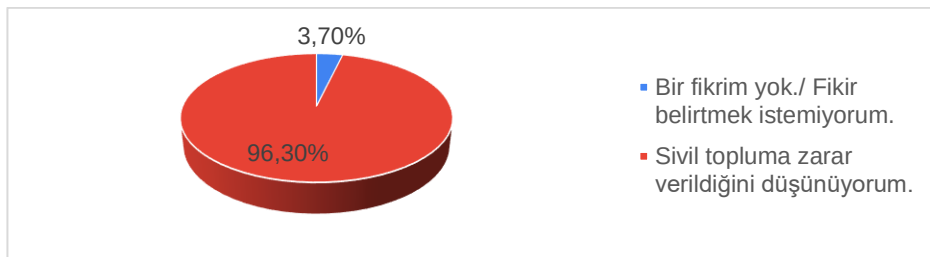
3.1.2.5. STK Temsilcileriyle Yapılan Anket Araştırması

Türkiye'de çeşitli alanlarda faaliyet gösteren 27 sivil toplum kuruluşuyla yaptığımız araştırmanın temel amacı, 1980'den günümüze kadar Türkiye'de sivil toplumun gelişimini dernek ve vakıf temsilcilerinin perspektifinden değerlendirmektir. Odak grup görüşmeleri ve derinlemesine mülakatlar yoluyla sorulan sorular anket ve yazılı mülakat formatında katılımcılara sorulmuş, katılımcıların görüşleri doğrultusunda detaylı olarak ele alınmış ve elde edilen veriler tablo ve grafikler halinde görselleştirilmiştir.

Bu çalışma, Türkiye'deki sivil toplumun gelişim seyrini anlamak, dernekler ve vakıfların toplumsal etkilerini değerlendirmek ve bu kuruluşların yaşadığı zorlukları ortaya koymak için yapılmıştır. Dernek ve vakıf temsilcilerinin yanıtları, sivil toplumun geçmişten günümüze nasıl şekillendiği, hangi dönemlerde hangi zorluklarla karşılaştığı ve hangi dönemlerde etkinliklerini artırdığı gibi önemli bilgiler sunmaktadır.

Araştırmanın sonucunda, sivil toplum kuruluşlarının önündeki engellerin anlaşılmasına, Türkiye'deki sivil toplumun güçlenmesi ve etkinliğinin artırılması için stratejik adımların belirlenmesine katkı sağlamak hedeflenmektedir.

-12 Eylül 1980 darbesi sizin için neyi ifade ediyor?

Şekil 1: 12 Eylül 1980 Darbesi STK Temsilcileri İçin Neyi İfade Ediyor?

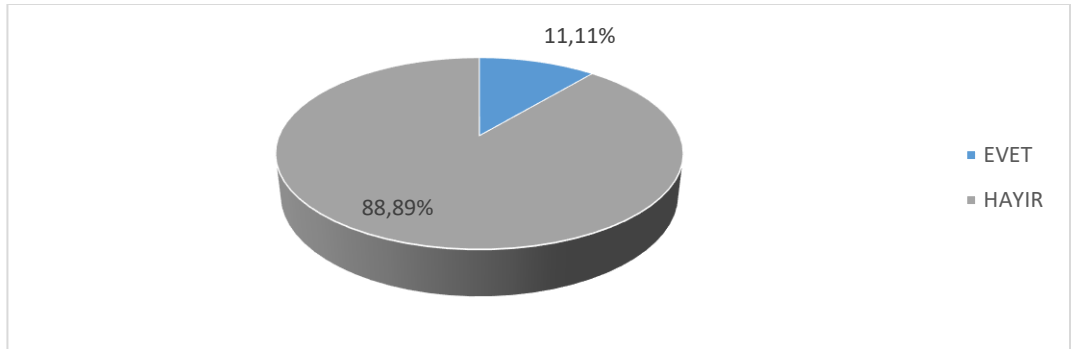
STK temsilcilerine 12 Eylül 1980 darbesi sorulduğunda temsilcilerin tamamına yakını bu sürecin sivil topluma zarar verdiğini ifade etmiştir. Katılımcıların %96,30'u sürecin sivil topluma zarar verdiğini ifade ederken %3,7'lik kesimi ise süreç hakkında bir fikirlerinin olmadığını veya fikir belirtmek istemediklerini ifade etmişlerdir.

12 Eylül 1980 darbesinde sivil toplum birçok açıdan baskılanmak istenmiştir. Nitekim bu baskılanmalar da demokrasinin ve sivil toplumun gelişimini engellemiştir. Fişlenme korkusu ve devletin alana doğrudan müdahalesi doğrultusunda STK'ler istedikleri özgür çalışma ortamına kavuşamamışlardır.

Tablo 2: 12 Eylül 1980 Darbesi STK Temsilcileri İçin Neyi İfade Ediyor?

12 Eylül 1980 darbesi sizin için neyi ifade ediyor?	
<i>Bir fikrim yok./ Fikir belirtmek istemiyorum.</i>	1
<i>Sivil topluma zarar verildiğini düşünüyorum.</i>	26
Genel Toplam	27

-12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK'da göreviniz var mıydı?

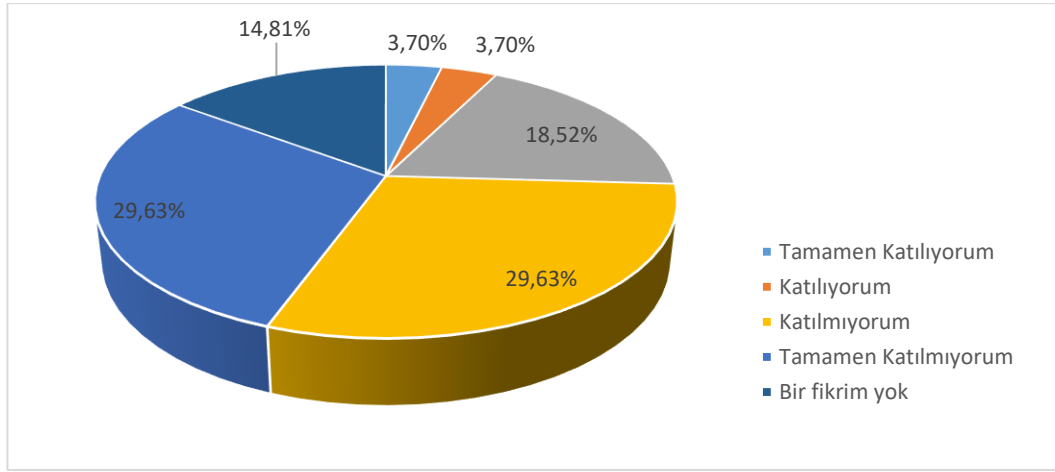
Şekil 2: STK Temsilcilerinin 12 Eylül 1980 Darbesinde STK Görevlerinin Olup Olmadığı.

STK temsilcilerine 12 Eylül 1980 darbesinde herhangi bir STK'da aktif görevlerinin olup olmadığı sorulmuştur. O süreçte bir STK'da görevi olan katılımcı sayımız %11,11 oran ile 3 kişiden ibarettir. Geri kalan 24 kişi ise herhangi bir STK vazifesinde değildir. Katılımcılarımızın %88,89'u 80 darbesinde bir STK'da görevli ya da üye değildir.

Tablo 3: STK Temsilcilerinin 12 Eylül 1980 Darbesinde herhangi bir STK’da göreviniz var mıydı?

12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK’da göreviniz var mıydı?	
Evet	3
Hayır	24
Toplam	27

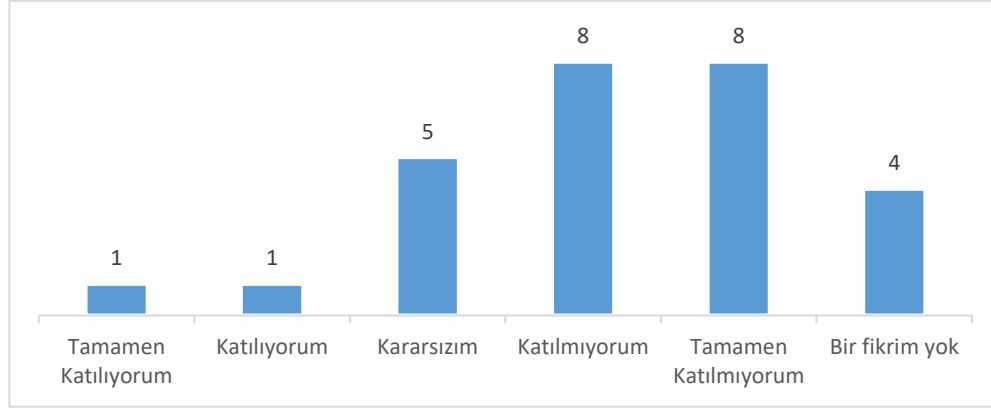
-1982 Anayasası ile STK’ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.

Şekil 3: 1982 Anayasası ile STK’ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.

STK temsilcilerine 1980 darbesinin akabinde yürürlüğe sokulan 1982 Anayasası’nın STK’ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler yapıp yapmadığı sorusu sorulmuştur. %29,63 ile 8 kişi tamamen katılmıyorum derken yine %29,63 ile 8 kişi katılmıyorum demiştir. %18,52 ile 5 kişi kararsızlığını ifade etmiştir. %3,7 ile birer kişi katılıyorum ve tamamen katılıyorum cevaplarını verirken bir fikri olmadığını ifade eden kişi sayısı %14,81 ile 4 kişidir.

Yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu 1982 Anayasası’nın STK’lar üzerindeki etkisini olumsuz olarak görmektedir. Nitekim birçok temel hak ve özgürlükler de 1982 Anayasası ile kısıtlanmıştır.

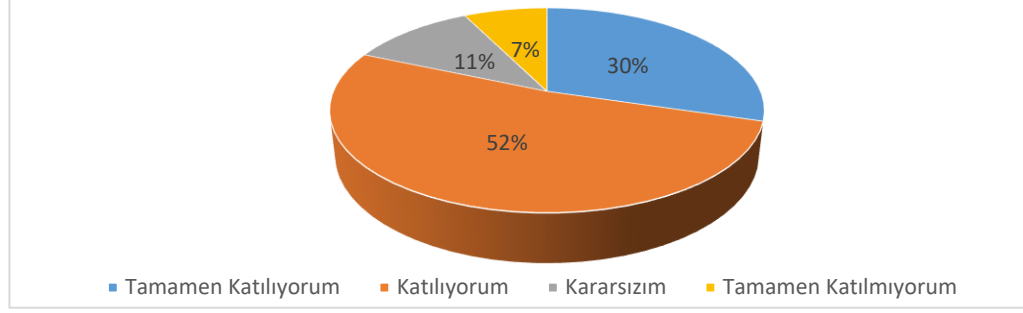

Şekil 4: 1982 Anayasası ile STK’ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.

Tablo 4: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.

Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin Sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.	
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	8
<i>Katılıyorum</i>	14
<i>Kararsızım</i>	3
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	2
Genel Toplam	27

Turgut Özal dönemi serbest pazar ekonomisinin her alanda görülmeye ve uygulanmaya başlandığı bir dönemdir. Bu liberal anlayış sivil toplumu da doğrudan etkilemiştir. Nitekim katılımcılarımızın verdiği cevaplarda bu etkiyi gözler önüne sermektedir. STK temsilcilerine “Özal dönemi serbest piyasa ekonomisinin sivil topluma olumlu etkileri” sorulmuştur. %30 ile 8 kişi tamamen katılıyorum, %52 ile 14 kişi ise katılıyorum demiştir. Özal politikalarının sivil topluma olumlu etki ettiğini ifade eden katılımcı oranımız %82’dir. Bununla birlikte %11 ile 3 kişi kararsız olduğunu, %7 ile 2 kişi ise tamamen katılmadığını ifade etmiştir.

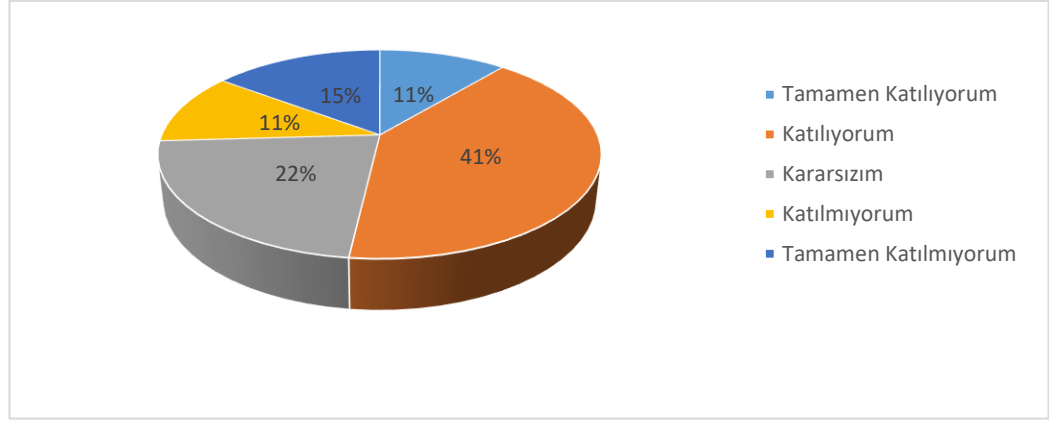

Şekil 5: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.

Tablo 5: 1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimini olumlu değerlendiriyorum.

1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimini olumlu değerlendiriyorum.	
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	3
<i>Katılıyorum</i>	11
<i>Kararsızım</i>	6
<i>Katılmıyorum</i>	3
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	4
Genel Toplam	27

STK temsilcilerine 1990'lu yıllarda sivil toplumun gelişimi sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu 1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimini olumlu değerlendirmiştir. Sivil toplumun olumlu gelişim geçirdiğine tamamen katılan 3 kişi, katılıyorum diyen ise 11 kişidir. Dolayısıyla %11 tamamen katılıyorum derken % 41 katılıyorum cevabını vermiştir. Bununla birlikte 6 kişi ile %22 bu hususta kararsız olduğunu ifade etmiştir. 1990'lı yıllarda sivil toplumun olumlu gelişmediğini düşünen katılımcılarımız da vardır. %11 ile 3 kişi katılmıyorum %15 ile 4 kişi tamamen katılmıyorum cevaplarını vermiştir.

Şekil 6: 1990’lı yıllarda sivil toplumun gelişimini olumlu değerlendiriyorum.

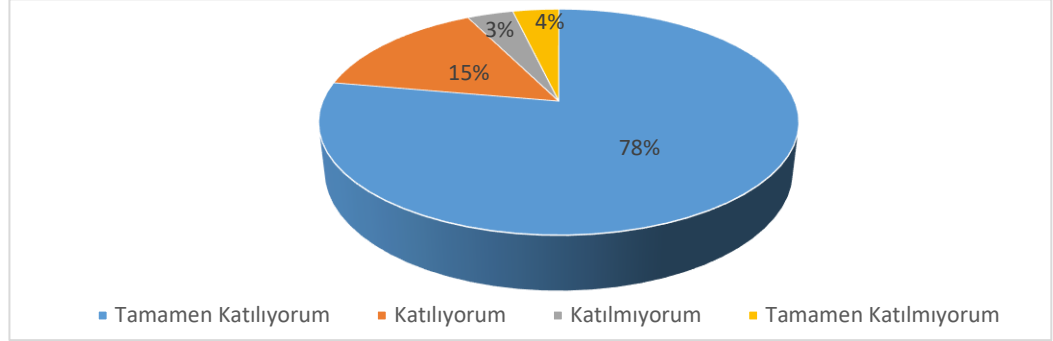
Tablo 6: 28 Şubat sürecinin Sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.

28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.	
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	21
<i>Katılıyorum</i>	4
<i>Katılmıyorum</i>	1
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	1
Genel Toplam	27

28 Şubat 1997 yılında post modern darbe olarak adlandırılan süreçte halkın iradesinin tecellisi yok sayılarak meşru hükümet istifaya zorlanmıştır. Bu siyasi gelişme sadece siyaset sahnesinde kalmayarak aynı zamanda tüm toplumsal alanlarda da sirayet etmiştir. Bu menfi durumdan en ziyadesiyle etkilenen sivil toplum olmuştur. Özellikle muhafazakâr ve İslami STK’lar ciddi bir baskı ile karşılaşmışlardır. Nitekim bu haksız ve hukuksuz baskının oluşturduğu öfke ise siyasetteki yakın dönemin belirleyicisi olmuş ve kendilerini muhafazakâr demokratlar olarak gören Ak Parti ve destekçileri ezici bir fark ile iktidara gelmişlerdir.

“28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur” sorusuna %78 ile 21 STK temsilcisi tamamen katılıyorum demiştir. %15 ile 4 katılımcı ise katılıyorum cevabını vermiştir. STK temsilcilerinin % 93’ü 28 Şubat sürecinin sivil topluma zarar verdiğini düşünmektedir. Bununla birlikte katılmıyorum ve tamamen katılmıyorum diyen birer kişi bulunmaktadır. Tamamen katılmıyorum diyen kişi ise anketi doldururken benimle iletişime geçerek “normalde süreç elbette ciddi zararlar verdi. Fakat aynı zamanda bu süreç özellikle muhafazakâr camianın birlik ve beraberliğini sağladı. Sivil toplum çalışmalarını arttırdı. Bu sebeple bu olumsuz sürecin olumlu günlere vesile olduğunu düşünüyorum, o sebeple tamamen katılmadığımı ifade ettim”

demek suretiyle aslında sürecin olumsuz olduğunu fakat bu olumsuz sürecin birlik ve beraberliğe netice vermesiyle olumlu bir etki bıraktığını ifade etmiştir.

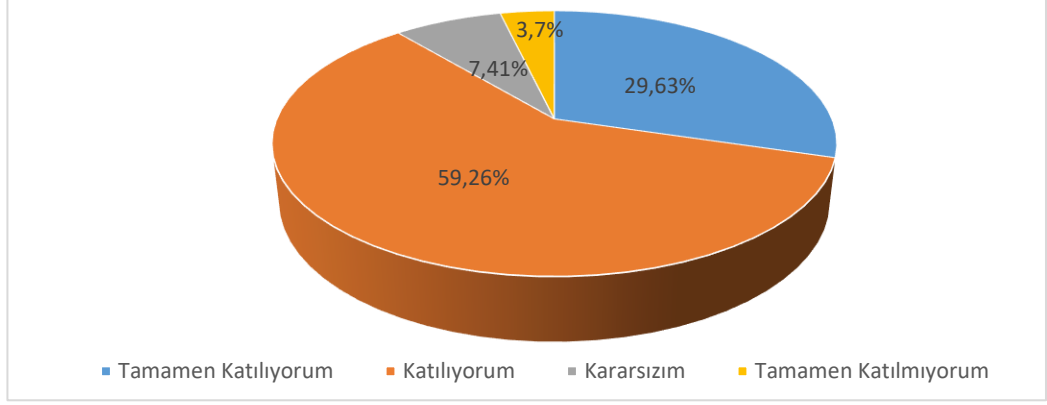

Şekil 7: 28 Şubat sürecinin Sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.

-Tablo 7: 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.

1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.	
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	8
<i>Katılıyorum</i>	16
<i>Kararsızım</i>	2
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	1
Genel Toplam	27

STK temsilcilerine 1999 Gölcük depremi sonrasında sivil toplum anlayışında değişmelerin yaşanıp yaşanmaması hususu sorulmuştur. %29,63 ile 8 kişi tamamen katılıyorum, %59,26 ile 16 kişi tamamen katılıyorum cevaplarını vermiş ve Gölcük depreminin sivil toplum anlayışında değişimlere sebep olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte %7,41 ile 2 kişi kararsız olduğunu ifade ederken %3,7 ile 1 kişi tamamen katılmıyorum cevabını vermiştir.

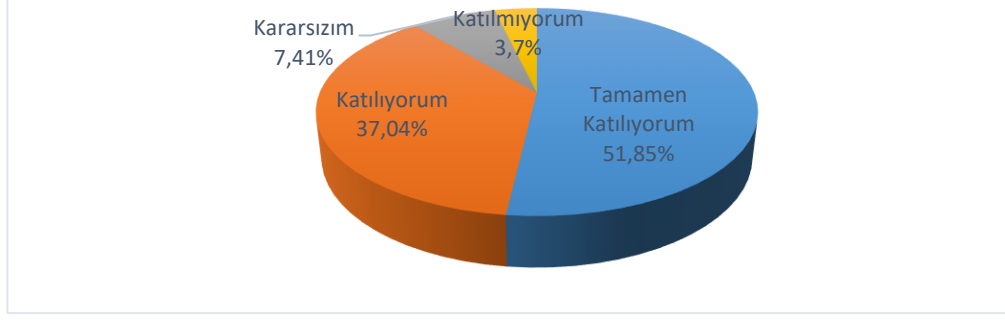
Şekil 8: 1999 Gölçük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.

-Tablo 8: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri olumlu değerlendiriyorum.

2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri olumlu değerlendiriyorum.	
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	14
<i>Katılıyorum</i>	10
<i>Kararsızım</i>	2
<i>Katılmıyorum</i>	1
Genel Toplam	27

STK temsilcilerine 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri olumlu değerlendirip değerlendirmedeği hususu sorulmuştur. %51,85 ile 14 katılımcı tamamen katılıyorum cevabını verirken %37,04 ile 10 kişi katılıyorum cevabını vermiştir. %7,41 ile 2 kişi kararsız olduğunu ifade ederken %3,7 ile 1 kişi katılmıyorum cevabını vermiştir.

Katılımcıların verdiği cevaplar değerlendirildiğinde katılımcılarımızın %88,89’luk büyük bir kısmı 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri olumlu değerlendirmiştir.

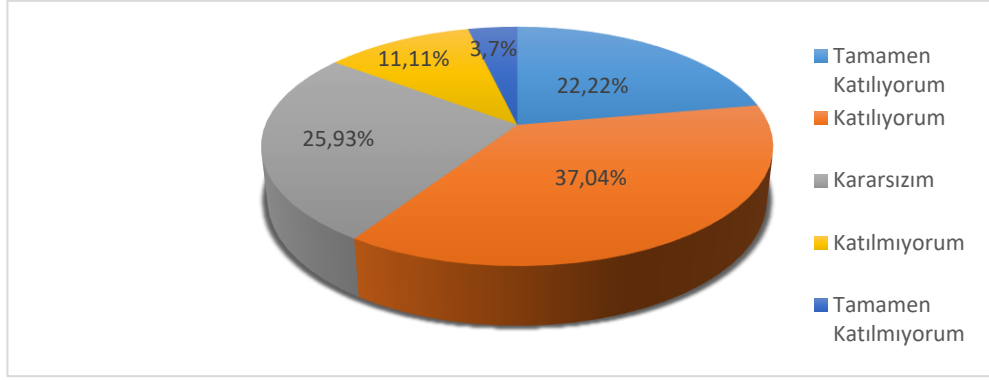
Şekil 9: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri olumlu değerlendiriyorum.

-Tablo 9: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.

Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.	
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	6
<i>Katılıyorum</i>	10
<i>Kararsızım</i>	7
<i>Katılmıyorum</i>	3
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	1
Genel Toplam	27

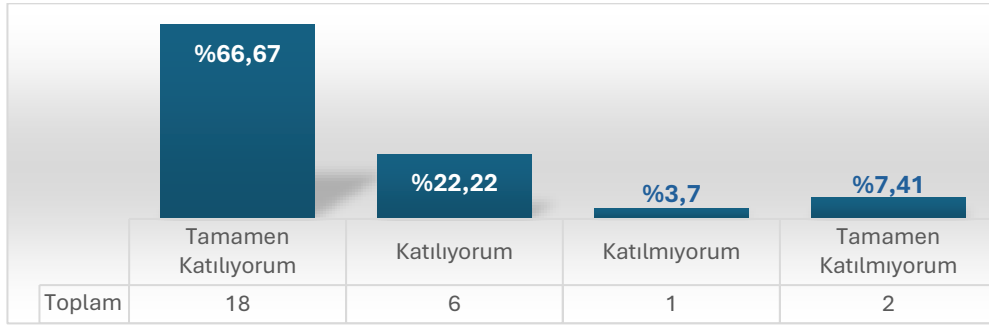
STK temsilcilerine Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri sorulmuştur. %37,04 ile 10 kişi katılıyorum cevabını vermiş, %22,22 ile 6 kişi tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. Katılımcıların %59,26'sı AB uyum sürecindeki çalışmaların STK'lara etkisinin olumlu olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte %25,93 ile 7 kişi kararsız olduğunu ifade etmiştir. AB uyum sürecinin sivil topluma olumlu etkileri olmadığını düşününler de vardır. %11,11 ile 3 kişi katılmıyorum cevabını verirken %3,7 ile bir kişi de tamamen katılmadığını ifade etmiştir.

Verilen cevaplara göre araştırmaya katılan STK temsilcilerinin büyük çoğunluğunun AB uyum sürecinin STK'lara olumlu etkileri olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Şekil 10: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.

-15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.

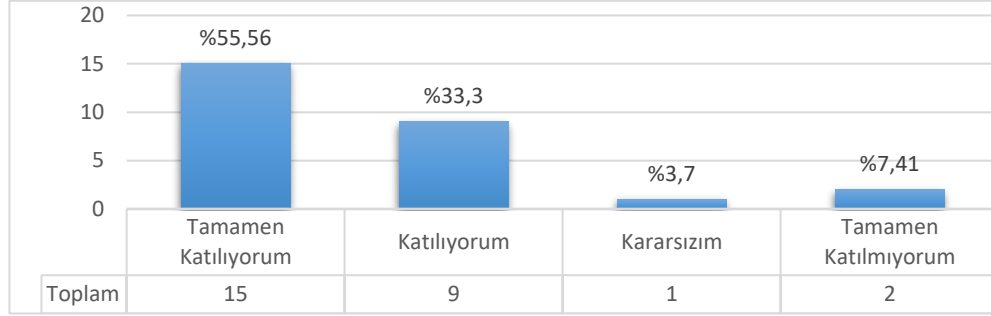

Şekil 11: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.

15 Temmuz 2016 tarihinde FETÖ tarafından düzenlenen darbe girişiminin sivil toplumu ciddi manada etkilediği düşünülmektedir. STK temsilcilerine de bu konuda "15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen FETÖ darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir" sorusu sorulmuştur. %66,67 ile 18 STK temsilcisi tamamen katıldığını ifade ederken %22,22 ile 6 kişi katılıyorum demiştir. %3,7 ile bir kişi katılmadığını ifade ederken %7,41 ile 2 kişi tamamen katılmadığını ifade etmiştir.

FETÖ darbe girişiminin sivil toplumu olumsuz etkilediğini düşünen katılımcıların oranı %88,89'dur. Tabloya göre FETÖ darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.

-15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi STK'lara olan güveni zedelemiştir.

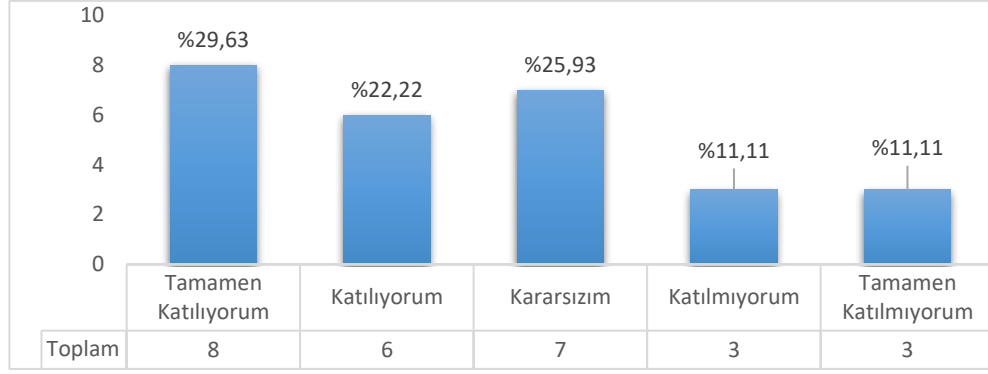

Şekil 12: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi STK'lara olan güveni zedelemiştir.

FETÖ darbe girişimi kendisini cemaat olarak adlandıran bir yapı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yapı yurt içi ve yurt dışı örgütlenmesini sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla darbe girişiminin akabinde sivil toplum kuruluşlarına güven hususunda birtakım değişimler yaşanmıştır. Özellikle dini cemaat ve geleneksel STK'lara güven kaybı görülmüştür. Katılımcılarımıza da bu hususta “15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi STK'lara olan güveni zedelemiştir.” Sorusu sorulmuştur. %55,56 ile 15 kişi tamamen katılıyorum, %33,3 ile 9 kişi katılıyorum cevaplarını vermiştir. %3,7 ile 1 kişi kararsızlığını ifade ederken %7,41 ile 2 kişi tamamen katılmadığını söylemiştir.

Tabloya göre STK temsilcilerinin %88,89'u 15 Temmuz darbe girişiminin STK'lara olan güveni zedelediğini ifade etmiştir. FETÖ darbe girişiminin STK'lara olan güveni zedelemesi aynı zamanda gönüllü üyelik ve bağışların düşmesine de sebep olmaktadır.

-15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi hükümete muhalif çizgide bulunan STK'lara olan üyelikleri azaltmıştır.

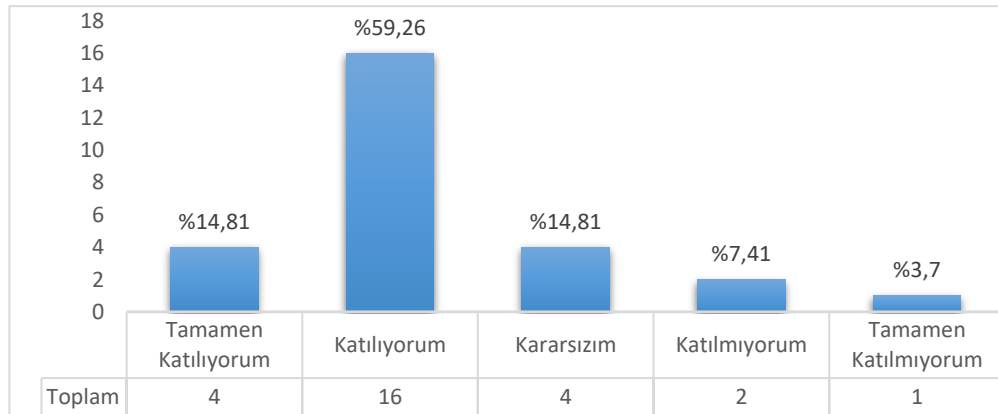

Şekil 13: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi hükümete muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.

Katılımcılarımıza “FETÖ darbe girişiminin neticesinde muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azalmıştır” sorusu sorulmuştur. %29,63 ile 8 kişi tamamen katılıyorum, %22,22 ile 6 kişi katılıyorum cevabını vermiştir. %25,93 ile 7 kişi kararsız olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte %11,11 ile 3’er kişi de katılmıyorum ve tamamen katılmıyorum cevaplarını vermiştir.

Tabloya göre FETÖ darbe girişiminin muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyeliklerde de azalmaya neden olduğu görülmektedir.

-Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.

Şekil 14: Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.

COVID-19 salgını, salgının olduğu anlarda sivil ve kamu alanlarında birçok değişime sebep olmuştur. Özellikle salgını durdurmak için gerçekleştirilen sosyal hayat kısıtlamaları STK’ları online faaliyetlere yönlendirmiştir. STK temsilcilerine “COVID-19 salgınının sivil

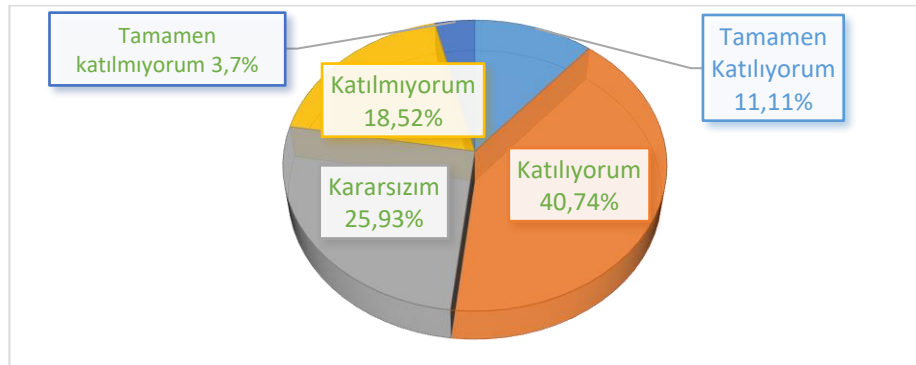
toplum anlayışına etkileri olmuştur” sorusu sorulmuştur. %14,81 ile 4 temsilci tamamen katılıyorum, %59,

26 ile 16 temsilci katılıyorum demiştir. %14,81 ile 4 temsilci kararsız olduğunu ifade etmiştir. %7,41 ile 2 temsilci katılmadığını ifade ederken %3,7 ile 1 temsilci tamamen katılmıyorum cevabını vermiştir.

-Tablo 10: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetleri yeterli olmuştur.

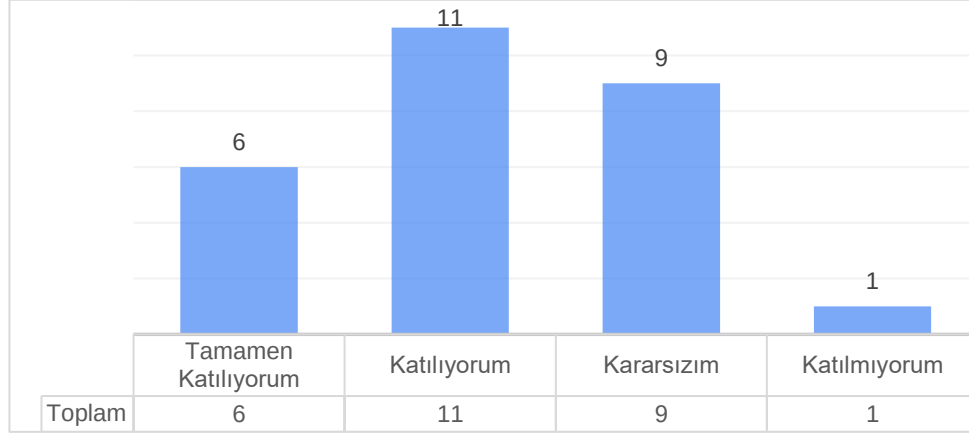
6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetleri yeterli olmuştur.	
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	<i>3</i>
<i>Katılıyorum</i>	<i>11</i>
<i>Kararsızım</i>	<i>7</i>
<i>Katılmıyorum</i>	<i>5</i>
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	<i>1</i>
Toplam	27

Asrın felaketi olan 6 Şubat Kahramanmaraş depremi STK temsilcilerine sorulmuştur. İlk olarak tespit edilmek istenen durum STK’ların faaliyetlerinin yeterliliği hususundadır. Bu sebeple temsilcilere “6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetleri yeterli olmuştur” sorusu sorulmuştur. %11,11 ile 3 kişi tamamen katılıyorum, %40,74 ile 11 kişi katılıyorum demiştir. Kararsız olan temsilciler %25,93 ile 7 kişidir. %18,52 ile 5 kişi katılmadığını söylerken tamamen katılmayan kişiler %3,7 ile bir kişidir. Tabloya göre STK temsilcilerinin çoğunluğu, asrın felaketinde STK’ların çalışmalarını yeterli görmektedir.

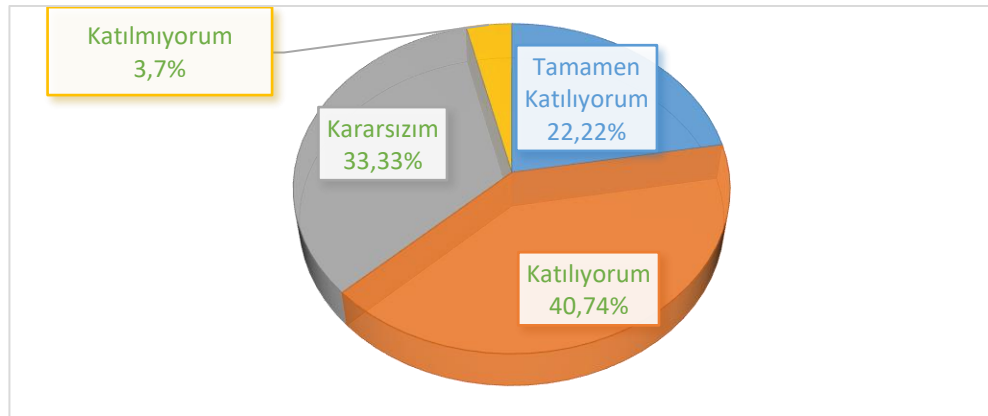
Şekil 15: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetleri yeterli olmuştur.

-Tablo 11: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde mensubu olduğunuz STK'nın faaliyetlerini yeterlidir.

Bu soru da asrın felaketi ile ilgilidir. Temsilcilere “6 Şubat Kahramanmaraş depreminde mensubu olduğunuz STK’nın faaliyetleri yeterlidir” sorusu sorulmuştur. %22,22 ile 6 kişi tamamen katılıyorum, %40,74 ile 11 kişi katılıyorum cevabını vermiştir. %33,33 ile 9 kişi kararsız olduğunu ifade etmiştir. Mensubu olduğu STK’nın faaliyetlerini yetersiz gören kişi ise %3,7 ile sadece 1 kişidir.

Tabloya göre katılımcılar mensupları olduğu STK’ların asrın felaketinde yeterli düzeyde çalışmalar yürüttüğünü düşünmektedirler.

Şekil 16: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde mensubu olduğunuz STK'nın faaliyetlerini yeterlidir.

-Sivil toplum sizin için ne anlama gelmektedir?

STK temsilcilerine “Sivil toplum sizin için ne anlama gelmektedir?” Sorusu sorulmuş ve birkaç kelime ile cevap vermeleri istenmiştir. Bu soruyla birlikte temsilcilerin sivil toplum tasavvuru analiz edilecektir. Verilen cevaplar şu şekildedir:

-Halkın kendi kaderi konusunda inisiyatif kullanma alanıdır. Siyasi ya da bürokratik alanın boş bıraktığı, ilgilenemediği alanları halkın tamamlamasıdır. (K1)

-Devletin sivil gücü. (K2)

-Gönüllülük, diğerkâmlık ve fedakârlık. (K3)

-Sivil alanda devlet dışı aktörlerin bulunduğu tüm faaliyetler. (K4)

-Milli ve manevi değerleri yaşatmak için çalışmaların yapıldığı sivil alan. Bu sivil alanda siyaset harici olarak farkındalık çalışmaları yapılır ve topluma fayda sağlanır. Sivil toplum tüm bu çalışmalardır. (K5)

-Hedeflenen amaçlar doğrultusunda çalışmalar yürütmektedir. (K6)

-Yüzyıllardır süregelen vakıfçılık geleneğimizin günümüzde hayat bulduğu alan. (K7)

-Kolektif bilinç çalışması. (K8)

- Devletin müdahale etmediği alanda sivillerin sorunlar ve problemler için bir araya gelebilmesi. (K9)

- Hükümet haricinde olan sivillerin çalıştığı alan. (K10)

-Resmî kurumların görevlerini destekleyici ve tamamlayıcı örgütlerdir. Devletin yapmadığını/yapamadığını yapmaya çalışan oluşumlardır. (K11)

-Hayatın ta kendisi. (K12)

-Yönetişim, seçim sonrası vatandaşlık hakkını kullanabilmek, dayanışma, sivil itaatsizlik. (K13)

-Bir yaşam biçimidir. Yaşam alanının ta kendisidir. Sivil olan her şeydir. (K14)

-Bağımsız hakkaniyet mücadelesidir. (K15)

-Toplumun emniyet kaynaklarıdır. (K16)

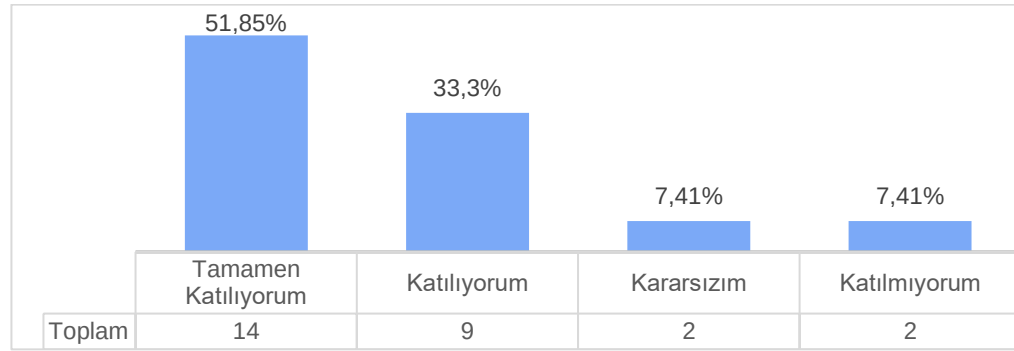
-Kendi dünya görüşümün temsilcisi olan devlet dışı örgütlenme modeli. (K17)

- Verimli çalışma imkânı. (K18)

-Toplum yararına faaliyet gösteren dernek veya vakıflar. (K19)

- Yardım, insanlık, dayanışma ve millet olma... (K20)
- Örgütlü toplum. (K21)
- Gönüllü vatandaşlık görevi. (K22)
- İyilik. (K23)
- Yardımlaşma, dayanışma, iş birliği. (K24)
- Hayrın hâkim olması gereken toplum. (K25)
- Özgürlük, eşitlik, hak ve adalet. (K26)
- Hak ve sorumluluklarının bilincinde olan toplum. (K27)

-Tablo 12: 12 Eylül, 28 Şubat ve 15 Temmuz darbeleri sivil iradeyi etkileme bakımından birbirleriyle bağlantılıdır.

Bağlantı sorularının ilki darbeler ve bu darbelerin etkileri ile alakalıdır. Darbeler Türkiye Cumhuriyeti tarihinde sıklıkla karşımıza çıkan askeri operasyonlardır. Bu operasyonlar neticesinde halkın iradesine ipotek konulur ve askeri vesayet zor kullanarak iktidarı ele geçirmektedir. Sivil iradenin zor kullanılarak yok sayılması demokrasi ile uyumsuzdur.

STK temsilcilerine “12 Eylül Askeri Darbesi, 28 Şubat Post Modern darbesi ve 15 Temmuz darbe girişiminin sivil iradeyi etkileme bakımından birbirleriyle bağlantılıdır” sorusu sorulmuştur. Bu soru ile darbelerin ve darbe girişimlerinin sivil iradeyi etkileme bakımından birbirleriyle bağlantılı olup olmadığı tespit edilmiştir.

STK temsilcilerinin %51,85 ile 14’ü tamamen katılıyorum, %33,3 ile 9’u katılıyorum diyerek askeri darbelerin birbirleriyle bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. %7,41 ile 2’şer kişi ise kararsızım ve katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir.

-1980’den günümüze Türkiye’deki siyasi hükûmetleri incelediğimizde sizce sivil topluma en büyük katkıları sağlayan hükümet hangisiydi?

Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde yaşanan gelişmelerin sivil toplumu çok ciddi bir şekilde etkilediği tartışılmaz bir gerçektir. STK temsilcilerine “1980’den günümüze Türkiye’deki siyasi hükümetleri incelediğimizde sizce sivil topluma en büyük katkıları sağlayan hükümet hangisiydi?” Sorusu sorulmuştur. Gelen cevaplar şu şekildedir:

-Ak Parti Hükûmetleri (K1, K2, K4, K6, K7, K10, K11, K13, K14, K16, K20)

-Avrupa Birliği uyum sürecinde Ak Parti Hükûmeti (K5)

-Liberal Hükûmetler (K8)

-Turgut Özal Hükûmetleri (K9, K15, K18, K21, K23, K24)

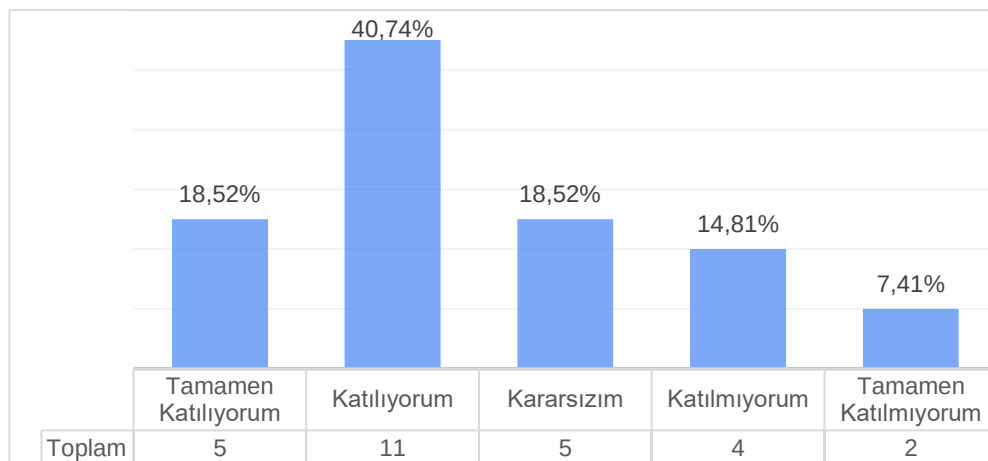
-Cumhur İttifakı Hükûmetleri (K17)

-Ak Parti ve Özal Hükûmetleri (K26)

-Erbakan-Çiller Hükûmetleri (K27)

Temsilcilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde 1980’den günümüze Türkiye’deki siyasi hükümetleri incelediğimizde sivil topluma en büyük katkıları sağlayan hükümetlerin Ak Parti Hükûmetleri olduğu görülmektedir.

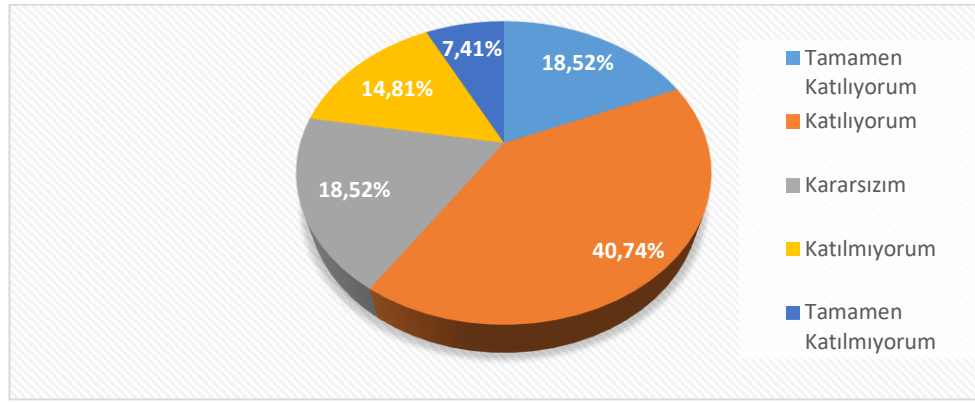
-Tablo 13: 15 Temmuz darbe girişiminden sonra siyasetin STK’lara müdahalesi olmuştur.

STK temsilcilerine “15 Temmuz darbe girişiminden sonra siyasetin STK’lara müdahalesi olmuştur” sorusu sorulmuştur. Bu soruyla öğrenilmek istenen, STK temsilcilerinin gözünde 15

Temmuz sürecin sonra siyasetin sivil alan ile ilişkisini tespit etmektir. Katılımcıların %18,52'si ile 5 kişi tamamen katılıyorum, %40,74 ile 11 kişi katılıyorum cevaplarını vererek darbe girişiminden sonra siyasetin STK'lara müdahalesi olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. %18,52 ile 5 kişi kararsız olduğunu ifade etmiştir. %14,81 ile 4 kişi katılmıyorum derken %7,41 ile 2 kişi ise tamamen katılmadığını ifade etmiştir.

Tabloya göre STK temsilcilerinin çoğunluğu 15 Temmuz darbe girişiminden sonra siyasetin STK'lara müdahale ettiğini düşünmektedir.

Şekil 17: 15 Temmuz darbe girişiminden sonra siyasetin STK'lara müdahalesi olmuştur.

-15 Temmuz darbe girişiminden sonra sizce siyasetin STK'lara müdahalesi oldu mu?

Bu müdahale olmalı mıydı olmamalı mıydı?

STK temsilcilerine “15 Temmuz darbe girişiminden sonra sizce siyasetin STK'lara müdahalesi oldu mu?” Sorusu sorulmuştur. Üstteki soru ve cevaplar ile bağlantılı olarak bu soruya kısa yanıt şeklinde cevap vermeleri talep edilmiştir. Gelen cevaplar şu şekildedir:

-Milli güvenlik, iç karışıklık ve devlet erkinin bir grup elinde kargaşaya sürüklenme ihtimaline karşılık örgütlerin STK istismarına karşın müdahale olmuştur. Sebepleri göz önüne alındığında millet ve devlet adına bu müdahaleler gerekli hatta hayati öneme sahiptir. (K1)

-Olmalıydı ve STK'lar için bir strateji belirlenmeli yol haritası çizilmeli ve kontrol sağlanmalıydı. (K2)

-Evet oldu. Terörle mücadele kapsamında olması gerekirdi. (K4)

-Terör iltisaklı STK'lara müdahale oldu ve doğrudu. Fakat bununla birlikte güven kaygısından dolayı bazı STK'lara desteğin önceliklenmesi ise yanlıştı. (K5)

-Siyaset sivil topluma müdahale etmemelidir. (K9)

-Olmalıydı. STK adı altında terör faaliyetlerinde bulunuyorlardı. (K10)

-Oldu. Olmalıydı da. Ancak hiçbir siyasi söylem yargının önüne geçmemeliydi. Sivil toplumda FETÖ'cü olan ve olmayan ayrımı net yapılamadı ve sivil topluma güven problemi yaşandı. (K14)

-Olması gereken noktalarda olmalıydı, oldu. FETÖ ve PKK ile iltisaklı kimi STK'lerin faaliyetlerine son verildi. (K17)

-Olmuştur. Tüm STK'lar vesayet altına alınmak istenmiştir. (K18)

-Siyasetin STK'lara müdahalesi olmamıştır. Ayrıca olmamalıdır. (K24)

STK temsilcilerinin cevapları incelendiğinde 15 Temmuz darbesinin akabinde siyasetin sivil topluma müdahale ettiğini düşündükleri görülmektedir. Katılımcılarımızın çoğunluğu bu müdahaleyi terörle mücadele ve güvenlik kaygıları sebebiyle meşru görmektedir. Darbe girişiminde bulunan FETÖ'nün STK'lar aracılığıyla örgütlendiği düşünüldüğünde bu meşru görünme hali anlaşılmaktadır. Bununla birlikte FETÖ ile sivil toplum alanında yeterince müdahale edilemediği de katılımcılar tarafından eleştirilen bir husustur.

-15 Temmuz darbe girişiminin STK'lara olan güvene etkileri sizce nelerdir?

STK temsilcilerine “15 Temmuz darbe girişiminin STK'lara olan güvene etkileri sizce nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Bu soru ile 15 Temmuz sürecinin sivil toplum çalışmalarına olan etkisi anlaşılmak istenmektedir. Gelen cevaplar şu şekildedir:

-Fişlenme ve istismar edilme bakımından endişe ve korku yaratmıştır. Bu durum STK'lara katılımı olumsuz yönden etkilemiştir. (K1)

-Evet. Özellikle cemaat/cemiyet oluşumlarına güven kaybı yaşandı. (K4)

-Darbeyi girişiminde bulunan FETÖ'nün birçok STK aracılığıyla örgütlendiği düşünüldüğünde insanların STK'lara olan güveni zedelendi. (K5)

- Dini yapılara olan güveni etkilemiştir. Bunun haricinde olan STK'lar, dini yapılar kadar etkilenmemiştir. (K8)

-Bilakis 15 Temmuz'dan sonra STK'lara üyeliklerin arttığını düşünmekteyim. (K9)

-Sadece FETÖ'cü STK'lara ve yapılara üyelikler durmuştur. Bunun haricinde çok etkisi olduğu söylenememektedir. Hatta FETÖ haricindeki STK'lara üye olanlar STK'larının güvenirliliğinden emin olduklarını üyeliklerini devam ederek göstermişlerdir. (K10)

-Güven sarsıldı, üye sayısı azaldı, yeni STK kurmak ve üye bulmak zorlaştı. (K13)

-Olumsuz etkilemiştir. İnsanlar STK'lara üye olmak istememektedirler. (K14)

-Her STK'nın dış bağlantıları olabileceği endişesi doğmuş, bağış paraların nereye gittiği sorusu ise dinamizm kazanmıştır. (K15)

-Kimi STK'lerin gizli yapılanmalarıyla devleti ele geçirme gündemlerinin olduğu yargısı genellemeye tabi tutuldu. Dinî vasıflı tüm cemaatler ve dernekler FETÖ ile aynı çerçevede değerlendirilir oldu. (K17)

- STK'ların nepotizm (kayırmacılık) için kullanılabildiği görülmüş bu da tepkiye neden olmuştur. (K18)

-Güven duygusu zedelendi. Şüphe arttı. Birliktelik zayıfladı. (K24)

-STK'lara üyelik ve katkı sağlama bakımından çekincelere neden olmuştur. (K27)

-Sizce ideal bir STK nasıl olmalıdır?

STK temsilcilerine “Sizce ideal bir STK nasıl olmalıdır?” Sorusu sorulmuştur. Bu soru ile temsilcilerin STK tasavvurunun incelenmesi hedeflenmiştir. Gelen cevaplar şu şekildedir:

-Faaliyetleri toplumun ihtiyaçları ile örtüşen alanda olan, resmi tüzüğe bağlı, mali yapısı ve faaliyetleri açık, şeffaf olmalı. Baskı guruplarının ve siyasetin sultası altında olmamalıdır. (K1)

-Devletin yükünü hafifletmeli ve devletin görünmeyen gücü olmalı. (K2)

-Toplumsal bir ihtiyacı karşılayan, gönüllü merkezli ve şeffaf olmalı. (K3)

-Belirlediği alanda çalışmalar yapmalı. Siyaset ile bağlantılı olmamalı. (K4)

-Topluma fayda sağlamalı. (K5)

-Hedeflenen amaçların dışarısına çıkılmamalıdır. (K6)

-Yüzyıllardır süregelen vakıfçılık geleneğini devam ettirme amaçlı olmalıdır. (K7)

-Kolektif bilinç ile hareket edilen bir STK olmalı. (K8)

-Devletten, kamudan ve şirketlerden ekonomik olarak bağımsız olmalıdır. (K9)

-Siyasetten bağımsız, kamu yararına çalışan bir STK. (K10)

-Siyasetten uzak devlete yakın. (K11)

-Şeffaf, hesap verebilir, katılımcı, ilkeli. (K13)

-Bu soruya verilen cevaplar dünya görüşüne göre değişir. (K14)

-Bağımsız, özgün, şeffaf ve özgür (K15)

-İslâmî vakıf şartlarında olmalı. (K16)

-Bürokrasiyi ele geçirme gibi bir hedefi asla olmamalı. Mensuplarını bürokrasinin tepe noktalarına taşıma gibi bir işlev üstlenmemeli. Eş, dost, tanıdık tavassutuna dayalı bir hiyerarşik yapıdan uzak durmalı. Yasalarca belirlenmiş alanlarda ve yalnızca sivil toplumun gelişmesini amaçlayarak faaliyet yürütmelidir. (K17)

-Devlet tarafından finanse edilmeyen ve vesayet altında bulunmayan. (K18)

-Milletin birlik ve beraberliği için faaliyet göstermeli. (K19)

-Küçük da olsa yaptığı işi en iyi en güzel yapan gönül kazanan... (K20)

-Bilinçli ve alanında uzman. (K21)

-Bağımsız denetlenebilir ve etkin. (K23)

-Ayrıştırıcı, ötekileştirici, inançlara baskıcı olmamalıdır. (K24)

-Topluma faydalı ve yönetime rehber olmalı. (K25)

-İnsan haklarına önem veren. (K26)

-Toplumun dinamiklerine vakıf, toplumsal değerlere saygılı ve topluma çeşitli bakımlardan yararlı olmalıdır. (K27)

İdeal bir sivil toplum kuruluşunun (STK) tanımını yapmak elbette çok güçtür. Her bir dünya görüşü, her bir düşünce, her bir kabiliyet ve istidada göre bu soruya verilecek cevaplar farklılaşabilir. Kimi bireyler için en önemli değer eğitim olabilir; çünkü eğitim, bireylerin ve toplumların gelişiminde hayati bir rol oynar. Eğitim yoluyla, insanlar bilinçlenir, daha iyi fırsatlar elde eder ve kendilerini geliştirirler. Diğer yandan, bazıları için insani yardımlar en öncelikli konudur; çünkü yoksulluk, açlık ve sağlık sorunları gibi acil insani ihtiyaçların karşılanması, insanların yaşam kalitesini doğrudan etkiler ve toplumsal huzurun sağlanmasına katkıda bulunur.

Kimi insanlar, STK'ların tamamen bağımsız olması gerektiğini ve siyaset ile bağlantılı olmaktan kaçınması gerektiğini savunur. Onlara göre, siyasi etkilerden uzak duran STK'lar, daha tarafsız ve objektif çalışabilir ve böylece daha geniş bir kitleye ulaşabilir. Diğer yandan, bazıları da STK'ların siyasi konularla ilgilenmesi ve hatta siyasileri baskı altına alan lobi çalışmaları yapması gerektiğini düşünür. Bu yaklaşım, toplumdaki sorunlara yönelik daha hızlı ve etkili çözümler bulunmasını sağlayabilir. Siyasi lobicilik, yasaların değiştirilmesi veya yeni politikaların oluşturulması gibi alanlarda STK'ların güçlü bir etkiye sahip olmasını sağlayabilir.

Dolayısıyla, ideal bir STK'nın tanımı ve işlevi konusunda verilecek cevaplar oldukça özeldir ve kişisel bakış açılarına bağlı olarak değişir. Nitekim, STK temsilcileri de kendi perspektiflerine ve önceliklerine göre birbirinden farklı cevaplar vermektedirler. Bu çeşitlilik,

sivil toplumun zenginliğini ve dinamizmini yansıtır. Her bir STK, kendi misyonu ve vizyonu doğrultusunda, toplumun farklı ihtiyaçlarına yanıt vermeye çalışır ve böylece daha adil, daha eşitlikçi ve daha sürdürülebilir bir dünya yaratmaya katkıda bulunur. Bu konuyla alakalı olarak STK temsilcilerine bir soru daha sorulmuştur. “Sizce STK’ları ideal olan ve olmayan diye sınırlandırmak doğru mudur?” Sorusuna verilecek cevaplar birbirlerini tekrar niteliğindedir. Katılımcılarımızın bir kısmı sınıflandırma yapmaya doğru derken bir kısmı ise doğru olmadığını ifade etmiştir. Bununla birlikte şartlara göre bunun değişebileceğini söyleyenlerde bulunmaktadır.

-Türkiye’de STK’lar informel mi örgütlenmelidir formal mi örgütlenmelidir?

STK’lar iki şekilde örgütlenebilmektedir. Bunlardan ilki formal örgütlenmelerdir. Bu örgütlenmelerde tüm işlemler resmi şekilde yürütülmekte, üyelerin kayıtları yapılmaktadır. Enformel örgütlenmelerde ise siviller gayri resmi bir şekilde bir araya gelerek sivil bir oluşuma sebep olurlar. Genellikle üyeleri kayıt altına alma zorunluluğu hissetmezler. Ülkemizde özellikle insani yardım hususunda enformel örgütlenmelerin oldukça fazla olduğu bilinmektedir. İnsanlar yardım yapacakken herhangi resmi bir kuruma başvurma zorunluluğu ve gerekliliği hissetmeden yardıma muhtaç bir kimseye kendisi yardım yapabilmektedir. Dolayısıyla sivil toplum faaliyetlerini sadece formel verilerle açıklamak doğru olmamaktadır.

STK temsilcilerine “Türkiye’de STK’lar informel mi örgütlenmelidir formal mi örgütlenmelidir?” Sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar şu şekildedir:

-Formel olmalı elbette. Devlet ve millet bünyesine STK adı altında nüfuzun ve istismarın önlenmesi, etiket dışına çıkmayan görünürde faaliyetlerin ardında bazı zararlı faaliyetlerin engellenebilmesi adına elbette formel yapı gereklidir. (K1)

-İnformel örgütlenmelidir çünkü devlet politikalarını STK'lar üzerinden halka sunabilir. (K2)

-STK'lar iki örgütlenme modelini de bir arada bulundurabilmelidir. (K4, K6 K11, K14, K25)

- Şeffaflık açısından formel örgütlenmelidir. (K5)

- Formel örgütlenmelidir. (K7, K15, K22, K23)

- İstedikleri gibi örgütlenebilmelidirler. (K8)

-Suç unsuru oluşturmadıkları sürece istedikleri gibi örgütlenebilirler. (K9)

-Formel çünkü ilkeleri sağlayabilmek için formal gerekli. (K13)

-Ölçülü bir formül örgütlenme söz konusu olmalı. Aksi takdirde kullanılmaya, manipülasyona müsait hâle gelirler. Kaotik bir yapıya sahip olabilirler, bu da istikrarsızlığa ve işlevsizliğe yol açar. (K17)

- Formel... Çünkü iş iştir. Burada iş karşılıksız yapılır. Daha da güzel doğru iş yapılması buna bağlıdır. (K20)

- Formal örgütlenmelidir. Açık, şeffaf ve hesap verebilir olmalıdır. (K24)

-Siyasi düşüncelere bağlı formel örgütlenmeler. (K26)

-Formel örgütlenmelidir çünkü yetkiler, sorumluluklar ve görevler belli olmalı; hesap verebilirlik olmalı. (K27)

Verilen cevaplar incelendiğinde bu hususta bir görüş birliği olmadığı görülmektedir.

-Türkiye’de STK’lara üyeliğin Avrupa ülkelerine kıyaslandığında az olmasının nedeni informal örgütlenmeler midir?

STK temsilcilerine sorulan son soru formal ve informal örgütlenmeleri de içerisinde barındıracak bir sorudur. Katılımcılara “Türkiye’de STK’lara üyeliğin Avrupa ülkelerine kıyaslandığında az olmasının nedeni informal örgütlenmeler midir?” Sorusu sorulmuştur. Bu soru ile hedeflenen, sivil toplum anlayışımızın Batı’dan farklı olmasının STK üyeliklerine olan etkisini incelemektir. Gelen cevaplar şu şekildedir:

-Hayır. Bu konuda deneyimin ve toplumsal temayülün zayıf olmasıdır. Fişlenme, bir guruba ait olma üzerinden yapılan bloklaşma gibi nedenlerdir. (K1)

-Hayır. (K2, K11, K15,

-Evet. Gönüllülük anlayışımız Avrupa Ülkeleri gibi değil. (K4)

-Evet ülkemizde resmî kurumlara üye olmadan da birçok sivil faaliyette bulunulabiliyor. (K5)

-Evet. (K6, K10, K25, K26, K27)

- Evet, çünkü ülkemizde vakıf ve derneklere genellikle resmi olarak üye olunmamaktadır. (K7)

-Evet. Türkiye’de sivil çalışmalar için herhangi bir STK’ya formel üyelik aranmamaktadır. (K8)

- Hayır. Türkiye’de sivil topluma üyelikler ve sivil toplum bilinci diğer ülkelere kıyasen daha azdır. Bunun sebebi ise sivil topluma siyasetin belirli aralıklarla darbeler ile müdahale etmesidir. (K9)

-Kısmen evet ama sadece buna bağlamamalı. (K13)

-Kısmen doğrudur. Ülkemizde hayır hasenat çalışmaları genellikle STK'lar aracılığıyla gerçekleşmez. (K14)

-Çok farklı sebepleri olmakla birlikte etkisi mevcut. (K17)

-Hayır, yeterince birey olamamış toplumuz. Ayrıca örgütlü olmanın önemini bilmiyoruz. (K18)

- Değildir. İnsanların hayat görüşleri etkindir. (K20)

-Sebebi devletin sosyal alana müdahale etmesidir. (K21)

- AB ülkelerindeki STK ve çalışmaları hakkında yeterli bilgiye sahip değilim. (K25)

Avrupa ülkelerine kıyasladığımız STK gönüllü sayımızın az olmasının sebebini informel örgütlenmeye bağlayan STK temsilcileri olduğu gibi bunun informel örgütlenmeyle ilgisi olmadığı, sivil toplumun gelişme şartlarının eksikliği ile gönüllü sayısının da eksik kalacağını ifade eden temsilciler bulunmaktadır.

3.2. Güncel Tartışmalar

3.2.1. İktidar ve Sivil Toplum İlişkileri

İktidar ve sivil toplum tartışmaları birçok sosyolog, hukukçu ve düşünür tarafından tartışılmıştır. Sivil toplumun devlet karşısında bireyi ve toplumu korumak için var olduğunu düşünenler olduğu gibi, sivil toplumun iktidarın bir alt yapısı olduğunu düşünenler de olmuştur. Birçok karşılaştırmalı analizlerde özetle düşünürlerin bu iki görüş ve benzerlerinde hemfikir oldukları görülmektedir.

İktidar ve sivil toplum ilişkilerini Türkiye bağlamında değerlendirdiğimizde ise siyasetle dolaylı olarak bağlantılı STK'lar olduğu gibi, siyaset ile bir bağlantısı olmayan STK'lar da bulunmaktadır. İktidar ve sivil toplum ilişkilerinde düşünülen en büyük endişe, STK'nın sivilliğini kaybetme tehlikesidir. Türkiye'de yapılan araştırmalar, toplumun büyük bir bölümünün STK'ların siyasetle yakın bir bağ kurmalarının yanlış olduğunu ve devletin etkisinden bağımsız olmaları gerektiğini düşündüğünü ortaya koymaktadır (YADA, 2014). Yine aynı araştırmalara göre STK'lardan kaynaklanan olumsuz değerlendirmelerin başında gelenlerden bir tanesi STK'ların siyasetle ilgili olmalarıdır (YADA, 2014). Ayrıca siyaset sivil topluma müdahale ettiği an, sivillik özelliğini kaybeden STK, bir siyasi görüşün etrafında örgütlenen bir yapıya dönüşmektedir. Bu durumda kendi içerisinde birçok alt soruna sebep olmaktadır. Devlet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerin STK'ların aleyhine olacak şekilde baskıcı bir biçimde

şekillendiği ülkelerde ise STK'ların demokratikleşme sürecine olan katkıları büyük ölçüde sınırlı kalacaktır (Şahin ve Akboğa, 2019:412)

STK'nın siyasallaşması ve sivillliğini kaybetmesi, gönüllülerin sivil faydadan ve grubun çıkarlarından farklı olarak kendi çıkarlarını ön plana çıkarmasına sebep olmaktadır. Nitekim Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları incelendiğinde, birçok STK temsilcisinin bir süre sonra siyasal alanlarda da görev aldığı görülmektedir. Ayrıca bir diğer alt sorun ise siyasetin topluma sivil toplum aracılığıyla müdahale etme çabasıdır. Nitekim STK'lar, siyasetin, iktidarın veya muhalefetin fikirlerini gönüllüleri aracılığıyla halka yayma çalışması içine girdiklerinde sivil ruhunu kaybetmeye başlamaktadır. Siyasetin müdahalesi devam ettiği sürece STK, kendi demokratik yapısını da kaybetmektedir. Çünkü STK başkanı ve yönetim kurulu genellikle siyaset tarafından belirlenmektedir. Bu da kendi içerisinde liyakat sorununu doğurmaktadır. STK'ya üye gönüllüler başarılı çalışmalarından daha ziyade siyaset ile bağlantısı doğrultusunda terfi almaktadır. Bu durum gönüllü motivasyonunu kıran bir unsurdur. Eğer insanlar, STK'ların iktidarın kontrolünde olduğunu ya da hükümeti rahatça eleştiremeyeceklerini düşünürlerse, bu durum onların STK'lara katılma motivasyonunu düşürecektir. (Şahin ve Akboğa, 2019:416)

Diğer bir alt sorun ise siyasallaşan STK'ların bir süre sonra iktidara talip olmasıdır. Gücü elde ettikten sonra iktidara talip olan STK'lar, kendi üyelerinin siyasette önemli görevlere gelmesini isteyebilmektedirler.

Tüm bunlar ile STK'nın temel çalışma alanlarından biri olan kamuoyu oluşturma ve bu surette hükümete baskı unsuru oluşturma çalışmaları da siyasetin müdahale ettiği STK'larda sağlıklı bir şekilde ilerleyememektedir. Hükümete yakın STK'lar hükümetin karşısında kamuoyu oluşturmayaacağı gibi hükümete muhalif STK'larda baskı unsuru oluştururken mensup olduğu muhalif siyasi görüşten dolayı grubun ve toplumun çıkarından daha ziyade muhalefet etme düşüncesinde olmaktadır. Bu sebeple birçok tarafsız STK, kamuoyu ile baskı unsuru oluşturmak isterken hükümete yakın veya hükümete muhalif siyasi çizgide bulunan STK'ların çalışmalara katılmasını istememektedir.

3.2.2. Avrupa Birliği, Uluslararası Kaynakların Aktarımı ve Sivil Toplum

Avrupa Birliği'nin (AB), uluslararası kaynakların aktarımı ve sivil toplum ile ilişkisi birbirleriyle bağlantılı olan birçok açıdan değerlendirilebilir. Avrupa birliği genellikle sivil toplum çalışmalarına hem kendi içlerinde bulunan ülkelerde hem de diğer ülkelerde destek vermektedir. Avrupa Birliği, bu yardımları daha çok demokrasi ve insan haklarına destek vermek için gerçekleştirmektedir (Tutar vd, 2012:439). AB'nin Uluslararası Kaynakların Aktarımı ve

Sivil Toplum konusundaki politikaları ve çalışmaları genellikle AB'nin dış ilişkileri ve kalkınma politikaları çerçevesinde ele alınır. AB, uluslararası kaynakların aktarımı konusunda gelişmekte olan ülkelere yardım etmeyi ve sivil toplum kuruluşlarının bu süreçte etkin rol oynamasını teşvik etmeyi amaçlar. AB'nin sivil toplum ile olan ilişkisi bazı noktalarda eleştirilmektedir. Bunlar genellikle destek verilirken yerel ihtiyaçların ve toplumsal durumun göz ardı edilmesi gibi durumlardır.

3.2.4. Yerel STK'ların Uluslararası STK Olma ve Büyüme Çabaları

Son yirmi yıl içinde Türkiye'nin gayrisafi yurt içi hasılası üç kat, ticaret hacmi ise dört kat büyümüştür. Bu gelişmeler, Türkiye'deki bazı sivil toplum kuruluşlarını da doğrudan etkilemiş; maddi kaynakların artması, ticari ve siyasi ilişkilerin olgunlaşması sayesinde bu kuruluşlar kurumsallaşarak uluslararası bir boyut kazanmıştır (Bulut, 2016:1). Yerel STK'lar, ülke sathında etki alanını genişlettikten sonra uluslararasılaşma çalışmalarına girebilmektedirler. Türkiye'de kurulan birçok STK, uluslararası alanda da faaliyetlerini yürütmektedirler. Bu STK'lar genellikle eğitim, kültür, lobi ve insani yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Yurt dışında faaliyetlerini sürdüren en bilindik Türk STK'ları ve kamu kurumları aşağıdaki gibidir;

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türk Dünyası Vakfı, Türk Kızılayı (Türkiye Kızılay Derneği), İHH İnsani Yardım Vakfı, Türkiye Diyanet Vakfı.

3.2.5. Din ve Sivil Toplum

Din ve sivil toplum tartışmaları değerlendirilirken dini cemaat ve tarikatları, cemaatlerin siyasallaşma tartışmalarını, cemaatlerin liyakat tartışmalarını, dini grupların iktidardan beklenti ve talepleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dini gruplar arasında hakem olup olamayacağı, dini grupların laik düzene nasıl ayak uydurduğu ve toplumda dini gruplara olan teveccühün azalıp artma sebeplerinin incelenmesi gerekmektedir.

Müslümanların bir araya gelerek aynı amaçlar doğrultusunda bir topluluk oluşturmalarına "cemaat" denir. Burada cemaatten kasıt Anayasa'da ve hukuki anlamda kullanılan anlamının dışında olarak aynı amaç ile bir araya gelen Müslümanları işaret etmektedir. Cemaat sözcüğü "cem olmak" yani birleşmek anlamlarına gelmektedir. Tarikatı ise, silsilesi ve icazeti olan şeyhlerin etrafında örgütlenen Müslümanlar oluşturmaktadır. Bu iki kavram her ne kadar birbirleriyle karıştırılsa dahi aynı şey değildir. Cemaatlerde dini liderler (silsilesi ya da şeyhlik

icazeti olmayabilir) ön plana çıkarken, tarikatlarda icazetli şeyhler ön plana çıkmaktadır (islamveihsan, 2015).

Türkiye'de en fazla mensubu bulunan tarikat, Nakşibendi Tarikatı'dır. Nakşibendi Tarikatı'nın en önemli kolları olarak Menzil Tarikatı, İsmailağa Tarikatı, Hüdayi Vakfı Mensupları, İskender Paşa Tarikatı, Süleyman Efendi Tarikatı, Erenköy Cemaati, Haznevi Tarikatı ve Arvasiler olarak görülmektedir. Mensubu bulunan diğer tarikatlara ise Kadiri Tarikatı, Halveti Tarikatı, Rufai Tarikatı, Mevlevi Tarikatı örnektir.

Türkiye'de mensubu bulunan kalabalık cemaatlerden biri ise Nur Cemaatidir. Nur Cemaatine bağlı olduğu düşünülen kollar genel olarak okuyucular ve yazıcılar olarak adlandırılmaktadır. Okuyucu olarak adlandırılan grup, müellifinin Bediüzzaman Said Nursi olduğu Risale-i Nur adlı Kur'an tefsirini okurlar. Yazıcı grup ise bu eserleri Osmanlıca yazmanın daha önemli olduğunu vurgulayarak yazarlar. Okuyucu-yazıcı ayrımı Risale-i Nur eserlerinin Latin harfleriyle basılıp basılmayacağı hususunda yaşanan fikir ayrılıkları sebebiyle oluşmuştur. Yazıcı olarak adlandırılan grup Osmanlıca basılması gerektiğini vurgularken, okuyucu grubu ise günümüzde Latin harflerinin kullanıldığı için Latin harfleriyle basılmasının herhangi bir probleme yol açmayacağı ve bu şekilde okumak isteyenlere daha çabuk ulaşacağını düşünmektedir. Her iki grup da FETÖ'ye karşıdır. Bu karşıt olma durumu 15 Temmuz'dan çok öncesine dayanır. Ayrıca Said Nursi'nin yaşayan son öğrencileri, gruplaşmaları kabul etmediklerini ve bunların sonradan oluştuklarını söylemişlerdir.

Tarikat ve Cemaatlere yakınlığıyla bilinen vakıflar bulunmaktadır. Türkiye'nin en kalabalık cemaatlerinden Menzil cemaatine yakınlığıyla bilinen Serhendi Vakfı veya Semerkand Vakfı, İsmail Ağa cemaatine yakın İsmailağa Vakfı, Nur Cemaatine yakın Hizmet Vakfı ve Hayrat Vakfı bunlara örnektir. Cemaat ve tarikatlar, resmi prosedürlerini bu ve benzeri vakıflar aracılığıyla gerçekleştirmektedirler.

Ayrıca bu tarikat ve cemaatlere mensup olmayıp bu tarikat ve cemaatlerin ekseriyeti gibi ehli Sünnet vel cemaat İslam öğretilerini benimseyen ve yorumlayan farklı gruplar da bulunmaktadır. Sosyal Doku Vakfı, İFAM (İlmi ve Fikri Araştırmalar Merkezi), İlim Yayma Cemiyeti, Hakyol Vakfı bunlara örnektir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus cemaatlerin bir vakıf aracılığıyla bir araya geliyor olmasıdır. Dolayısıyla "cemaat ve tarikatlar sivil toplum kuruluşu sayılır mı?" Sorusunu sormadan

evvel, cemaat ve tarikatların kurdukları vakıflar ve dernekler aracılığıyla zaten sivil toplum kuruluşlarını oluşturdıkları görülmektedir. Meşruiyeti ise tartışılmaktadır.

Türkiye'de bulunan cemaat ve tarikatları incelediğimizde ise sivil toplum kuruluşları ile aynı hedeflerden bahsettikleri görülmektedir.

Genel olarak "bir siyasi partiye bağlı olmama, devletin resmî kurumlarıyla bağlantıya geçmeden faaliyetlerini yürütme, gönüllülük esasıyla bir araya gelme" gibi özellikleriyle sivil toplum kuruluşlarıyla benzerlikler görülmektedir. Fakat burada cemaat ve tarikatlara bazı eleştiriler yapılmaktadır. Cemaatlerin siyasallaşması, liyakat ve iktidardan beklentiler sivilleşmeyi tartışmaya açmıştır. "Cemaatler de sivil toplum kuruluşları gibi baskı unsuru mudur? İktidardan beklentileri olabilir mi? Bu beklentiler cemaatlerin sivil toplum kuruluşları olmasını engeller mi?" soruları sorulmaktadır.

Cemaatlerin sivil toplum kuruluşları olduğunu düşünenler olduğu gibi, sivil toplum kuruluşu olmadıklarını çünkü sivil olma özelliklerinin hepsini barındırmadıklarını fakat buna rağmen sivil toplum kuruluşları gibi faaliyetlerde bulunduklarını söyleyenler de vardır. Cemaat ve tarikatlar genel olarak siyasetten uzak durduklarını ifade etmektedir. Hemen hemen bütün cemaatler amaçlarının siyaset olmadığını, inançları doğrultusunda bir araya geldiklerini söylemektedirler.

Türklerin İslamlaşmasında Hacı Bektaş Veli, Hoca Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlâna Celaleddin-i Rumi, Şeyh Edebali gibi mutasavvıfların büyük etkisi olmuştur. Bu mutasavvıflar aynı zamanda kendi tarikatlarını kurmuşlardır ve öğretilerini bu tarikatlara mensup sufiler aracılığıyla halka yaymıştır.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde bu mutasavvıflardan bazılarının devlet idarecileriyle doğrudan bağlantıları olmuştur. Bu bağlantılar daha çok danışmanlık ve istişare üzerinedir. Şeyh Edebali'nin Osman Bey ile münasebeti buna örnek olarak verilebilir. Aynı zamanda Osmanlı döneminde şehzadeler, müderrisler tarafından eğitilmektedir. İstanbul Fatih Sultan Mehmet'in hocası Akşemseddin'e olan hürmeti gibi tüm Türk-İslam yöneticileri "İlmiyye" sınıfına büyük önem vermekle birlikte, büyük alimleri istişare mercii olarak kabul etmektedirler. Burada cemaatler yahut o cemaatin temsilcisi olan görünen mutasavvıflar ile olan ilişki "danışma" suretindedir. Dolayısıyla cemaat ve tarikatların yöneticilerden ekseriyetle istekleri cemaatlerinin hedefleri doğrultusundadır.

Günümüzde ise cemaat ve tarikatların "siyasallaşma" tehlikesi ile karşı karşıya olduğu açıktır. Yakın dönemde yaşadığımız 15 Temmuz Darbe Girişimi de kendisini cemaat olarak adlandırılan Fethullahçı Terör Örgütü tarafından planlanmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Aynı zaman da 15 Temmuz'dan önce "gülen cemaati" olarak bilinen bu yapının, uzun yıllardır devletin önemli kurumlarına sızdığı ve bu kurumlardan aldığı bilgi ve belgeleri kendi çıkarları doğrultusunda farklı istihbarat örgütlerine verdikleri ortaya çıkmıştır. Halen daha birçok kurumda bu terör örgütüne üye olan farklı unvan ve görevlerde kişiler tespit edilmeye devam etmektedir. Örgüt üyelerinin mahkemelerde verdiği ifadeler göz önünde bulundurulduğunda kendilerini seçilmiş kişiler olarak gördükleri ve örgüt lideri Gülen'in "tüm kurumları ele geçireceksiniz, baskı kuracaksınız, siyasilere, milletvekillerine, hakimlere baskı kuracaksınız" gibi söylemleriyle iç ve dış motivasyonlarının çok yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Cemaatler ve tarikatların Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından denetlenmesi bu yüzden çok önemlidir. Cemaat ve tarikatlar, bu ülkenin gerçeğidir. Ahlaki güzelliklerden bahsettikleri ve toplumsal huzurun sağlanmasına katkı sağladığı gerçeği unutulmamalıdır. Fakat dini meselelere hassas yaklaşan bir toplumu yine din ile manipüle etme olasılığı da bulunmaktadır.

Cemaat ve tarikatlar ile Diyanet İşleri Başkanlığı çoğu meselede aynı amaçları gütmektedir.

Cemaatler ve Tarikatlar,

- Haftalık sohbetler yaparak sosyalleşmeyi sağlarlar.
- Mensuplarına manevi dersler verirler.
- Hz. Muhammed'i (sav) anlatarak, onun güzel ahlakıyla ahlaklanmayı hedeflerler.
- İhtiyaç sahiplerine yardım faaliyetlerinde bulunurlar.
- Çağın dayattığı post-modern sistemlere karşı gelenekçi duruş sergilerler.
- Mensuplarını kötü alışkanlıklardan uzak tutarlar.

Fakat denetlenmeyen cemaat ve tarikatlar;

-Mensuplarını, kendi cemaat hedeflerinin her şeyden üstün olduğuna inandırarak militanca eğitebilirler.

-Mensuplarının dini zaafı kullanarak terör faaliyetlerinde bulundurulabilirler.

-İnsanların manevi duygularını sömürerek hayır bağışları toplanarak bu bağışları çıkarları doğrultusunda kullanabilirler.

-Kendi grubunu en üstün yapı olarak gördürüp geri kalan herkesi küçük gösterebilirler. Böylelikle cemaat ve tarikatların temel misyonlarından biri olan " yaratılanı severiz yaratandan ötürü" hakikatini "tek doğru benim, geri kalan herkes yanlıştır" su-i zannına çevirebilirler.

Dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığı cemaatler arasında hakem olmalı ve cemaatleri bir arada toplayabilme kudretine haiz olmalıdır.

2017 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından tarikat ve cemaatlerin önde gelenleri bir araya getirilmiş ve bu buluşmada Osmanlı Devleti'nin tarikatlara yönelik denetim politikasını içeren "Meclis-i Meşayih Nizamnamesi" örneği gösterilmişti. Meclis-i Meşayih (Şeyhler Meclisi) Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecinde tarikatları kendi denetim ve kontrolü altına alması için oluşturulmuştur.

Diğer bir tartışma konusu ise dini gruplara mensup kişilerin belirli görevlere gelme hususudur. Liyakat, bir görevde ve işte ehil olanın istihdam edilmesidir (Atık, 2018). Anayasası'nın 70. Maddesinde geçer. Devlet Memurları Kanunu'na göre memurluğun üçüncü niteliği liyakattir. (...) Kur'an-ı Kerim konuyla ilgili İlahi emri 1400 yıl önce şöyle beyan etmiştir: "Kuşkusuz Allah görevi liyakatli olana vermenizi, insanlar arasında hakem olduğunuz zaman da adaletle hüküm vermenizi emreder. Varlığınızı sürdürmenizin yegâne şartıdır bu." (Nisa Sûresi, Ayet:58)

Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'nin anahtarı henüz Müslüman olmamış birindeydi. Müslümanlar bu anahtarın kendilerine verilmesini talep ettiler. Hz. Muhammed (sav) bunu kabul etmeyerek yıllardır Kâbe'nin anahtarını taşıma görevinde bulunan kişilerde kalmasını emretmiştir. Görevi liyakatli olana veriniz ayetini hatırlatarak, bu işe en liyakatli olan bu ailedir diyerek adaletin bunu gerektirdiğini söylemiştir (Sarıçam, 1998:431).

Dolayısıyla İslam dini, liyakati üstün tutmuştur. Dini referanslarla sadece kendisinden olduğunu ön plana çıkararak liyakatsiz atama talebinde bulunmak, hiçbir İslami cemaat ya da tarikatın temel öğretileriyle uyuşmamaktadır. Fakat tarikat ve cemaatleri sadece dini örgütler olarak görüp mensuplarının gündelik hayatta aktif görevler almasının yanlış olduğunu söylemek de dar bir bakış açısıyla meseleyi yorumlamak anlamına gelir. İlgili konuda liyakatli bir cemaat

mensubu sadece bir cemaate mensup olduğu için görev almamalı düşüncesi inanç özgürlüğünü kısıtlamak anlamına gelmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken unsur kişinin aidiyet duyduğu cemaat ve tarikat referansı ile değil, bilgi ve birikimiyle ilgili makama gelmesidir.

Diğer bir tartışma konusu ise laikliktir. Laikliğin yanlış uygulandığı dönemler sebebiyle, dini bazı gruplar laiklik adı altında oluşturulan baskı düzenine karşı çıkmışlardır. Fakat bu karşı çıkma baskı düzenine değil de doğrudan laiklik uygulamasına karşı çıkmış gibi algılanmıştır. Hâlbuki dini grupların karşı çıktığı, laikliğin kullanılarak insanların kılık ve kıyafetlerine karışılması (başörtüsü sorunu gibi), ibadetlerini yerine getiriyor diye memurların fişlenmesi, İmam-Hatip kat sayı sorunu vb. olaylardır. FETÖ gibi örgütler de bu uygulamaların oluşturduğu mağduriyet ile tabanlarını motive etmişlerdir. Dolayısıyla dini gruplar laikliğe değil, laiklik adı altında oluşturulan baskılara karşı gelmiştir. Herkesin dinini özgürce yaşayabildiği laiklik anlayışını ön plana çıkarıp, din karşıtlığı yapmak laiklik değildir.

Her insanda aidiyet duygusu bulunmaktadır. Dolayısıyla insan, bir grubun parçası olmak ister. Türklerin İslam'ı benimsemesinden sonra tarikatlar ve cemaatler sivil toplum kuruluşları gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Nüfusun büyük çoğunluğu da yıllardır bu cemaat ve tarikatlar aracılığıyla sosyalleşmişlerdir. İnsanların kendini gerçekleştirme isteğine yardımcı olan dini grupların varlığı aynı zamanda kültürümüzün de korunmasına sebep olmaktadır. Özellikle toplum tarafından dezavantajlı görünen kişilerin dini gruplar ile tanıştıktan sonra hayatlarını daha doğru bir rotaya doğru yaşadıkları bilinen bir gerçektir. Bunun yanında dini grupların yardım faaliyetlerinde bulunmaları da mensuplarının manevi haz duymasını ve bu faaliyetlerin bir parçası olmanın huzurunu yaşamalarını sağlamaktadır. Bunlar dini gruplara teveccühü artırır. Fakat aynı zamanda, insanların dini duygularının sömürülerek, dini grubun çıkarının her şeyden üstün olduğu motivasyonunu mensuplarına sirayet ettiren FETÖ gibi, İslam dininde olmayan bazı uygulamaları uygulayarak İslamofobi oluşturan DEAŞ gibi oluşumlar güvenin azalmasına sebep olmaktadır. Dini grupların toplum üzerindeki olumlu etkileri ne kadar büyük olursa olsun, yanlış ve kötüye kullanılan yapıların varlığı, bu güveni ve teveccühü derinden sarsabilmektedir.

3.2.6. Kamu Yararına Çalışan STK'lar

STK'lar devlet dışı aktörler olarak tanımlansa da devlet ile ortak çalışma alanları bulunmaktadır. STK'ların arzuladıkları hedeflere ulaşmak için ihtiyaç duyduğu gelirlerin bir kısmı da devlet tarafından sağlanmaktadır. Johns Hopkins Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi'nde gerçekleştirilen bir çalışmada gelişmiş ülkelerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının önemli bir gelir kaynağının devletten karşılanan fonlar olduğu görülmüştür (Şahin, M. & Uysal,

Ö. 2007:2). Kamu yararı, alanında çalışmalar yürüten STK'lar bağlamında değerlendirildiğinde, kavramın hizmet hizmet yönünün ele alınması gerekir (Beyazkaya, 2023:7).

Kamu yararına çalışan STK'lara destek verilirken dikkat edilmesi gereken en önemli unsur kamusal ihtiyaçların hasıl olduğu durumlarda desteklemek fakat bunu yaparken de kamu benzeri kurumlar olarak görülmesine sebep olmamaktır (ŞAHİN, M. & Uysal, Ö. 2007). Kamu yararı, derneklere kamu yararı statüsü kazandırırken, vakıflara vergi muafiyeti sağlamaktadır (Özden, 2015:106).

Kamu yararına çalışan derneklerden sayılma şartları dernekler yönetmeliğinde belirtilmiştir. Vakıflara vergi muafiyeti tanınması ile alakalı hükümler, Vakıflara Vergi Muafiyeti Tanınması Hakkında Genel Tebliğ'de düzenlenmiştir.

3.2.7. Sivil Toplum ve Dijitalleşme

Gelişen teknoloji neticesinde sivil toplum kuruluşları dijital alanda da kendisini göstermektedir. Görünürlük ve bilinirlik çalışmaları incelendiğinde sivil toplum kuruluşlarının dijital alanda da faaliyetlerine hız kesmeden devam ettiği görülmektedir. Dijitalleşmenin etkisiyle, toplumsal faaliyetlerin giderek daha fazla çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilmesi, insan etkileşimlerini dönüştürmekte ve STK'ların bağış toplama, üyelik işlemleri gibi birçok etkinliği yürütmesini daha kolay hale getirmektedir (Tosun, 2022:6). İnsan kaynakları yönetimi, gönüllü yönetimi analizi, örgütlenme modeli ve projeler incelendiğinde dijitalleşmeye ayak uydurmak için sivil toplum kuruluşlarının yeni stratejiler belirlediği görülmektedir.

Tüm dünyada dijitalleşme hızlanmış ve bu hız gerek kamu kurumlarını gerek sivil toplum kuruluşlarını gerekse ticari işletmeleri etkilemiştir. Kamu kurumundan örnek vermek gerekirse Türkiye'de E-Devlet uygulaması birçok işlemin dijital ortamda yapılmasını sağlayarak kolaylık sağlamaktadır. Mesela adres değişikliği yapmak isteyen bir birey, istenen belgeleri sisteme girmek kaydıyla ikametgâhını kolayca değiştirebilmektedir. Hastane randevusu almak isteyen bir birey, Sağlık Bakanlığı'nın Merkezi Hekim Randevu Sistemini (MHRS) kullanarak istediği zaman için istediği hekimi tercih ederek randevu alabilmektedir. Bir belgeye, kitaba, dokümana ulaşmak isteyen bir öğrenci, o belgeyi bulunduğu çevrimiçi sistemden alabilmektedir. İşçileri Bakanlığı'na bağlı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü dernekler için Dernekler Bilgi Sistemi DERBİS, sendikalar için Sendikalar Bilgi Sistemi SENBİS, siyasi partiler için Siyasi Partiler Bilgi Sistemi PARBİS ve proje hibeleri için Proje Destek Sistemi PRODES gibi sistemler ile dijital olarak hizmet sunmaktadır.

Bu gibi dijitalleşme hadiseleri hayatımızın her alanına girmiş bulunmaktadır. Az bir çaba ile bilgiye ve belgeye kolayca ulaşılabilmesi dijitalleşme ile sağlanmıştır. Küresel alanlarda bilgiye ulaşmada dijitalleşme sayesinde kolaylaşmıştır.

Yakın dönemde geçirdiğimiz COVID-19 salgını dönemi de dijitalleşmenin önemini göstermiş bulunmaktadır (Demirel, 2022:318). Salgın sürecinde insanlar gerekmedikçe evlerinden ayrılmamış ve bu sebeple evde bulundukları için birçok belge ve dokümanlara dijital platform ile ulaşmışlardır. Ayrıca birçok gazete, dergi, kataloglarda bu süreçte dijitalleşmenin önemini kavramayarak bu sisteme adım atmışlardır. Salgın şartları sebebiyle yüz yüze bir araya gelemeyen topluluklarda çözümü dijital ortamda bulmuşlardır. "Zoom" gibi dijital uygulamaları kullanmak suretiyle toplantılar, paneller, seminerler ve dersler "online" yapılmıştır. Dolayısıyla salgın dönemi de dijitalleşme sürecini etkileyen unsurlardan biri olmuştur.

Dijitalleşme birçok alanda alışkanlıkları da değiştirmektedir. Örneğin yüz yüze ders veren bir öğretmen dijitalleşmenin imkânlarını kullanmak suretiyle derslerine çevrimiçi ortamda devam edebilmektedir. "Udemy" gibi dijital ortamın getirisi olan uygulamalar ile kişiler bilgilerini ücret karşılığında çevrimiçi ortamda sunmaktadır. Tüm bunlar da yeni iş alanlarının doğmasına neden olmaktadır. Geleneksel alışkanlıklar, her geçen gün dijital ortamın etrafımızı sarmasıyla, yerini yenilerine devretmektedir. Genel olarak insanların haberlere ulaşması gazete ve televizyon aracılığıyla. Fakat dijitalleşmenin getirisi olarak insanlar artık e-gazete uygulamalarını takip etmektedir. Ayrıca birçok insan sosyal medya kullanarak haberlere anlık ulaşabilmektedir. Bu da dijitalleşmenin geleneksel medya araçlarından daha hızlı olduğunu göstermektedir. İşte bu sebeple, YouTube, Influencer, Twitter Fenomeni, Blogger, Sosyal Medya Uzmanı gibi yeni yeni iş kolları oluşmuştur ve bu iş kolları her geçen gün faaliyet alanlarını da genişletmektedir.

Dijitalleşme ile insanlar bazı sosyal medya uygulamalarını sıklıkla kullanmaktadır. Bunların en bilindikleri Facebook, Instagram, Twitter, Tik tok gibi uygulamalardır. Aynı zamanda iletişim de tamamen dijital ortamda kullanılan uygulamalar sayesinde gerçekleşmektedir. WhatsApp, Messenger gibi uygulamalar da buna örnektir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda yeni yeni kavramlar ortaya çıkmaktadır. "Dijital aktivizm, Çevrimiçi siyasi katılım" gibi kavramlar buna örnektir. İnsanlar dijital ortam sayesinde enformel şekilde örgütlenebilmektedir. Aynı hedef doğrultusunda bir araya gelmek isteyen kişiler bunu resmi bir dernek ya da vakıf aracılığı ile yapma zorunluluğu hissetmemektedir. Bir uygulamayı kullanarak enformel şekilde örgütlenebilmektedirler.

COVID-19 salgını dönemine kadar dijitalleşmede normal bir seyir yürüten sivil toplum kuruluşları, kapanmalarla beraber kitleye ulaşmak adına dijitalleşmeyi etkin kullanmıştır. Daha önce gönüllüleriyle yüz yüze toplantılar gerçekleştiren sivil toplum kuruluşları, salgının etkisiyle bir araya gelememenin dezavantajını dijital ortamda dijital uygulamalar aracılığıyla bir araya gelerek gidermiştir. Bununla beraber online ortamda seminerler, paneller, toplantılar ve dersler organize edilmiş ve bunlar aracılığıyla daha fazla kitleye ulaşmak mümkün olmuştur. Böylelikle dernek ve vakıfların gönüllü sayılarını da arttırmışlardır. Sivil toplum kuruluşlarının bilinirliği ve görünürlüğü adına bu aktif kullanım her geçen gün daha da artmaktadır.

3.2.8. Kadın STK'ları

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınlar STK'lar aracılığıyla örgütlenmektedirler. Bu örgütlenmelerin temel sebepleri kadın haklarını korumak, aile politikalarına etki etmek, aile içi şiddeti engellemek ve kadına şiddetin önüne geçmektir. Bu amaçlarla bir araya gelen STK'lar lobi çalışmaları ile hükümete baskı oluşturmaktadırlar.

T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü verilerine göre ülkemizde bir derneğe mensubiyeti bulunan hanımların toplam nüfusa oranı %2,85 (2.304.016 kişi) iken erkeklerde bu oranın %10,86 (8.775.522 kişi) olduğu görülmektedir (Önder, Murat vd., 2019:27) Buna göre kadınların sivil toplum kuruluşlarına üyeliklerin erkeklere kıyasen daha az olduğu görülmektedir. Bunun için kadın STK'larının öncelikli amaçlarından birinin de kadınları gönüllü olabilecekleri STK'lara yönlendirmek olmalıdır.

Her ne kadar verilerle kadınların STK'lara üyeliklerin az olduğu görülse de enformel örgütlenmeler göz ardı edilmemelidir. Kadınların büyük çoğunluğu hayır ve hasenat faaliyetlerinde bulunurken bunları çoğu zaman resmî kurumlar aracılığıyla yapma zorunluluğu hissetmemektedirler.

3.2.9. Sosyal Yardım Tartışmaları

Sosyal yardım, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimini sağlayamayan kişilere yapılan yardımlardır. Bu yardımlar genellikle resmî kurumlar ve ilgili kanunların izin verdiği gönüllü hareketlerle gerçekleştirilmektedir. Yaşadığımız toplum özelinde insanlar yardım faaliyetlerinde bulunurlarken formel bir yapı arama zorunluluğu hissetmezler. Fakat sivil toplumun her geçen gün gelişmesi ve insani yardım faaliyetlerinin artması sebebiyle bu yardımlar günümüzde sıklıkla STK'lar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Bir vakıf medeniyeti olan Osmanlı Devlet’inde de sosyal yardımlar görülmektedir. Osmanlı Devleti’nde sosyal yardım ve sosyal güvenlik sisteminin esasını aile içi yardımlaşma, meslek teşekkülleri çerçevesinde yardımlaşma ile dini, ahlaki ve geleneksel değerler kapsamında yapılan yardımlar oluşturmuştur (Türkoğlu, 2013:275)

Türkiye’de de sosyal yardım hususunda çok ciddi çalışmalar gerçekleştirilmektedir. İhtiyaç sahibi olan her birey sosyal yardım almak için ikametgâhının bulunduğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakfına giderek ihtiyaç sahibi olduğu ifade edebilmekte ve ihtiyaç türüne göre yardım alabilmektedir. T.C. Anayasası’nda bulunan “Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir” ibaresi de ülkenin bu husustaki hassasiyetini göstermektedir. Her ne kadar sosyal yardımların genel planlayıcısı ve büyük ölçekte sosyal yardımı yapan kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olsa dahi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, belediyeler ve STK’lar da sosyal yardımlarda bulunmaktadır.

1980’li yıllardan itibaren gündeme gelen sosyal yardım çalışmaları habitat kongresi ile ciddi bir ivme kazanmış, 1999 Marmara Depremi ile de giderek hızlanmaya başlamıştır. (Başpınar ve Şentürk, 2010:10). STK’ların sosyal yardım hususunda gelişmesini sağlayan en büyük etkenin neo-libareel muhafazakâr politikaların olduğu düşünülmektedir (Göçmen, 2011:115). Tüm bu çalışmalara rağmen kamu kurumlarının STK’lardan çok daha fazla sosyal yardımlarda bulunduğu görülmektedir (Şentürk, 2014:298)

Sosyal yardımlar hususunda tartışılan bir mesele de sosyal yardımların nasıl olması gerektiği ve sosyal yardımların ihtiyaç sahiplerini hazırda alıştırma tehlikesidir. 37 SYD çalışanı ile görüşme yöntemiyle yapılan bir araştırmada sosyal yardım alanların istihdamının artırılması gerektiği hususunda tüm katılımcıların hemfikir oldukları görülmektedir (Tiyek, R & Kocabalta S, 2020:667) Sosyal yardım yapılırken ihtiyaç sahibini istihdama kazandırma amacı öncelikli olmalıdır.

3.2.10. İnsan Haklarını Geliştirmede Sivil Toplum

Her insan onurludur, özgürce yaşamak istemektedir ve görünen tehlikelere karşı özgürlük arayışında bulunmaktadır. Sivil toplum örgütleri de insan hakları konusuna önem vermekte, insan haklarına karşı devletlerin eksik kaldığı noktalarda sivil toplum hayati önem kazanmaktadır (Van Hove & Akgüngör, 2021:25)

İnsan hakları STK’ları insan hakları ihlallerini belgelemekte, ilgili hak ihlali ile alakalı hukuki başvurularda bulunma, bu konularda farkındalık oluşturma, insan hakları hususunda lobi

çalışmaları yapma, raporlama ve izleme çalışmalarında bulunma, mağdurlara hukuki destek sağlama, insan hakları konusunda eğitimler verme, toplu katılımlı gösteriler planlama, kriz durumlarında müdahale etme gibi çalışmalarda bulunmaktadır.

Yakın zamanda ülkemizde yaşanan depremlerde insan hakları STK'ları aktif rol oynamıştır. Bununla birlikte Yunanistan ile göçmen sorunu yaşandığı esnada Yunan askerlerinin göçmenlere karşı gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerine karşı ülkemizde bulunan insan hakları STK'ları raporlar hazırlamış ve mikro boyutunda göçmenlerin sorunlarıyla ilgilenmiştir.

Türkiye'de insan hakları hususunda çalışmalar yapan en bilinen STK'lar şu şekildedir: MAZLUMDER (İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği), İnsan Hakları Derneği (İHD), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Çocuk Hakları Derneği (ÇHD), İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Türkiye Diyanet Vakfı İnsan Hakları ve İnsani Değerler Platformu, Türkiye Engelliler Konfederasyonu, Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der).

3.2.11. Bağımlılıkla Mücadelede Sivil Toplumun ve Devletin Rolü

Bağımlılıkla mücadelede devlete ve sivil topluma farklı görevler düşmekle birlikte bu iki aktör bağımlılıkla mücadele etmek için birlikte de çalışmaktadırlar. Hukuki işlemler, sağlık ve tedavi hizmetleri, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları, denetim gibi uygulamalar doğrudan devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşları bağımlılıkla mücadele etmek için birçok farkındalık çalışmalarında bulunmaktadır. Sivil alanlarda bu konuyla alakalı eğitimler vermektedirler. Bağımlılıkla mücadele etmek için resmî kurumlarla iş birliği geliştirirler ve bu iş birliği neticesinde dezavantajlı gruplar ile programlar düzenlerler. Bazı STK'lar tüm bağımlılık alanlarını kapsarken bazıları ise bir alanda çalışmaktadır. Başlıca çalışılan bağımlılık alanları uyuşturucu, alkol, teknoloji, sigara, tüketim, kumar, cinsellik ve beslenme bağımlılıklarıdır.

Birçok STK, dikkati bu alana çekerek ve bu alanda etkili çalışmalar yaparak bağımlılık ile doğrudan mücadele etmektedir. Türkiye'de bağımlılıkla mücadele amacı taşıyan başlıca STK'lar şunlardır:

Yeşilay Derneği, Bağımsız Yaşam Derneği (BAYDER), Uyuşturucu Bağımlılıklarla ve Alkolizmle Mücadele Derneği (UYUMDER), Temiz Toplum Derneği, BAĞDER (tuic akademi, 2021) Ayrıca, sivil alanda çalışmalarını yürüten dini gruplarında bağımlılıkla mücadele amacı taşıdığı söylenmektedir.

3.2.12. Çevre Korunması Tartışmaları

Çevre örgütleri, uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde çevre sorunlarına karşı kamuoyunda baskı grubu olarak farkındalık yaratan hükümet dışı aktörlerdir. 1950'lerden sonra demokrasi ve insan haklarının gelişmesiyle birlikte çevre sorunları da mikro ölçekte kalmayıp evrensel bir boyuta ulaşmıştır. Bu süreçte çevresel kaygılar, sadece yerel toplulukların değil, tüm dünya toplumlarının ortak sorunu haline gelmiştir. Çevre örgütleri, gönüllü kuruluşlar veya bireylerin kolektif katılımıyla oluşur ve kamu ile özel sektörden sonra gelen önemli bir yönetim mekanizması olarak kabul edilir (Güler, 2023:1144).

Sivil toplum ve çevrenin korunması arasındaki bağlantılar, günümüzde önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevreyi korumak ve bu konuda farkındalık oluşturmak amacıyla yapılan çalışmalar, bazen çeşitli çıkar çatışmalarına sebep olabilmektedir. Çevreye zarar verdiği düşünülen her türlü girişimin önünde duran çevre STK'ları, zaman zaman girişimciler ve sanayicilerle karşı karşıya gelmektedirler. Özellikle endüstriyel üretimin çevreye verdiği zararlar ve iklim değişikliği gibi kritik konularda çevre örgütleri ciddi çalışmalar yürütmekte, kamuoyunu bilgilendirmekte ve harekete geçmeye teşvik etmektedirler.

Çevre örgütlerinin faaliyetleri geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Eğitim programları düzenleyerek kamuoyunun çevre bilincini artırmak, yerel halkla iş birliği yaparak sürdürülebilir kalkınma projeleri geliştirmek, çok uluslu şirketlere ekolojik uygulamaları benimsetmek ve çevre konusunda sorumluluklarını hatırlatmak bu faaliyetlerin başlıcalarıdır. Bu örgütler, çevresel sürdürülebilirlik ve korunma çabalarında hayati bir rol oynar. Çevre STK'ları, yalnızca yerel düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası platformlarda da etkili olmak için çalışmaktadırlar. Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerle iş birliği yaparak küresel çevre politikalarının şekillenmesine katkıda bulunurlar.

Son yıllarda özellikle iklim aktivistlerinin iklim değişikliğine dikkat çekmek için yaptıkları eylemler oldukça gündemdedir. Bu aktivistler, hükümetlerin ve şirketlerin çevre politikalarını eleştirerek daha sürdürülebilir uygulamaları benimsemeleri için baskı yapmaktadırlar. İklim değişikliği konusunda düzenlenen kitlesel protestolar, grevler ve farkındalık kampanyaları, çevre sorunlarının küresel bir krize dönüştüğünü göstermektedir. Çevre STK'larının karşı karşıya kaldığı zorluklardan biri de ekonomik büyüme ve çevresel koruma arasında denge kurma gerekliliğidir. Bir yandan, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için ekonomik faaliyetlerin devam etmesi gerekmekte, diğer yandan ise bu faaliyetlerin çevreye zarar vermemesi için sıkı önlemler alınması zorunlu hale gelmektedir. Çevre STK'ları, bu dengeyi sağlamak için

politika önerileri geliştirmekte, araştırmalar yapmakta ve kamuoyunu bilinçlendirmeye yönelik kampanyalar düzenlemektedirler.

3.2.13. Hemşericilik Tartışmaları

1950’li yıllarda artan sanayileşme ile kırdan kente göçler artmıştır. Bununla birlikte 1980 sonrası ortaya çıkan terör olgusu da göçleri hızlandırmıştır (Terzi ve Koçak, 2014:137). Kırdan kente göç eden bu insanlar ilk defa geldikleri bu şehirde yabancılık hissini atmak ve birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için kendi hemşerilerini arama çalışmalarına girmişlerdir. Bu ve benzeri arayışlar ve ihtiyaçlar, hemşeri derneklerinin kurulmasına sebep olmuştur. Hemşeri dernekleri kente taşınan hemşerilerin bir araya gelmesini sağlar. Kentteki iş bulma, barınma yeri bulma gibi durumlarda dernek üyeleri birbirlerine yardımcı olurlar. Cenaze, düğün ve diğer cemiyet programlarında da dernek tüzel kişiliği devreye girerek üyeler birbirlerine yardımcı olurlar. Derneğin kurulduğu bölgedeki çocukların eğitimiyle ilgilenirler. Oy potansiyeli taşıdıkları için karar alıcılara ve yerel yönetimlere karşı lobi faaliyetlerinde bulunabilirler. Özellikle yaşadıkları bölgenin yaşam kalitesini arttırmak için siyasilere baskı unsuru oluştururlar. Bununla birlikte birçok yerde hemşeri dernekleri sosyalleşme alanları olarak da değerlendirilmektedirler.

Hemşeri dernekleri, sadece bireysel yardımlaşma ve dayanışma noktaları değil, aynı zamanda toplumsal bütünleşme ve kültürel koruma merkezleridir. Bu dernekler, göç eden bireylerin yeni çevrelerine uyum sağlamalarını kolaylaştırırken, aynı zamanda kent yaşamına entegre olmalarını hızlandırır. Bu nedenle, hemşeri dernekleri kentleşmenin ve toplumsal uyumun vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Bu dernekler, şehir yaşamının canlılığı ve çeşitliliği için kritik bir rol oynamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TÜRKİYE GENÇLİK VAKFI (TÜGVA)'NIN İNCELENMESİ

4.1. Bir STK İncelemesi Olarak Tügva

Türkiye Gençlik Vakfı (kısaltmasıyla TÜGVA) 81 İl'de faaliyet gösteren gençlik merkezli yeni nesil bir gençlik vakfıdır. Vakfın Genel Başkanı İbrahim Beşinci'dir. Vakfın internet sitesi www.tugva.org 'da yer alan ve mülakat yaptığımız yetkililerinden aldığımız bilgilere göre misyon ve vizyonunu belirlediği temel değerleri; *adalet, birlik, iyilik ve ahlaktır*.

Adalet teması ile hedeflenen, sosyal uyumu sağlayabilmek için yaşanan problemlere çözüm önerileri getirmek ve bu perspektifte projeler üretmektir.

Birlik teması ile hedeflenen, temel insani değerler olan sevmek ve saymak hasletlerine tutunarak, iyi bir gönüllü yönetimi yapmak suretiyle gönüllülerine sorumluluk duygusu kazandırmak ve kurumsal kültürü birliktelik bilinci ile oluşturmaktır.

İyilik teması ile hedeflenen, her türlü zorbalığa ve kötülöklere karşılık erdemli, ahlaklı, iyi niyetli bir nesil yetiştirmektir. Erdemli topluluğun oluşması ve dayanışma ruhunun ortaya çıkması için bir sivil toplum kuruluşu olarak çalışmalarda bulunmak ve her daim iyiliklerin arayışında olmaktır.

Ahlak teması ile hedeflenen, birlikte yaşamayı öğrenmemiz gereken dünyada her geçen gün bireyselliğin ve bencilliğin ön plana çıkarılmasıyla birlikte insanların denge durumunu bozmasına karşılık, içtima-i faydayı gözeten, duygudaşlık yeteneğine sahip olan, vicdan muhasebesini yapmakta başarılı bir nesil yetiştirmektir.

www.tugva.org internet sitesinde TÜGVA'nın misyonu ve vizyonu belirtilmiştir. Burada belirtilenlere göre TÜGVA'nın misyonu, gençlerin her türlü terakkiyatına vesileler bulmaktır. Nitekim toplumsal, bedensel, bireysel, zihinsel, ruhsal ve duygu durumsal gelişim odaklı çalışmalar yapılmaktadır. Bununla beraber ikinci bir manevi üniversite mantığı ile maneviyat gelişimi de oldukça önemlidir. Tüm bunlar yerine getirilirken elbette TÜGVA'nın temel motivasyon unsurları geçmişten günümüze yaşanan kültürel birikimler, çağı iyi okuyan yenilikçi fikirler, geleceğin Türkiye'sini geliştirecek entelektüel ve liyakatli fertleri yetiştirme fikridir.

TÜGVA'nın vizyonu ise; yine misyonda belirtilen temel motivasyonların üst hedefi olan geçmişten bugüne kümülatif bir şekilde oluşmuş güzide medeniyetimizi tekrardan hak ettiği düzeye çıkarmaktır. Bunun içinde ihya ve inşa vurgusu yapılmaktadır. TÜGVA, İhyayı ve inşayı sağlayacak olan nesilleri yetiştirme çabasında bulunmaktadır. Ulaştığı kişi ve gönüllü sayısı göz

önünde bulundurulduğunda TÜGVA'nın Türkiye'nin en büyük gençlik yapılarından biri olduğu görülmektedir.

TÜGVA 510.328 kişiye erişebilmiştir. Eriştikleri kişilerden 313.808 kişi bir şekilde TÜGVA faaliyetlerinde gönüllü olmuştur. Bununla birlikte 81 İl'de il temsilcilikleri bulunan TÜGVA'nın 571 İlçe'de de İlçe temsilciliği bulunmaktadır. Ayrıca TÜGVA'nın 38 Yükseköğretim Erkek Öğrenci Yurdu bulunmaktadır. Burada da ayrıca yurt çalışması yapılmaktadır.

TÜGVA'nın çalışmalarının ana planlama noktası olan genel merkez binası İstanbul'un Eyüpsultan İlçesi'nin Defterdar mahallesinde bulunmaktadır. Bu genel merkezde, başkan yardımcıları olan yönetim kurulu üyelerinin ofisleri bulunmaktadır. Her başkan yardımcısı ve ekibi, kendi alanıyla alakalı çalışmalar yürütmektedir. Çalışma ofisleri haricinde ise sosyal ve kültürel alanlar da bulunmaktadır. Kadınların ve erkeklerin ayrı olarak kullanımına sunulan spor salonları olduğu gibi ortak kullanım alanı olan büyük bir spor salonu da bulunmaktadır. Alanında uzman hocalar ile okul öncesi ve okul çağındaki çocukların bedensel gelişimlerini sağlamak için bu ortak kullanım alanında jimnastik, futbol, basketbol, karate, okçuluk gibi spor eğitimleri verilmektedir. Bununla beraber merkezde, gönüllülerin çalışmalarını planlamaları için muhtelif toplantı odaları ve derslikler de yer almaktadır. Toplantı odalarında stratejiler ve planlamalar yapılırken, dersliklerde kurslar ve eğitimler verilmektedir. Yine farklı bir sosyal aktivite olan tiyatro ve sinema salonu da vakfın genel merkezinde bulunmaktadır. Ayrıca içerisinde binlerce kitaba ve sınırsız internete ulaşma imkânının sağlandığı TÜGVA Kırathanesi'nden her yaş grubunda öğrenci istifade edebilmektedir.

Genel merkezdeki bu imkanların birçoğu il ve ilçe temsilciliklerinde de bulunmaktadır. Burada hedeflenen durum, tüm ülke sathında vakfın misyon ve vizyonunu yaşatacak bir alan oluşturmaktır. Bu temel gayelerle TÜGVA'nın Türkiye genelinde gençlik çalışmalarının yapıldığı 77 il gençlik merkezi, 178 ilçe gençlik merkezi, 42 icathane ve 80 adet kırathanesi bulunmaktadır.

Yine internet sitelerinde yer alan yeni nesil bir gençlik vakfı tanımı bulunmaktadır. Bu tanım da TÜGVA'nın misyon ve vizyonu çerçevesinde oluşturulmuş bir tanımdır. İyilik, ahlak, erdem ve adalet temelleri üzerine çalışmalarını bina eden TÜGVA, iyiyi ve güzeli çalışmalarının merkezine koyan, iyi ve güzel durumların, hasletlerin hepsini koruyan ve savunan, hak ve adalet temalarının etrafında olan nitelikli bir gençlik yetiştirmek amacıyla çalışma yapma durumu ile yeni nesil gençlik vakfından kastın ne olduğunu ifade etmiştir.

Yeni nesil gençlik vakfı tanımı ile gençlik döneminde karşımıza çıkan enerjiyi doğru noktalara yönlendirme hali de kastedilmektedir. Bu enerjinin oluşturduğu hız ve dinamiklerin

iyilik gayesine yönlendirmesi, iyilik planları etrafında örgütlenmesi, tüm bu çalışmalar ile kazanılan deneyimlerin sonraki nesillere paylaşılması ve onlar tarafından da yaşatılması görüşüne mensup vakıfçılık modelidir.

Vakfın yüksek istişare kurulu ve müteveli heyeti bulunmaktadır. Yüksek istişare kurulu üyelerinin ve müteveli heyeti üyelerinin bir kısmının siyaset ile doğrudan bağlantılı olması TÜGVA'nın zaman zaman siyaset ile bağlantılı bir vakıf olarak algılanmasına sebep olmuştur. Nitekim TÜGVA gönüllüleri ve profesyonelleri ile yapılan anket çalışmasında birçok gönüllü ve çalışanın TÜGVA'nın siyaset ile bağlantılı olduğunu düşünmüştür. Bunun bir sebebi de müteveli ve yüksek istişare kurulu üyelerinin siyaset ile doğrudan bağlantılı isimler olmasıdır.

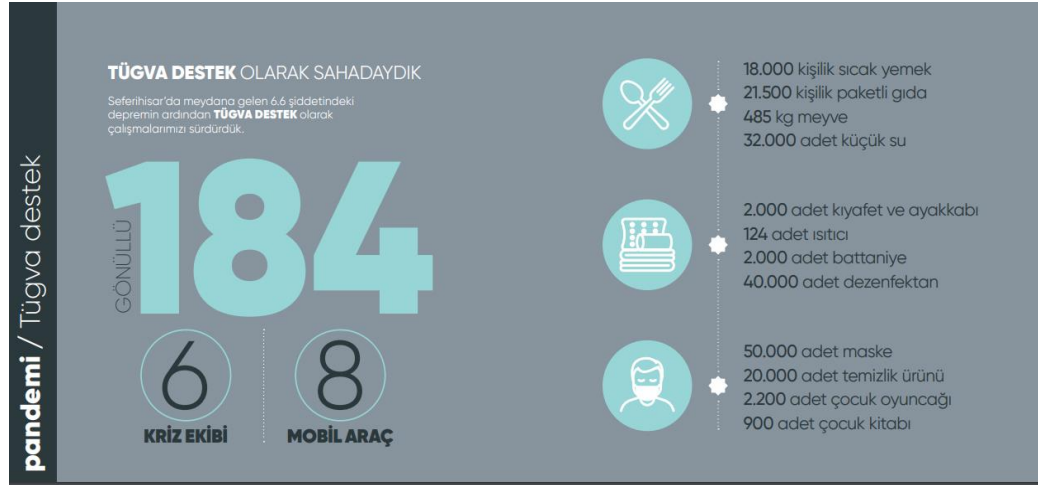
TÜGVA'nın Yüksek istişare kurulu ve müteveli heyeti bu şekildedir:

Yüksek İstişare Kurulu Üyeleri: Abdülkadir Özel, Ayşen Gürcan, Burhanettin Duran, Enes Eminoğlu, İsmail Emanet, İsmail Coşkun, İsmail Emrah Karayel, M. Tefvik Göksu, Medaim Yanık, Mehmet Fatih Kacır, Mustafa Şen, Necmeddin Bilal Erdoğan, Osman Nuri Kabaktepe, Selim Cerrah, Sema Kırıcı, Yavuz Baysan

Müteveli Heyeti Üyeleri; Enes Eminoğlu, Ahmet Enes İlgen, Çiğdem Yıldız, Ebrar Beşinci, Ebubekir Koç, Emrah Atila, Eyüp Balta, Faruk Duruş, İbrahim Beşinci, İsmail Emanet, İsmail Karaosmanoğlu, Kemal Bilal Aydın, Mehmed Emin Özkaya, Mehmet Burak Savaşer, Merve Elwafaii, Metin Tuğtağ, Mustafa Yüksel, Ömer Faruk Akbulut, Rabiya Kazak, Salih Eğridere, Seçkin Koç, Usame Erdoğan, Yunus Becit

4.1.1. TÜGVA'nın Yaptığı Çalışmalar ve Temel Büyüme Stratejileri

TÜGVA'nın kısa bir süre içerisinde 81 İl'de örgütlenmesi çalışma stratejileri hakkında bize birtakım bilgiler vermektedir. Örneğin TÜGVA tek başına bir yardım kuruluşu üzerine çalışmalar yürüten bir vakıf değildir fakat yardım çalışmalarını da aksatmamıştır. Van, Elâzığ, İzmir ve Kahramanmaraş depreminde aktif çalışmalar yürütmüştür. TÜGVA'nın temel misyon ve vizyonunda iyilik teması olması hasebiyle afet durumlarında aktif pozisyonunda bulunmuşlardır.

Şekil 18: İzmir Depremi sonrasında TÜGVA destek ekibi İzmir faaliyet analizi

TÜGVA 6 Şubat Kahramanmaraş Depreminde 14.450 gönüllü ile saha çalışması yürütmüştür. Kahramanmaraş, Adıyaman, Hatay ve Malatya illerinde destek ve dağıtım merkezi kurmuştur. Deprem illerinde 63 mobil market kurmuştur. 125.380 km yol katederek 19.060 aileye insani yardım ulaştırmıştır. 996.000 yardım kumanyasını da bölge halkına ulaştırmıştır. 1733 tır, kamyon ve transit bölgeye ulaştırılmıştır. 9 anne çocuk çadırı kurulmuş bu çadırlarda psikososyal destek verilmiştir. Ecza ve hijyen çadırları kurulmuştur. 16 TÜGVA yurdunda 3034 depremzede misafir edilmiştir. 8 çocuk şenliği ve TKS beyaz perde etkinliği gerçekleştirilmiştir.

Aynı zamanda TÜGVA tek başına bir eğitim vakfı da değildir fakat 81 ilde yapılan projelerle eğitim faaliyetlerini yerine getirmektedir. Örnek vermek gerekirse, TÜGVA'nın yüzlerce projesinden biri olan "Genç Yönetici Okulu" projesinde, öğrenciler ihtisas alanlarında uzmanlaşmış kişilerle bir araya getirilir. Bu kişilerle bir araya gelen öğrenciler, alanlarıyla alakalı önemli bilgileri doğrudan hocalarından öğrenirler. Akabinde ise 120 saatlik eğitimi tamamlayan öğrenciler, mesleki teknik gezilerde bulunurlar. Müsait olan hocaları da bu geziye katılır ve böylece öğrenciler hem gezerek hem de okuyarak öğrenme biçimlerini sinerjik olarak kullanırlar.

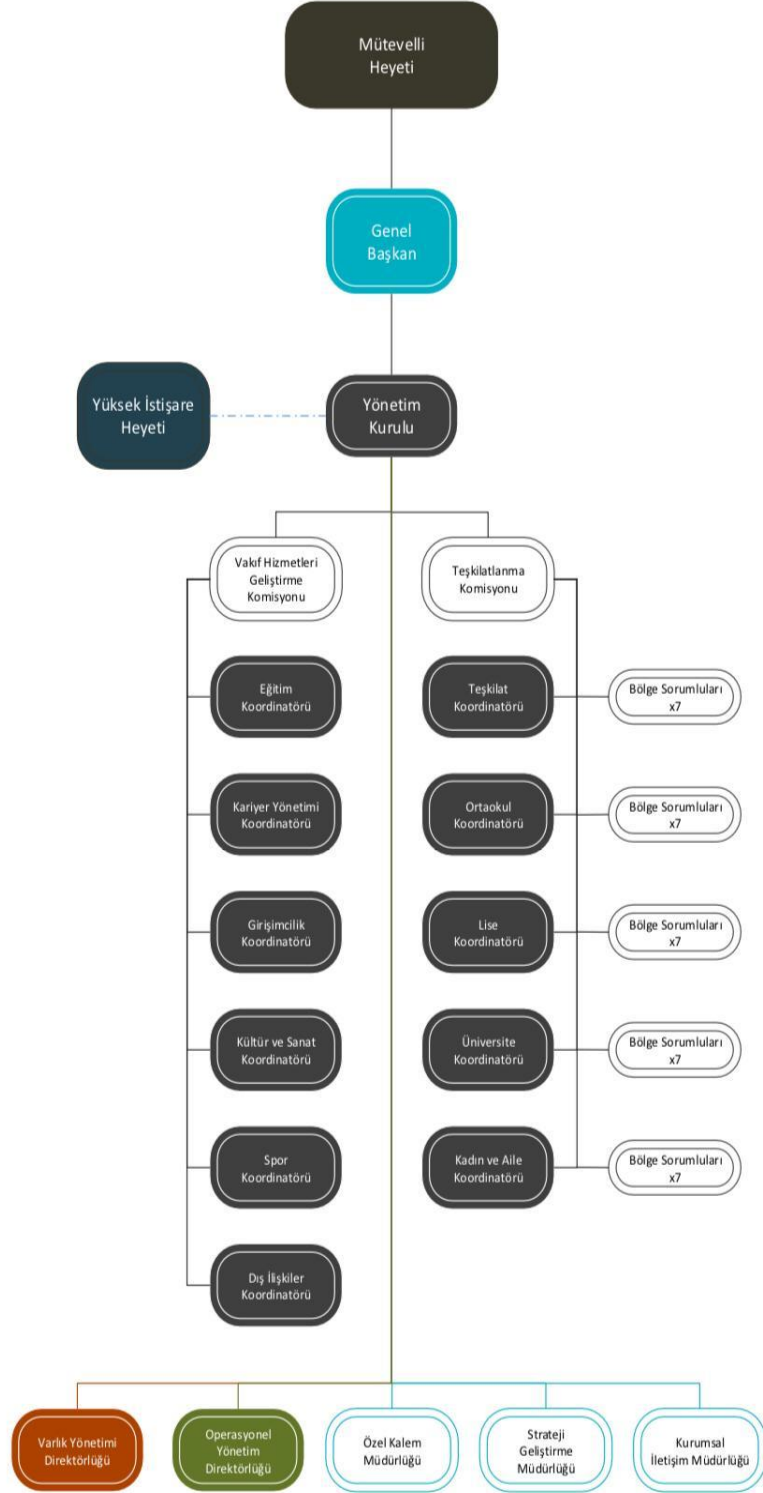
TÜGVA'nın bunun gibi onlarca projesi, farklı alanlara ilgi duyan ve bu alanlarda çalışmalar yapan kişilere ulaşmayı hedeflemektedir. Vakıf, eğitimden sanata, doğa sporlarından diplomasiye kadar geniş bir yelpazede projeler sunarak, gençlerin yeteneklerini ve ilgilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Örneğin, aksiyon akademi projesi, gençlere liderlik ve yöneticilik becerileri kazandırmayı hedefleyen bir eğitim programıdır. Bu projede, gençler hem teorik bilgi alırlar hem de pratik uygulamalarla liderlik yeteneklerini pekiştirirler. Selam ver projesi, toplumda selamlaşma ve iletişim kültürünü yaygınlaştırmayı amaçlayan sosyal bir girişimdir ve bu proje ile bireyler arasındaki sosyal bağlar güçlendirilir. Hat sergisi projesi ise, geleneksel İslam sanatını

tanıtmayı ve bu alanda genç yetenekleri desteklemeyi amaçlar. Bu projede, genç sanatçılar eserlerini sergileme ve kendilerini ifade etme imkânı bulurlar.

Oyunculuk Akademisi Projesi, tiyatro ve sahne sanatlarına ilgi duyan gençlere profesyonel eğitim ve deneyim sunan bir programdır. Bu akademide, gençler hem sahne becerilerini geliştirirler hem de sahne arkasındaki teknik detayları öğrenirler. Uluslararası STK buluşmaları projesi, gençlerin uluslararası sivil toplum kuruluşları ile etkileşimde bulunmalarını sağlayan bir platform sunar. Bu proje, gençlere global perspektif kazandırır ve uluslararası alanda deneyim kazanmalarına olanak tanır. Doğa Kampları Projesi, gençlerin doğa ile iç içe vakit geçirmelerini ve doğa sporları ile tanışmalarını sağlarken, Yaz okulu projesi çeşitli akademik ve sosyal konularda yaz dönemi boyunca düzenlenen eğitim programları sunar. Müzik okulu projesi, müzik alanında yetenekli gençlere eğitim ve performans fırsatları sağlarken, spor okulu projesi gençlerin fiziksel gelişimlerini destekler ve çeşitli spor dallarında eğitim verir.

Fidan dikimi projesi, çevre bilincini artırmak ve doğayı koruma adına fidan dikim etkinlikleri düzenlerken, genç diplomat akademisi projesi, uluslararası ilişkiler ve diplomasi konularında eğitim almak isteyen gençlere yönelik bir akademi olarak hizmet verir. Bu akademide, gençler diplomasi ve uluslararası ilişkiler konusunda derinlemesine bilgi sahibi olurlar ve bu alanda kariyer yapmayı düşünenler için önemli bir temel oluşturur. TÜGVA'nın tüm projeleri iyilik ve gelişim temelli olup, vakfın genel amaçlarıyla uyumlu bir şekilde 81 il teşkilatında hayata geçirilmektedir. Bu projeler, TÜGVA'nın gençlerin gelişimine katkı sağlayarak, onları toplumun aktif ve bilinçli bireyleri haline getirme hedefinin somut örnekleridir. TÜGVA, projeleriyle gençlerin sadece akademik ve profesyonel anlamda değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak da gelişmelerine büyük katkı sağlamayı hedeflemektedir.

4.1.2. TÜGVA'nın Teşkilat Yapısının Analizi

Şekil 19: TÜGVA Genel Merkez Organizasyon Şeması

TÜGVA’da, Mintzberg'e göre "bölünmüş form" (İlhan, A., & Yücel, R.,2019) örgüt yapısı kullanılmaktadır.

TÜGVA Genel Başkanı'na bağlı olan bölümler birbirine müdahale etmeyecek şekilde farklı birimlere ayrılmışlardır. Bölünen bu yapılarda kendi içlerinde yapılara bölünmüştür ve hiçbirine birbirine müdahale etmemektedir. Örgüt çeşitlerinden ise "matriks" örgüt yapısı (Özalp, 1988:22) kullanılmaktadır.

Örnek vermek gerekirse yönetim kurulu ikiye bölünmüştür. Teşkilatlanma komisyonu ve varlık hizmetleri geliştirme komisyonu. İkiye bölünen bu yönetim kurulundan teşkilatlanma komisyonu vakfın gönüllülerini teşkilatlandıran yönetim kurulunu oluştururken, varlık hizmetleri geliştirme komisyonu ise vakıf amaçları için profesyonel çalışan birimleri ifade etmektedir.

Teşkilatlanma komisyonu ise 13'e ayrılmıştır. Bunlar Teşkilat Koordinatörlüğü, Ortaokul Koordinatörlüğü, Lise Koordinatörlüğü, Üniversite Koordinatörlüğü, Eğitim Koordinatörlüğü, Kadın ve Aile Koordinatörlüğü, Çalışan Gençlik Koordinatörlüğü, Kültür Sanat Koordinatörlüğü, Kariyer Yönetimi Koordinatörlüğü, Spor Koordinatörlüğü, Dış İlişkiler Koordinatörlüğü, İnovasyon ve Girişimcilik Koordinatörlüğü ve Kaynak Geliştirme Koordinatörlüğüdür.

-Teşkilat Koordinatörlüğü; TÜGVA’nın 81 İl’inde bulunan teşkilatlanmasından sorumlu olan birimdir. İlgilendikleri birimler il temsilcileri, İl temsilcilerine bağlı ilçe temsilcileri ve il teşkilat sorumluluğu birimleridir. Bu birimin temel gayesi TÜGVA’nın kuruluş hedeflerinin ne ölçüde yerine getirildiğinin tespiti, bu hedeflerin yerine getirilmesi için hangi çalışma stratejilerinin uygulanabileceği, illerde ve ilçelerde TÜGVA’yı kimlerin temsil edeceğinin karar verilmesidir. Ayrıca vakfın hedeflerini ülke sathında her yere ulaştırmak için teşkilatlı bir çalışma yürütme görevi de yine bu birime aittir.

-Ortaokul Koordinatörlüğü, TÜGVA’nın belirlediği temel gayeler ve amaçlar doğrultusunda ortaokul öğrencileri özelinde çalışmalar yürüten birimdir. Birimin temel çalışma mantığı, çocukluk döneminden gençlik dönemine önemli bir geçiş aşamasında olan ortaokul çağındaki öğrencilerin maddi ve manevi her açıdan gelişmesine destek sağlamaktır. Ortaokul çağındaki öğrencilerin manevi, fikri, fenni, ahlaki gelişimine katkı sağlanmaya çalışıldığı gibi sanat, spor ve diğer sosyokültürel alanlarda da destek sağlayacak çalışmalar yapılmaktadır.

Vakıf yetkilileri ile yapılan görüşme ve mülakatlarda İslami hedef ve gayelerden de sıklıkla bahsedilmiştir. Şuurlu bir Müslüman yetiştirme hedefi çizilen birimde, ferdi ve içtimai görev ve sorumluluk duygularının çocuğa kazandırılması hedefi güdüldüğü görülmektedir. TÜGVA gönüllüsü olan her çocuğun gelecekte daha yaşanılabilir bir dünyayı inşa edecek kişiler olarak

görülmesi, çocuklara karşı sevgi ve merhameti üst seviyelere çıkarmaktadır. TÜGVA'nın ortaokul koordinatörlüğü kılavuzunda bu durum detaylıca açıklanmıştır.

-TÜGVA Lise Koordinatörlüğü, ortaöğretim döneminde bulunan lise öğrencilerinin bu süreçteki gelişimlerine ahlaki ve manevi açıdan sosyal, kültürel ve eğitimsel olarak fayda sağlamayı amaçlamaktadır. Lise öğrencisi gencin, fikri terakkisini sağlamak, liyakatini arttırmak, akademik anlamda doğru tercihler yapmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda lise öğrencisinin kendi okulunda ve diğer sosyal projelerde aktif rol almasını sağlamaktadır. Böylelikle lise öğrencisi hem teorik hem pratik olarak kendisini yetiştirmiş olacaktır. Lise koordinatörlüğü, ahlaklı ve iyi bir karakter kazandırmaya çalışmaktadır.

Çocukluk döneminden gençlik dönemine bir geçiş serüveni olan Lise talebelerine maddi ve manevi her durumda fayda sağlayacak karakter eğitimi ve gelişimi genel amacı olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda lise dönemindeki öğrencilerin İslami, fikri, ilmi, ahlaki terakkisine katkıda bulunmak, sanat, spor ve diğer tüm sosyokültürel alanlardaki gelişimlerine katkı sağlamak koordinatörlüğün hedeflerini oluşturmaktadır.

Türkiye Gençlik Vakfı Lise Koordinatörlüğünün özeldeki hedefi ise; Allah'a kulluk vazifesi ile yaşadığı dönemin ve çağın getirdiği yükümlülükleri, ferdi ve içtimai yaşamda en güzel surette yerine getirmeye çalışan ahlaklı, karizmatik, şuurlu ve duruş sahibi bir Müslüman olmak, İttihad-ı İslam'ı gaye edinebilmek ve daha adil bir dünyanın yaşanabilirliğine katkı sağlamak hedefleri doğrultusunda çalışan bir gençlik yetiştirmektir.

-TÜGVA Üniversite Koordinatörlüğü, TÜGVA'nın temel hedef ve gayeleri doğrultusunda üniversitelerde planlı ve organize bir şekilde teşkilatlanmasından sorumludur. Ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarını bünyesinde barındıran üniversitelerde aktif çalışmalar yürütmektedir. Üniversite öğrencilerinin ferdi ve içtimai gelişmelerine katkı sağlamak hedeflenmektedir. Vakfın temel hedef ve gayeleri çerçevesinde, ülkemizde bulunan tüm üniversitelerde teşkilatlanma çalışmalarında bulunmak ve öğrencilerimizin hem ferdi hem içtimai gelişimlerine katkı sağlamak hedeflenmektedir. Bu gelişmeler sadece maddi terakkiyat suretinde olmamakla birlikte, manevi dinamikler en üst seviyede olacaktır. Madden ve manen gelişmenin hedeflendiği üniversite gençliğine projeler ve orijinal fikirler ile katkı sağlamak hedeflenmektedir.

TÜGVA Üniversite Biriminin en mühim amaçlarından biri, Üniversite bünyesinde bulunan tüm gençleri kültürel değerleri ile barışık, globalleşen dünyaya açık, özgüveni yüksek, kendi yetenek ve kabiliyetlerinin farkında, fikirlerini projelendirmeye yeteneğine haiz ve projelerini başarıyla uygulama becerisine sahip nitelikli bireyler haline getirebilmektir.

-TÜGVA Kadın ve Aile Koordinatörlüğü, 10-35 yaş arası öğrenci olan ya da olmayan, çalışan ya da çalışmayan, eş ve anne olan ya da olmayan tüm hanımların, kültürel değerlerine bağlı, hem maddi hem manevi geleneklerini benimseyen, entelektüel ve kendi yeteneklerinin bilincinde bir özgüven sahibi, potansiyelinin farkında ve bunu açığa çıkarmayı başarabilen, kültürel bir öz bilinç kazanmış, hanımlık vasıflarının ve yaratılış gayesinin farkında olarak düşünebilen, harekete geçebilen bir birey olmasını sağlamaktır. Bununla beraber aile kurumunu sosyokültürel ve eğitimsel olarak destekleyecek çalışmalardan sorumlu koordinatörlüktür. (tugva.org)

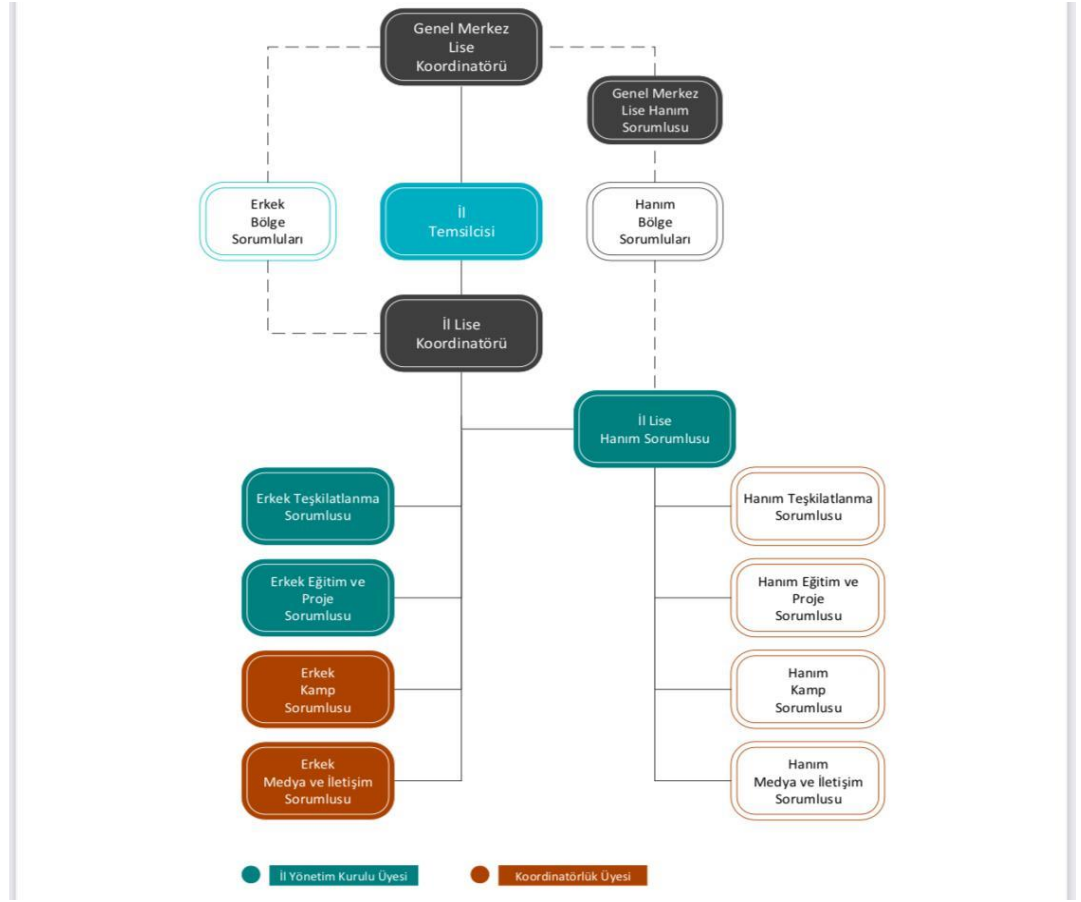
Türkiye Gençlik Vakfı Kadın ve Aile Koordinatörlüğü; tüm kadınlara hitap eden çalışmaları kapsamaktadır. Koordinatörlüğün temel amacı; adalet, sevgi, saygı ve hoşgörünün hâkim olduğu kökleri derin bir maziye dayanan bir medeniyet mirasına sahip olan güçlü Türkiye idealine hizmet etmektir.

4.1.2.1. TÜGVA'nın Teknik ve Yönetimsel Yapısı

Her koordinatör kendi alanında uzmanlaşmıştır. Bürokratik bir yapı gözükmemektedir. Yeteneklerin ve çıktıların standartlaşmasıyla bu yapılar oluşmuştur. Teknik ve yönetimsel açısından örgüt birbirinden ayrılmıştır. Organizasyon şemasında detaylıca belirtildiği üzere teknik kısım kaynak geliştirme biriminde, yönetim kısmı ise teşkilatlanma sorumluları kısmında belirtilmiştir.

Ayrıca her bir birimin alanı farklıdır. Teşkilat, Ortaokul, Lise, Üniversite ve Kadın Aile birimleri kendi içlerinde örgütlenmiştir. Hepsinin nihayetinde bağlandıkları yer genel başkan olsa dahi çalışmaları ilgili alanlardan sorumlu genel başkan yardımcılarıyla sınırlandırılmıştır.

Örneğin lise birimi öğrencilerle doğa kampı organizasyonu düzenleyip bunun üzerine çalışırken, üniversite birimi diploması okulu faaliyeti düzenleyerek apayrı bir çalışma yapmıştır. Dolayısıyla kendi içinde bölünmüş birimler ortaya çıkmıştır.

Şekil 20: Lise Teşkilatı İl Organizasyon Şeması

(Lise Teşkilatı İl Organizasyon Şeması. Teşkilat, Ortaokul, Lise ve Kadın Aile Koordinatörlükleri İllerde bu şekilde örgütlenmektedir. Farklı örgütlenme modeli olan koordinatörlük üniversite koordinatörlüğüdür.)

İl temsilcisinin alt hiyerarşisinde bulunan il başkan yardımcıları ilgili birimdeki koordinatörlük görevini yürütürken, farklı birimlerden sorumlu il başkan yardımcıları ile apayrı örgütlenme modellerine gitmektedir. Her il koordinatörlüğü, farklı bir genel başkan yardımcısına bağlı çalışmaktadır. İlde bulunan üniversite koordinatörü olan il başkan yardımcısı, üniversitelerden sorumlu genel başkan yardımcısına bağlıyken; diğer il başkan yardımcıları ise kendi alanlarındaki genel başkan yardımcısına bağlı olmaktadır. İl temsilcisi ise doğrudan genel başkana bağlı olmaktadır.

4.1.3. Gönüllülük Yönetimi Analizi, Motivasyon ve Ödüllendirme Çalışmaları

Gönüllüler ile profesyonellerin çalışma alanları farklıdır. Birbirlerine müdahale etmezler fakat birbirlerinden destek alırlar. Profesyoneller gönüllü hizmetler alamazlar, gönüllü hizmetlerde bulunanlar ise profesyonel olamazlar. Bunun ayrımı çok net bir şekilde yapılmıştır.

Profesyoneller ile gönüllülerin kaynaşmasını sağlamak için sabah kahvaltıları ve öğlen yemekleri birlikte yenilmektedir. Burada kaynaşma sağlanmaktadır.

Gönüllü hizmetlerde bulunmuş kişilerin başarıları ödüllendirilmektedir. Görev süresini doldurup artık vakıfta görev almayan kişilere ise vefa buluşmaları yapılmaktadır. Aynı zamanda plaket verilerek gönüllüler onurlandırılmaktadırlar.

TÜGVA'da genellikle özel sektörde ve kamuda çalışan gönüllüler bulunmaktadır. Çalışma saatlerinin dışında kalan vakitlerde gönüllü hizmetinde bulunurlar. Gönüllülük konusunda tecrübeli olan bazı kişilerde bulunmaktadır. Bunlar TÜGVA kurulmadan evvel dahi bir STK'da gönüllü görevler almıştır.

TÜGVA'nın gönüllülerine kazandırmayı hedeflediği özellikler şunlardır;

- Bireysel sorumluk-Sosyal sorumluluk
- Ekip çalışmasına yatkınlık
- İletişim becerisi
- Farklı kültürlerle uyum sağlayabilme
- Eleştiri-özeleştiri mekanizmasını uygulayabilme
- Yeniliklere açıklık
- Araştırmacı olma
- Paylaşımçı olma

4.1.4. Kurumsal İletişim

Vakfın kurumsal kimliğinin korunması, geliştirilmesi ve marka değeri oluşturulması noktasında yetkili birimi Kurumsal İletişim Ofisi'dir. Vakfa ait kurumsal görünürlük faaliyeti kapsamında değerlendirilebilecek her türlü çalışmayı Kurumsal İletişim Ofisi gerçekleştirir. Kurumun medya basılı, yazılı, sesli, sosyal vb tüm reklam ve kurumsal kimliğiyle ilgili çalışmaların hizmet alımı ve yönetimini yaparlar. (Logo, reklam, tasarımlar, kurumsal dokümanlar, ilgili marş ve şarkılar, reklam yüzleri, projelerinin tasarımları, kurum adına basılan

ve yayımlanan yazılı ve görsel materyaller vb) Kurumsal İletişim Birimi bir bütün olarak vakfın kurumsal kimliği ve iletişim stratejilerini belirler ve yönetir.

Vakfın mesaj ve faaliyetlerinin belirlenen amaçlar çerçevesinde kamuoyuna aksettirilmesine yönelik çalışmaların tamamı Kurumsal İletişim Birimi tarafından gerçekleştirilir. Birkaç kişilik farklı disiplinlerden oluşan bir ekiple faaliyetlerini yürütür. Kurumsal kimliğin ve marka imajının sağlam bir şekilde yönetilmesi adına, oldukça tecrübeli kişiler tarafından yönetilmesi gereken bir birimdir.

Birim Görevleri;

- 1)Başkanın tüm konuşma metinlerini hazırlar.
- 2)Ziyaretler öncesi kamuya açık yapılacak konuşmaları düzenler.

Genel Hükümler ve Sorumluluklar;

- 1) Diğer birimler tarafından gerçekleştirilen ve kurumsal iletişim alanına giren tüm çalışmalar birimin onayına tabiidir.
- 2) Kurumsal iletişimin işleyişi ile ilgili kurumsal iletişim temel eğitim ve dokümanları kalite yönetim dokümanlarının müttemmim cüzüdür.
- 3) Vakfın yurt içi ve yurt dışı iletişim kanallarına yönelik iletişim stratejilerini geliştirir ve bu çerçevede çalışmaların içerik, hazırlık ve denetimlerini yapar.
- 4) Türkiye Gençlik Vakfı faaliyetlerinin bilinirliğini arttırmak için diğer koordinatörlükler ile koordineli olarak çalışmalar yapar.
- 5) Vakıf amaçları ve kurumsal iletişim el kitabı doğrultusunda vakıf faaliyetleri sponsorlarının kurum imajı ve marka değeri açısından değerlemesini ve planlamasını yapar.
- 6) Kamuoyu bilgilendirmeye yönelik çalışmalarda ve buna yönelik toplantı, imza günü, sunum gibi organizasyonlarda faaliyeti yürütecek olan birimlere yazılı ve basılı materyallerin hazırlanmasında rehberlik yapar.
- 7) Aylık olarak faaliyet raporu, medya analiz raporlarını hazırlarlar.

8) Üç ayda bir vakfın iletişim stratejilerine yönelik öneri ve değerlendirme raporu hazırlarlar.

4.1.5. Teknoloji Kullanımı

Türkiye Gençlik Vakfı yönetim ve organizasyonu sağlamak için bazı programlar kullanmaktadır.

Muhasebe ve İnsan Kaynaklarında LOGO ve LUCA uygulamaları, Teşkilat Organizasyonunu sağlamak içinse TOYS (TÜGVA Operasyonel Yönetim Sistemi Uygulaması), E-flow, Microsoft Office Programları ve ZOOM programı kullanılmaktadır. Çalışma ofislerinin haricinde "YouTube Ofisi" vardır. Burada YouTube için içerik oluşturulur. Burada çekim kameraları ve montaj için kullanılacak özel bilgisayarlar bulunmaktadır. Öte yandan Twitter, Facebook, Instagram gibi uygulamalarda TÜGVA'nın resmi genel merkez ve resmi il hesapları bulunmaktadır.

Ayrıca TÜGVA'nın neredeyse kendisiyle özdeşleşen İcathane projesi bulunmaktadır. 120 ortaokul ve lise öğrencisine, 36 hafta boyunca ücretsiz olarak, Kodlama, robotik, endüstriyel tasarım, mobil uygulama geliştirme, bilgisayar programı yazma, 3 boyutlu tasarım ve üretim, elektronik devre tasarlama ve robotik sistem tasarlama gibi alanlarda çeşitli eğitimler veriliyor. Eğitimini başarıyla tamamlayan öğrenciler, bir sonraki yıl ulusal ve uluslararası robot yarışmalarına katılım hakkının yanında sertifika almaya da hak kazanıyor.

TÜGVA'nın 14 icathanesi bulunmaktadır ve bunlar farklı farklı illerdedir. İcathane bulunmayan illerdeki öğrenciler için ise "Mobil Seyyah İcathane" projesi geliştirmiştir. Seyyah icathane projesi ile ülkenin tüm illerini gezmek ve gençlerle buluşmak hedeflenmektedir. Seyyah icathanesinin içerisinde birçok faaliyet yapılabilir. Tır içi etkinliklerinin yanı sıra tır dışında; biyoloji, fizik, kimya, bilim tarihi, matematik ve alan etkinlikleriyle gençlerle bir arada bulunmayı hedeflemektedir. Toplam 15 farklı etkinlik yapılabilir.

4.1.6. Fon ve Kaynak Yönetimi

TÜGVA, fon ve kaynaklarına *bağışçılar* aracılığıyla ulaşmaktadır.

Vakfın bağışçılara sürekli ziyaretlerde bulunulur. Bu ziyaretlerde bağışçılara yapılan faaliyetler anlatılır. Böylelikle bağışçıların güven duyguları pekiştirilmiş olur. Ayrıca belirli

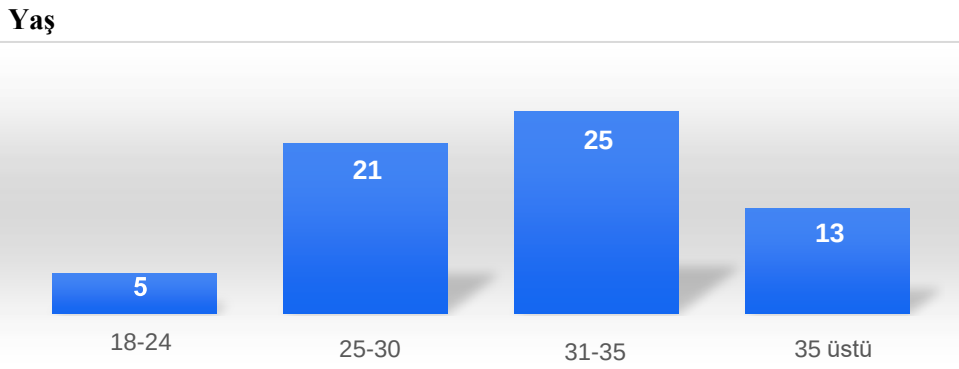
aralıklarla teşekkür mahiyetinde plaket hazırlanır ve bağışçılara takdim edilir. Bu takdim genellikle önemli programlarda olur. Böylelikle bağışçı onore edilmiş olur.

Ayrıca TÜGVA'nın internet sitesinde “online bağış” seçeneği bulunmaktadır. Burada gönüllü bağışçılar, istedikleri miktarlarda bağışta bulunabilirler. Online bağışçıların girdiği kişisel bilgiler 6698 sayılı kişisel verilerin korunması kanununa göre muhafaza edilmektedir.

TÜGVA bağışçıları sayesinde 1.104 öğrenciye eğitime destek bursu, 792 öğrenciye yurt ihtiyaç bursu, 415 kişiye yurt başarı bursu vermektedir. Her yıl yayınlanan faaliyet raporunda bu rakamlar şeffaf bir şekilde ifade edilmektedir. Aynı şekilde bağışçı, bursların teminat sürecini yakından takip edebilmekte ve proje sonuçlarına dair düzenli güncellemeler alabilmektedir. Bağış konusunda insanların genellikle aklındaki soru işaretleri bağışlarının ve yardımlarının nerelerde kullanıldığı sorunsalıdır. TÜGVA gerekli bilgi ve belgelerle, bağışların ve yardımların nerelerde kullanıldığını bağışçılarına aktırmak suretiyle bağışçısının güvenini arttırmaktadır. Ayrıca, vakfın yıllık faaliyet raporlarında detaylı mali raporlar ve başarı hikayeleri paylaşılır, böylece bağışçılar katkılarının gerçek etkilerini görebilmektedir. Bu yaklaşım, bağışçılarla uzun vadeli ve güçlü ilişkiler kurmayı amaçlamakta ve vakfın toplumsal etkisini artırmaktadır. TÜGVA, bağışçılara yönelik bu şeffaflık ve iletişim stratejileriyle, toplumsal sorumluluk bilincini artırarak, bağışçıların katkılarının vakfın projeleri üzerindeki olumlu etkilerini doğrudan gözlemlemelerini sağlamaktadır.

4.2. Tügva Profesyonelleri ve Gönüllüleri İle Yapılan Anketlerin Değerlendirilmesi

4.2.1. Profesyonel Çalışanlar

Şekil 22: Profesyonel Çalışanların Yaşları

Türkiye Gençlik Vakfı'nda profesyonel olarak çalışan 64 kişi ile araştırma yapılmıştır. Araştırmamıza katılan 64 kişiden 5'i 18-24 yaş aralığında, 21'i 25-30 yaş aralığında, 25'i 31-35

yaş aralığında, 13'ü ise 35 yaş üstüdür. Profesyonel çalışanların içerisinde TÜGVA'nın genel merkezinde çalışanlar olduğu gibi illerde bulunan Türkiye Gençlik Vakfı Yükseköğretim Erkek Öğrenci Yurtlarında da çalışanlar vardır.

Tablo 14: Profesyonel Çalışanların Yaşları

YAŞ	%
18-24	7,81%
25-30	32,81%
31-35	39,06%
35 üstü	20,31%
Genel Toplam	100,00%

Cinsiyet

Tablo 15: Profesyonel Çalışanların Cinsiyetleri

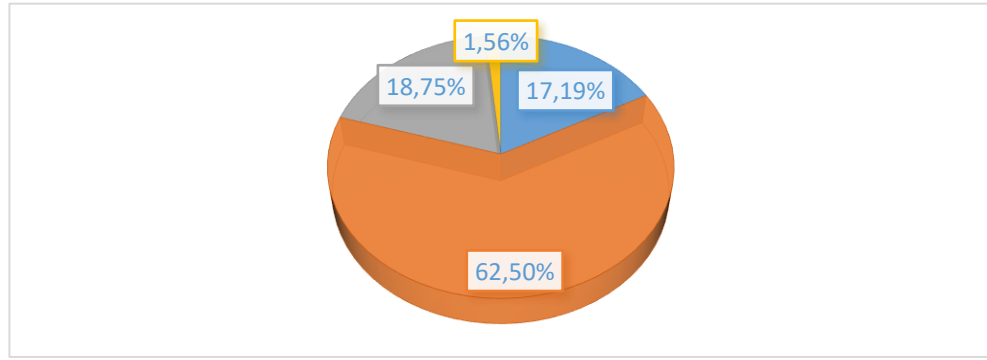
Araştırma katılımcılarının 61 kişisi erkek, 3 kişisi ise kadındır. Erkek sayısının fazla olmasının sebebi Türkiye Gençlik Vakfı yurtlarının erkek öğrenci yurtları olması sebebiyle erkek personellerin istihdam edilmesidir.

Mezuniyet derecesi

Tablo 16: Profesyonel Çalışanların Mezuniyet Durumları

Mezuniyet Derecesi		
<i>Doktora ve üstü</i>	1	%1,56
<i>Lise</i>	11	%17,19
<i>Üniversite</i>	40	%62,50
<i>Yüksek Lisans</i>	12	%18,75
Genel Toplam	64	%100

Araştırmamızın katılımcılarının 1'i doktora ve üstü eğitime sahiptir. Lise mezunu olan katılımcılarımızın sayısı 11'dir. Lise mezunu çalışanlar genellikle hizmetli/destek personeli olarak istihdam edilmektedir. Üniversite mezunu olan katılımcılarımızın sayısı 40 olup yüksek lisans eğitimini tamamlayan katılımcı sayımız ise 12'dir.

Şekil 23: Profesyonel Çalışanların Mezuniyet Durumları

Gelir düzeyi

Tablo 17: Profesyonel Çalışanların Gelir Düzeyi

Aylık Gelir	Kişi	Yüzde
8506₺	8	%12,5
8507₺-10.000₺	29	%45,31
10.001₺-15.000₺	25	%39,06
15.000₺ üstü	2	%3,13
Genel Toplam	64	%100

(Araştırmanın yapıldığı esnada asgari ücret 8506₺'dir.)

Araştırmamıza katılan profesyonel çalışanların 8 tanesi asgari ücret ile çalışmaktadır. Asgari ücret ile çalışanlar Anadolu'da bulunan yüksek öğretim erkek öğrenci yurtlarında

hizmetli/destek personeli olarak çalışmaktadır. 29 kişi ise asgari ücretinin belirli bir oranda üstünde çalışmaktadır. 25 kişi 10.001₺-15.000₺ arasında çalışırken, üst düzey yöneticiler 15.000₺ üstüne çalışmaktadır. Ayrıca tüm personellere aylık gelirlerinin haricinde ulaşım ve yemek desteği de sağlanmaktadır.

-Tablo 18: Profesyonel Çalışanların Katıldıkları İller

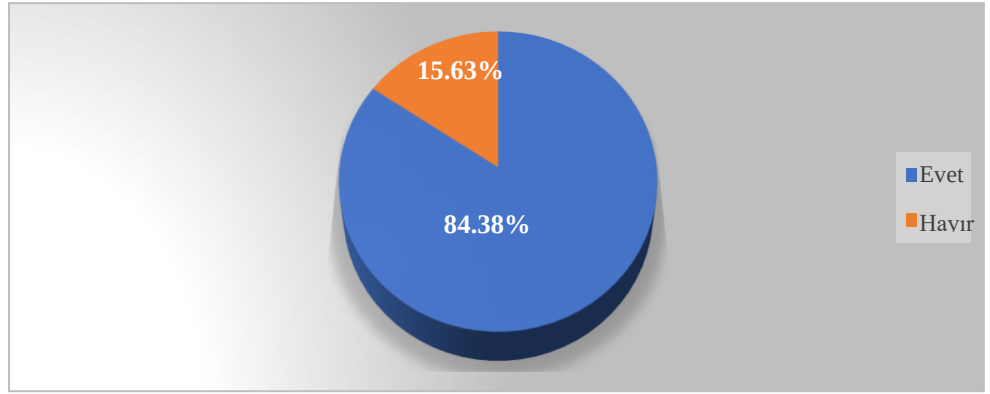
Bulunduğunuz Şehir	
ADANA	1
ADİYAMAN	2
ANTALYA	1
AYDIN	7
BİNGÖL	2
BİTLİS	6
BOLU	1
BURSA	3
ÇANAKKALE	4
ERZİNCAN	2
GAZİANTEP	3
İSTANBUL	8
İZMİR	1
KARS	2
KASTAMONU	1
KAYSERİ	4
KIRŞEHİR	1
KOCAELİ	1
KONYA	1
MALATYA	2
SİVAS	3
ŞANLIURFA	6
YALOVA	2
Genel Toplam	64

Araştırmamıza 23 ilden 64 katılımcı destek sağlamıştır. Katılımcıların hangi illerden oldukları yukarıdaki tabloda belirtilmiştir.

-Tablo 19: Daha önce TÜGVA'da görev aldınız mı?

Daha önce TÜGVA'da görev aldınız mı?	
<i>Evet</i>	54
<i>Hayır</i>	10
Toplam	64

Katılımcıların daha önce de TÜGVA'da görev alıp almadıkları sorulmuştur. %84.38'inin daha önce TÜGVA'da gönüllü olarak görev aldıkları görülmüştür. Bu tablodan yola çıkarak TÜGVA'nın kendi personellerini kendi teşkilatları içerisinde çıkartabilme kabiliyetlerinin olduğu görülmektedir. Bu da profesyonel çalışanların aidiyetlerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

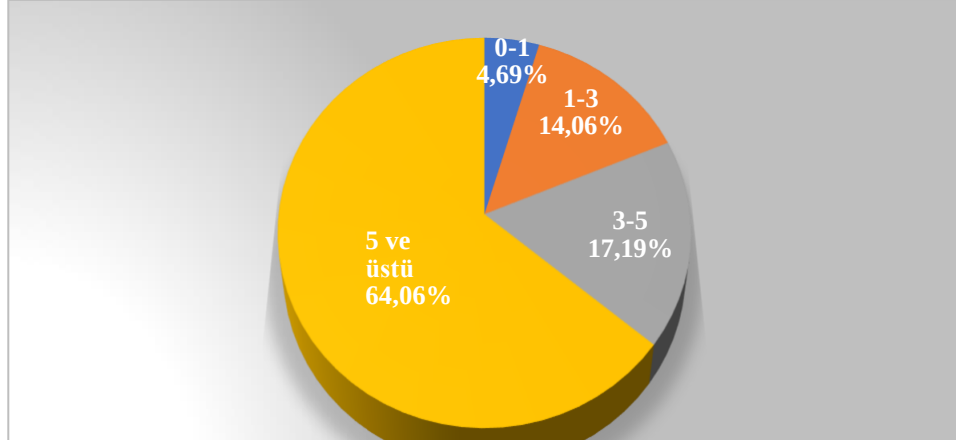
Şekil 24: Daha önce TÜGVA'da görev aldınız mı?

-Tablo 20: TÜGVA'yı kaç senedir tanıyorsunuz?

Kaç senedir TÜGVA'yı tanıyorsunuz?	
<i>0-1</i>	3
<i>1-3</i>	9
<i>3-5</i>	11
<i>5 ve üstü</i>	41
Genel Toplam	64

Profesyonel çalışanların TÜGVA'ya aidiyeti hakkında yorum yapılabilmesi için kaç senedir içerisinde bulundukları kurumu tanıdıkları sorulmuştur. %64,06'sı 5 ve üstü senedir

TÜGVA'yı tanıdığını belirtmiştir. %17,09'u ise 3-5 seneleri arasında TÜGVA'yı tanıdıklarını ifade etmiştir. Bundan yola çıkarak TÜGVA çalışanlarının uzun yıllardır TÜGVA'yı tanıdıkları ve süreç boyunca TÜGVA'dan ayrılmadıkları görülmektedir. 1-3 senedir TÜGVA'yı tanıdığını ifade eden kişilerin oranı %14,06 iken TÜGVA ile yeni tanışmış kişilerin oranı %4,69'dur.

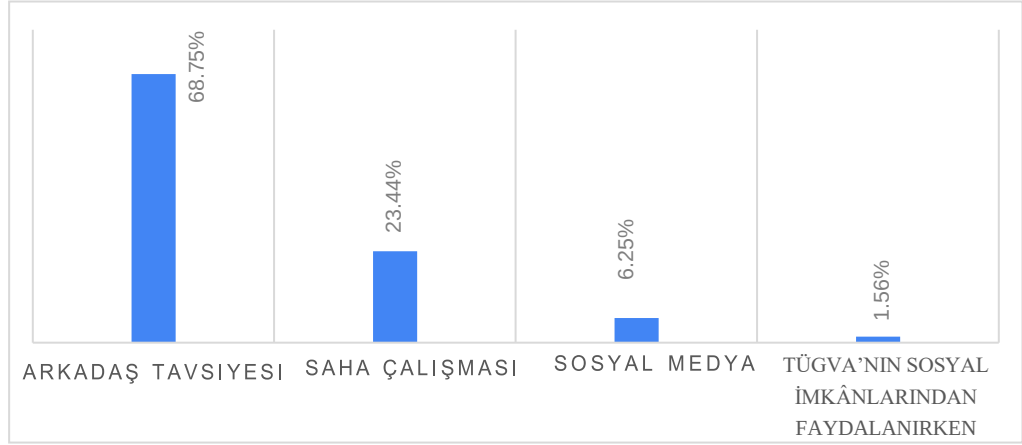

Şekil 25: TÜGVA'yı kaç senedir tanıyorsunuz?

-Tablo 21: TÜGVA'yı nasıl tanıdınız?

TÜGVA'yı nasıl tanıdınız?	
Arkadaş Tavsiyesi	44
Saha Çalışması	15
Sosyal Medya	4
TÜGVA'nın Sosyal İmkanlarından Faydalanırken	1
Genel Toplam	64

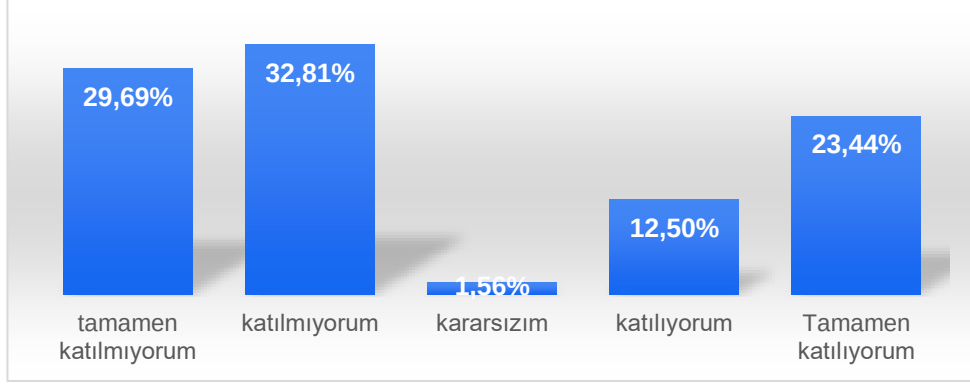
Profesyonel çalışanlara TÜGVA'yı nasıl tanıdıkları sorulmuştur. 44 kişi ile %68,75'i TÜGVA'yı arkadaş tavsiyesi ile tanıştıklarını söylerken, 15 kişi ile %23,44'ü saha çalışması ile tanımıştır. Sosyal medya ile tanıyan kişi sayısı %6,25 ile 4 kişi iken TÜGVA'nın sosyal imkanlarından faydalanıp daha sonra profesyonel çalışmaya başlayan kişi sayısı %1,56 ile 1 kişidir.

Tablo 22:Şekil 26: TUGVA'yı nasıl tanıdınız? görürüm.

TUGVA'yı Sadece Profesyonel Olarak Çalıştığım İşim Olarak Görürüm	
Tamamen Katılmıyorum	19
Katılmıyorum	21
Kararsızım	1
Katılıyorum	8
Tamamen Katılıyorum	15
Genel Toplam	64

Profesyonel çalışanların TUGVA ile olan aidiyetlerinin yorumlanabilmesi için çalışanların işlerini sadece profesyonel çalıştıkları iş olarak gördükleri sorulmuştur. Tamamen katılmıyorum diyen kişi sayısı %29,69 ile 19 kişiye, katılmıyorum diyenlerin sayısı ise %32,81 ile 21 kişidir. Bu tabloya göre TUGVA çalışanlarının ekseriyetinin çalıştıkları işi sadece profesyonel bir iş olarak görmedikleri, aynı zamanda işlerine manevi aidiyet hissettikleri görülmektedir. Kararsız olanların oranı %1,56 ile 1 kişi, katılıyorum diyenlerin oranı %12,50 ile 8 kişi, tamamen katılıyorum diyenlerin oranı ise 15 kişiyle %23,44'tür.

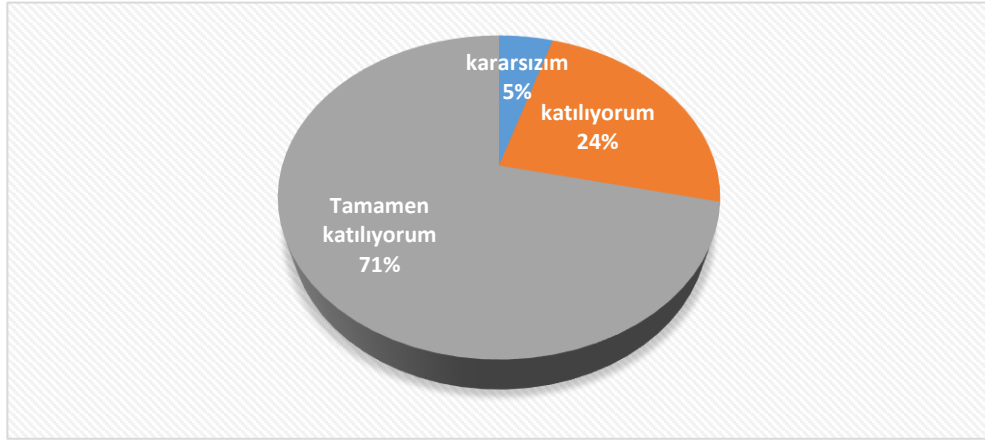

Şekil 27: TÜGVA'yı sadece profesyonel olarak çalıştığım işim olarak görürüm.

-Tablo 23: Kendimi TÜGVA gönüllüsü olarak görürüm.

Kendimi TÜGVA gönüllüsü olarak görürüm	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	0
<i>Katılmıyorum</i>	0
<i>Kararsızım</i>	3
<i>Katılıyorum</i>	15
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	45
Genel Toplam	63

Profesyonel çalışanlara kendilerini TÜGVA gönüllüsü olarak görüp görmedikleri sorulmuştur. Tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum diyen kişi sayısı 0'dır. Kararsız olduğunu söyleyen kişi sayısı %5 oran ile 3 kişidir. Bu tablodan yola çıkarak TÜGVA'da profesyonel çalışan kişilerin TÜGVA'ya manevi aidiyetler ile bağlı oldukları ve kendilerini TÜGVA gönüllüsü olarak hissettikleri görülmektedir. Katılıyorum diyenler %24 ile 15 kişiye, tamamen katılıyorum diyenler %74 ile 45 kişidir. TÜGVA'nın profesyonel çalışanlarının aynı zamanda gönüllü olarak da vakıflarına faydalı olmak istedikleri görülmektedir.

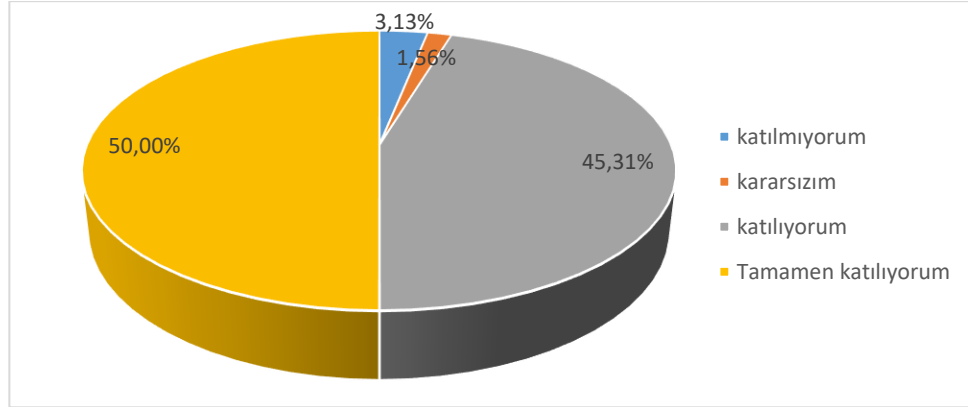
Şekil 28: Kendimi TÜGVA gönüllüsü olarak görürüm.

-Tablo 24: Görevli olduğum çalışmalar dışında da TÜGVA'nın etkinliklerine katılım.

Görevli olduğunuz çalışmalar dışında da TÜGVA'nın etkinliklerine katılıyor musunuz?	
Tamamen Katılmıyorum	0
Katılmıyorum	2
Kararsızım	1
Katılıyorum	29
Tamamen Katılıyorum	32
Genel Toplam	64

Katılımcılara görev aldığınız çalışmalar dışında da TÜGVA etkinliklere katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Tamamen katılmıyorum diyen kişi sayısı 0'dır. Katılmıyorum diyen kişi sayısı %3,13 ile 2 kişidir. Kararsız olduğunu ifade eden kişi sayısı %1,56 ile 1 kişidir. Görevli

olduğu alanlar dışında da TUGVA etkinliklerine katılan kişi sayısı katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Katılıyorum diyen kişi sayısı %45,31 ile 29 kişiye, tamamen katılıyorum diyen kişi sayısı %50 ile 32 kişidir. Bu tablodan yola çıkarak TUGVA çalışanlarının TUGVA'nın diğer etkinliklerine de gönüllü olarak katılmak ve vakıflarına fayda sağlamak istedikleri görülmektedir.

Şekil 29: Görevli olduğum çalışmalar dışında da TUGVA'nın etkinliklerine katılıyorum.

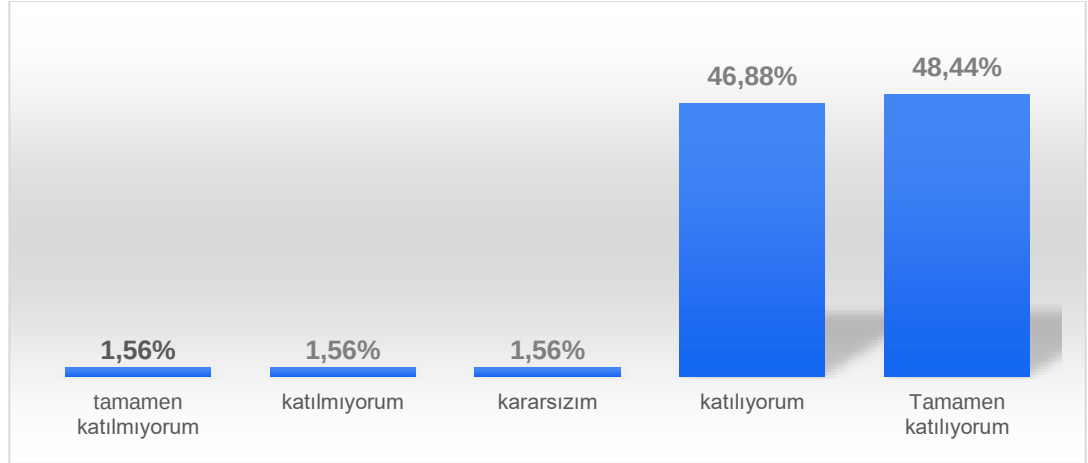
-Görevli olduğunuz alanlar dışındaki faaliyetlere katılıyorsanız neye göre seçiyorsunuz?

Araştırmacılarımıza alanınız dışındaki TUGVA etkinliklerine neden katıldıkları sorulmuştur. Profesyonel çalışanlar bu soruya birbirinden farklı cevaplar vermiştir. Verilen cevaplar genellikle TUGVA faaliyetlerinin kamu yararı içermesi sebebiyle manevi duygularla çalışmaya destek olma temalıdır. Bununla birlikte gönüllülere destek olmayı istemek, ilgi alanında olan faaliyetlere dahil olmak gibi cevaplarda verilmiştir.

-Tablo 25: TUGVA'nın faaliyetlerini yararlı bulurum.

TUGVA'nın faaliyetlerini yararlı bulurum.	
Tamamen Katılmıyorum	1
Katılmıyorum	1
Kararsızım	1
Katılıyorum	30
Tamamen Katılıyorum	31
Genel Toplam	64

Profesyonel çalışanlara TÜGVA'nın faaliyetlerini yararlı bulup bulmadıkları sorulmuştur. Tamamen katılmıyorum diyen 1 kişi, katılmıyorum diyen 1 kişi, kararsız olan 1 kişi bulunmaktadır. Bununla beraber 30 kişi katılıyorum derken 31 kişi ise tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. Tablodan yola çıkarak TÜGVA çalışanlarının neredeyse tamamına yakınının TÜGVA faaliyetlerini faydalı buldukları ve bu motivasyon ile çalıştıkları görülmektedir.

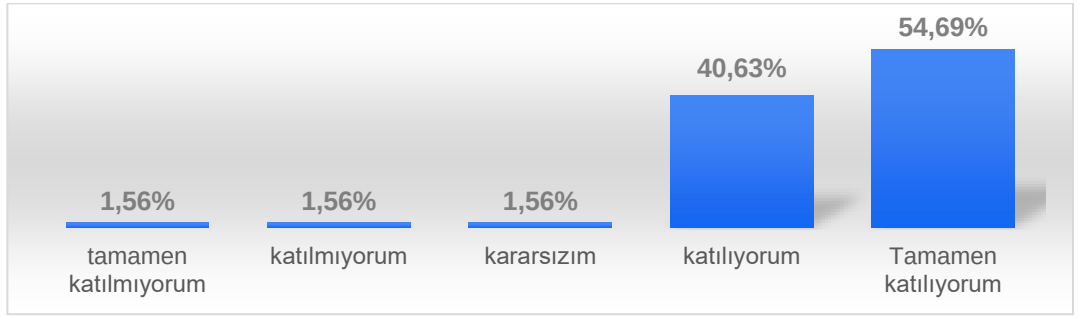

Şekil 30: TÜGVA'nın faaliyetlerini yararlı bulurum.

-Tablo 26: TÜGVA'nın faaliyetleri topluma katkı sağlar.

TÜGVA'nın faaliyetleri topluma katkı sağlar.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	1
<i>Katılmıyorum</i>	1
<i>Kararsızım</i>	1
<i>Katılıyorum</i>	26
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	35
Genel Toplam	64

Katılımcıların tamamına yakını TÜGVA faaliyetlerinin topluma katkı sağladığını düşünmektedir. Tamamen katılmıyorum diyen 1 kişi, katılmıyorum diyen bir kişi, kararsız olan 1 kişi bulunmaktadır. Katılıyorum diyen kişi sayısı 26 iken tamamen katılıyorum diyen kişi sayısı 35'tir. Böylelikle katılımcıların %95,3'ü TÜGVA faaliyetlerinin topluma katkı sağladığını ve TÜGVA'nın kamu yararına çalıştığını düşünmektedir.

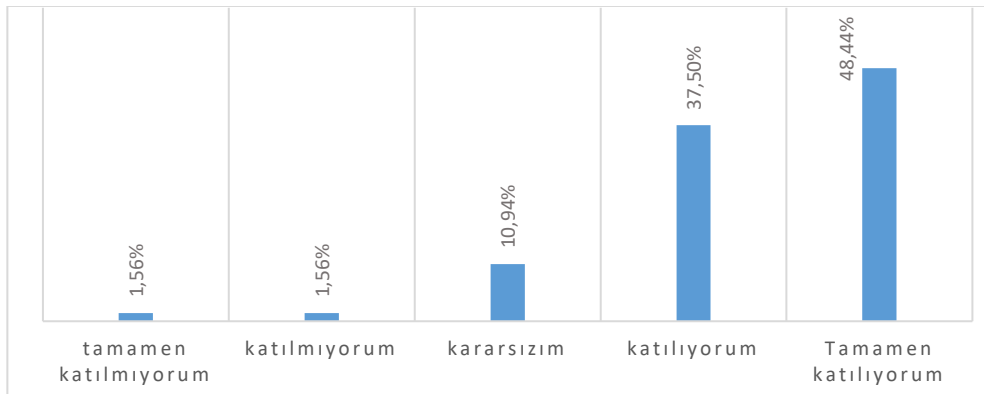

Şekil 31: TÜGVA'nın faaliyetleri topluma katkı sağlar.

-Tablo 27: Türkiye Gençlik Vakfı'nda çalışmak saygın bir iştir.

Türkiye Gençlik Vakfı'nda Çalışmak Saygın Bir İştir	
Tamamen Katılmıyorum	1
Katılmıyorum	1
Kararsızım	7
Katılıyorum	24
Tamamen Katılıyorum	31
Genel Toplam	64

TÜGVA çalışanlarının çalışma memnuniyetini yorumlayabilmek için TÜGVA'da çalışmanın saygın bir iş olup olmadığı sorulmuştur. 1 kişi tamamen katılmıyorum derken 1 kişi de katılmıyorum demiştir. Bununla beraber %10,94 ile 7 kişi de bu hususta kararsız olduğunu ifade etmiştir. %37,50 ile 24 kişi katılıyorum derken %48,44'ü tamamen katılıyorum demiştir. Tablodan yola çıkarak katılımcıların büyük çoğunluğunun TÜGVA'da çalışmayı saygın bir iş olarak gördüğü söylenebilmektedir.

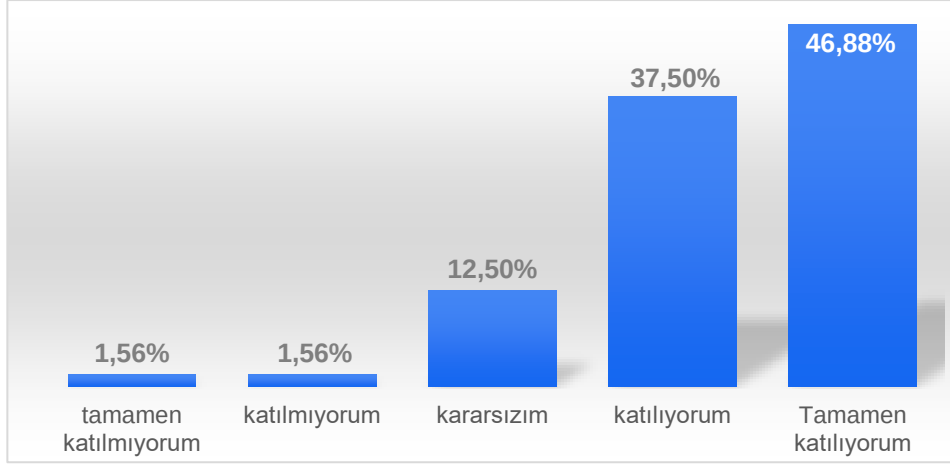

Şekil 32: Türkiye Gençlik Vakfı'nda çalışmak saygın bir iştir.

-Tablo 28:Gelecek Planlamamda TUGVA'nın yeri vardır.

Gelecek planlamamda TUGVA'nın yeri vardır.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	1
<i>Katılmıyorum</i>	1
<i>Kararsızım</i>	8
<i>Katılıyorum</i>	24
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	30
Genel Toplam	64

Katılımcılarımızın iş memnuniyetlerini değerlendirebilmek için gelecek planlamasında TUGVA'nın yeri öğrenmek istenmiştir. Tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum diyen kişi sayısı her birisi için 1 kişi olacak şekilde toplam iki kişidir. %12,50 ile 8 kişi bu hususta kararsız olduğunu ifade etmiştir. %37,5'i katılıyorum derken %46,88'i tamamen katılıyorum demektedir. Tablodan yola çıkarak TUGVA çalışanlarının büyük çoğunluğunun gelecekte de TUGVA'da çalışmak istedikleri görülmektedir.

Şekil 33: Gelecek Planlamamda TUGVA'nın yeri vardır.

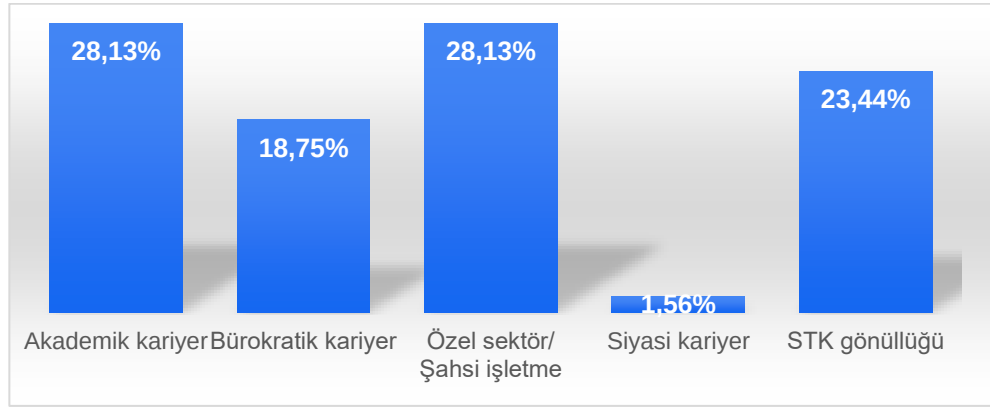
-Tablo 29: Önümüzdeki 10 sene TUGVA'dan ayrılırsanız hangi alanda çalışmayı düşünürsünüz?

Önümüzdeki 10 sene TUGVA'dan ayrılırsanız hangi alanda çalışmayı düşünürsünüz?	
<i>Akademik kariyer</i>	18
<i>Bürokratik kariyer</i>	12
<i>Özel sektör/ Şahsi işletme</i>	18

<i>Siyasi kariyer</i>	1
<i>STK gönüllüğü</i>	15
Genel Toplam	64

TÜGVA çalışanlarının gelecek planlamalarını değerlendirmek için “önümüzdeki 10 sene içerisinde TÜGVA’dan ayrılırsanız hangi alanda çalışmayı düşünürsünüz?” sorusu sorulmuştur. %28,13 ile 18 kişi akademik kariyer yapmak istediğini, %18,75 ile 12 kişi bürokratik kariyer yapmak istediğini, %28,13 ile 18 kişi şahsi iş ya da özel sektörde çalışmak istediğini, %1,56 ile 1 kişinin siyasi kariyer yapmak istediğini ve %23,44 ile 15 kişi ise STK gönüllüsü olarak çalışmak istediğini ifade etmiştir.

Gelecek planlamasında TÜGVA profesyonellerinin en düşük tercih ettiği alan siyasi kariyer alanıdır. Bununla birlikte akademik kariyer ile bürokratik kariyer yapmak isteyen kişi sayısı daha fazladır.

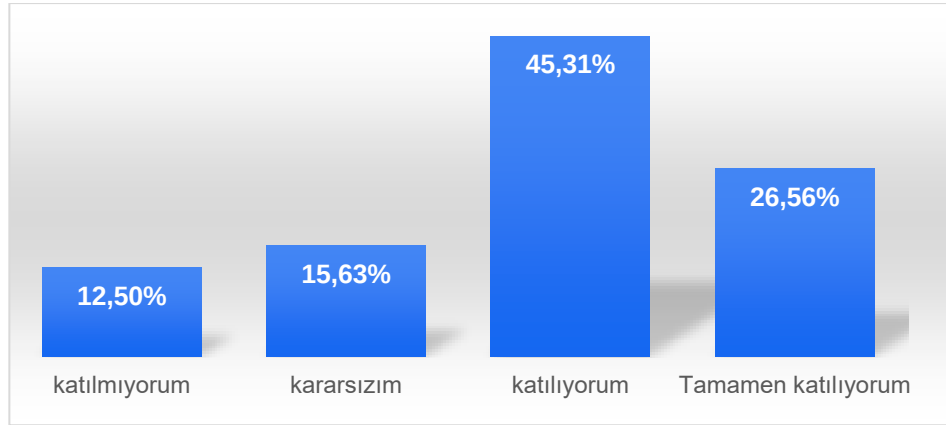

Şekil 34: Önümüzdeki 10 sene TÜGVA’dan ayrılırsanız hangi alanda çalışmayı düşünürsünüz?

-Tablo 30: Gönüllüler, profesyonel işlerinizde size yeterince yardımcı olurlar.

Gönüllüler, profesyonel işlerinizde size yeterince yardımcı olurlar.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	0
<i>Katılmıyorum</i>	8
<i>Kararsızım</i>	10
<i>Katılıyorum</i>	29
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	17
Genel Toplam	64

TÜGVA'nın gönüllü yönetimi ve gönüllüler ile profesyoneller arasındaki ilişkilerinin düzeyinin tespiti için gönüllülerin profesyonellere olan destekleri sorulmuştur. Gönüllülerin profesyonellere hiçbir şekilde yardımcı olmadığını düşünen kişi sayısı 0'dır. Bununla beraber %12,50 ile 8 kişi katılmıyorum diyerek gönüllülerin profesyonellere yeterince yardımcı olmadığını ifade etmiştir. Bu konuda kararsız olduğunu ifade eden kişi sayısı %15,63 ile 10 kişidir. Gönüllülerin profesyonellere yardımcı olduğunu düşünen kişiler katılıyorum diyen %45,31 ile 29 kişi ve tamamen katılıyorum diyen %26,56 ile 17 kişidir. Çoğunluğunun düşüncesi gönüllülerin profesyonellere yardımcı olduğu şeklindedir. Bununla beraber tersini düşünen kişiler de azınlıkta olsalar dahi vardır.

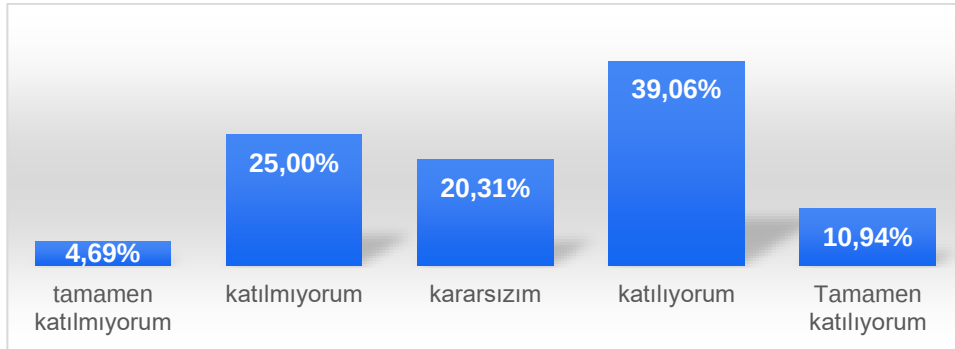
Şekil 35: Gönüllüler, profesyonel işlerinizde size yeterince yardımcı olurlar.

-Tablo 31: TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.

TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	3
<i>Katılmıyorum</i>	16
<i>Kararsızım</i>	13
<i>Katılıyorum</i>	25
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	7
Genel Toplam	64

TÜGVA'nın siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıf olup olmadığı hususunda profesyonel çalışanların görüşlerine başvurulmuştur. Profesyonel çalışanlardan 3 kişi TÜGVA'nın siyaset ile hiçbir bağı olmadığını düşünerek tamamen katılmıyorum demiştir. Bununla birlikte 16 kişi de katılmıyorum diyerek TÜGVA'nın siyaset ile doğrudan bir bağlantısı olduğunu düşünmediğini ifade etmiştir. 13 kişi kararsız olduğunu ifade ederken 25 kişi katılıyorum diyerek TÜGVA'nın siyaset ile doğrudan bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. 7 kişi

ise tamamen katılıyorum demiştir. Tabloya göre TÜGVA'nın siyaset ile bağlantısı olduğunu düşünenlerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 36: TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.

TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı ise neden bağlantılıdır? Değilse neden değildir?

TÜGVA profesyonellerinin, TÜGVA'nın siyaset ile bağlantılı olup olmama hususunu detaylıca cevaplandırmaları talep edilmiştir. Verilen cevaplar genel itibarıyla şu şekildedir:

- *TÜGVA'nın siyaset ile doğrudan bağlantılı olduğunu düşünmüyorum, lakin tarafsız da değildir. Ak Parti hükümetiyle ilişkili olması da gayet normal, ancak keskin siyasi meselelere dahil olmamamız gerektiğini düşünüyorum.*

- *TÜGVA siyasetten ziyade Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliği ile ilişkilendirilebilir. Teşkilatın Erdoğan'ı lider olarak benimsemesi siyasi olarak değerlendirilmemelidir.*

- *Dolaylı olarak bağlantılı denilebilir. Doğrudan demek için her alanda siyaset ile iş birliği içerisinde olması gerekir. Ülke çapında büyük kitlelere ulaşan STK'ların hükümetle dolaylı bağlantı kurması anlaşılabilir bir durumdur.*

- *Aslında bağlantılı değildir. Fakat Sn. Cumhurbaşkanımızın TÜGVA Genel kurullarına katılması sebebiyle siyasi anlam yüklenebilmektedir.*

- *Değildir. Çünkü özellikle temsilcilik bölümü tamamen gönüllülük esaslı yapılan bir çalışma alanıdır.*

- *TÜGVA siyasi konulardan ziyade halka hizmet noktasında etkin rol almaktadır. Toplumsal faaliyetler siyasi algılandığı için bağlantılı zannedilebilir. Bağlantılı değildir.*

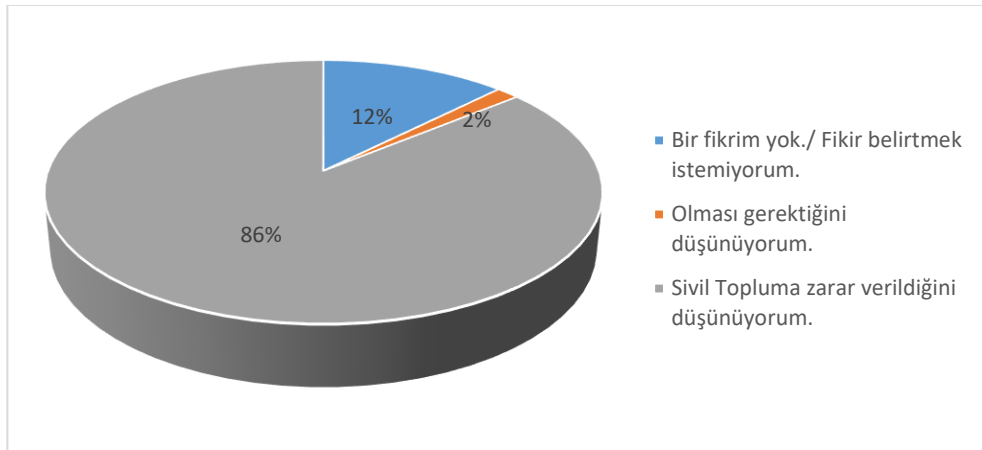
- *Etkinliklerini siyasi olarak yapmadığı için siyasi değildir.*

- *TÜGVA'nın karar mekanizması kendi içerisinde, gençlerdir. Bağlantılı değildir.*

-Tablo 32: 12 Eylül 1980 darbesi sizin için ne ifade ediyor?

12 Eylül 1980 darbesi sizin için neyi ifade ediyor?	
<i>Bir fikrim yok./ Fikir belirtmek istemiyorum.</i>	8
<i>Olması gerektiğini düşünüyorum.</i>	1
<i>Sivil Topluma zarar verildiğini düşünüyorum.</i>	55
Genel Toplam	64

12 Eylül 1980 darbesi için katılımcıların %12'si bir fikri olmadığını / fikir belirtmek istemediğini ifade etmiştir. %2 ile sadece 1 kişi darbenin olması gerektiği fikrini savunmuştur. Bununla birlikte %86 ile 55 kişi bu darbenin sivil topluma zarar verdiğini ifade etmiştir. Tablodan yola çıkarak TÜGVA profesyonellerinin çok büyük bir çoğunluğunun 12 Eylül 1980 darbesine karşı olduğu görülmektedir.

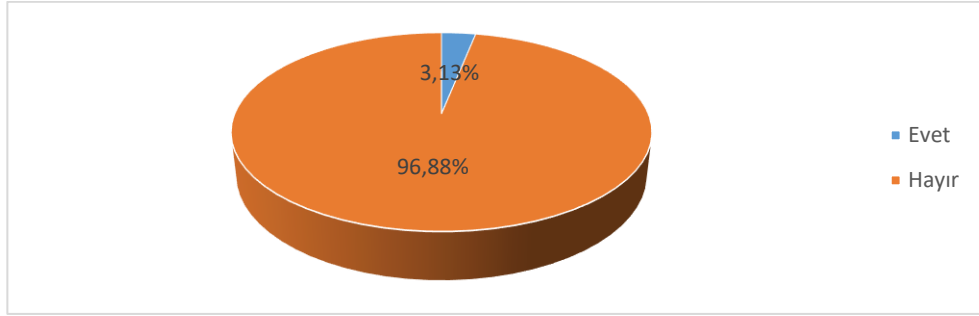

Şekil 37: 12 Eylül 1980 darbesi sizin için ne ifade ediyor?

-Tablo 33: 12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK'da göreviniz var mıydı?

12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK'da göreviniz var mıydı?	
<i>Evet</i>	2
<i>Hayır</i>	62
Genel Toplam	64

12 Eylül 1980 darbesinde herhangi bir STK'da görevi olan çalışan sayısı sadece 2'dir. TUGVA çalışanlarının yaşları dikkate alındığında bunun normal olduğu görülmektedir.

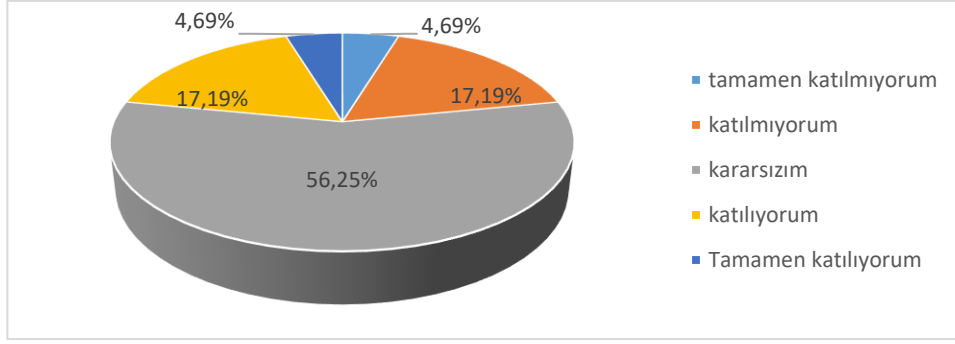

Şekil 38: 12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK'da göreviniz var mıydı?

-Tablo 34: 1982 anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.

1982 anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.	
Tamamen Katılmıyorum	3
Katılmıyorum	11
Kararsızım	36
Katılıyorum	11
Tamamen Katılıyorum	3
Genel Toplam	64

1982 Anayasası'nın STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklik yaptığı hususunda katılımcılardan %4,69 ile 3 kişi tamamen katılmadığı ifade etmiştir. %17,19 ile 11 kişi ise katılmadığını ifade etmiştir. Kararsız olduğunu ifade eden kişi sayısı %56,25 ile 36 kişidir ve katılımcıların çoğunluğunu oluşturmaktadır. %17,19 ile 11 kişi katıldığını ifade ederken %4,69 ile 4 kişi tamamen katıldığını ifade etmektedir.

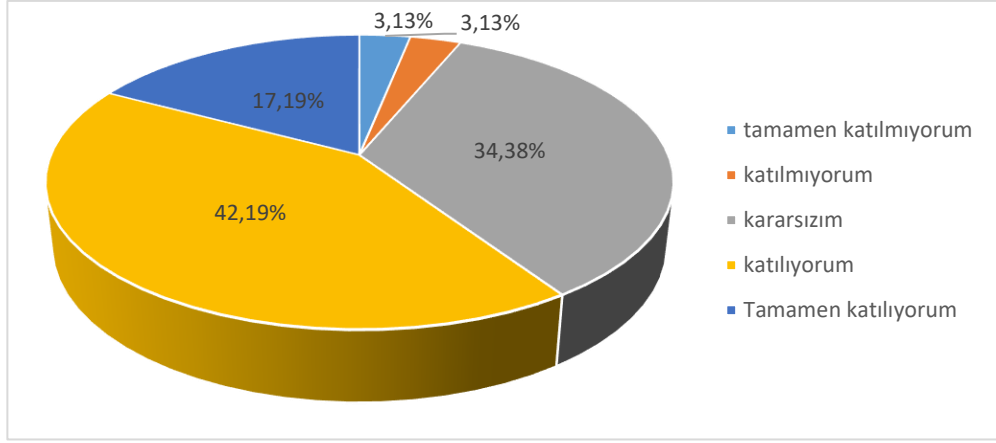

Şekil 39: 1982 anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.

-Tablo 35: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.

Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	2
<i>Katılmıyorum</i>	2
<i>Kararsızım</i>	22
<i>Katılıyorum</i>	27
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	11
Genel Toplam	64

Sivil toplum açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir diğer dönem olan Özal dönemi serbest piyasa ekonomisine geçişin sivil topluma olumlu etkileri hususunda tamamen katılıyorum ve katılmıyorum diyen kişiler her biri için %3,13 ile 2'şer kişidir. Kararsız olduğunu ifade eden kişi sayısı ise %34,38 oran ile 27 kişidir. Olumlu gelişmelerin yaşandığı düşünenler ise %42,19 ile katılıyorum diyen 27 kişi ve %17,19 ile tamamen katılıyorum diyen 11 kişidir.

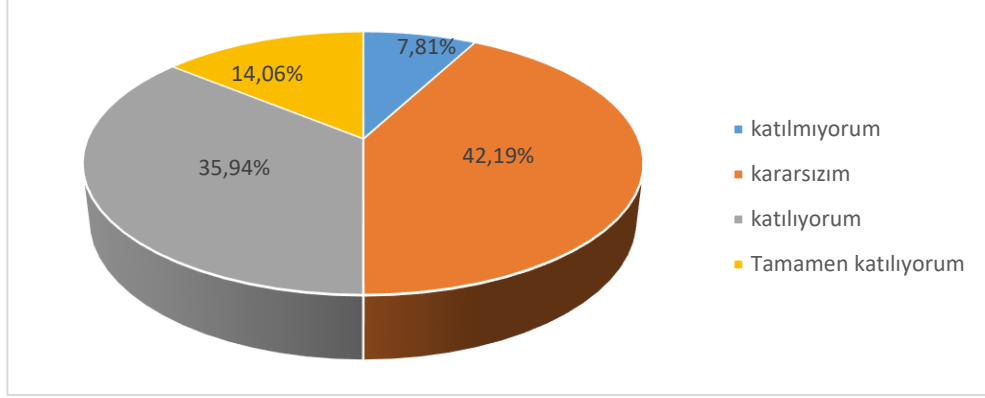

Şekil 40: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.

-Tablo 36: 1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.

1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	0
<i>Katılmıyorum</i>	5
<i>Kararsızım</i>	27
<i>Katılıyorum</i>	23
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	9
Genel Toplam	64

Katılımcılar 1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimi hususunda çoğunluklu olarak kararsızlar ve sivil toplumun gelişimini olumlu bulanlar olarak ikiye ayrılmıştır. Nitekim çoğunluğu %42,19'luk oran ile kararsızlar oluştururken katılıyorum diyenlerin oranı %35,94, tamamen katılıyorum diyenlerin oranı ise %14,06'dır.

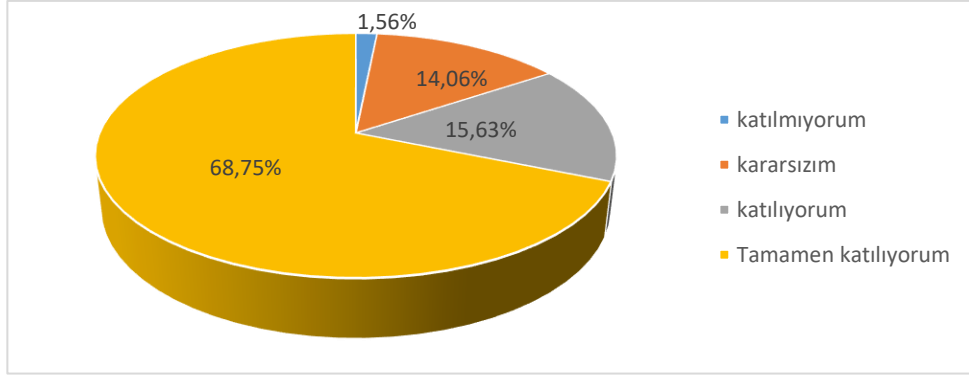

Şekil 41: 1990'lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.

-Tablo 37: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.

28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	0
<i>Katılmıyorum</i>	1
<i>Kararsızım</i>	9
<i>Katılıyorum</i>	10
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	44
Genel Toplam	64

TÜGVA'nın yakınlık duyduğu düşünce yapısının analizi bu tablo ile daha iyi görünmektedir. Katılımcılara 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri sorulmuştur. %68,75'i tamamen katılıyorum diyerek, %15,63'ü ise katılıyorum diyerek 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olduğunu düşünmüştür. Bununla birlikte %14,06'sı kararsız olduğunu ifade ederken %1,56'sı ise katılmadığını ifade etmiştir. TÜGVA profesyonellerinin tamamına yakınının 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olduğunu düşündüğü görülmektedir.

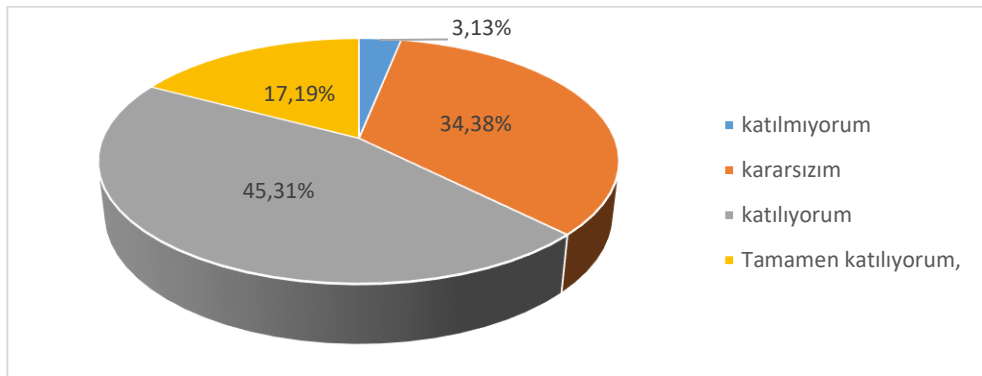

Şekil 42: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.

-Tablo 38: 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.

1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.	
<i>Katılmıyorum</i>	2
<i>Kararsızım</i>	22
<i>Katılıyorum</i>	29
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	11
Genel Toplam	64

1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur sorusuna katılımcıların %17,19’u tamamen katılıyorum derken %45,31’i ise katılıyorum cevabını vermiştir. Kararsız olduğunu ifade edenler %34,38’ini oluştururken katılmıyorum diyenler ise %3,13’tür.

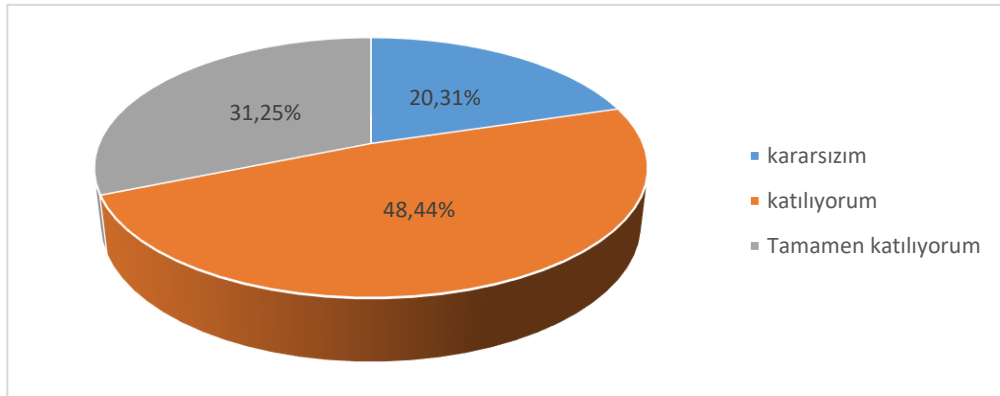

Şekil 43: 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.

Tablo 39: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.

2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.	
<i>Kararsızım</i>	13
<i>Katılıyorum</i>	31
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	20
Genel Toplam	64

“2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.” Sorusuna katılımcıların %31,25’i tamamen katılıyorum, %48,44’ü katılıyorum, %20,31’i ise kararsızım cevaplarını vermiştir. Katılmadığını veya tamamen katılmadığını ifade eden kişi sayısı 0’dır. Tablodan yola çıkarak TÜGVA profesyonellerinin büyük çoğunluğunun 2001 sonrasındaki gelişmelerin sivil toplum açısından olumlu olduğunu düşündükleri görülmektedir.

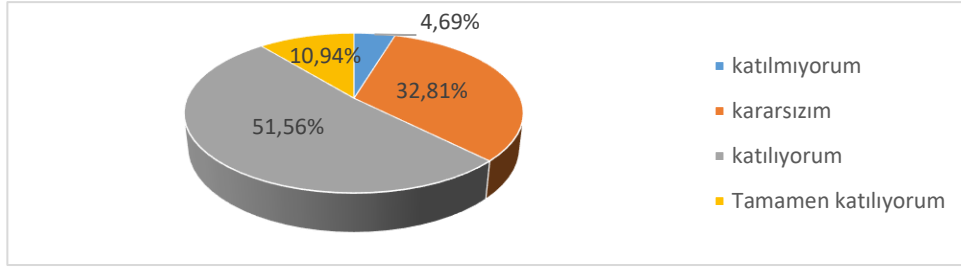

Şekil 44: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.

-Tablo 40: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.

Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.	
<i>Katılmıyorum</i>	3
<i>Kararsızım</i>	21
<i>Katılıyorum</i>	33
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	7
Genel Toplam	64

Katılımcılara “Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.” Sorusu sorulmuştur. %10,94'ü tamamen katılıyorum, %51,56'sı katılıyorum derken %32,81'i kararsızım, %4,69'u ise katılmıyorum demiştir. Tamamen katılmıyorum diyen kişi sayısı 0'dır. Tablodan yola çıkarak TÜGVA profesyonellerinin büyük çoğunluğunun Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olduğunu düşündükleri görülmektedir.

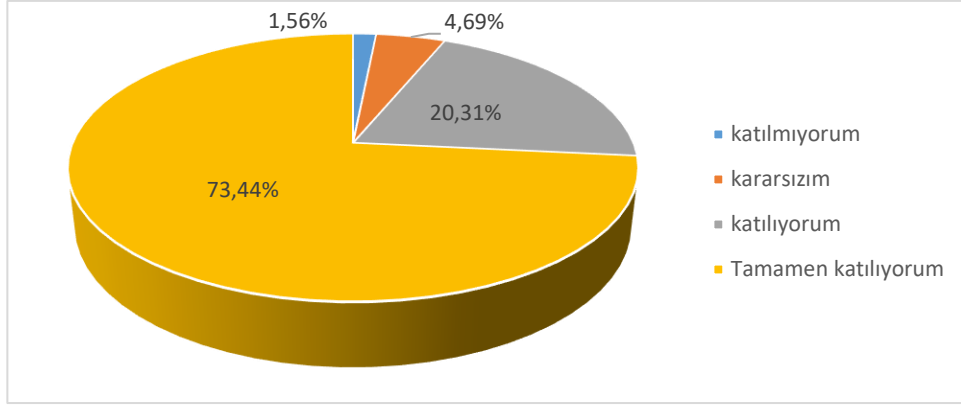

Şekil 45: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.

-Tablo 41: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.

15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.	
<i>Katılmıyorum</i>	1
<i>Kararsızım</i>	3
<i>Katılıyorum</i>	13
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	47
Genel Toplam	64

Katılımcılara “15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.” Sorusu sorulmuştur. %73,44'ü tamamen katılıyorum, %20,31'i ise katılıyorum demiştir. %4,69'u kararsız olduğunu ifade ederken %1,56'sı ise katılmıyorum demiştir. Tablodan yola çıkarak TÜGVA profesyonellerinin tamamına yakınının Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişiminin sivil toplumu olumsuz etkilediğini düşündükleri görülmektedir.

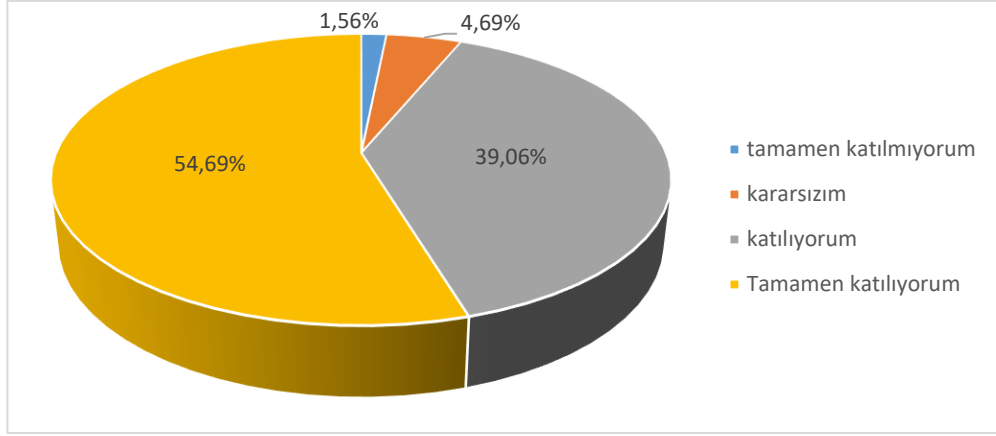

Şekil 46: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.

-Tablo 42: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi STK’lara olan güveni zedelemiştir.

15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi STK’lara olan güveni zedelemiştir.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	1
<i>Kararsızım</i>	3
<i>Katılıyorum</i>	25
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	35
Genel Toplam	64

Katılımcılara “15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi STK’lara olan güveni zedelemiştir.” Sorusu sorulmuştur. %54,69’u tamamen katılıyorum, %39,06’sı ise katılıyorum demiştir. Bunların birlikte %4,69’u kararsız olduğunu ifade ederken % 1,56’sı ise tamamen katılmıyorum demiştir. Katılmıyorum diyenlerin sayısı 0’dır. Tablodan yola çıkarak TÜGVA profesyonellerinin tamamına yakınının FETÖ darbe girişiminin STK’lara olan güveni zedelediğini düşündükleri görülmektedir.

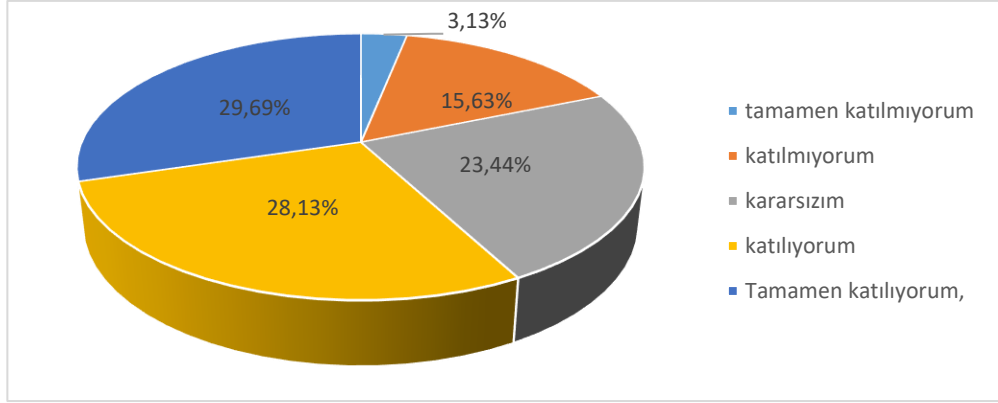

Şekil 47: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi STK’lara olan güveni zedelemiştir.

-Tablo 43: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.

15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	2
<i>Katılmıyorum</i>	10
<i>Kararsızım</i>	15
<i>Katılıyorum</i>	18
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	19
Genel Toplam	64

Katılımcılara “15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.” Sorusu sorulmuştur. %29,69’u tamamen katılıyorum, %28,13’ü ise katılıyorum demiştir. %23,44’ü kararsız olduğunu, %15,63’ü katılmadığını, %3,13’ü ise tamamen katılmadığını ifade etmiştir.

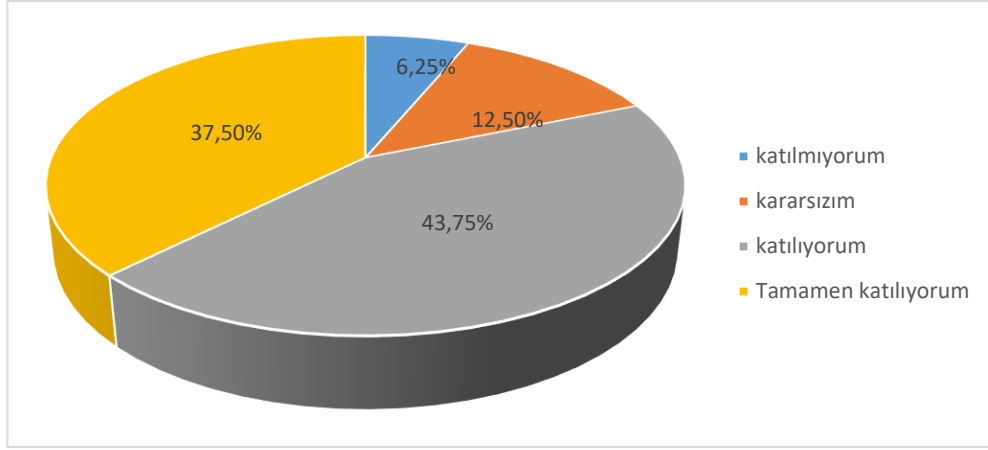

Şekil 48: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.

-Tablo 44: Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.

Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.	
<i>Katılmıyorum</i>	4
<i>Kararsızım</i>	8
<i>Katılıyorum</i>	28
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	24
Genel Toplam	64

Katılımcılara “Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.” Sorusu sorulmuştur. %37,50 ‘si tamamen katılıyorum, %43,75’i katılıyorum, %12,50’si kararsızım, %6,25’i katılmıyorum demiştir. Tamamen katılmıyorum diyen kişi sayısı 0’dır. Tabloya göre TÜGVA profesyonellerinin çoğunluğunun Covid-19 salgının sivil toplum anlayışına etkileri olduğunu düşündükleri görülmektedir.

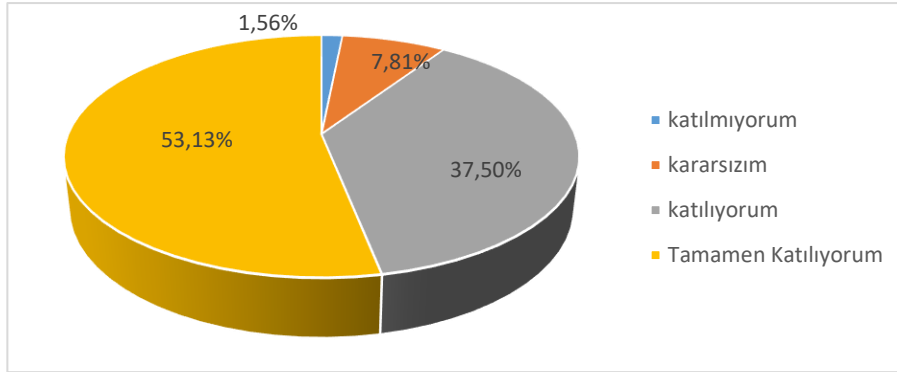

-Şekil 49: Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.

-Tablo 45: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların faaliyetleri yeterlidir.

6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların faaliyetleri yeterlidir	
<i>Katılmıyorum</i>	1
<i>Kararsızım</i>	5
<i>Katılıyorum</i>	24
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	34
Genel Toplam	64

Katılımcılara “6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların faaliyetleri yeterlidir.” Sorusu sorulmuştur. %53,13'ü tamamen katılıyorum derken %37,50'si katılıyorum demiştir. Kararsızlar %7,81'ini oluştururken %1,56'sı ise katılmıyorum demiştir. Tamamen katılmıyorum diyen kişi sayısı 0'dır. Tabloya göre TÜGVA profesyonelleri, Kahramanmaraş depreminde STK'ların aktif ve etkin çalıştıklarını ve çalışmalarının yeterli olduklarını düşünmektedir.

Şekil 50: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların faaliyetleri yeterlidir.

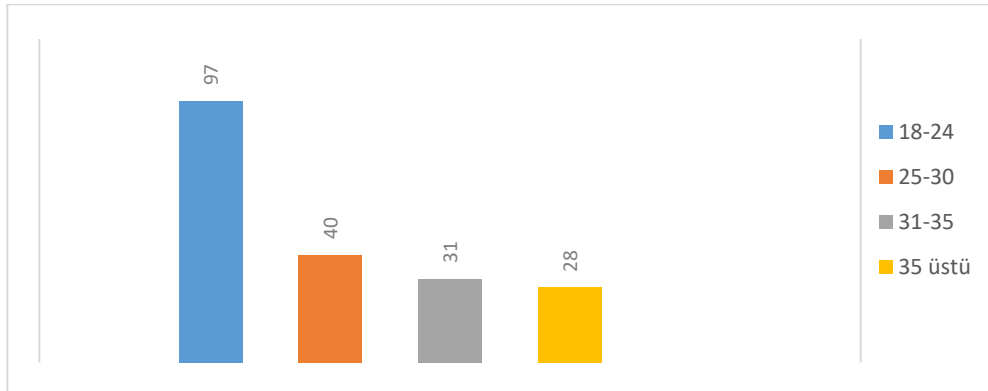
-Tablo 46: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA'nın faaliyetlerini yeterlidir.

6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA'nın faaliyetlerini yeterlidir.		
<i>Kararsızım</i>	3	%4,69
<i>Katılıyorum</i>	20	%31,25
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	41	%64,06
Genel Toplam	64	%100

Katılımcılara “6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA'nın faaliyetlerini yeterlidir.” Sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %64,06'sı tamamen katılıyorum derken %31,25'i katılıyorum demiştir. Bununla beraber %4,69'u kararsız olduğunu ifade etmiştir. Katılmıyorum veya tamamen katılmıyorum diyen kişi sayısı 0'dır. Tabloya göre kararsız 3 kişi hariç tüm TÜGVA profesyonellerinin TÜGVA'nın 6 Şubat Kahramanmaraş depremindeki faaliyetlerini yeterli buldukları görülmektedir.

4.2.2. Gönüllüler

-Yaş

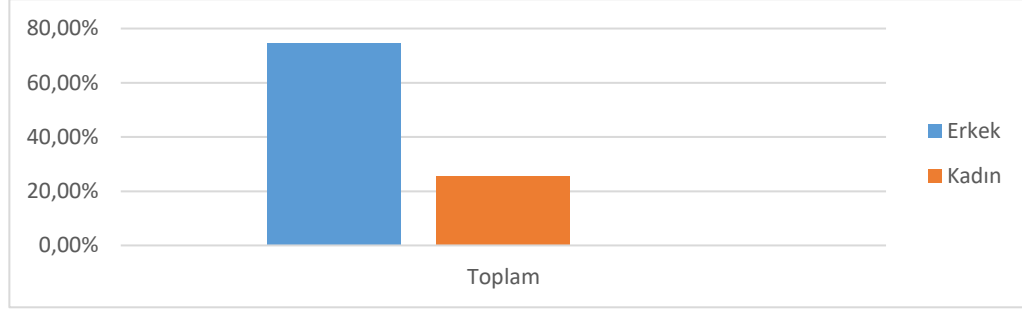

Şekil 51: Gönüllülerin Yaşı

Türkiye Gençlik Vakfı'nda gönüllü çalışmalar yürüten 196 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Anketimizi 18-24 yaş arası 97 kişi, 25-30 yaş arası 40 kişi, 31-35 yaş arası 31, 35 yaş üstü ise 28 kişi doldurmuştur. Bu verilerden yola çıkarak Türkiye Gençlik Vakfı gönüllülerinin gençlerden oluştuğu söylenebilmektedir. Nitekim oran olarak değerlendirdiğimizde 18-24 yaş

arası katılımcılar %49,49'u, 25-30 yaş arası katılımcılar %20,41'i, 31-35 yaş arası katılımcılar %15,82'yi, 35 üstü katılımcılar ise %14,29'u oluşturmaktadır.

-Cinsiyet

Şekil 52: Gönüllülerin Cinsiyeti

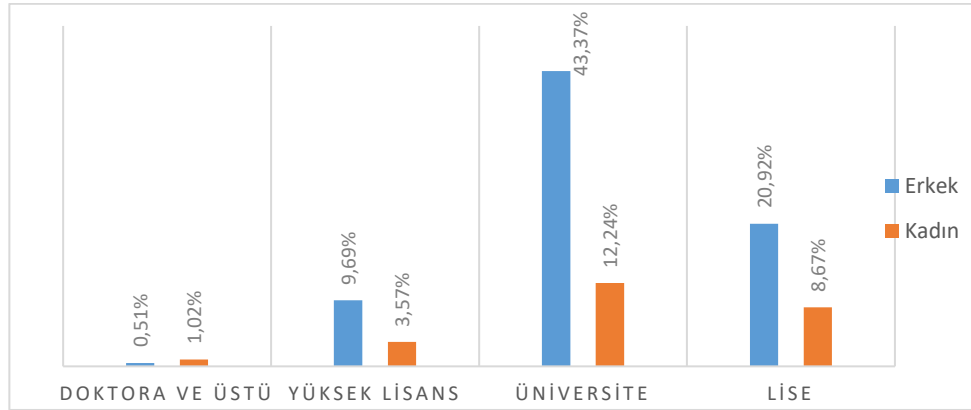
Gönüllüler ile yaptığımız anket çalışmasında cinsiyet dağılımı şu şekildedir: 146 kişi ile katılımcıların %74,46'u erkek, 50 katılımcı ile de %25,51'i ise kadındır. Anketlerin il temsilcileri aracılığıyla Türkiye'deki bütün teşkilatlara duyurulduğu düşünüldüğünde Türkiye Gençlik Vakfı'nda gönüllü olan erkeklerin sayısının kadınların sayısından daha fazla olduğu görülmektedir.

-Tablo 47: Gönüllülerin mezuniyet dereceleri

Eğitim Seviyeleri	Erkek	Kadın	Toplam
Doktora ve üstü	1	2	3
Yüksek Lisans	19	7	26
Üniversite	85	24	109
Lise	41	17	58
Genel Toplam	146	50	196

Anket çalışmasında, Türkiye Gençlik Vakfı gönüllülerinin eğitim seviyesini de belirtmeleri istenmiştir. Gönüllülerin verdiği bilgilere göre erkek gönüllüler arasında doktora ve üstü eğitim seviyesine sahip kişi sayısı 1, kadın gönüllüler arasında ise bu sayı 2'dir. Yüksek Lisans eğitimi almış/alan 19 erkek gönüllü, 7 kadın gönüllü bulunmaktadır. Üniversite eğitimi alan/almış gönüllü sayısı erkekler için 85, kadınlar için ise 24'tür. Lise eğitimini tamamlayıp üniversite hazırlık sürecinde olanlar değerlendirildiğinde ise bu sayı erkek gönüllüler için 41,

kadın gönüllüler için ise 17'dir. Üniversite mezunu gönüllü sayısı erkeklerde 85, kadınlarda ise 109'dur.

Şekil 53: Gönüllülerin mezuniyet dereceleri

Bu tabloya göre erkek gönüllüler arasında doktora ve üstü eğitime sahip olanlar %0,51, Yüksek Lisans eğitime sahip olanlar %9,69, Üniversite eğitime sahip olanlar %43,37, lise eğitime sahip olanlar ise %20,92'dir. Aynı şekilde kadın gönüllülerimiz arasında ise doktora ve üstü eğitim seviyesine sahip olanlar %1,02, Yüksek Lisans eğitime sahip olanlar %3,57, üniversite eğitime sahip olanlar % 12,24, lise eğitime sahip olanlar ise %8,67'dir.

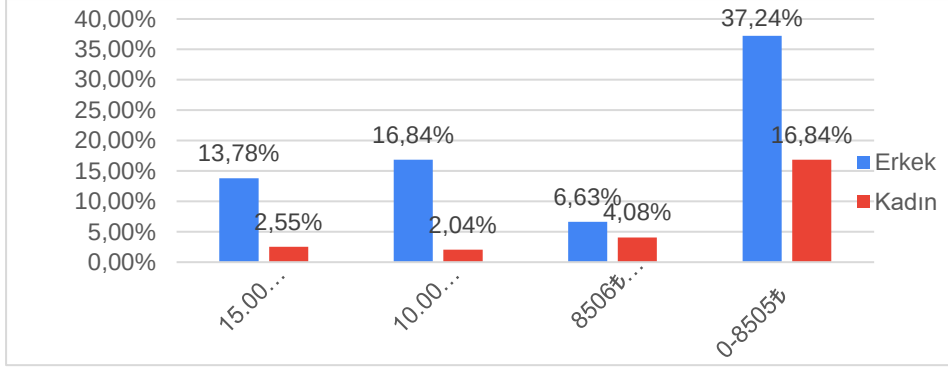
-Tablo 48: Gönüllülerin gelir düzeyi

Gelir Düzeyi	Erkek	Kadın	Genel Toplam
15.000₺ üstü	27	5	32
10.001₺-15.000₺	33	4	37
8506₺-10.000₺	13	8	21
0-8505₺	73	33	106
Genel Toplam	146	50	196

(Anket yapıldığı esnada asgari ücret 8506 ₺'dir.)

Gönüllülerin gelir düzeyi ölçümünde erkek gönüllülerin 27 tanesinin gelirinin, kadın gönüllülerin ise 5 tanesinin gelirinin 15.000₺ üstü olduğu görülmektedir. 33 erkeğin ve 4 kadının gelirleri ise 10.001₺ ile 15.000₺ arasındadır. 8506₺ ile 10.000₺ arası gelir seviyesine sahip 13

erkek, 33 kadın bulunmaktadır. Gelir seviyesi asgari ücret düzeyinin altında olan erkek gönüllü sayısı 73, kadın gönüllü sayısı ile 50'dir.

Şekil 54: Gönüllülerin gelir düzeyi

15.000₺ üstü gelire sahip erkeklerin oranı % 13,78 iken kadınlarda bu oran %2,55'tir. 10.001₺-15.000₺ arası geliri olan erkeklerin oranı 16,84, kadınların oranı %2,04'tür. 8506₺-10.000₺ arası gelire sahip erkek oranı %6,63, kadınların oranı %4,08'dir. Geliri asgari ücretin altında olan gönüllü oranı ise erkeklerde %37,24 iken kadınlarda bu oran %16,84'tür.

-Tablo 49: Gönüllülerin katıldıkları iller

İLLER	Erkek	Kadın	Toplam
ADİYAMAN	1	-	1
AFYONKARAHİSAR	2	2	4
AĞRI	1	-	1
ANKARA	7	1	8
ANTALYA	3	-	3
AYDIN	-	1	1
BALIKESİR	1	-	1
BATMAN	1	-	1
BİLECİK	1	-	1
BİNGÖL	-	2	2
BİTLİS	1	-	1
BOLU	1	-	1
BURSA	3	1	4
ÇANAKKALE	3	1	4
ÇORUM	3	-	3
DENİZLİ	0	1	1
DİYARBAKIR	0	1	1
DÜZCE	2	-	2
EDİRNE	1	-	1
ELAZIĞ	5	1	6
ESKİŞEHİR	2	-	2
GAZİANTEP	1	-	1
GİRESUN	2	-	2
HAKKARİ	1	-	1
IĞDIR	3	1	4
İSTANBUL	25	14	39
İZMİR	8	7	15
KAHRAMANMARAŞ	7	1	8
KARS	1	-	1
KAYSERİ	2	-	2
KIRKLARELİ	2	-	2
KIRŞEHİR	2	-	2
KİLİS	-	1	1
KOCAELİ	7	-	7
KONYA	1	-	1

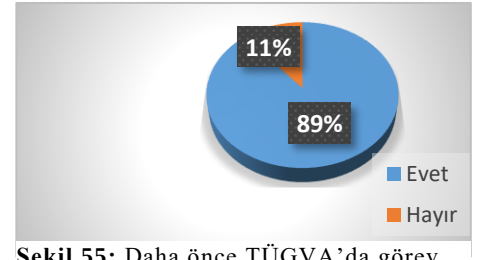
KÜTAHYA	2	1	3
MALATYA	1	-	1
MANİSA	5	-	5
MARDİN	1	1	2
MERSİN	1	-	1
MUŞ	7	3	10
NİĞDE	2	-	2
ORDU	4	1	5
OSMANİYE	2	-	2
RİZE	1	-	1
SAKARYA	1	-	1
SAMSUN	3	5	8
SİNOP	1	-	1
ŞANLIURFA	5	-	5
TEKİRDAĞ	1	-	1
TOKAT	1	-	1
TRABZON	1	-	1
UŞAK	-	1	1
VAN	2	3	5
YALOVA	2	-	2
YOZGAT	1	-	1
ZONGULDAK	2	-	2
Genel Toplam	146	50	196

(Katılımcılar yukarıdaki tabloda gözükmemektedir.)

-Tablo 50: Daha önce TÜGVA’da görev aldınız mı?

TÜGVA Geçmişi	Erkek	Kadın	Toplam
<i>Evet</i>	130	44	174
<i>Hayır</i>	16	6	22
Toplam	146	50	196

Gönüllülere daha öncesinde TÜGVA’da herhangi bir göreviniz oldu mu? Sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevapta 130 erkek 44 kadın görev aldığını söylemiştir. Bununla beraber 16 erkek 6 kadın ise görevlerine yeni başladığını ifade etmiştir.

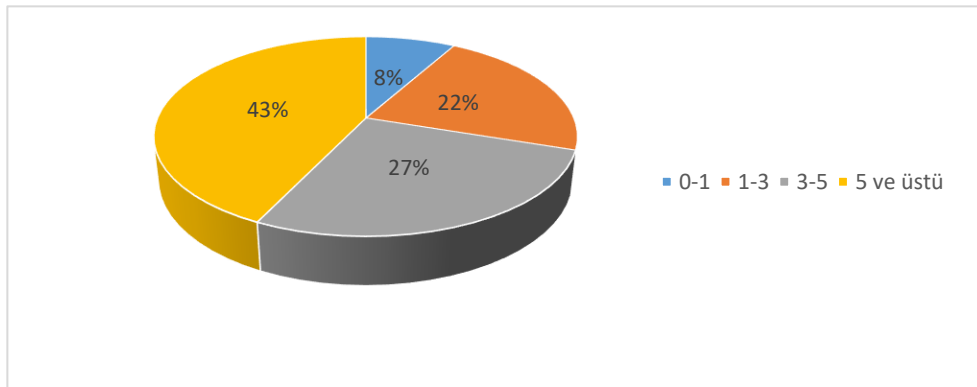
Şekil 55: Daha önce TÜGVA’da görev aldınız mı?

Anket yapılan Türkiye Gençlik Vakfı gönüllülerinin %89’unun vakıfta daha öncesinde de görevi bulunuyorken %11’inin ise vakıfta daha öncesinde herhangi bir görevi olmamış ve vakfa yeni dâhil olmuştur.

-Tablo 51: Kaç senedir TÜGVA’da görev alıyorsunuz?

Görev Süresi	Kişi sayısı
0-1	16
1-3	43
3-5	53
5 ve üstü	84
Genel Toplam	196

Gönüllülere kaç senedir TÜGVA’da görev aldığı sorulmuştur. Görev süresi henüz 0-1 yıl olan kişi sayısı tüm katılımcılara %8 oranla 16 kişidir. 1-3 yıl arası TÜGVA’da gönüllü çalışmalar yürüten kişi sayısı %22 oran ile 43 kişidir. 3-5 yıl arası çalışmalarda bulunan kişi sayısı %27 ile 53 kişidir. 5 senenin üzerinde çalışmalarda bulunan kişi sayısı ise %43 oran ile 84 kişidir.

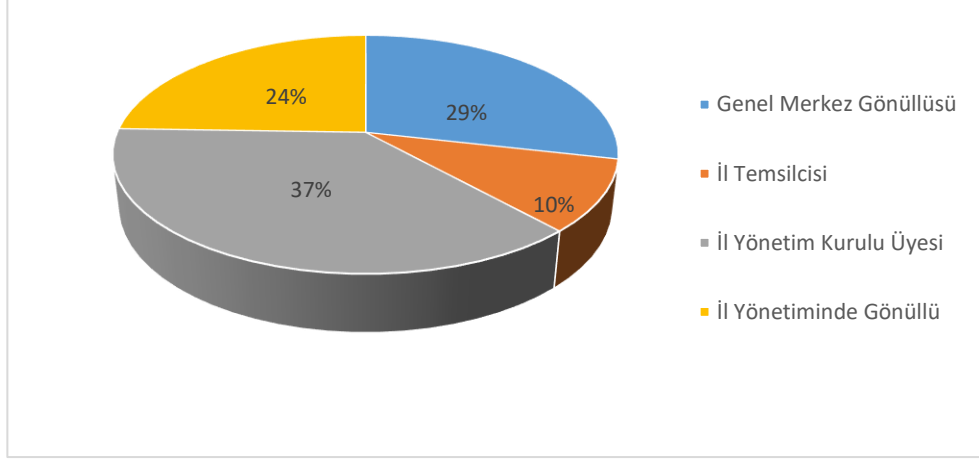
Şekil 56: Kaç senedir TÜGVA’da görev alıyorsunuz?

-Tablo 52: TÜGVA'daki göreviniz nedir?

Katılımcılara Türkiye Gençlik Vakfı'ndaki görevleri sorulmuştur. Türkiye'nin farklı illerinden, farklı kademelerinden kişilerle anket yapılmasının, araştırmanın kapsayıcılığını daha da arttıracığı ve TÜGVA analizinin daha iyi yapılacağı düşünülmektedir.

GÖREV	KİŞİ SAYISI
<i>Genel Merkez Gönüllüsü</i>	56
<i>İl Temsilcisi</i>	19
<i>İl Yönetim Kurulu Üyesi</i>	73
<i>İl Yönetiminde Gönüllü</i>	48
Toplam	196

Genel Merkez gönüllüleri, Türkiye Gençlik Vakfı genel merkezindeki koordinatörlüklerde görev alan gönüllüleri ifade etmektedir. Bu gönüllüler aynı zamanda koordinatörlüklerin merkezi düzeyde planlama ve yürütme ekipleridir. Araştırmamıza katılan genel merkez gönüllü sayısı 56'dır. İl temsilcileri ise genel merkezden aldığı talimatlar ile İl'e özgü çalışmalar yapan ekibin genel sorumlusudur. Her ne kadar TÜGVA'da şubeleşme ve il başkanı atama süreçleri yerine il temsilcisi atama usulü olsa dahi, il temsilcileri il başkanları olarak anılmakta ve kabul edilmektedir. Araştırmamıza katılan il temsilcisi sayısı 19'dur. İl yönetim kurulu üyeleri de, il başkanının yardımcılığını yürüten il koordinatörleridir. Araştırmamıza 73 il yönetim kurulu üyesi/İl başkan yardımcısı katılmıştır. İl yönetimde gönüllü olan kişiler ise il başkan yardımcılarına destek olan ve vakfın faaliyetlerine düzenli katılım sağlayan diğer kişilerdir. Araştırmamıza katılan İl yönetimi gönüllüsü sayımız ise 48'dir.

Şekil 57: TÜGVA'daki göreviniz nedir?

-Tablo 53: Profesyonel bir işte çalışıyor musunuz?

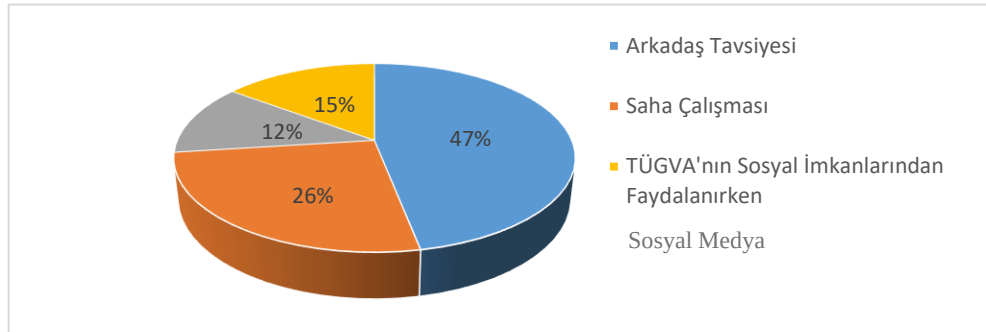
Profesyonel Olarak Bir İşte Çalışıyor Musunuz?		
<i>Evet</i>	<i>Hayır</i>	<i>Toplam</i>
94	102	196

Araştırmacılarımıza gönüllü oldukları sivil toplum kuruluşu haricinde herhangi bir kar amacı güden bir işte çalışıp çalışmadığı sorulmuştur. Araştırmacıların %52'sini oluşturan 102 kişi herhangi bir işte çalışmıyorken, %48'sini oluşturan 94 kişi ise kar amacı güden bir işte çalıştığını beyan etmiştir. İş hayatında olmayan kişilerin öğrenciler ve iş arayan yeni mezunlar olduğu da diğer anket soruları bağlamında değerlendirilmektedir.

-Tablo 54: TÜGVA'yı nasıl tanıdınız?

TÜGVA'yı nasıl tanıdınız?		
<i>Arkadaş Tavsiyesi</i>	92	%47
<i>Saha Çalışması</i>	51	%26
<i>Sosyal Medya</i>	24	%12
<i>TÜGVA'nın Sosyal İmkanlarından Faydalanırken</i>	29	%15
Genel Toplam	196	

TÜGVA'nın ulaştığı kitlenin analizi ve gönüllülerini kazandırma sürecindeki gönüllülük yönetiminin tespiti için katılımcılara TÜGVA'yı nasıl tanıdınız sorusu sorulmuştur. %47 ile 97 kişi bir arkadaşının kendisine tavsiyesi üzerine TÜGVA ile tanışmıştır. %26 ile 51 kişi sahada yapılan çalışmalar neticesinde TÜGVA'yı tanımıştır. %12 ile 24 kişi sosyal medya aracılığıyla TÜGVA'yı tanımıştır. %15 ile 29 kişi ise TÜGVA'nın sağladığı sosyal imkânlardan faydalanırken TÜGVA ile tanışmış ve sonra da gönüllüsü olmuştur.

Şekil 58: TÜGVA'yı nasıl tanıdınız?

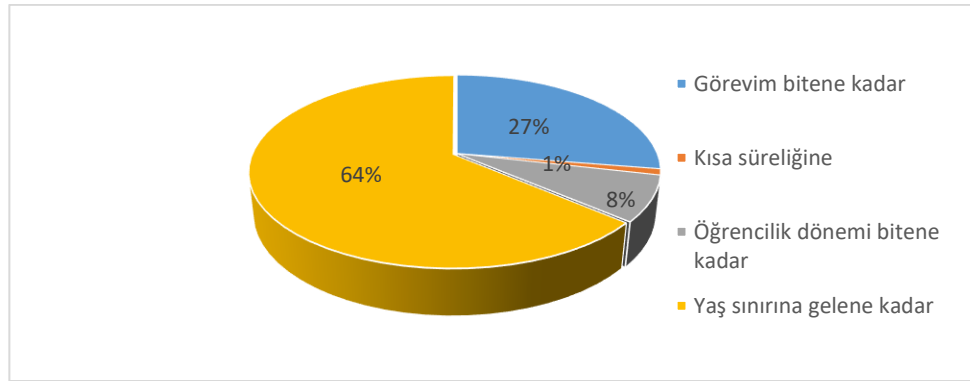
-Tablo 55: TÜGVA gönüllüsü olma sebebiniz nedir?

TÜGVA gönüllüsü olma sebebiniz nedir?		
Cevap	Sayı	Yüzde
<i>Toplum Yararına Çalışmak</i>	181	%92,35
<i>Kariyer Planlaması</i>	6	%3,06
<i>Sosyal Bağlantılar</i>	7	%3,57
<i>Saygınlık</i>	2	%1,02

Katılımcılarımıza TÜGVA gönüllüsü olma sebepleri sorulmuştur. Bu soru ile TÜGVA'nın misyon ve vizyonunun katılımcılar tarafından benimsenip benimsenmediği de ortaya çıkmaktadır. Nitekim TÜGVA kamu yararına çalışan bir vakıftır. Katılımcıların %92,35'i ile büyük bir çoğunluğunu oluşturan gönüllülerin TÜGVA gönüllüsü olma sebeplerinin toplum yararına çalışmak olduğu görülmektedir. Kariyer planlaması, sosyal bağlantılar ve saygınlık ise geri kalan gönüllülerin TÜGVA'da olma sebepleridir. Nitekim bu maddeler de TÜGVA'nın vizyon ve misyonu ile uyumaktadır.

-Tablo 56: TÜGVA’da ne kadar süre gönüllü çalışmayı planlıyorsunuz?

TÜGVA’da ne kadar süre gönüllü çalışmayı düşünüyorsunuz?		
<i>Görevim bitene kadar</i>	54	%27,55
<i>Kısa süreliğine</i>	2	%1,02
<i>Öğrencilik dönemi bitene kadar</i>	15	%7,65
<i>Yaş sınırına gelene kadar</i>	125	%63,78
Toplam	196	100

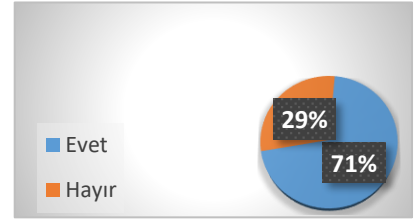
Şekil 59: TÜGVA’da ne kadar süre gönüllü çalışmayı planlıyorsunuz?

TÜGVA’nın gönüllülük yönetiminde ne kadar başarılı olduğunu ölçmek için katılımcılara “ne kadar süre gönüllü çalışmayı düşünüyorsunuz?” Sorusu yöneltilmiştir. 125 kişi ile %63,78’i yaş sınırına gelene kadar cevabını vermiştir. TÜGVA bir gençlik vakfı olduğu için gönüllülerin yaş sınırı azami 35’tir. 35 yaş üstü hiç kimseye görev verilmemektedir. Nitekim katılımcılar da bu hususu dikkate alarak yaş sınırına gelene kadar TÜGVA’da devam etmek istediklerini ifade etmiştir. Bununla beraber 54 kişi ile %27,55’i görevim bitene kadar yanıtını vermiştir. Bu cevap ile gönüllü arkadaşların görevlerinden ve mensubu oldukları vakıftan memnun oldukları görülmektedir. 2 kişi ile %1,02’si kısa süreliğine cevabını vermiştir. 15 kişi ile %7,65’i ise öğrencilik dönemi bitene kadar cevabını vererek öğrencilik süreçlerinde TÜGVA gönüllüsü olmaya devam edeceklerini ifade etmektedir.

-Tablo 57: TÜGVA’da profesyonel olarak çalışmayı düşünür müydünüz?

TÜGVA’da profesyonel olarak çalışmayı düşünür müydünüz?	
Evet	139
Hayır	57
Toplam	196

Gönüllü katılımcılarımızın gönüllü oldukları vakıfta profesyonel olarak çalışmak isteyip istemediklerini öğrenmek için TÜGVA’da profesyonel olarak çalışmayı düşünür müydünüz sorusu sorulmuştur. Nitekim %71 ile katılımcılarımızın büyük çoğunluğunu oluşturan 139 kişi profesyonel olarak çalışmayı düşünebileceklerini ifade etmiştir. 57 kişi ile %29’u ise Profesyonel olarak çalışmayı düşünmediklerini ifade etmiştir. Verilen cevaplardan yola çıkarak TÜGVA gönüllülerinin TÜGVA’da profesyonel çalışabilecekleri görülmektedir.

-TÜGVA’da profesyonel olarak çalışmayı/çalışmamayı neden düşünürdünüz?

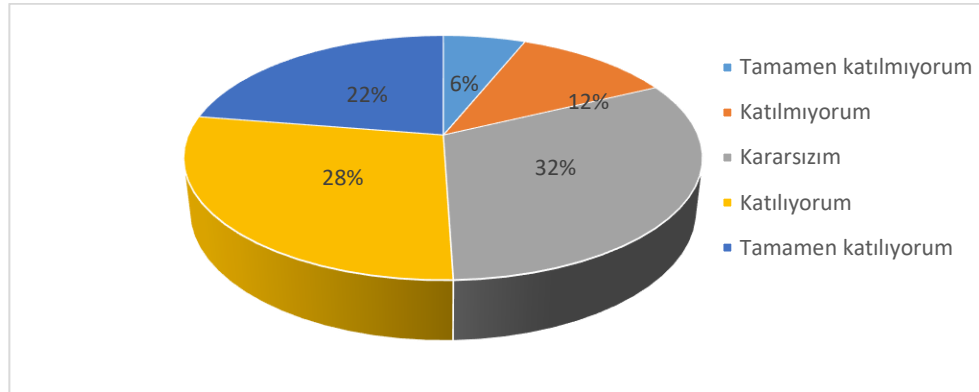
Katılımcılarımıza TÜGVA’da profesyonel olarak çalışıp çalışmamak istemelerinin sebepleri sorulmuştur. Profesyonel olarak çalışmayı düşünebileceklerini ifade edenlerin ekseriyeti “Faydalı olmak” motivasyonu ile bu kaniya varmışlardır. Genel itibarıyla çalışmayı düşünebileceğini ifade edenlerin cevapları “Allah rızası için, İslam’a hizmet etmek için, bana bir şeyler kattığı için, gençlere hizmet etmek için, TÜGVA vesilesiyle topluma ve Devlete hizmet ettiğim için, hem maddi ihtiyaçlarımı karşılayıp hem topluma hizmet etmek için, Kariyerim için, gönüllülük sürecinde elde ettiğim bilgileri profesyonel yaşamımda da değerlendirmek için” gibi ifadeler kullanmıştır. Böylelikle profesyonel çalışmak isteyenlerin temel motivasyonunun topluma fayda sağlama isteği olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte TÜGVA’da profesyonel çalışmak istemeyen kişiler genellikle “Gönüllü çalışmayı tercih ediyorum, farklı kariyer hedeflerim var, ihtisas alanım göre çalışacak bir alan olmadığı için” gibi cevaplardır.

-Tablo 58: Profesyonel çalışanlar gönüllüler gibi çalışabilmektedir.

Profesyonel çalışanlar gönüllüler gibi çalışır		
Tamamen Katılmıyorum	12	%6
Katılmıyorum	23	%12
Kararsızım	62	%32
Katılıyorum	55	%28
Tamamen Katılıyorum	44	%22
Toplam	196	%100

Katılımcılara “Profesyonel çalışanlar gönüllüler gibi çalışır.” Sorusu sorulmuştur. %22’si tamamen katılıyorum derken % 28’si katılıyorum demiştir. Kararsız olanlar %32’lik dilimi oluştururken, katılmıyorum diyenler %12, tamamen katılmıyorum diyenler ise %6’dır.

Şekil 61: Profesyonel çalışanlar gönüllüler gibi çalışabilmektedir.

-Tablo 59: Türkiye’de STK’larda çalışan gönüllüler için gönüllü mevzuatının olmaması problemidir.

Türkiye’de STK’larda çalışan gönüllüler için “gönüllü mevzuatı” olmaması problemidir.		
Tamamen Katılmıyorum	5	%2,55
Katılmıyorum	22	%11,22
Kararsızım	68	%34,69
Katılıyorum	57	%29,08

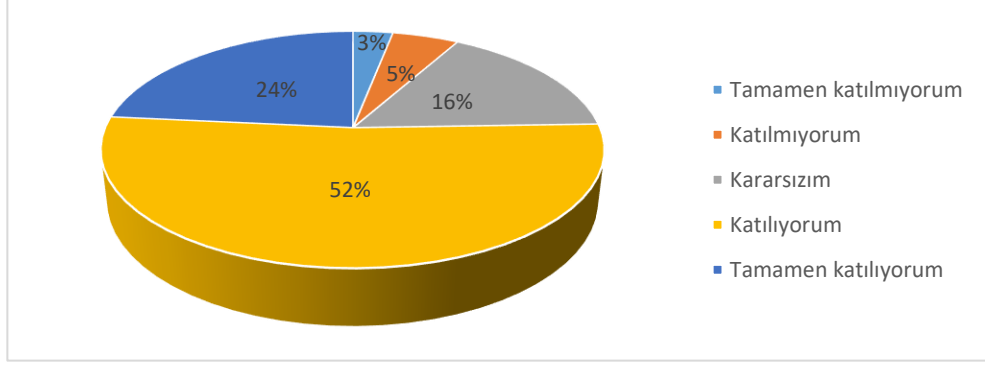
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	44	%22,45
Genel Toplam	196	%100

Gönüllülere “Türkiye’de STK’larda çalışan gönüllüler için “gönüllü mevzuatı” olmaması problemidir.” Sorusu sorulmuştur. Gönüllü mevzuatı olmamasını problem olarak gördüğünü tamamen katılmıyorum diyerek ifade eden katılımcılar %22,45, katılıyorum diyerek ifade eden katılımcılar %29,08’dir. %34,69’u kararsız olduğunu ifade ederken %11,22’si katılmıyorum %2,55’i tamamen katılmıyorum demiştir.

-Tablo 60: Profesyonel çalışanlar gönüllü çalışanlara yardımcı olur.

Profesyonel Çalışanlar Gönüllü Çalışanlara Yardımcı Olur.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	6	%3,06
<i>Katılmıyorum</i>	10	%5,10
<i>Kararsızım</i>	32	%16,33
<i>Katılıyorum</i>	102	%52,04
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	46	%23,47
Genel Toplam	196	%100

Gönüllülere “Profesyonel Çalışanlar Gönüllü Çalışanlara Yardımcı Olur.” Sorusu sorulmuştur. %23,47’si tamamen katılıyorum derken %52,04’ü katılıyorum demiştir. Kararsız kişiler %16,33’lük dilimi oluşturmaktadır. Bununla beraber azınlık olarak %5,10’u katılmıyorum, %3,06’sı tamamen katılmıyorum demiştir. Tabloya göre gönüllülerin büyük çoğunluğu profesyonellerin gönüllülere yardımcı olduğunu düşünmektedir. Buradan yola çıkarak profesyoneller ile gönüllülerin ilişkilerinin iyi olduğu yorumu yapılabilmektedir. Bu da TÜGVA’nın gönüllü yönetiminde başarılı olduğunu gösteren sonuçlardan biridir.

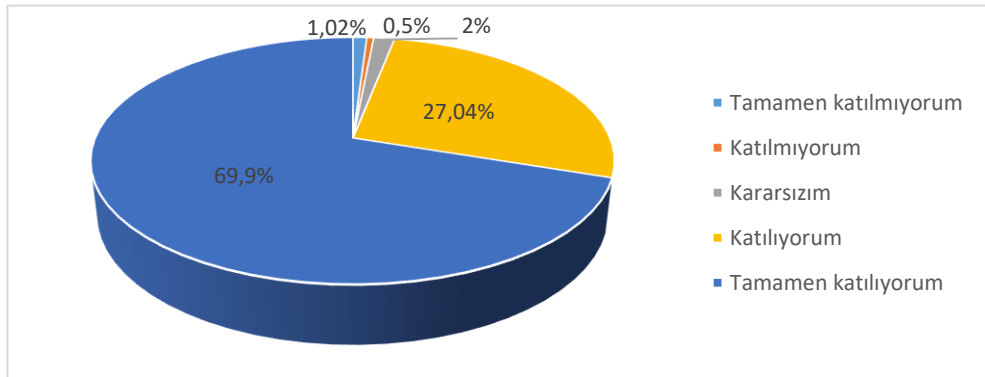

Şekil 62: Profesyonel çalışanlar gönüllü çalışanlara yardımcı olur.

-Tablo 61: TÜGVA’nın faaliyetleri yararlıdır.

TÜGVA’nın faaliyetlerini yararlıdır.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	2	%1,02
<i>Katılmıyorum</i>	1	%0,51
<i>Kararsızım</i>	3	%1,53
<i>Katılıyorum</i>	53	%27,04
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	137	%69,90
Genel Toplam	196	%100

TÜGVA gönüllülerine “TÜGVA’nın faaliyetleri yararlıdır” sorusu sorulmuştur. Gönüllülerin tamamına yakını TÜGVA’nın faaliyetlerini faydalı bulduğunu ifade etmiştir. %69,90’u tamamen katılıyorum, %27,04’ü ise katılıyorum demiştir. Bununla birlikte %1,53’ü kararsızım, %0,51’i katılmıyorum, %1,02’si ise tamamen katılmıyorum demiştir. Tabloya göre TÜGVA gönüllülerinin TÜGVA faaliyetlerini faydalı ve yararlı gördüğü anlaşılmaktadır. Böylelikle gönüllü yönetiminde gönüllü motivasyonunun sağlanabildiği görülmektedir.

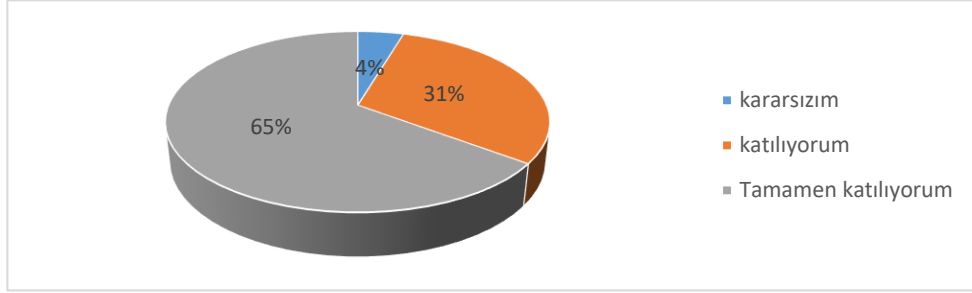

Şekil 63: TÜGVA’nın faaliyetleri yararlıdır.

-Tablo 62: TÜGVA’da çalıştığım süre boyunca faydalı işler yaptığımı düşünürüm.

TÜGVA’da çalıştığım süre boyunca topluma fayda sağladığımı düşünüyorum.		
Tamamen Katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	0	0
Kararsızım	9	%4
Katılıyorum	60	%31
Tamamen Katılıyorum	127	%65
Genel Toplam	196	%100

TÜGVA gönüllülerine “TÜGVA’da çalıştığım süre boyunca topluma fayda sağladığımı düşünüyorum.” Sorusu sorulmuştur. Bu soru ile gönüllülerin motivasyonlarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum diyen kişi sayısı 0’dır. Bununla birlikte sadece %4’ü kararsız olduğunu ifade etmiştir. %31’i katılıyorum derken %65’i tamamen katılıyorum demiştir. TÜGVA gönüllülerinin %96’sının topluma faydalı işler yaptıklarını düşündükleri görülmektedir.

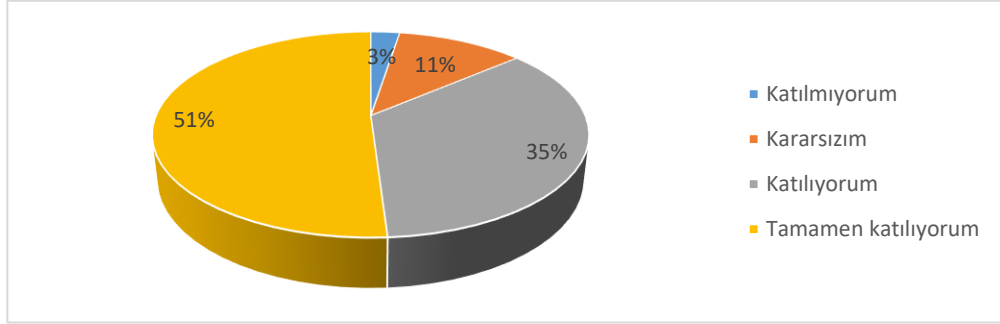
Şekil 64: TÜGVA’da çalıştığım süre boyunca faydalı işler yaptığımı düşünürüm.

-Tablo 63: Gelecek planlamamda TÜGVA’nın yeri vardır.

Gelecek Planlamamda TÜGVA’nın yeri vardır.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	0	%0
<i>Katılmıyorum</i>	5	%3
<i>Kararsızım</i>	22	%11

<i>Katılıyorum</i>	69	%35
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	100	%51
Genel Toplam	196	%100

TÜGVA gönüllülerine “Gelecek Planlamamda TÜGVA’nın yeri vardır.” Sorusu sorulmuştur. %51’i tamamen katılıyorum derken %35’i katılıyorum demiştir. %11’i kararsız olduğunu ifade ederken %3’ü katılmıyorum demiştir. Tamamen katılmıyorum diyen kişi sayısı sıfırdır. Tabloya göre TÜGVA gönüllülerinin büyük çoğunluğunun gelecek planlamasında TÜGVA’nın yeri olduğu görülmektedir.

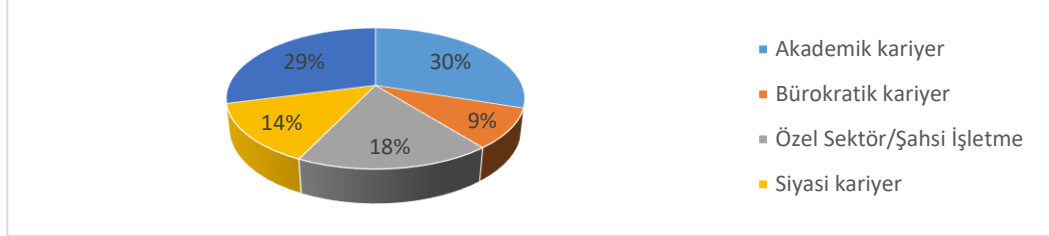
Şekil 65: Gelecek planlamamda TÜGVA’nın yeri vardır.

-Tablo 64: Önümüzdeki 10 yıl içerisinde TÜGVA gönüllülüğünüzün sona ermesi halinde hangi alanda ilerlemek istersiniz?

Önümüzdeki 10 yıl içerisinde TÜGVA gönüllülüğünüzün sona ermesi durumunda hangi alanda ilerlemek istersiniz?	
<i>Akademik kariyer</i>	59
<i>Bürokratik kariyer</i>	18
<i>Özel Sektör/Şahsi İşletme</i>	35
<i>Siyasi kariyer</i>	27
<i>STK gönüllülüğü</i>	57
Toplam	196

TÜGVA gönüllülerine “Önümüzdeki 10 yıl içerisinde TÜGVA gönüllülüğünüzün sona ermesi halinde hangi alanda ilerlemek istersiniz?” Sorusu sorulmuştur. Bu soru ile TÜGVA gönüllülerinin hangi alanlarda ilerlemek istedikleri ve bu alanların TÜGVA ile bağlantı durumu değerlendirilmek istenmiştir. Nitekim katılımcıların %29’u STK gönüllülüğü cevabını vererek TÜGVA’dan ayrılrsa dahi başka STK’larda gönüllü olmaya devam edeceğini ifade etmiştir.

%14'ü siyasi kariyer cevabını vermiştir. TÜGVA'nın siyaset ile bağlantılı olduğunu düşünen kişi sayısının çok altında olan bu sayı, TÜGVA gönüllülerinin siyasi kariyeri önceliklemediğini düşündürmektedir. %18'i Özel sektörde / şahsi işletmede çalışacağını ifade ederken %29'u bürokratik bir kariyer yapmak istediğini ifade etmiştir. %30 ile en büyük çoğunluğu oluşturan kısım ise akademik kariyer yapmak istediğini ifade etmiştir.

Şekil 66: Önümüzdeki 10 yıl içerisinde TÜGVA gönüllülüğünüzün sona ermesi halinde hangi alanda ilerlemek istersiniz?

-Sivil toplum sizin için ne anlama gelmektedir?

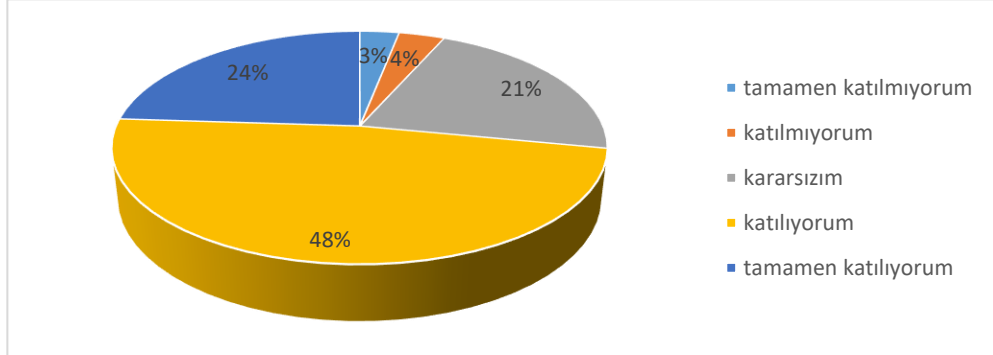
Katılımcılara sivil toplum sizin için ne anlama gelmektedir? Sorusu sorulmuştur. Bu soruya birbirinden farklı cevaplar verilmiştir. Genel olarak verilen cevapların temeli inanç ve toplumsal değerler ekseninde olmuştur. “Allah rızası, devlet dışındaki bir aktör olarak toplumsal çalışmalar, birlik ve beraberlik, dava, demokrasi kültürüne katkı sağlamak, teşkilatlı çalışma, gençlik çalışmaları, gönüllülük, gönüllülük bilinci, topluma hizmet etme, siyasetten bağımsız olarak toplumsal meselelerle ilgilenme, kamu yararı, iyilik, sosyal sorumluluk, toplumsal bilinç, yardımlaşma” cevapları en sık tekrarlanan cevaplar olmuştur.

-Tablo 65: Profesyonel çalışanlar gönüllülere çalışmalarında yeterince yardımcı olur.

Profesyonel çalışanlar gönüllülere çalışmalarında yeterince yardımcı olur.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	6
<i>Katılmıyorum</i>	7
<i>Kararsızım</i>	42
<i>Katılıyorum</i>	94
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	47
Genel Toplam	196

TÜGVA gönüllülerine “profesyonel çalışanlar gönüllülere çalışmalarında yeterince yardımcı olur” sorusu sorulmuştur. %24'ü tamamen katılıyorum derken %48'i katılıyorum

demıştır. Kararsız olduğunu ifade eden kişiler %21'i oluştururken katılmıyorum diyenler %4'ü, tamamen katılmıyorum diyenler ise %3'ü oluşturmaktadır.

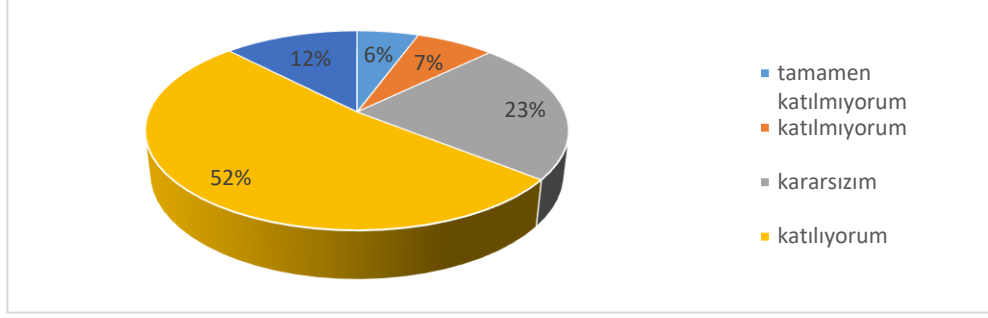

Şekil 67: Profesyonel çalışanlar gönüllülere çalışmalarında yeterince yardımcı olur.

-Tablo 66: Resmî kurumlar sizlere çalışma alanlarınızda yardımcı olur.

Resmî kurumlar sizlere çalışma alanlarınızda yardımcı olur.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	11
<i>Katılmıyorum</i>	14
<i>Kararsızım</i>	45
<i>Katılıyorum</i>	102
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	24
Genel Toplam	196

TÜGVA, kamu yararına çalışmalara yürüten bir sivil toplum kuruluşudur. Bu sebep ile resmî kurumlar ile belirli aralıklarla kamu yararı içeren projeler bağlamında bir araya gelmektedir. Resmî kurumların TÜGVA gönüllülerine ortak çalışma alanlarında yardımcı olup olmadıkları sorulmuştur. Gönüllülerin %12'si tamamen katılıyorum derken %52'si katılıyorum demıştır. %23'ü kararsız olduğunu ifade etmiş, %12'si katılmıyorum demiş ve %6'sı ise tamamen katılmıyorum demıştır. Tablodan yola çıkarak resmî kurumların ortak projelerde TÜGVA gönüllülerine yardımcı oldukları görülmektedir.

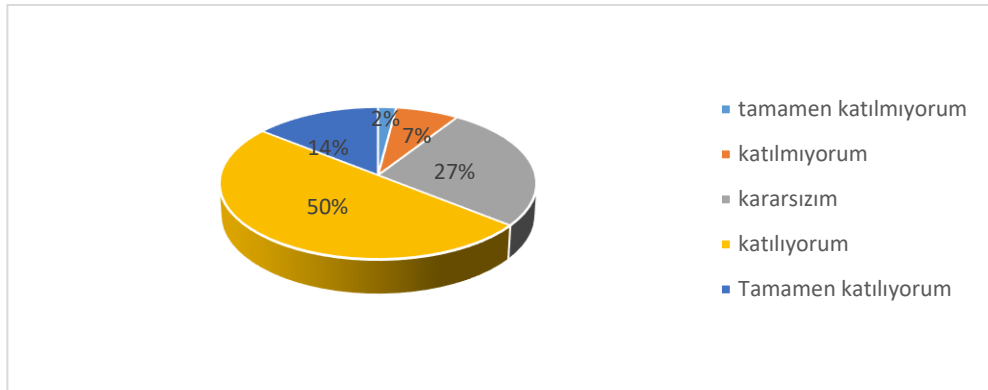

Şekil 68: Resmî kurumlar sizlere çalışma alanlarınızda yardımcı olur.

-Tablo 67: Resmî kurumlar sizleri iyi karşılar.

Resmî kurumlar sizleri iyi karşılar.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	4
<i>Katılmıyorum</i>	14
<i>Kararsızım</i>	52
<i>Katılıyorum</i>	98
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	28
Toplam	196

Üsteki soruyla bağlantılı olarak “Resmî kurumlar sizleri iyi karşılar” sorusu sorulmuştur. Bu soru ile değerlendirilmek istenilen olgu, resmî kurumların ortak çalışma haricinde de TÜGVA’ya verdikleri önemi görmektir. Verilen cevaplar, resmî kurumların TÜGVA’yı iyi karşıladığını göstermektedir. %14’ü tamamen katılıyorum derken %50’si katılıyorum demiştir. Bununla birlikte % 27’si kararsız olduğunu ifade etmiştir. %7’si katılmıyorum demiş, %2’si ise tamamen katılmıyorum demiştir.

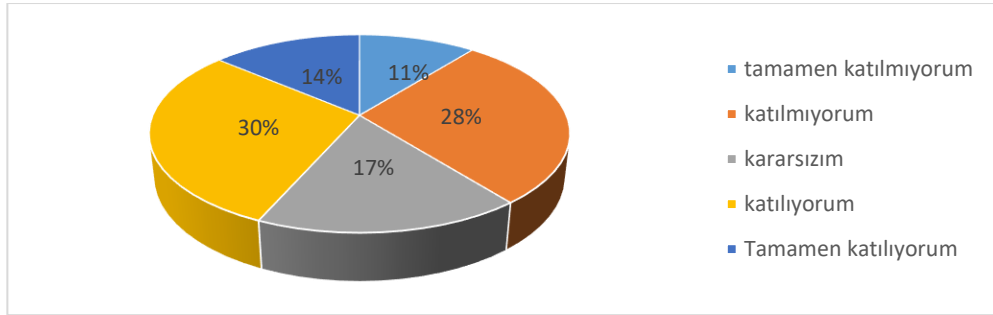

Şekil 69: Resmî kurumlar sizleri iyi karşılar.

-Tablo 68: TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.

TÜGVA Siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.	
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	21
<i>Katılmıyorum</i>	56
<i>Kararsızım</i>	34
<i>Katılıyorum</i>	58
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	27
Genel Toplam	196

Gönüllülere TÜGVA'nın siyaset ile doğrudan bağlantılı olup olmadığı sorulmuştur. %14'ü tamamen katılıyorum diyerek %30'u da katılıyorum diyerek TÜGVA'nın siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıf olduğunu düşünmüştür. Bununla birlikte kararsız olduğunu ifade eden kişilerin oranı %28'si oluşturmaktadır. %14'ü katılmıyorum derken %11'i ise tamamen katılmıyorum demiştir.

Şekil 70: TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıftır.

-Sizce TÜGVA siyaset ile doğrudan bağlantılı bir vakıf mıdır? Bağlantılı değil midir? Neden?

Katılımcılarımıza TÜGVA'nın siyaset ile bağlantısı sorulmuştur. Üstteki soru ve cevaplar ile bağlantılı olarak bu soruya kısa yanıt şeklinde cevap vermeleri talep edilmiştir. Hükümete yakınlığı ile eleştirilen TÜGVA'nın gönüllülerinin bu konuda ne düşündükleri böylelikle tespit edilmiştir. TÜGVA'nın siyaset ile doğrudan bir bağlantısı olmadığını düşünen gönüllü sayısı daha fazladır. Nitekim gelen birtakım cevaplar bunu doğrulamaktadır.

Cevaplar genel itibarıyla şu şekildedir: “aslında bağlı değildir, fakat Cumhurbaşkanımızın desteklemesi sebebiyle bağlı zannedilmektedir, bağlantılı değildir fakat daha fazla kişiye sosyal sorumluluk projeleri yürütmek için bağlantılar kurulmaktadır, siyasi görüş hükümete tarafına daha yakın olduğu için böyle zannedilmektedir fakat doğrudan bir bağlantımız bulunmamaktadır,

biz bir siyasi partinin gençlik kolları değiliz bu sebeple bağılı değiliz, her görüşteki gençler ile program yaptığımız için bağılı değildir, yönetim kurulu toplantılarında siyaset konuşulmamaktadır, faaliyetlerde siyaset konuşulmamaktadır, destekçilerin bir partiye yakın olan kişiler sebebiyle bağılantılı sanılmaktadır fakat değildir, amacımız Allah rızasıdır siyaset değil”

Bununla birlikte TÜGVA’nın siyaset ile bağılantılı olduğunu düşünen gönüllüler de vardır. Bunlar ise genellikle bu cevapları vermişlerdir: “Vakfın mütevelli heyeti ve yüksek istişaresinde birçok siyasi bulunmaktadır o sebeple bağılantılıdır, TÜGVA’nın programlarına özellikle hükümet mensubu siyasiler katılmaktadır bu sebep ile bağılantılıdır, vakıfta görev alan birçok kişi vakıftan ayrıldıktan sonra Ak Parti’de siyaset yapmaktadır bağılantılıdır”

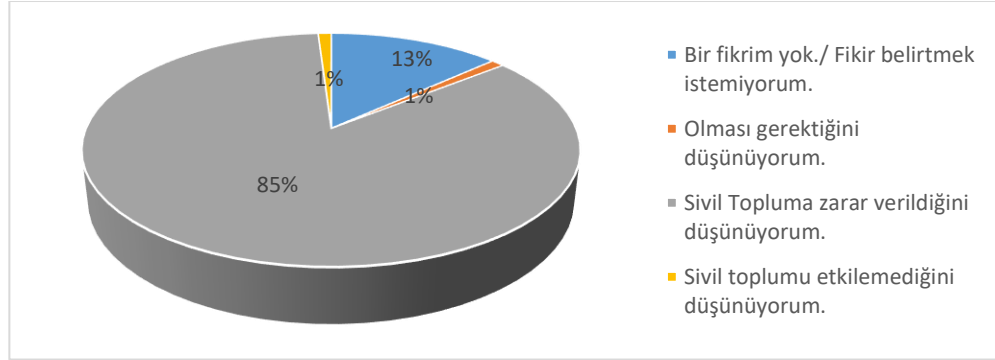
Öte yandan doğrudan bağılantılı olmadığını düşünmekle birlikte dolaylı olarak bağılantılı olduğunu düşünen gönüllüler de bulunmaktadır. Bunların bir kısmı aslında TÜGVA’nın siyasi faaliyetlerinin olmadığını söylemekle birlikte, vakıf yöneticilerinin hükümete yakın olması sebebiyle muhalefet partilerinin söylemleri sebebiyle bir taraf olarak algılandıklarını ifade etmektedir.

-Tablo 69: 12 Eylül 1980 Darbesi Sizin İçin Ne İfade Ediyor?

12 Eylül 1980 darbesi sizin için ne ifade ediyor?		
<i>Bir fikrim yok./ Fikir belirtmek istemiyorum.</i>	26	%13,27
<i>Olması gerektiğini düşünüyorum.</i>	2	%1,02
<i>Sivil topluma zarar verildiğini düşünüyorum.</i>	166	%84,69
<i>Sivil toplumu etkilemediğini düşünüyorum.</i>	2	%1,02
Toplam	196	%100

Araştırmamızın katılımcılarına “12 Eylül 1980 Darbesi sizin için ne ifade ediyor?” Diye sorulmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması dikkate alındığında 12 Eylül 1980 Darbesi’ni bizzat yaşamadıkları görülmektedir. Fakat sivil toplum çalışmalarının içerisinde bulundukları için süreç hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Nitekim bir fikrim yok/fikir belirtmek istemiyorum diyenler %13,27 ile sadece 26 kişidir. Olması gerektiğini düşünüyorum ve sivil toplumu etkilemediğini

düşünüyorum diyenler her biri için 2 kişidir. Bunların oranı ise her birisinin %1,02'dir. 12 Eylül 1980 Darbesi ile sivil topluma zarar verildiğini düşünen kişi sayısı ise %84,69 ile 166 kişidir. Böylelikle TÜGVA gönüllülerinin ekseriyetinin 80 darbesinin sivil topluma zarar verdiğini düşündüğünü söyleyebiliriz.

Şekil 71: 12 Eylül 1980 Darbesi Sizin İçin Ne İfade Ediyor?

-Tablo 70: 12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK'da göreviniz var mıydı?

12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK'da göreviniz var mıydı?		
<i>Evet</i>	1	%0,51
<i>Hayır</i>	195	%99,49
Genel Toplam	196	%100

TÜGVA gönüllülerinin yaş aralığı 12-35 aralığındadır. Dolayısıyla 12 Eylül 1980 darbesi döneminde herhangi bir STK'da görev almaları beklenmemektedir. Nitekim 1 kişi hariç tüm katılımcılar da görev almadıklarını ifade etmişlerdir.

-Tablo 71: 1982 anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.

1982 anayasası ile STK'ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.		
<i>Tamamen katılmıyorum</i>	21	%10,71
<i>Katılmıyorum</i>	24	%12,24
<i>Kararsızım</i>	109	%55,61
<i>Katılıyorum</i>	28	%14,29

<i>Tamamen katılıyorum</i>	14	%7,14
Genel Toplam	196	%100

12 Eylül 1980 darbesinden sonra 1982 yılında yeni bir anayasa kabul edilmiştir. Bu Anayasa’da birçok değişiklik yapılmıştır. TÜGVA gönüllülerinin yaş aralığı dikkate alınınca katılımcıların bu süreçleri de birebir yaşayarak değil, okudukları ve araştırdıkları ile öğrendikleri görülmektedir. “1982 anayasası ile birlikte STK’ların yapısında ve çalışmalarında olumlu değişiklikler olmuştur.” Sorusuna %55,61’i kararsız olduğunu ifade etmiştir. %12,21’ü katılmıyorum, %10,71’i tamamen katılmıyorum demiştir. Bununla birlikte %14,29’u katılıyorum derken %7,14’ü tamamen katılıyorum demiştir.

-Tablo 72: Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.

Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	3	%1,53
<i>Katılmıyorum</i>	15	%7,65
<i>Kararsızım</i>	88	%44,90
<i>Katılıyorum</i>	55	%28,06
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	35	%17,86
Genel Toplam	196	%100

Katılımcılara “Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçilmesinin sivil topluma olumlu etkileri olmuştur.” Sorusu sorulmuştur. %44,90’ı kararsız olduğunu ifade etmiştir. %28,06’sı katılıyorum derken %17,86’sı tamamen katılıyorum demiştir. Ayrıca %7,65’i katılmıyorum demiş %1,53’ü ise tamamen katılmadığını ifade etmiştir.

-Tablo 73: 1990’lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.

1990’lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	3	%1,53
<i>Katılmıyorum</i>	17	%8,67

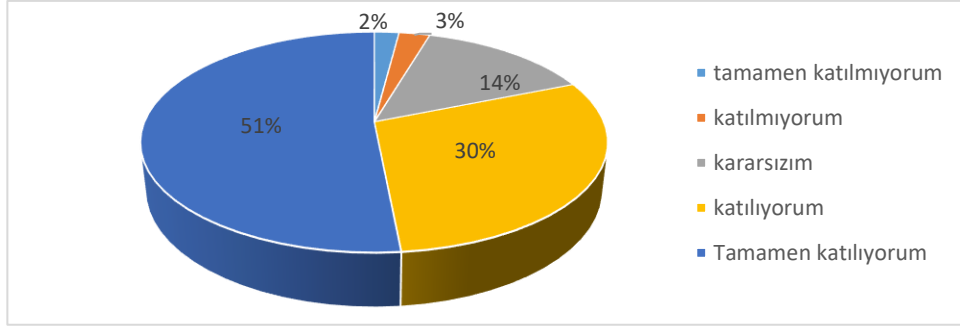
<i>Kararsızım</i>	75	%38,27
<i>Katılıyorum</i>	73	%37,24
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	28	%14,29
Genel Toplam	196	%100

“1990’lı yıllarda sivil toplumun gelişimi olumludur.” Sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %38,27’si kararsız olduğunu ifade ederken %37,24’ü katılıyorum demiştir. % 14,29’u tamamen katılıyorum demiştir. %8,67’si katılmıyorum derken %1,53’ü tamamen katılmadığını ifade etmiştir.

-Tablo 74: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.

28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	4	%2,04
<i>Katılmıyorum</i>	5	%2,55
<i>Kararsızım</i>	28	%14,29
<i>Katılıyorum</i>	58	%29,59
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	101	%51,53
Genel Toplam	196	%100

28 Şubat sürecinde TÜGVA gönüllülerinin bir kısmının çocuk olduğu, bir kısmının ise henüz yeni dünyaya geldikleri görülmektedir. Bununla birlikte 28 Şubat sürecinin hedef aldığı kitlenin TÜGVA gönüllülerinin aileleri olmaları, vakıf içerisinde süreç hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılması sebebiyle gönüllüler konuya vukufiyet kesbetmiştir. “28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.” Sorusuna %51,33’ü tamamen katılıyorum derken %29,59’u katılıyorum demiştir. %81,12’si 28 Şubat’ın sivil topluma olumsuz etkileri olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte %14,29’u kararsızım, %2,55’i katılmıyorum, %2,04’ü ise tamamen katılmıyorum cevaplarını vermiştir.

Şekil 72: 28 Şubat sürecinin sivil topluma olumsuz etkileri olmuştur.

-Tablo 75: 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.

1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	3	%1,05
<i>Katılmıyorum</i>	8	%3,68
<i>Kararsızım</i>	58	%30
<i>Katılıyorum</i>	79	%41,05
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	48	%24,21
Genel Toplam	196	%100

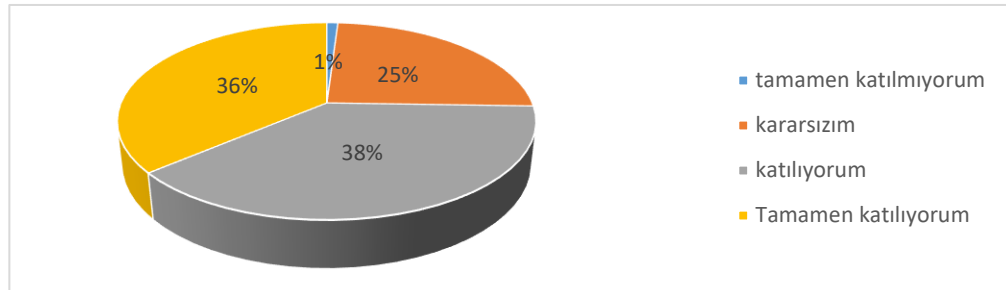
Gönüllülere “1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olmuştur.” Sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %24,21’i tamamen katılıyorum, %24,05’i katılıyorum demiştir. Bununla birlikte %30’u kararsız olduğunu ifade etmiştir. %3,68’si katılmıyorum, %1,05’i ise tamamen katılmıyorum cevabını vermiştir.

-Tablo 76: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.

2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	2	%1,02
<i>Katılmıyorum</i>	0	0
<i>Kararsızım</i>	48	%24,49
<i>Katılıyorum</i>	75	%38,27

<i>Tamamen Katılıyorum</i>	71	%36,22
Genel Toplam	196	%100

TÜGVA gönüllülerine “2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.” Sorusu sorulmuştur. Yaş ortalaması dikkate alındığında 2001 ve sonraki süreçleri TÜGVA gönüllülerinin yaşadıkları ve süreçlere hakim oldukları görülmektedir. %36,22’si tamamen katılıyorum, %38,27’si ise katılıyorum demiştir. %24’49’u kararsız olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte katılmıyorum diyen kişi sayısı 0’dır. %1,02’si ise tamamen katılmadığı cevabını vermiştir.

Şekil 73: 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeler olumludur.

-Tablo 77: Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.

Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	4	%2,04
<i>Katılmıyorum</i>	14	%7,14
<i>Kararsızım</i>	73	%37,24
<i>Katılıyorum</i>	72	%36,73
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	33	%16,84
Genel Toplam	196	%100

Gönüllülere “Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olmuştur.” Sorusu sorulmuştur. %16’sı tamamen katılıyorum, %36,73’ü katılıyorum,

%37,24'ü ise kararsızım cevabını vermiştir. %7,14'ü katılmıyorum derken %2,04'ü tamamen katılmıyorum demiştir.

-Tablo 78: 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	3	%1,53
<i>Katılmıyorum</i>	12	%6,12
<i>Kararsızım</i>	10	%5,10
<i>Katılıyorum</i>	64	%32,65
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	107	%54,59
Genel Toplam	196	%100

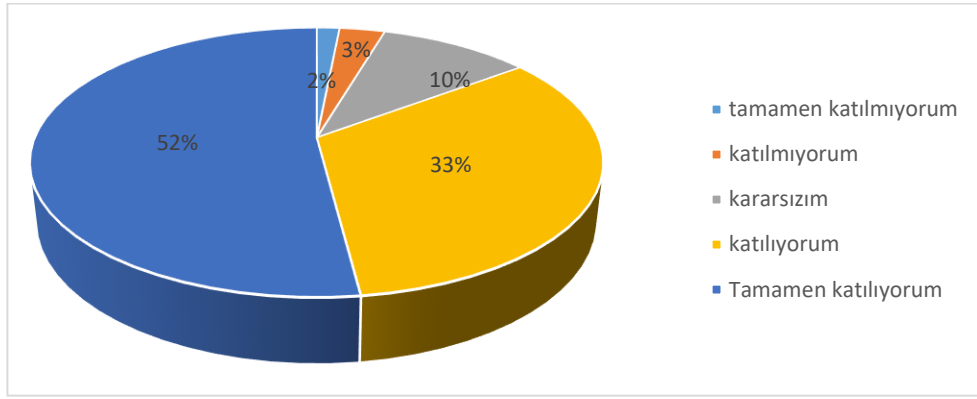
Araştırmamıza katılan TÜGVA gönüllülerinin neredeyse tamamına yakının 15 Temmuz darbesi döneminde olgun düşünebilecek düzeydeki yaş aralığında olduğu bilinmektedir. Katılımcılara “15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi sivil toplumu olumsuz etkilemiştir.” Sorusu sorulmuştur. %54,59'u tamamen katılıyorum, %35,65'i katılıyorum demiştir. Tabloya göre TÜGVA gönüllülerinin %87,24'ü 15 Temmuz darbe girişiminin sivil toplumu olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Bununla birlikte %5,10'u kararsız olduğunu ifade ederken, %6,12'si katılmıyorum, %1,53'ü ise tamamen katılmıyorum demiştir.

-Tablo 79: 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi STK'lara olan güveni zedelemiştir.

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişimi STK'lara olan güveni zedelemiştir.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	3	%1,53
<i>Katılmıyorum</i>	6	%3,06

Kararsızım	20	%10,20
Katılıyorum	65	%33,16
Tamamen Katılıyorum	102	%52,04
Genel Toplam	196	%100

Katılımcılarımıza üstteki soru ile bağlantı ile olarak “15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi STK’lara olan güveni zedelemiştir.” Sorusu sorulmuştur. %52’si tamamen katılıyorum, %33’ü ise katılıyorum cevabını vermiştir. %10’u kararsızlığını ifade ederken %3’ü katılmıyorum, %2’si ise tamamen katılmıyorum cevabını vermiştir. Tabloya göre TÜGVA gönüllülerinin çok büyük çoğunluğunun 15 Temmuz Darbe Girişimi’nin STK’lara olan güveni zedelediklerini düşünmektedir.

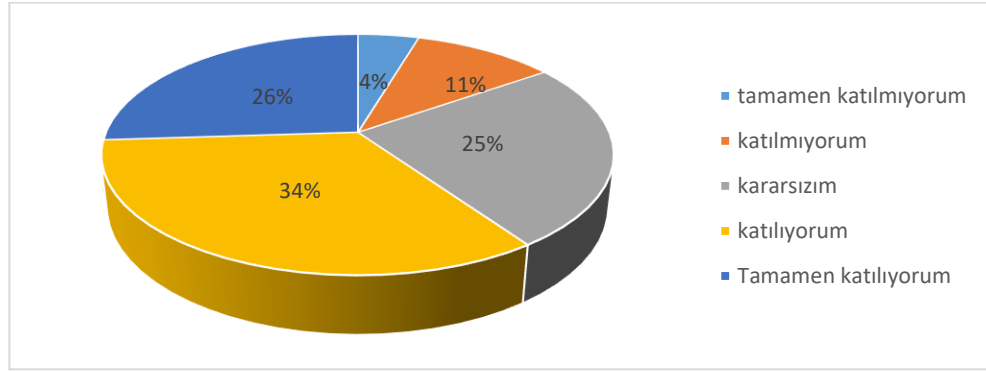
Şekil 74: 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi STK’lara olan güveni zedelemiştir.

-Tablo 80: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.

15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.		
<i>tamamen katılmıyorum</i>	9	%4,59
<i>katılmıyorum</i>	21	%10,71
<i>kararsızım</i>	49	%25,00

<i>katılıyorum</i>	66	%33,67
<i>Tamamen katılıyorum</i>	51	%26,02
Genel Toplam	196	%100

Katılımcılarımıza “15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.” Sorusu sorulmuştur. %26,02’si tamamen katılıyorum, %33,67’si katılıyorum cevabını vermiştir. %25’i kararsız olduğunu ifade etmiştir. %10,71’i katılmıyorum derken %4,59’u tamamen katılmıyorum demiştir.

Şekil 75: 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi muhalif çizgide bulunan STK’lara olan üyelikleri azaltmıştır.

-Tablo 81: Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.

Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	3	%1,53
<i>Katılmıyorum</i>	18	%9,18
<i>Kararsızım</i>	33	%16,84
<i>Katılıyorum</i>	81	%41,33
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	61	%31,12
Genel Toplam	196	%100

Katılımcılarımıza “Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olmuştur.” Sorusu sorulmuştur. %31,12’si tamamen katılıyorum, % 41,33’ü ise katılıyorum cevaplarını vermiştir. %16,84’ü kararsızlığını ifade ederken, %9,18’i katılmıyorum, %1,53’ü ise tamamen katılmıyorum demiştir. Tabloya göre katılımcıların büyük çoğunluğunun Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olduğunu düşündükleri görülmektedir.

-Tablo 82: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetlerini yeterli bulmaktayım.

6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetlerini yeterli bulmaktayım.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	1	%0,51
<i>Katılmıyorum</i>	4	%2,04
<i>Kararsızım</i>	13	%6,63
<i>Katılıyorum</i>	64	%32,65
<i>Tamamen Katılıyorum</i>	114	%58,16
Genel Toplam	196	%100

Katılımcılarımıza “6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK’ların faaliyetlerini yeterli bulmaktayım.” Sorusu sorulmuştur. TÜGVA gönüllülerinin tamamına yakınının 6 Şubat depreminde afet çalışmalarına katıldıkları düşünüldüğünde değerlendirmenin bizzat gözlemlerden yola çıkarak yapıldığı görülmektedir. Nitekim %58,16’sı tamamen katılıyorum, %32,65’i ise katılıyorum demiştir. %90,81’i 6 Şubat depreminde STK’ların faaliyetlerini yeterli bulmaktadır. Bununla birlikte %6,63’ü kararsızım, %2,04’ü katılmıyorum, %0,51’i ise tamamen katılmıyorum demiştir.

-Tablo 83: 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA’nın faaliyetlerini yeterli bulmaktayım.

6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA’nın faaliyetlerini yeterli bulmaktayım.		
<i>Tamamen Katılmıyorum</i>	1	%0,51
<i>Katılmıyorum</i>	7	%3,57
<i>Kararsızım</i>	14	%7,14

Katılıyorum	53	%27,04
Tamamen Katılıyorum	121	%61,73
Genel Toplam	196	%100

Katılımcılara “6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA’nın faaliyetlerini yeterli bulmaktayım.” Sorusu sorulmuştur. Üstteki soruya verilen cevaplara benzer olarak %61,73’ü tamamen katılıyorum, %27,04’ü ise katılıyorum cevabını vermiştir. Kararsız olduğunu ifade eden kişilerin oranı %7,14’tür. %3,57’si katılmıyorum derken %0,51’i tamamen katılmıyorum cevabını vermiştir. Tabloya göre TÜGVA gönüllülerinin tamamına yakınının 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde TÜGVA çalışmalarını yeterli gördüklerini düşündükleri görülmektedir.

4.3. Tügva Gönüllüleri ve Profesyonelleri İle Yapılan Anketlerin Değerlendirilmesi

4.3.1. Profesyonellerin ve Gönüllülerin Karşılaştırmalı Analizi

-TÜGVA gönüllülerinin ve profesyonellerinin çoğunluğu lisans ve yüksek lisans eğitime sahiptir.

-TÜGVA profesyonellerinin çoğunluğu asgari ücretin üzerinde gelir seviyesine sahipken gönüllülerin çoğu asgari ücretin altında bir gelir ile hayatlarını idame ettirmektedir. Bunun sebebi gönüllülerin 15-25 yaş arasındaki kesiminin henüz iş hayatına atılmamış olmasıdır.

-TÜGVA profesyonelleri ve gönüllülerinin de daha öncesinde TÜGVA geçmişi olmuştur. Profesyonellerde bu oran %84,38 iken gönüllülerde %89’dur.

-TÜGVA profesyonellerinin ve gönüllülerinin çoğu TÜGVA’da 5 seneden fazladır görev yaptığını ifade etmiştir. Bu da TÜGVA’nın başarılı bir gönüllülük yönetiminde bulunduğunu göstermektedir.

-TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri “TÜGVA’yı nasıl tanıdınız?” Sorusuna en fazla “arkadaş tavsiyesi ile” cevabını vermiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak TÜGVA’nın sosyal bağlantılar ile üye sayısını arttırdığı görülmektedir.

-TÜGVA profesyonelleri, vakıftaki görevlerini sadece bir iş olarak görmeyip, kendilerini gönüllü olarak da hissetmekte ve bu gönüllü ruhu kamu yararına gerçekleştirilen projelerde aktif bir şekilde yer alarak, toplumsal katkıyı artırmak ve bağlılık duygusunu güçlendirmek için kullanılmaktadırlar. Profesyoneller, işlerinin ötesinde, vakfın düzenlediği sosyal etkinlikler, eğitim programları ve yardım faaliyetlerinde de gönüllü olarak bulunarak, topluma hizmet etme misyonunu içselleştirmektedirler. Bu yaklaşım, onların işlerine olan bağlılıklarını ve motivasyonlarını artırırken, vakfın toplumsal etkisini de genişletmektedir. Bu bağlamda, TÜGVA profesyonel ve gönüllülerinin büyük bir kısmı, katıldıkları projelerdeki temel motivasyonlarını "kamu yararına çalışmak" olarak ifade ederek, toplumsal faydayı öncelikli hedef olarak belirlemekte ve bu hedef doğrultusunda katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

-TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri TÜGVA faaliyetlerinin faydalı olduğunu ve topluma katkı sağladığını düşünmektedir.

-TÜGVA profesyonelleri TÜGVA’da çalışmayı saygın bir iş olarak görmektedir.

-Profesyonel ve gönüllüler gelecek planlamalarında TÜGVA’nın yeri olduğunu ifade etmektedirler.

-Önümüzdeki 10 sene içerisinde TÜGVA’dan ayrılma durumunda hangi alanda çalışmak istersiniz sorusuna profesyoneller akademik ve bürokratik kariyer, şahsi işletme ve STK gönüllüğü cevaplarını vermiştir. Siyaset alanında ilerleyeceğini söyleyen kişi sayısı sadece 1’dir. Gönüllüler de ağırlıklı akademik ve bürokratik kariyer yapmak istemektedir.

-Gönüllüler, profesyonellerin kendilerine her alanda yardımcı olduğunu düşünmektedir. Aynı şekilde profesyonel çalışanlar da gönüllülerin kendilerine yardımcı olduklarını ifade etmektedir.

-TÜGVA’nın siyaset ile doğrudan bağlantılı olup olmadığı her iki gruba da sorulmuştur. Profesyonel çalışanlar siyaset ile bağlantılı ve bağlantılı değil cevaplarını birbirine yakın şekilde vermiştir. Gönüllüler de aynı şekilde birbirlerine yakın cevaplarda bulunmuşlardır.

-TÜGVA profesyonellerinin ve gönüllülerinin ülkede gerçekleşen bütün darbelerin ve darbe girişimlerinin karşısında oldukları görülmektedir.

-TÜGVA profesyonellerinin ve gönüllülerinin 1982 Anayasası ile alakalı sorulan soruya kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bunun sebebi bir kesimin Anayasa’nın içeriğini

bilmemeleri, diğerk bir kesimin ise yaş ortalaması itibariyle süreçler hakkında bilgi sahibi olmamasıdır. Bununla birlikte her türlü darbeye karşı olduklarını ifade eden TÜGVA üyeleri, 1980 darbesine de karşı olduklarını dile getirmişlerdir.

-TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, Turgut Özal döneminde yaşanan gelişmelerin sivil toplumu olumlu etkilediğini düşünmektedir.

- TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, 1990'lı yıllarda yaşanan gelişmeleri sivil toplum açısından olumlu olarak değerlendirmektedir.

- TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, 28 Şubat sürecinin sivil toplumu olumsuz etkilediğini düşünmektedir.

-TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, 1999 Gölcük depremi sonrasında Türkiye’de STK anlayışında değişimler olduğunu düşünmektedir.

-TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, 2001 sonrası dönemde sivil toplum ile alakalı yaşanan gelişmeleri olumlu değerlendirmektedir.

-TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan çalışmaların STK'lara olumlu etkileri olduğu hususunda çoğunlukta olarak destekler nitelikte cevaplar vermiştir. Bununla birlikte kararsız olduğunu ifade eden kişi sayısı da fazladır.

- TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, 15 Temmuz 2016 tarihinde vuku bulan Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişiminin sivil toplumu olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Bu darbe girişiminin STK'lara olan güveni zedelediğini düşünmektedirler. Bununla birlikte darbe girişiminin muhalif STK'lara olan üyeliklerde azalmalar yaşattığını da ifade etmişlerdir.

- TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, Covid-19 salgınının sivil toplum anlayışına etkileri olduğunu düşünmektedirler.

- TÜGVA profesyonelleri ve gönüllüleri, 6 Şubat Kahramanmaraş depreminde STK'ların ve TÜGVA'nın faaliyetleri yeterli bulmaktadırlar.

SONUÇ

Erken Cumhuriyet döneminde, sivil toplumun devlet tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmeye çalışıldığı ve özellikle 1923-1946 yılları arasındaki tek parti döneminde rejimi koruma kaygısıyla tek tipleştirme politikalarının güdüldüğü görülmüştür. Bu dönemde, devletin resmî ideolojisine aykırı faaliyetlerde bulunan birçok STK kapatılmış ve sivil toplum tamamen devlet kontrolünde faaliyet göstermiştir. Halk evleri gibi yapılar aracılığıyla modernleşme projeleri yürütülmüş, ancak bu yapılar sivil toplumu bağımsız bir alan olarak değil, devletin ideolojik aygıtı olarak işlemiştir. Bu bağlamda, sivil toplumun bağımsız ve çeşitli yapılarla gelişmesi engellenmiş, devletin resmî ideolojisi çerçevesinde hareket etmeyen STK'lar üzerinde baskı ve kapatma gibi uygulamalar yoğunlaşmıştır.

1946'da Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle sivil toplum daha bağımsız ve çeşitli yapılarla ortaya çıkmış, ancak 1960 askeri darbesi ile bu gelişim kesintiye uğramış ve sivil alan yeniden daralmıştır. 1961 Anayasası'nın akademisyenler tarafından hazırlanmış olması sivil toplum açısından olumlu bir etki yaratmış olsa da, 1980 askeri darbesi ve sonrasında kabul edilen 1982 Anayasası sivil toplumu ciddi şekilde baskı altına almıştır. Bu süreçte, STK'ların devletle olan ilişkilerinde büyük bir dönüşüm yaşanmış, 28 Şubat süreci ise bu baskıyı daha da artırarak sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini iyice kısıtlamıştır.

2000'li yıllarda Avrupa Birliği uyum süreci ve demokratik reformlar, sivil topluma yeniden bir nefes aldırılmış, ancak 2007 e-muhırası ve 15 Temmuz FETÖ darbe girişimi gibi olaylar, sivil toplumun faaliyetlerini ve toplum nezdindeki güvenini olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle 15 Temmuz FETÖ darbe girişimi, sivil iradenin askeri müdahalelere karşı direnişisi olarak önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreç, sivil toplum alanını doğrudan etkilemiş ve özellikle dini grupların ve muhalif görüntüye sahip kişilerin oluşturduğu STK'ların üyeliklerinde ve bağışlarında darbe sonrası dönemde azalmalar yaşanmıştır. 2019 yılında başlayan COVID-19 pandemisi, sivil toplum kuruluşlarının dijitalleşme süreçlerini hızlandırmış ve faaliyetlerini çevrimiçi platformlara taşıyarak yeni çalışma yöntemleri geliştirmelerine olanak tanımıştır. Bu dönemde, STK'lar, online toplantılar, dijital kampanyalar ve sosyal medya kullanımıyla toplumla olan bağlarını sürdürmeyi başarmışlardır. 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen deprem ise, sivil toplum kuruluşlarının kriz yönetimi ve insani yardım konusundaki etkinliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu süreçte kamu ve STK iş birliğinin önemi ve acil durumlarda hızlı ve etkili müdahalelerin gerekliliği bir kez daha vurgulanmıştır.

Tezimizde, sivil toplum temsilcileriyle yapılan anket ve mülakatlar sonucunda elde edilen veriler, sivil toplumun siyasi baskılardan ve ekonomik bağımlılıktan olumsuz etkilendiğini ortaya

koymuştur. Devletin STK'lar üzerindeki kontrol çabaları, sivil toplumun özgür ve eleştirel bir alan olarak gelişmesini engellemektedir. Siyaset-kamu-şirket üçgeninden herhangi birine ekonomik bağımlılık ise STK'ları fon sağlayıcılara karşı daha savunmasız hale getirerek, STK'ların farklı baskılara maruz kalma riskini artırmaktadır.

Türkiye'deki sivil toplum yapısının Batı tipi sivil toplum perspektifi ile değerlendirilmesinin yanıltıcı olabileceği, bu bağlamda meselenin Türk-İslam Medeniyeti ve Doğu toplumları perspektifinden de ele alınması gerektiği belirlenmiştir. Türk-İslam Medeniyeti ve Doğu toplumlarının gelenekleri ve değerleri, sivil toplumun işleyişini ve kurumsal yapısını etkileyen önemli faktörlerdir. Bu bağlamda, sivil toplumun sadece Batı demokrasilerindeki işlevleriyle sınırlı kalmayıp, yerel bağlam ve kültürel değerlerle de uyumlu bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

İnformel örgütlenmeler, resmi STK'ların ulaşamadığı kitlelere ulaşmada ve toplumda değişimi teşvik etmede önemli bir rol oynayabilmektedir. Ancak, bu örgütlenmelerin manipüle edilme, siyasi ya da ekonomik fayda amaçları için kullanılma riski de göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda, informel örgütlenmelerin sivil toplumun bir parçası olarak kabul edilmesi ve sivil toplum tartışmaları yapılırken bu yapıların es geçilmemesi gerekmektedir. Ancak aynı zamanda da siyasi ve ekonomik bağımsızlıklarını korumaları için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. İnformel örgütlenmelerin sivil alan içerisindeki varlığı, sivil toplum çalışmalarına katkısı ve siyasete eklemlenme tehlikesi ve siyasetin sivil topluma mesafesinin ne olması gerektiği gibi konular ise başka araştırmalarda incelenmelidir.

Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının fonlama sorunları, profesyonel yönetim eksiklikleri ve gönüllü yönetimi konusundaki yetersizlikler, STK'ların etkinliğini sınırlayan önemli faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle fon bağımlılığı, sivil toplum kuruluşlarının bağımsız hareket etme yetilerini kısıtlamaktadır. Bu bağlamda, STK'ların sürdürülebilir finansman modelleri geliştirmeleri ve uluslararası fon kaynaklarına erişim sağlamaları gerekmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının devletle olan ilişkileri de önemli bir konudur. Devletin, sivil toplumu kontrol altında tutma çabaları ve bürokratik engeller, STK'ların hareket alanını daraltmaktadır. Sivil toplumun demokratikleşme sürecine katkısı büyük olmakla birlikte, rejimi koruma kaygılarının sivil toplumun gelişimini engellediği görülmüştür. Bu bağlamda, devletin sivil toplum ile iş birliği yapma kültürünü geliştirmesi ve STK'ların bağımsızlığını tanınması, demokratikleşme sürecine katkı sağlayacaktır. Sivil toplum kuruluşlarının, kamu politikalarının oluşturulması sürecine aktif olarak katılmaları ve karar alma mekanizmalarında yer almaları, toplumsal sorunların çözümünde etkin bir rol oynamalarını sağlayacaktır.

Bu çalışmada, sivil toplumun farklı dönemlerdeki dönüşümü incelenmiş ve her dönemin kendine özgü dinamikleri olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'deki sivil toplumun, tarihsel süreç içinde çeşitli zorluklarla karşılaştığı ve bu zorlukların üstesinden gelmek için çeşitli stratejiler geliştirdiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarının, geçmiş deneyimlerden ders çıkararak gelecekte daha güçlü ve bağımsız yapılar oluşturmaları gerektiği sonucuna varılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının, toplumun değişen ihtiyaçlarına hızlı ve etkin bir şekilde yanıt verebilmeleri için esnek ve yenilikçi yaklaşımlar benimsemeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, ideal bir sivil toplum kuruluşunun tanımı yapılmış ve bu kuruluşların gelecekte daha etkin, bağımsız ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yapılandırılması gerektiği önerilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının bağımsız ve ekonomik olarak özgür olmaları, etkinliklerini artıracak ve topluma daha iyi hizmet edebilecekleri sonucuna varılmıştır.

TÜGVA örneği üzerinden yapılan inceleme, yeni nesil bir gençlik vakfının sivil toplumun gelişim sürecine olan katkısını göstermiştir. Gençlik vakıflarının ve diğer STK'ların, toplumun dinamik ihtiyaçlarına yanıt verebilmek için esnek, yenilikçi ve katılımcı yaklaşımlar benimsemeleri gerektiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, STK'ların kapasite geliştirme programları ile gönüllülerin ve yöneticilerin profesyonel yönetim ve liderlik becerilerinin artırılması, etkin bir gönüllülük yönetiminin yapılması, sivil toplum çalışmalarında bulunurken “amatör ruh profesyonel çalışma” denkleminin uygulanması gibi önemli hususların, STK'ların etkinliklerini artıracak çıkarımı yapılmıştır. Nitekim 2022-2023 yılları arasındaki verilere göre 81 il ve 571 ilçede faaliyet gösteren Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) bu süreçleri iyi analiz ederek etkili bir STK yönetim ve organizasyon modeli oluşturmuştur. Bu model aynı zamanda bu alanda çalışmak isteyen kişi ve kurumlara kaynak niteliği taşımaktadır.

Tezin temel amacı, Türkiye'de sivil toplumun dinamiklerini anlamak ve geliştirmek adına önemli bir kaynak sunmak, sivil toplum ile ilgili gelecekte yapılacak çalışmalara ve politika önerilerine fikri olarak yardımcı olmaktır. Türkiye'deki sivil toplumun gelişimi ve karşılaştığı zorluklar değerlendirilmiş, bu bağlamda yerel ve ulusal dinamiklerin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Sivil toplumun güçlü ve bağımsız bir yapıya kavuşması, demokratikleşme sürecine önemli katkılar sağlayacak ve toplumsal sorunların çözümünde etkin bir rol oynayacaktır.

1980'den günümüze Türkiye'de sivil toplumun gelişimini incelediğimiz çalışmamızın neticesinde devletin sivil toplum üzerindeki kontrol mekanizmalarının azaltılması, STK'ların fonlama kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yasal çerçevede sivil topluma ilişkin düzenlemelerin özgürlükçü bir bakış açısıyla yeniden ele alınması gibi sivil toplumun bağımsızlığının

güçlendirilmesi için önemli adımlar atması gerektiği görülmektedir. STK'lara yönelik kapasite geliştirme programları aracılığıyla yönetim becerilerinin, proje yürütme yetkinliklerinin ve dijital medya kullanım becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu gibi STK yönetim ve organizasyon programları, STK'ların stratejik planlama, finansal yönetim, izleme ve değerlendirme gibi konularda bilgi ve becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Sivil toplum ve kamu sektörü arasındaki iş birliği ve koordinasyonun geliştirilmesi, ortak çalışmaların teşvik edilmesi ve kamusal politikaların oluşturulmasında sivil toplumun daha aktif rol alması sağlanmalıdır. Bu iş birliği, toplumda daha kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınma süreçlerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunacaktır. Sivil toplumun rolü ve önemi hakkında toplumda farkındalık yaratmak için eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar, sivil toplumun faaliyetlerine katılımı teşvik edecek ve sivil topluma olan güveni artıracaktır. Sivil toplum alanındaki araştırmaların teşvik edilmesi ve desteklenmesi, sivil toplumun işleyişine ve dinamiklerine ilişkin daha derin bir anlayış geliştirmemize yardımcı olacaktır. Bu araştırmalar, sivil toplumun karşılaştığı zorlukları ve ihtiyaçları belirlemede ve bu sorunlara yönelik çözümler üretmede önemli bir rol oynayacaktır.

Türkiye'de sivil toplum, tarihi boyunca önemli zorluklarla karşılaşmış olsa da aynı zamanda büyük bir potansiyele de sahiptir. Sivil toplum kuruluşları, demokrasinin gelişmesi, insan haklarının korunması ve toplumda daha adil ve eşitlikçi bir düzenin kurulması için önemli bir rol oynayabilirler. Bu potansiyelin tam olarak gerçekleştirilebilmesi için sivil toplumun bağımsızlığının güçlendirilmesi, kapasitesinin geliştirilmesi ve kamu sektörü ile iş birliğinin artırılması gerekmektedir. Sivil toplumun tüm paydaşlarının birlikte çalışması ve sivil toplum değerlerini savunmasıyla Türkiye'de daha güçlü ve etkin bir sivil toplum inşa edilebilir

KAYNAKÇA

- ABAY, Ali Rıza; **“Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri”**, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 2004, s. 24-26.
- AFAD, **“06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (Mw: 7.7 – Mw: 7.6) Depremleri Raporu”**, Deprem ve Risk Azaltma Genel Müdürlüğü Deprem Dairesi Başkanlığı, https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmara%C5%9F%20Depremi%20%20Raporu_02.06.2023.pdf, 2 Haziran 2023.
- AKÇEŞME, Fatih; **“1980 sonrası sivil toplumun dönüşümü ve demokratikleşmeye etkileri”**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Türkiye, 2014.
- AKDUMAN, Öznur, **“Depremler ve Afet Yönetimi: 30 Ekim 2020 İzmir Depremi Örneği.”**, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Anabilim Dalı, Tekirdağ, Türkiye. 2021.
- ALKAN, M. Ö., **“İstanbul’da Sivil Toplum Kurumları” içinde; Tanzimattan Günümüze İstanbul’da STK’ lar”**, A. N. Yücekök, İ. Turan, M. Ö. Alkan, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998
- ASLAN, Seyfettin, **“Türkiye’de sivil toplum”**. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 9(31), 2010, s. 260-283.
- ATİK, Kemal, **“Görevi Liyakatli Olana Vermeniz (âyet)”** <https://www.cagdasdeveli.com.tr/kose-yazarlari/gorevi-liyakatli-olana-vermenizayet.html> , 2018
- AY, Esra, **“Türkiye’de Sivil Toplum Düşüncesinin Gelişimi ve Din”**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye), 2009.
- AYDIN, Deniz Can. **Sivil toplum kuramı ve liberal sivil toplumculuğun eleştirisi (I)**, <https://sendika.org/2022/06/sivil-toplum-kurami-ve-liberal-sivil-toplumculugun-elestirisi-i-659400>, Erişim tarihi: 19 Haziran 2022
- AYHAN, Berkay, ve SAĞIROĞLU, Seher. **“İslami Burjuvazinin Siyasal İktisadı: MÜSİAD Örneği.”** Praksis 27, 2012.

- BALCI, Muharrem, **“28 Şubat Daha Çok Ekonomik Baskı Yoluyla Halkın ve İktidarın Sindirildiği Bir Darbe Sürecidir”**, A. Babacan (Ed.), Bin Yılın Sonu 28 Şubat Cilt 2, İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.
- BAŞPINAR, Adem ve ŞENTÜRK, Murat, **“Türkiye’de sosyal yardım uygulamaları: Sorunlar, ihtiyaçlar ve yönelimler.”** Yayınlanmamış Rapor. İstanbul: İlim Kültür Eğitim Derneği (İLKE), 2010.
- BAYBURT, Beren ve DUMAN, Doğan, **28 Şubat Post-Modern Darbesi’nin İslami Dernek ve Vakıflara Etkileri**. The Journal of Academic Social Science Studies, 11(64), 2017.
- BERKİ, Ali Hikmet, **“Vakfa dair yazılan eserlerle vakfiye ve benzeri eserler”**, Ankara, 1965.
- BEYAZKAYA, Abdülkadir. **“Türkiye’de Kamu Yararına Çalışan Sosyal Yardım Amaçlı Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım Faaliyetleri”**, Yayınlanmamış Doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye, 2023.
- BULUT, Firdevs, **Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararasılaşma Süreçleri. Bilgi Analiz Araştırma Raporu**. İlim Kültür Eğitim Derneği, İstanbul, 2016.
- CENGİZ, Kurtuluş-Küçükural, Önder-Tol, Uğraş Ural-Akşit, Bahattin: **Türkiye ve Ortadoğu’da Sivil Toplum Tartışmaları**, (Editor: Lütfi Sunar), Sivil Toplum ve Demokrasi, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005.
- ÇAHA, Ömer **“Osmanlı’da Sivil Toplum”**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Vol, 49, No.3, 1994.
- ÇAHA, Ömer **“Sivil kadın: Türkiye’de sivil toplum ve kadın”** Ankara: Vadi Yayınevi, 1996.
- ÇAHA, Ömer, **Aşkın (Transandantal) Devletten Sivil Topluma**, Plato Film Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- ÇAHA, Ömer, **Sivil Toplumun Türkiye’deki Sorunları**, (Editörler: Selahaddin Bakan, Adnan Küçük ve Ahmet Karadağ), 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat, Aktüel Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 2005.
- ÇETİN, Osman, **“Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu’da İslamiyet’in Yayılışı”**, İstanbul, Marifet Yay, 1981.

- ÇİÇEK, Cuma, “**2015 Çözüm Süreci’nde Sivil Toplum Kuruluşları**”. Barış Vakfı, İstanbul, 2013.
- DEMİREL, Çağatay, “**Pandemi Döneminde Sivil Toplum Kuruluşlarında İletişim ve Halkla İlişkiler; TTB’nin Twitter Hesabına Yönelik Bir İçerik Analizi.**” Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 10(1), 304-325, 2022.
- DEMİREL, Nuri. “**Farklı Bir Platformda Sivil Toplum ve Türkiye**”, Selçuk Üniversitesi/Seljuk University Edebiyat Fakültesi Dergisi/Journal of Faculty of Letters Yıl/ Year: 2011, Sayı/Number: 26.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Din ve Hayat Dergisi, 30. Sayı, https://webdosyasp.diyanet.gov.tr/muftuluk/UserFiles/istanbul/UserFiles/Files/Say%C4%B130%20Y%C4%B12017%20-%20Vak%C4%B1f%20Medeniyeti_561308b9-e7de-46e1-a82f-62bcd5c5726.pdf, 2017.
- DOĞAN, İlyas “**Türkiye’de Tek Partili Dönemde Sivil Toplum**”, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 9, 2007.
- DOĞAN, İlyas, “**Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde SİVİL TOPLUM**”, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.
- DOĞAN, İlyas, “**Sivil Toplum Anlayışı ve Siyasal Sistemler**”, Barış Platin Kitapevi, Ankara, 2009.
- DUMAN, F., “**Sivil Toplum**”, Editör: TÜRKÖNE Mümtazer, Siyaset, 7. Baskı, Lotus Yayınevi, Ankara, 2007.
- DURUEL, M. “**Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Yönetimindeki Rolü: 6 Şubat Depremi Hatay Örneği**”, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 9(2), 2023.
- ERKEN, B. “**Hegel’de Sivil Toplum ve Devlet Üzerine Teorik Bir İnceleme**”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29(4), 2020.
- EŞTÜRK, Özlem, “**Türkiye’de liberalizm: 1983-1989 Turgut Özal dönemi örneği**” Yayınlanmamış Yüksek lisan tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

- GEÇİT, Bekir, **“Thomas Hobbes’ da Toplum Sözleşmesi, Egemenlik ve Uyraklık: Egemenin ve Uyrakların Hak ve Yükümlülükleri Nelerdir?”** Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, (14), 110-124, 2020
- GÖÇMEN, İ. (2011). **“Muhafazakarlık, Neoliberalizm Ve Sosyal Politika: Türkiye’de Din Temelli Sosyal Yardım Organizasyonları”** Doğu Batı Dergisi, 58, 2011.
- GÖNENÇ, Ayşenur Akpınar. **Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi**, Elektronik kitap (altkitap, www.altkitap.com), 2001.
- GÖRGEN, Ahmet, **Türkiye’de Depremlerin Sivil Toplumun Gelişimine Etkileri**. Tüm Yönleriyle DEPREMLER ve ETKİLERİ, 1, 2023.
- GÜLER, Erdal, **Türkiye’de Çevreci Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme**. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2023, 25(45).
- GÜN, Tuba. **İslam’da ve Müslüman Doğu Toplumlarında Sivil Toplum ve Demokrasi Kavramına İlişkin Tartışmalar**. TESAM Akademi Dergisi, 4(1), 2007.
- HABERMAS, Jürgen, **“Kamusal Yapısal Dönüşümü”** (Strukturwandel der Öffentlichkeit) Çev. Tanıl Bora-Mithat Sancar, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.
- HAMİDULLAH, M. **“Hilfû’l-fudûl”** Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 18, 1998.
- HEGEL, G. W. F. **“Hukuk felsefesinin prensipleri”** (Çev. C. Karakaya). İstanbul: Sosyal Yayınları, 1991
- HOCAOĞLU Durmuş, **“Sivillik ve Demokrasi”**, Yeni Türkiye Dergisi, S: 18, 1997.
- İLHAN, A., ve YÜCEL, R. **“Örgütsel Konfigürasyon Yaklaşımının Stratejik ve Yapısal Olarak İncelenmesi Üzerine Geliştirilen Önermeler”**. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (23), 2019, s. 191-212.
- İNALCIK Halil, **“Osmanlı Toplum Yapısının Evrimi”**, Osmanlı Modern Türkiye Araştırmalar, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013a.
- İNALCIK Halil **“Osmanlı ve Modern Türkiye”**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013b.

İnsan Hakları Derneği Genel Merkezi (İHD), “**12 Eylül 1980 Askeri Darbe Davası Sürüyor**”, Erişim 12 Eylül 2020: <https://www.ihd.org.tr/12-eylul-1980-askeri-darbe-davasi-suruyor-2/>

İnternet Siteleri:

İSLAMVEİHSAN, cemiyet hayatımız, “**Cemaat ve Tarikat Arasındaki Farklar Nelerdir?**” Erişim: <https://www.islamveihsan.com/cemaat-ve-tarikat-arasindaki-farklar-nelerdir.html>, 21.07.2015

KABASAKAL, Mehmet, “**Sivil Toplum ve Demokrasi**”, Denetçi Yeterlilik Tezi, İç işleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2008.

KAYA, İzzet, “**1980 darbesi utancın 40 yılı**”, Yeni Şafak Erişim: 10 Haziran 2022, <https://www.yenisafak.com/gundem/12-eylul-nedir-12-eylul-darbesinin-bilinmeyenleri-2793368>

KAYADEMİR, İbrahim, “**Adam Ferguson’un Sivil Toplum Hakkındaki Görüşleri**”, Erişim: <http://www2.turkstudent.net/papers/viewpaper.php?paper=354>, Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2006

KEANE, John, “**Sivil toplum ve devlet**”, (Çev: E. Akın), İstanbul, 1993.

KEANE, John, PAINE, Tom: “**A Political Life, Bloomsbury**”, London, 2009, s. 117. Paine’in sivil toplum anlayışı hakkında bir çalışma için bkz., Melissa Lane, “**Tom Paine and Civil Society**”, NewLeft Review, Vol.I/214, 1995, s. 142-145.

KEANE, John., “**Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar**”, Çev: Levent Kökler, Ahmet Çiğdem vd., Yedi kat Yayınları, Ankara, 2004.

KEMALOĞLU, M. “**Türkiye Selçuklularında İctimai Müesseseler ve Eserler**”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 1(4), 2014, s. 1-31.

KÖSE, Talha & ALPTEKİN, Hüseyin. “**AK Parti’nin Kürt politikası**”, Erişim: https://www.academia.edu/36233947/AK_PARTİNİN_KÜRT_POLİTİKASI, 2018.

- KÖSE, Talha, “**AK Parti Hükümetleri Döneminde Kürt Meselesinin Evrimi**”, <https://kriterdergi.com/dosya-ak-parti-siyaseti/ak-parti-hukumetleri-doneminde-kurt-meselesinin-evrimi>, Dosya | Kriter Eylül 2022 / Yıl 7, Sayı 71
- KUTLU, İhsan ve AKYÜZ, İsmail, **Sosyal Bir Travma Olarak 15 Temmuz Darbe Girişimi**, Terör ve Uyuşturucu Madde Şiddeti, ed. Zahir Kızmaz. Samsun Valiliği, 2018.
- KÜÇÜK, A.. “**Thomas Paine düşüncesinde sivil toplum ve devlet**” (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Lord Kinross, “**Atatürk, Bir Milletın Yeniden Doğuşu**”, İstanbul: Sander Kitapevi, 1967.
- MARDİN, Şerif, “**Türkiye’de Toplum ve Siyaset**”, (Derleyenler: Mümtaz’er Türköne ve Tuncay Önder), İletişim yayınları, İstanbul, 2008.
- MİŞ, N., ve ASLAN, A. (Eds.). (2018). “**AK Parti'nin 15 yılı: siyaset**” s. 315-378, SETA Kitapları, 2018, Erişim: <https://www.setav.org/assets/uploads/2018/03/30-AK-Partinin-15-Yılı-Siyaset-web.pdf>
- NİŞANCI, Şükrü, “**Sivil İtaatsizliğin Teokratik Temelleri ve Meşrutiyeti Meselesi**” (Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Türkiye, 2000.
- ONBAŞI, Funda “**Günümüzde Sivil Toplum, Türkiye’de Sivil Toplum**” / Epokhe Dizisi 1, 1. Baskı , 2005.
- OTO, Aysun, “**Türkiye’nin Avrupa Birliği Sürecinde Uyum Yasaları ve Anayasal Dönüşüm**” Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku, 2011.
- ÖNDER, Murat & Akın Adnan & Ayhan Emrah , Profili, G. S. L. “**Türkiye Gençlik STK’ları Profili**”, T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2019.
- ÖZALP, İ. “**Matriks Organizasyon Yapısı**”. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 1988, s. 19-31.
- ÖZBUDUN, Ergun, “**Türk Anayasa Hukuku**”, Yetkin Yayınları, Ankara, 1995.

- ÖZBUDUN, Ergun. **“Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon”**, (Editörler: Elisabeth Özdalga, Sune Persson), Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- ÖZDEMİR, Süleyman, BAŞEL, Halis, ŞENOCAK, Hasan., **“Sivil toplum kuruluşları (STK)’nın artan önemi ve Üsküdar’da faaliyet gösteren bazı STK’lar üzerine bir araştırma”**. In Journal of Social Policy Conferences (No. 56). Istanbul University, 2009.
- ÖZDEN Engin, **“Vergi Yükümlülükleri ve Avantajları Boyutuyla Dernekler, Vakıflar ve Bağışçıları”**, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- ÖZER, M. Halis., **“Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları”**, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:7 Sayı:26, 2008, s. 86-97.
- ÖZKAN, Cahit, **Darbelere Karşı Mücadelede Siyasi Partiler ve Sivil Toplumun Rolü**, <http://darbeler.com/darbeler-karsi-mucadelede-siyasi-partiler-ve-sivil-toplumun-rolu-av-cahit-ozkan/>, 14.06.2022
- ÖZSÖZ, Cihad **“İslâm ekonomisi ve yeni muhafazakâr orta sınıfın temsilcisi olarak MÜSİAD”**. Sosyolojik Düşün, 2(1),2017, s. 1-11.
- SABİNE, George, **“Siyasal Düşünceler Tarihi 2”**, Sevinç Matbaası, İstanbul, 1969.
- SANIOĞLU, H. **“Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları”**, TBB Dergisi, Sayı 74, 2008.
- SARIÇAM, İ. **“Hicâbe”**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 17, 1998.
- SAYGILI, Abdurrahman. **“Jean Bodin’in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış”** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 63(1), 2014, s. 185-198.
- ŞAHİN, M., & UYSAL, Ö. **“Sivil toplum kuruluşlarının devlet tarafından finansmanı üzerine bir tartışma”** Maliye Dergisi, 153, 2007.
- ŞAHİN, Osman ve AKBOĞA, Sema, **Türkiye’de Devlet-Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi Ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Katılım**. International Journal of Political Science and Urban Studies, 2019, 7(2).

ŞAMİLOĞLU, Esmanur, 28 Şubat'ta kapatılan STK'lar, <https://www.sivilsayfalar.org/2016/03/01/28-subatta-kapatilan-stklar/>, 01.03.2016

ŞEKER, M. “Vakfiyelerin Türk Kültürü Bakımından Özellikleri”. Tarih İncelemeleri Dergisi, 8 (1), 1993.

ŞENTÜRK, Murat., Türkiye’de kamunun ve STK’ların sosyal yardım uygulamaları: Yeni eğilimler ve ihtiyaçlar, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 28. Sayı, 2014/1, s.285-307

ŞIKOĞLU, E., & GÜNEY, Y. “24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) Depremi’nin Kent Merkezindeki Yansıması Üzerine Coğrafi Bir Değerlendirme”. Resilience, 4(2), 2020, s. 275-292.

T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, “Tarihte Vakıflar”, <https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/tarihce/tarihte-vakiflar>

TAMER, M. G. “Tarihsel süreçte sivil toplum”. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 27(1), 2010, s. 89- 97

TAŞGETİREN, Ahmet, 28 Şubat: İslam’ı Azaltma Operasyonu. Abdurrahman Babacan (Ed.), Bin Yılın Sonu 28 Şubat: Süreklilik ve Kopuş İçinde, İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.

TAŞTAN, Y. K.. “Vakıfların Hukuki Mahiyeti-Fuat Köprülü”, 1. Baskı, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.2013.

TATLILIOĞLU, Kasım, 15 Temmuz Darbe Girişiminin Türk Toplumundaki Post-Traumatik Etkileri Üzerine Genel Bir Değerlendirme, Giresun Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi / Karasam, 2016.

TERZİ, E., & KOÇAK, Y. “Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentleşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/Sultangazi’deki Karşlı Hemşehri Dernekleri Örneği”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (32), 2014, s. 137-150.

TİYEK, R. & KOCABALTA, S., Evaluation of Social Assistance Practices. Journal of Current Researches on Social Sciences, 10 (4), 2020.

TOCQUEVILLE, Alexis De, “Amerika’da Demokrasi”, Çev. İhsan Sezal- Fatoş Dilber, Yetkin Yayınları, 1994.

TOSUN, Mustafa, **Sivil Toplum Dijitalleşmesi Raporu**. Hacettepe Üniversitesi, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2022.

TUIC Akademi, **“Madde Bağımlılığı Alanında Faaliyet Sürdüren Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllü Motivasyonu”**, <https://www.tuicakademi.org/madde-bagimliliği-alanında-faaliyet-surduren-sivil-toplum-kuruluslarında-gonullu-motivasyonu/>, 2021

TUMAY, M., & Okatan, F. (2015). **“Alexis De Tocqueville’e Göre Sivil Toplum”**. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2015, s. 321-340.

TUNCEL, Gökhan. **“Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi”** (Editörler: Selahaddin Bakan, Adnan Küçük ve Ahmet Karadağ, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat, Aktüel Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 2005.

TURAN, İlter, **“Türkiye’de Demokrasi Kültürü”**, *Yeni Türkiye Dergisi*, Vol 29, 1999, s.142-151.

TUTAR, Filiz, TUTAR, Erdinç, ve ERKAN, Çisil, **Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü**. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012, (10)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, **“ 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu”**, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>, 2023

TÜRKOĞLU, İ. **“Sosyal devlet bağlamında Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik”**. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 2013, s. 275-305.

TÜSEV, **“COVID-19 Salgınının Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarına Etkisi Anketi II”** https://covid19vestklar.tusev.org.tr/wp-content/uploads/2020/09/Covid19AnketFazII_SonucRaporu.Final_.pdf, Eylül 2020, s. 17

ULUÇ, A. V. **“Türkiye’de sivil toplum ve demokrasi ilişkisi”**. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 2013, s. 399-418.

UYAR, Hakkı, **“Milli Mücadele Ve Cumhuriyet Kadrolarının İkinci Meşrutiyet’ten Ve Birinci Dünya Savaşı’ndan Çıkardığı Dersler”**, *Belgi Dergisi*, (7), 2014, s. 829-835.

- ÜNALMIŞ, A. N.. “Osmanlıdan Günümüze Siyasal Alanda Yaşanan Gelişmelerin STK’lar Üzerindeki Etkisi”. *Karadeniz Araştırmaları*, 13(50), 2016, s. 139-152.
- VAN HOVE, B. U., & AKGÜNGÖR, S. “Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsan Hakları: Bir Literatür İncelemesi.” Sivil Toplum, 2021.
- Yaşama Dair Vakıf (YADA). “Sivil toplum kuruluşlarına yönelik algı ve yaklaşımlar”,<https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2019/10/ara%C5%9F%C4%B1rma-raporu-WEBpdf.pdf>, Erişim: 2019
- YETİŞ, Mehmet, “Tocqueville, Demokratik Devrim ve Sivil Toplum”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi Tartışma Metinleri, No.87, Ekim-2005.
- YILDIRIM, İbrahim “Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim” Seçkin Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, 2004.
- YILDIZ, Özkan. “Sivil Toplum Örgütleri, ‘Özerklik’: Kavramsal Bir Açılım”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6, (1), 2007.
- YILDIZ, Özkan. “Sivil Toplum, Demokrasi ve Çoğulculuk”, Sivil Toplum, 2 (5), 2004.
- YÜCEKÖK, Ahmet Naci, TURAN, İlter., ve ALKAN, Mehmet. Ö., “Tanzimattan Günümüze İstanbul’ da STK’lar”, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998, s. 45–74.
- YÜKSEL Emincan, Yapılan İnsani Yardımın Milli Gelire Oranında Türkiye Dünyada Kaçıncı Sırada?, <https://www.dogrulukpayi.com/iddia-kontrol/recep-tayyip-erdogan/turkiye-milli-gelire-oranla-dunyanin-en-fazla-insani-yardimini-yapan-ulkesidir>, Erişim: 25 Eylül 2019
- ZURCHER, Erik Jan, “Modernleşen Türkiye’nin Tarihi”, İletişim Yay., İstanbul, 2003.